

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**KANUNA AYKIRI TOPLANTI YAPMA,
GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME
VE BU HAREKETLERE KATILMA SUÇU**

**Hazırlayan
Nurettin KARAKUŞ**

**Danışman
Prof. Dr. Fatih BİRTEK**

Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2024, KAYSERİ

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**KANUNA AYKIRI TOPLANTI YAPMA,
GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME
VE BU HAREKETLERE KATILMA SUÇU
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Nurettin KARAKUŞ**

**Danışman
Prof. Dr. Fatih BİRTEK**

Şubat 2024, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Nurettin KARAKUŞ

T.C.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Kamu Hukuku

Program Adı : Yüksek Lisans

Tez Başlığı : Kanuna Aykırı Toplantı Yapma, Gösteri Yürüyüşü Düzenleme, Yönetme ve Bu Hareketlere Katılma Suçu

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça dahil) toplam 166 sayfalık kısmına ilişkin 06/02/2024 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: **%16**'dır.

Filtrelemeye **alıntılar dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 06/02/2024

Danışman: Prof. Dr. Fatih BİRTEK

Öğrenci: Nurettin KARAKUŞ

KILAVUZA UYGUNLUK

“Kanuna Aykırı Toplantı Yapma, Gösteri Yürüyüşü Düzenleme, Yönetme ve Bu Hareketlere Katılma Suçu” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Nurettin KARAKUŞ

Danışman

Prof. Dr. Fatih BİRTEK

Kamu Hukuku ABD Başkanı

Prof. Dr. Cengiz GÜL

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Prof. Dr. Fatih BİRTEK danışmanlığında **Nurettin KARAKUŞ** tarafından hazırlanan “**Kanuna Aykırı Toplantı Yapma, Gösteri Yürüyüşü Düzenleme, Yönetme ve Bu Hareketlere Katılma Suçu**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

01/02/2024

JÜRİ:

Danışman : **Prof. Dr. Fatih BİRTEK**
Üye : **Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ**
Üye : **Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL**

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../.....

Prof. Dr. Atabey KILIÇ

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Elinizde yer alan bu çalışmada, 2911 s. Kanun'un "Yasaklara Aykırı Hareket" başlıklı 28'inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu incelenmeye çalışılmıştır.

Tezimin yazım süreci boyunca engin görüşleriyle yol gösteren ve bu noktada değerli vaktini hiçbir zaman esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Fatih BİRTEK'e teşekkür ederim. Ayrıca yaptıkları değerlendirmeler ve yönelttikleri sorular ile tezime katkıda bulunan Doç. Dr. Ahmet Hulusi AKKAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ERTUĞRUL hocalarıma da teşekkürü borç bilirim.

Tez çalışması kapsamında 2210-A Genel Yurtiçi Yüksek Lisans Burs Programı ile maddi destekte bulunan TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Tezimi yazmam konusunda beni her daim motive eden, ümitsizliğe kapıldığım her anda beni cesaretlendiren, zorlu dönemlerim başta olmak üzere her zaman desteğini yanımda hissettiğim hayat arkadaşım Tuğba'ya; tezimin yazımı için Kayseri'de bulunduğum zaman dilimlerinde beni evlerinde ağırlayan, geçirdiği zorlu dönemlere rağmen yanımda bulunan kardeşim Melike'ye ve rahmetli eşi Onur'a; hayatım boyunca yaşamış olduğum tüm zorluklarda bana desteğini esirgemeyen ve üzerimde büyük emeği olan annem Emine'ye ve babam Murat'a teşekkür ederim.

Nurettin KARAKUŞ, Kayseri, 2024

KANUNA AYKIRI TOPLANTI YAPMA, GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME VE BU HAREKETLERE KATILMA SUÇU

Nurettin KARAKUŞ

**Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi, Şubat 2024
Danışman: Prof. Dr. Fatih BİRTEK**

ÖZET

Tez çalışmamızın konusunu, 06.10.1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun “Yasaklara Aykırı Hareket” başlıklı 28’inci maddesinin birinci fıkrasında hüküm altına alınan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu oluşturmaktadır.

Tez çalışmamızın konusu olarak kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunu seçmemizdeki temel sebep, bu suçun toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili suç tipleri arasından uygulamada en çok karşılaşılanlardan biri olmasına rağmen, öğretilerde bu suç için yapılan monografik çalışmaların kısıtlı olmasıdır. Nitekim; toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili çalışmalar genellikle toplanma hakkı veya ceza hukukunun muhtelif başlıkları etrafında toplanmakta, ancak toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin suç genel teorisi uyarınca bir bütün olarak incelendiği çalışmalar azınlıkta kalmaktadır.

Tez çalışmamızın birinci bölümünde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun ceza hukuku kapsamında incelenmesi için gerekli olan ön hazırlık yapılmıştır. Bu bölümde; toplantı ve gösteri yürüyüşü kavramlarının tanımları, unsurları ve türleri ile toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının niteliği, benzer kavramlarla ilişkisi, kullanılmasına ilişkin sistemler ve yer aldığı normatif düzenlemeler değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme ve yönetme suçunun ceza hukuku kapsamında incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde; suçla korunan hukuksal değer, suçun unsurları, kusurluluk, suçun özel görünüş biçimleri, suçun muhakeme usulü ve suçun yaptırımı konuları bu suç özelinde tek tek ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplanma hakkı, toplanma özgürlüğü, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşleri, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde cezai sorumluluk, 2911 sayılı Kanun m. 28/1.

THE CRIME OF ORGANIZING AND MANAGING UNLAWFUL MEETINGS AND DEMONSTRATIONS OR PARTICIPATING IN THEIR MOVEMENTS

Nurettin KARAKUŞ

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, February 2024

Supervisor: Prof. Dr. Fatih BİRTEK

ABSTRACT

The subject of our thesis is the crime of organizing and managing unlawful meetings and demonstrations or participating in their movements, which is regulated in the first paragraph of article 28 titled “Illegal Action” of the Law on Meetings and Demonstrations No. 2911 dated 06.10.1983.

The main reason why we chose the crime of unlawful meetings and demonstrations as the subject of our thesis is that although this crime is one of the most common types of crimes related to meetings and demonstrations in practice, monographic studies on this crime are limited in doctrine. Thus; studies on meetings and demonstrations are generally grouped around the right to assembly or various topics of criminal law, but studies examining meetings and demonstrations as a whole in accordance with the general theory of crime remain in the minority.

In the first part of our thesis, the necessary preparations were made to examine the crime of unlawful assembly and demonstration within the scope of criminal law. In this part; the definitions, elements and types of the concepts of assembly and demonstration and the nature of the right to assembly and demonstration, its relationship with similar concepts, the systems regarding its use and the regulations it includes are evaluated. In the second part, the crime of unlawful assembly and demonstration was examined within the scope of criminal law. In this part; legal value protected by the crime, the elements of the crime, culpability, special situations of the crime, the trial procedure of the crime and the sanction of the crime are discussed, specifically for this crime.

Keywords: Right of assembly, freedom of assembly, unlawful meetings and demonstrations, criminal responsibility in meetings and demonstrations, Law no. 2911 art. 28/1.

İÇİNDEKİLER

KANUNA AYKIRI TOPLANTI YAPMA, GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME VE BU HAREKETLERE KATILMA SUÇU

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE, HUKUKİ NİTELİK VE POZİTİF DÜZENLEMELER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1. Kavramsal Çerçeve.....	4
1.1.1. Toplantı Kavramı.....	4
1.1.1.1. Genel Olarak.....	4
1.1.1.2. Toplantının Unsurları	6
1.1.1.2.1. Kişi Unsuru.....	6
1.1.1.2.2. Yer Unsuru	8
1.1.1.2.3. Amaç Unsuru.....	10
1.1.1.2.4. Süre Unsuru	11
1.1.1.2.5. Organizasyon Unsuru	12
1.1.1.3. Toplantının Türleri	13
1.1.1.3.1. Kamuya Açıklık Bakımından	13
1.1.1.3.2. Mekân Bakımından	16

1.1.1.3.3. Organizasyon Bakımından	17
1.1.2. Gösteri Yürüyüşü Kavramı.....	20
1.1.2.1. Genel Olarak.....	20
1.1.2.2. Gösteri Yürüyüşünün Unsurları	23
1.1.2.3. Gösteri Yürüyüşünün Türleri	23
1.2. Hukuki Nitelik	24
1.2.1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Niteliği	24
1.2.1.1. Genel Olarak.....	24
1.2.1.2. Hakkın Statüler Teorisindeki Yeri.....	25
1.2.1.3. Hakkın Kuşaklar Teorisindeki Yeri.....	27
1.2.1.4. Hakkın Sınırlandırılma Açısından Niteliği	27
1.2.1.5. Hakkın Kullanılma Açısından Niteliği	28
1.2.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Bazı Kavramlar ile İlişkisi	29
1.2.2.1. İfade Hürriyeti ile İlişkisi	29
1.2.2.2. Dernek Hürriyeti ile İlişkisi.....	30
1.2.2.3. Sivil İtaatsizlik Kavramı ile İlişkisi	31
1.2.3. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Düzenlenmesine İlişkin Sistemler	33
1.2.3.1. Düzeltici Sistem (Serbestlik Usulü)	34
1.2.3.2. Bildirim Sistemi (Bildirim Usulü).....	34
1.2.3.3. Önleyici Sistem (İzin Usulü)	35
1.3. Normatif Düzenlemeler	36
1.3.1. Uluslararası Hukuktaki Düzenlemeler.....	36
1.3.1.1. Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (1948)	36
1.3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950).....	37
1.3.1.3. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966).....	38
1.3.1.4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (1969).....	39
1.3.1.5. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (1981).....	40
1.3.1.6. Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)	40
1.3.1.7. Kopenhag Belgesi (1990)	41
1.3.1.8. Paris Şartı (1990).....	41
1.3.2. Türk Hukukundaki Düzenlemeler	41
1.3.2.1. 1876 Anayasası Dönemi.....	41

1.3.2.1.1. Genel Olarak.....	41
1.3.2.1.2. İçtimaat-ı Umumiye Kanunu.....	42
1.3.2.1.3. Tecemmuat Hakkında Kanun-u Mukavvat	43
1.3.2.1.4. İçtimaat-ı Umumiye Kanunu’na Müzeyyel Kanun-u Mukavvat.....	43
1.3.2.2. 1921 Anayasası Dönemi.....	44
1.3.2.3. 1924 Anayasası Dönemi.....	44
1.3.2.3.1. Genel Olarak.....	44
1.3.2.3.2. İçtimaat-ı Umumiye Kanunu’na Müzeyyel Kanun’un Kaldırılması Hakkında Kanun.....	45
1.3.2.3.3. 6187 s. Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun	45
1.3.2.3.4. 6761 s. Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun.....	46
1.3.2.4. 1961 Anayasası Dönemi.....	46
1.3.2.4.1. Genel Olarak.....	46
1.3.2.4.2. 171 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun	47
1.3.2.5. 1982 Anayasası Dönemi.....	49
1.3.2.5.1. Genel Olarak.....	49
1.3.2.5.2. 2911 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu.....	50

İKİNCİ BÖLÜM

KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME VE BUNLARIN HAREKETLERİNE KATILMA SUÇUNUN CEZA HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. Suçla Korunan Hukuksal Değer	54
2.2. Suçun Unsurları	57
2.2.1. Tipiklik Unsuru	57
2.2.2. Tipikliğin Objektif Unsuru: Maddi Unsurlar.....	58
2.2.2.1. Fiil.....	59
2.2.2.1.1. Fiil Kavramı.....	59
2.2.2.1.2. Hareketin Sayısı Açısından Suçun Analizi.....	59
2.2.2.1.2.1. Düzenlemek.....	61
2.2.2.1.2.2. Yönetmek	64
2.2.2.1.2.3. Düzenleyenlerin ve Yönetenlerin Hareketlerine Katılmak	66

2.2.2.1.3. Hareketin Şekli Açısından Suçun Analizi	69
2.2.2.1.4. Hareketin Önemi Açısından Suçun Analizi	70
2.2.2.1.5. Hareketin Sürekliliği Açısından Suçun Analizi	71
2.2.2.2. Netice.....	72
2.2.2.2.1. Netice Kavramı.....	72
2.2.2.2.2. Neticenin Varlığı Açısından Suçun Analizi	72
2.2.2.2.3. Neticenin Niteliği Açısından Suçun Analizi	73
2.2.2.3. Nedensellik Bağı	74
2.2.2.4. Fail	75
2.2.2.4.1. Fail Kavramı.....	75
2.2.2.4.2. Failin Niteliği Açısından Suçun Analizi.....	77
2.2.2.4.3. Failin Sayısı Açısından Suçun Analizi	77
2.2.2.5. Mağdur	79
2.2.2.6. Konu	80
2.2.3. Tipikliğin Sübjektif Unsuru: Manevi Unsurlar	81
2.2.4. Hukuka Aykırılık Unsuru	84
2.2.4.1. Genel Olarak.....	84
2.2.4.2. Hakkın Kullanılması.....	88
2.2.4.3. Hukuka Özel Aykırılık Halleri	98
2.2.4.3.1. TGYK m. 23/a-h: Bildirim Kuralına Aykırı Toplantı Yapmak	98
2.2.4.3.2. TGYK m. 23/b: Eşya Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak	100
2.2.4.3.3. TGYK m. 23/c: Süre Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak.....	104
2.2.4.3.4. TGYK m. 23/d-e: Yer Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak.....	106
2.2.4.3.5. TGYK m. 23/f: Maksadını Aşan Kapsam Dışı Toplantı Yapmak	109
2.2.4.3.6. TGYK m. 23/g: Suç Sayılan Maksatlar İçin Toplantı Yapmak	110
2.2.4.3.7. TGYK m. 23/i: Erteleme/Yasaklama Kararına Aykırı Toplantı Yapmak	111
2.2.4.3.8. TGYK m. 23/j: Dağılma Kararına Aykırı Toplantı Yapmak	113
2.2.4.3.9. TGYK m. 23/k: Tüzel Kişilere Mahsus Kanuna Aykırılık Hali	113
2.2.4.3.10. TGYK m. 23/l: Yabancılarla Mahsus Kanuna Aykırılık Hali.....	114
2.3. Kusurluluk	115
2.3.1. Kusurluk Kavramı	115

2.3.2. Kusurluğu Azaltan ve Kaldıran Haller	116
2.4. Suçun Özel Görünüş Biçimleri.....	119
2.4.1. Teşebbüs	119
2.4.2. İştirak	124
2.4.2.1. Genel Olarak.....	124
2.4.2.2. Faillik.....	124
2.4.2.3. Şeriklik	126
2.4.3. İçtima	127
2.4.3.1. Genel Olarak.....	127
2.4.3.2. Cezaların İçtimaı	127
2.4.3.3. Suçların İçtimaı	128
2.4.3.4. Normların İçtimaı	131
2.5. Suçun Muhakeme Usulü.....	135
2.5.1. Yetkili Mahkeme	135
2.5.1.1. Madde Bakımından Yetkili Mahkeme	135
2.5.1.2. Yer Bakımından Yetkili Mahkeme	135
2.5.2. Zamanaşımı	136
2.5.2.1. Dava Zamanaşımı	136
2.5.2.2. Ceza Zamanaşımı	137
2.5.3. Takip Usulü	137
2.6. Suçun Yaptırımı.....	137
SONUÇ	140
KAYNAKÇA.....	145

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Anabilim Dalı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Appl No	: Application Number
AYM	: Anayasa Mahkemesi
B.N.	: Başvuru No
bkz.	: bakınız
CGK	: Ceza Genel Kurulu
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
ECHR	: European Court of Human Rights
EİHB	: Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi
K.	: Karar
T.	: Tarih
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGYK	: Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu / Terörle Mücadele Kanunu
vd.	: ve devamı
Y.	: Yargıtay
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

GİRİŞ

İnsanlar, çeşitli nedenlerden ötürü duygu ve düşüncelerini dile getirmeye ihtiyaç duymakta ve bu ihtiyaçlarını farklı yollarla karşılamaktadırlar. Bu anlamda; insanlar kendilerini genellikle konuşma yapma, bildiri yayımlama, deklarasyonda bulunma, yayın gerçekleştirme, yazılı eser telif etme gibi *bireysel* yollarla ifade etmektedirler. Ancak bireysel yollar, kamuoyu veya kamu otoriteleri üzerinde gerekli etkiyi oluşturma noktasında bazen yetersiz kalabilmektedirler. Bu sebeple; miting, basın açıklaması ve grev gibi geçici nitelik arz eden ya da dernek, vakıf, sendika ve siyasi parti gibi kalıcı nitelik arz eden *kolektif* yollara başvurma gereksinimi doğabilmektedir. Bireylerin kendilerini ifade etmede kullandıkları kolektif yollardan birisi de hiç şüphesiz toplantılar ve gösteri yürüyüşleridir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri hem bir hakka hem de bir suça konu olma potansiyeline sahiptir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin barışçıl, saldırısız ve silahsız şekilde gerçekleştirilmeleri halinde, uluslararası ve ulusal düzenlemelerde kendisine yer bulan toplanma hakkının konusuna dâhil oldukları söylenebilir. Buna karşın, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı olarak, kanunların suç saydığı maksatlarla veya saldırgan tavırlarla gerçekleştirilmeleri halinde ise muhtelif suç tiplerinin konusuna dâhil oldukları söylenebilir.

Türk hukukunda toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin hukuki rejim ihtiyacı, 06.10.1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ile karşılanmaktadır. Buna bağlı olarak, hukuk sistemimizde bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün hangi hallerde hakkın konusu, hangi hallerde suçun konusu olacağını belirleyen temel normun, TGYK olduğu söylenebilir. Bu sebeple, TGYK'nin Türk hukuku açısından *toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin anayasası niteliğindeki norm* olduğunu söylemek abartılı olmayacaktır. Nitekim; TGYK'nin muhtelif maddelerinde

toplantı kavramı (m.2/a), gösteri yürüyüşü kavramı (m.2/b), toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı (m.3), mekân sınırlamaları (m.6), zaman sınırlamaları (m.7), düzenleme kurulu (m.9), bildirim sistemi (m.10), kanuna aykırılık halleri (m.23), erteleme/yasaklama kararları (m.14-19), cezai hükümler (m.28-34) gibi konularda detaylı düzenlemeler yer almaktadır.

TGYK'nin "Cezai Hükümler" başlıklı altıncı bölümünün 28 ilâ 34'üncü maddeleri arasında, kanun koyucu tarafından çeşitli suç tipleri ihdas edilmiş bulunmaktadır. Kanun koyucu tarafından ihdas edilen bu suç tipleri kategorize edildiğinde; bunların bir kısmının hukuka aykırı toplantıları sınırlandırma amacı taşıdığı, geri kalan kısmının ise hukuka uygun toplanmaları koruma amacı taşıdığı görülmektedir. İşte bu nokta-i nazarda, tez çalışmamızın konusunun, TGYK'nin toplanma hakkını sınırlandıran suç düzenlemelerinden birisi olan ve "Yasaklara Aykırı Hareket" başlığını taşıyan 28'inci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen "*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu*" olduğunu ifade etmek istiyoruz.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunu tez konusu olarak seçmemizdeki sebep; bu suçun toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili suç tipleri açısından uygulamada en çok karşılaşılanı olmasına rağmen, bu suç hakkında öğretide ceza hukukuna hâkim olan genel suç inceleme metodu uyarınca yapılan monografik çalışmaların kısıtlı olmasıdır. Nitekim; toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili çalışmalar genellikle toplanma hakkı veya ceza hukukunun muhtelif başlıkları etrafında toplanmakta, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin suç genel teorisi uyarınca incelenmesine dair çalışmalar azınlıkta kalmaktadır.

Tez konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunu inceleyebilmek amacıyla, tezimizde iki ana bölüme yer vermiş bulunmaktayız.

Tezimizin birinci ana bölümünde; TGYK'nin 28'inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun ceza hukukuna hâkim olan genel suç inceleme metodu uyarınca incelenebilmesi için gerekli olan kavramsal, hukuksal ve yasal zemin

oluşturulmaya çalışılacaktır. Bölümün ilk başlığında kavramsal çerçeve bazında inceleme yapılacaktır. Toplantı kavramı incelenirken; öncelikle bu kavramın genel çerçevesi çizilecek, ardından toplantının unsurları tek tek ele alınacak, nihai olarak da toplantın türleri belirlenerek tasnif edilecektir. Toplantı kavramı incelendikten sonra, gösteri yürüyüşü kavramı da aynı metot uyarınca incelenecektir. Bölümün ikinci başlığında toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı bazında inceleme yapılacaktır. Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı incelenirken; öncelikle hakkın teoriler, sınırlandırılma ve kullanılma açısından konumu belirlenecek, ardından bazı kavramlar ile karşılaştırması yapılacak, nihai olarak da hakkın düzenlenmesine ilişkin sistemler belirlenerek tasnif edilecektir. Bölümün üçüncü ve son başlığında ise normatif düzenlemeler bazında inceleme yapılacaktır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin pozitif düzenlemeler incelenirken; öncelikle uluslararası hukuk sahasındaki düzenlemeler, ardından ulusal hukuk sahasındaki düzenlemeler tespit edilecek, nihai olarak da 2911 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun sistematığı detaylı olarak ele alınacaktır.

Tezimizin ikinci ana bölümünde; TGYK'nin 28'inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu, ceza hukukuna hâkim olan genel suç inceleme metodu uyarınca incelenecektir. Bölümün ilk başlığında *suçla korunan hukuksal değer* incelenecektir. Bölümün ikinci başlığında *suçun unsurları* incelenecektir. Bu başlık altında *tipiklik*, *maddi unsurlar*, *manevi unsurlar* ve *hukuka aykırılık* bahisleri ele alınacaktır. Maddi unsurlar bahsi incelenirken *fiil*, *netice*, *nedensellik bağı*, *fail*, *mağdur* ve *konu* şeklinde; manevi unsurlar incelenirken *taksir* ve *kast* şeklinde; hukuka aykırılık bahsi incelenirken *hakkın kullanılması* ve *hukuka özel aykırılık halleri* şeklinde bir sıralama takip edilecektir. Bölümün üçüncü başlığında *kusurluluk* incelenecektir. Bölümün dördüncü başlığında *suçun özel görünüş biçimleri* incelenecektir. Bu başlık altında *teşebbüs*, *iştirak* ve *içtima* bahisleri ele alınacaktır. Bölümün beşinci başlığında suçun muhakeme usulü incelenecektir. Bu başlık altında *yetkili mahkeme*, *zamanaşımı* ve *takip usulü* bahisleri ele alınacaktır. Bölümün altıncı ve son başlığında ise *suçun yaptırımı* incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVE, HUKUKİ NİTELİK VE POZİTİF DÜZENLEMELER BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde; 2911 s. TGYK m. 28/1’de tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun ceza hukukuna hâkim olan genel suç inceleme metodu uyarınca incelenebilmesi için gerekli olan kavramsal, hukuksal ve yasal zemin oluşturulmaya çalışılacaktır.

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Toplantı Kavramı

1.1.1.1. Genel Olarak

Toplantı kelimesi sözlükte çok geniş bir anlamı ifade edecek bir biçimde, “*birden çok kimsenin belli amaçlarla bir araya gelmesi*” olarak tanımlanmıştır¹. Toplantı kavramının günlük dilde kullanımı da bundan pek farklı değildir. Spor müsabakası izleyen seyirciler, çocuklarının ders durumlarını öğrenmek için toplantıya katılan veliler, bir araya gelen apartman sakinleri, deprem esnasında evlerinden kaçarak sokakta toplanan insanlar... İradî/bilinçsiz, anî/planlı, açık/kapalı olup olmadıklarına bakılmaksızın bu saydığımız hallerin hepsi halk dilinde toplantı/toplanma olarak nitelendirilebilir. Kısacası, toplantı kavramı gerek sözlükte gerek günlük dilde pek çok durumu ifade etmek için kullanılan geniş ve yaygın bir kavramdır. İşte bu nedenle mevzuatta ve öğretide bu kavram, “hak konusu” ve “suç konusu” bağlamında ele alınarak daraltılmış ve detaylandırılmıştır.

¹ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, (Erişim Tarihi 31.01.2024), <https://sozluk.gov.tr>.

2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na kadar ülkemizde toplantı kavramının ne olduğu ile ilgili pozitif bir düzenlemeye yer verilmemiş, doktrinde ve içtihatlarda yer alan tanımlar aracılığıyla bu yöndeki ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır². Anayasa'nın toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını düzenleyen 34'üncü maddesinde herhangi bir tanımlamaya yer verilmemesine karşın, 2911 s. Kanun m. 2/a'da toplantı kavramı "*belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek veya tüzel kişiler tarafından bu kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantıları*" olarak tanımlanmıştır³.

2911 s. Kanun'da sadece tanımlayıcı bir usul tercih edilmemiş, aynı zamanda Kanun'un 4'üncü maddesinde eliminatif bir yöntem izlenerek bazı toplantılar istisna dahilinde kabul edilmiştir. Maddenin (a) bendinde; *siyasi parti, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşu, sendika, vakıf, dernek, ticari ortaklık ve diğer tüzel kişilerin kendi mevzuatlarına göre yaptıkları kapalı yer toplantıları*; (b) bendinde *kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar*; (c) bendinde *spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar* ve son olarak (d) bendinde *Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Devlet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile milletvekillerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler* Kanun'un normatif alanının dışında bırakılmıştır. Dolayısıyla burada sayılan toplantılar tez konumuzun kapsamı alanı dışında kalmaktadır.

Doktrine bakıldığında ise birbiri ile oldukça benzeşen farklı tanımlamaların yer aldığı görülmektedir. Toplantı kavramı doktrinde; "*birçok kimsenin ortak menfaatlerini korumak veya belli görüş ve fikirleri yaymak üzere, geçici bir süre için genel yollar, parklar dışında bir araya gelmeleri*"⁴, "*düşünce değişiminde bulunmak veya ortak çıkarları savunmak amacıyla geçici olarak bir araya gelen kişi gruplaşması*"⁵, "*fertlerin ortak çıkarlarını korumak ve savunmak ya da fikir alışverişinde bulunmak amacıyla önceden belli bir organizasyon dâhilinde geçici olarak bir araya gelmelerinden ibaret*

² Ömer Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1996), 8.

³ 2911 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Kabul Tarihi: 06.10.1983, R.G. 08.10.1983, Sayı: 18185. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2911&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>.

⁴ Duygun Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve İlgili Ceza Hükümleri* (İstanbul: Sermet Matbaası, 1968), 34-35.

⁵ İbrahim Özden Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1989), 81.

bir grup fenomeni”⁶, “*hakiki veya hükmi şahısların muhtelif maksat ve gayelerle geçici olarak toplanmaları*”⁷, “*birden çok kişinin belirli bir amaç doğrultusunda geçici olarak, ortak bir yerde bir araya gelmesi*”⁸ olarak tanımlanmıştır.

Toplantıların öğretide; her türlü toplantıyı içine alan “*geniş anlamda toplantı*” ve hukuki/normatif anlamda bir toplantı olan “*dar anlamda toplantı*” olarak tasnif edildiğini görmekteyiz⁹. Geniş anlamda toplantıları dar anlamda toplantılara indirgeyebilmek, diğer bir ifadeyle, normatif anlamda toplantıların sınırlarını belirleyebilmek için bu tarz toplantıların unsurlarının irdelenmesi gerekmektedir.

1.1.1.2. Toplantının Unsurları

Toplantının unsurları; öğretide genel olarak “*kişi*”, “*yer*”, “*amaç*” ve “*süre*” başlıkları altında incelenmektedir¹⁰. Bu unsurlara ek olarak tartışmalı bir “*organizasyon*” unsuru da bulunmakta olup, bu unsur son başlık altında incelenecektir.

1.1.1.2.1. Kişi Unsuru

Toplu bir iradenin ürünü olan, bir diğer deyimle ifade hürriyetinin içtimai yansıması olan toplantıların en temel süjesi hiç şüphesiz o iradenin sahibi olan kişiler, yani toplantının katılımcılarıdır¹¹. Bu hususta aksi bir görüş bulunmamakla birlikte, doktrinde bu kişiler topluluğunun niceliği/kemiyeti hususunda bir tartışma söz konusudur. Doktrindeki bu tartışma, 2911 sayılı Kanun’un “*Düzenleme Kurulu*” başlıklı 9’uncu maddesinde en az yedi kişilik bir düzenleme kurulunun varlığının zorunlu tutulmasından doğmaktadır¹².

⁶ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 8.

⁷ Şevket Ozanalp, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri* (Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1957), 10.

⁸ Esra Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1995), 3.

⁹ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 8.

¹⁰ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 31-34. Öğretide genel tasnif metodundan farklı olarak toplantının unsurlarını; “*teşkilatlı topluluk*”, “*geçicilik*” ve “*amaç*” olarak ele alan bir görüş de bulunmaktadır. Bu görüş için bkz. Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 9-15. Ayrıca “*Maddi Unsurlar*” ve “*Manevi Unsur*” şeklindeki ikili tasnif metodu için bkz. Özen Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2004), 5-9.

¹¹ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 29.

¹² 2911 s. Kanun m. 9/1: “*Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş, en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir...*”

Birinci görüş sahiplerine göre yedi kişiden az sayıdaki toplantıların hukukî anlamda toplantı kabul edilmemesi gerekmektedir¹³. Bu görüş sahipleri, gerekçe olarak 2911 sayılı TGYK m. 11'i göstermektedirler. İlgili madde hükmü “...düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dahil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurmakla yükümlüdür...” şeklindedir. Bu görüşe göre normatif anlamda bir toplantıdan bahsedilebilmesi için en az yedi kişinin toplantı yerinde hazır bulunması gerekmektedir, daha az sayıdaki toplantılar ise ifade hürriyeti bağlamında değerlendirilmelidir¹⁴. İkinci görüş sahiplerine göre ise yedi kişiden az sayıdaki toplantıların da hukukî anlamda toplantı kabul edilmesi gerekmektedir¹⁵. Bu görüşe göre en az yedi kişinin toplantı esnasında hazır bulundurulması, toplantının mevcudiyetine ilişkin zorunlu bir şart değil, aksine toplantının güven içinde gerçekleştirilmesi için gerekli olan bir zorunluluktur¹⁶.

Şüphesiz bu konuda Anayasa Mahkemesinin yaklaşımı da önem arz etmektedir. Anayasa Mahkemesi, vermiş olduğu bir kararda 2911 s. Kanun'un 11'inci maddesindeki “düzenlemenin” sadece yedi kişiden fazla katılımın olduğu toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde geçerli olduğunu, daha az sayıdaki kişilerin de düşüncelerini toplu olarak açıklayabilme hakkını tabii olarak haiz olduklarını, bu sebeple bu maddenin Anayasa'nın 34. maddesini ihlal etmediğini belirtmiştir¹⁷. Kanaatimizce kararda, zımnen, yedi kişiden az sayıdaki kişilerin katılımları ile gerçekleştiren fiillerin de hukukî anlamda toplantı ve gösteri yürüyüşü olarak kabul edilebileceği belirtilmiştir¹⁸.

Sonuç olarak; ikinci görüş sahiplerinin daha isabetli bir yaklaşım sergilediğini düşünmekteyiz. Nitekim ani gerçekleşen toplantıların varlığı da düşünüldüğünde, her

¹³ Bu yöndeki görüşler için bkz. Emrah Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğünün Ceza Hukuku Bakımından Sınırları” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2021), 56; Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 5.

¹⁴ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 58.

¹⁵ Bu yöndeki görüşler için bkz. Ali İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2016), 63; Gözde Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Suçu”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), 9; Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 4.

¹⁶ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 8.

¹⁷ AYM, 11.03.2008, E.2004/90, K.2008/78, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2008/78>, E.T. 31.01.2024.

¹⁸ Benzer görüş için bkz. Tolga Şirin, *30 Soruda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı* (İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013), 19. Aynı kararın farklı bir yorumu için bkz. Olgun Akbulut, “Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri”, içinde İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa (Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme), ed. Sibel İnceoğlu, (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013), 385. Yazar, Anayasa Mahkemesi'nin yediden az sayıda kişi tarafından gerçekleştirilen toplantıları ifade hürriyeti bağlamında değerlendirdiği sonucunu çıkarmaktadır.

türlü toplantıda en az yedi kişinin bulunması şartının aranması, hakkın kullanılmasını imkânsız hale getirebilecek ve hakkın ihlaline yol açabilecektir. Bu sebeple, en az yedi kişilik düzenleme kurulunun toplantı sırasında hazır edilmesi gerektiğine ilişkin düzenlemenin, sadece planlı olarak gerçekleştirilen ve nispeten yüksek katılımlı toplantılarda uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz.

1.1.1.2.2. Yer Unsuru

Yukarıda toplantının temel ögesi olarak tanımladığımız kişi unsurunun toplantı hakkını kullanabilmesi için, hiç şüphesiz “fiziksel”, “müşterek” ve “yasaklanmamış” bir mekânda toplanmaları lazım gelmektedir¹⁹.

Yer unsurundan söz edebilmek için gerekli olan ilk şart, toplanılan yerin meydan, miting alanı vb. fiziksel bir mekân olmasıdır. Bu anlamda; televizyon, telefon, internet vb. yollar ile bir araya gelmelerin, 2911 s. Kanun bakımından toplantı olarak değerlendirilmesi söz konusu değildir²⁰. Bununla birlikte öğretide, saymış olduğumuz bu “sanal” mecralar aracılığıyla bir araya gelen topluluklarının faaliyetlerinin, ifade hürriyeti veya basın hürriyeti bağlamında değerlendirilebileceği ifade edilmektedir²¹. Kanaatimizce sosyal medya veya diğer dijital mecralarda gerçekleşen “birleşmeler/ toplanmalar” 5651 sayılı Kanun kapsamında değerlendirilmeli ve bu toplanmalar/ birleşmeler neticesindeki eylemler de -diğer unsurların da varlığı halinde- TCK m. 216 ve m. 216/A kapsamında tartışılmalıdır. Fiziksel birlikteliğin olmadığı hallerin 2911 s. Kanun kapsamında olmadığını düşünmekteyiz.

Yer unsurunun ikinci şartı, toplantının müşterek bir mekânda yapılması, bir başka deyişle katılımcılarının aynı yerde toplanmış olmalarıdır. Aynı amaca yönelik olarak düzenlenmiş olsalar bile farklı mekânlarda yapılan toplantıların her birini ayrı birer toplantı olarak değerlendirmek gerekmektedir²². Aksi yöndeki görüşe göre katılımcıların aynı mekânda bulunmalarını şart koşturmak, ayrı yerlerde gerçekleşen toplantıları da tek

¹⁹ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 6; Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 62; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 58.

²⁰ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 6.

²¹ Şirin, *30 Soruda Toplantı*, 18.

²² Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 13.

bir toplantı olarak kabul etmek gerekmektedir²³. Kanaatimizce bu noktada, 2911 s. Kanun'un toplantı esnasında düzenleme kurulunun mevcudiyetini zorunlu kılan 9'uncu maddesi de önem arz etmektedir. Tek bir düzenleme kurulunun, farklı yerlerdeki toplantıların her birinde hazır bulunması pratik açıdan pek mümkün değildir. Kanun sistematığı de göz önünde bulundurulduğunda, farklı mekânlardaki her bir toplantıyı ayrı bir toplantı olarak değerlendirmek ve her biri için 2911 s. Kanun'un hükümlerini ayrı ayrı uygulamak kanaatimizce daha doğru olacaktır.

Yer unsuru ile ilgili olarak tartışılması gereken üçüncü ve son şart, toplanılan yerin yasaklanmamış olmasının gerekip gerekmediğidir²⁴. Kimi yazarlara göre hukukî anlamda bir toplantıdan bahsedebilmek için, toplantı yapılan yerin yasaklı bir yer (parklar, mabetler...) olmaması gerekmektedir²⁵. Kimilerine göre ise yerin yasaklı olup olmamasının toplantının var olup olmaması açısından bir önemi yoktur²⁶. Kanaatimizce, ikinci görüş daha isabetlidir. Çünkü toplantı yapılan yerin yasaklı bir yer olup olmaması, o toplantının "mevcudiyeti" ile ilgili değil "meşruiyeti" ile ilgili bir sorundur. Bir başka deyişle, zorunlu unsurları tam olmakla birlikte yasaklı bir mekânda gerçekleştirilen bir toplantı da normatif anlamda bir toplantıdır ancak bu toplantı "kanuna aykırı" bir nitelik taşıyacaktır. Aksinin kabulü halinde, toplumu rahatsız eden ve ani gelişen olaylar sonrasında yapılan spontane toplantılar 2911 s. Kanun kapsamında kabul edilemeyecektir.

²³ Ülgen, "Türk Hukukunda Toplantı", 8. Aynı yöndeki diğer görüşler için bkz. Seda Özkan, "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihadında ve Türk Hukukunda Toplanma Özgürlüğü" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016), 42; Çağlayan Kara, "Düşüncüyü Açıklama ve Yayma Özgürlüğünün Aracı Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2005), 12.

²⁴ Yer yasakları için bkz. "TGYK m. 23/d-e: Yer Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak" başlığı.

²⁵ Bu görüşte olan yazarlar için bkz. Şener Güngör ve A. Mümin Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1990); Nuray Şentürk, "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Cezai Hükümler" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013); Ülgen, "Türk Hukukunda Toplantı", 8; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 34.

²⁶ Bu görüşte olan yazarlar için bkz. Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, 39, Kara, "Düşüncüyü Açıklama ve Yayma", 12; Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 14.

1.1.1.2.3. Amaç Unsuru

Toplantının üçüncü unsuru, o topluluğu oluşturan insanların ortak bir amaç nedeniyle bir araya gelmiş olmalarıdır. Bu unsur, alelade bir toplanma ile normatif anlamdaki toplantı arasındaki farkı ortaya koyan temel unsurdur²⁷. Daha açık bir ifade ile ne amaç güttükleri ve ortak bir iradeye sahip olup olmadıkları gözetilmeksizin, her türlü “insan yığını” normatif anlamda bir toplantı olarak nitelendirilemeyecektir²⁸. Örnek vermek gerekirse; istasyonda bekleyen insan topluluklarının ortak bir amaç güttüğü söylenemez, dolayısıyla da bu insan topluluğunun birlikteliğinin normatif anlamda toplantı olarak değerlendirilebilmesi mümkün değildir²⁹. Bununla birlikte; istasyon önünde toplanarak biletlere gelen zamları protesto eden bir insan topluluğunun eyleminin ise teknik anlamda toplantı olarak değerlendirileceği gayet açıktır.

Ortak amacın varlığının yanı sıra, bu amacın “niteliği” de önem arz etmektedir. Bunu bir örnek ile somutlaştırmak gerekirse; aynı maçı izlemek için yani aynı amaca yönelik olarak bir araya gelen taraftarlar, birlikte balık tutmak için bir tekne kiralayan balıkçılar vb. toplulukların gerçekleştirdiği faaliyetler teknik anlamda bir toplantı kabul edilmeyecektir. Çünkü amacın var olmasının yanı sıra, bu amacın aynı zamanda “entelektüel” bir nitelik taşıması³⁰, bir başka ifade ile normatif anlamda toplantıların “belirli bir düşüncenin yayılması” fikrini içermesi gerekmektedir³¹. Toplanmanın entelektüel nitelik taşıması ile ilgili olarak, Fransız Danıştay tarafından 1915 yılında verilen “Delmotte” ve “Rene Benjamin” kararları oldukça önem arz etmektedir³². Bu kararlarda, hukukî anlamdaki toplantıların “*fikir alışverişinde bulunmak*” veya “*ortak bir menfaati savunmak*” amacına yönelik olması gerektiği belirtilmiştir.

Doktrinde yer alan görüşlerin yanı sıra, toplantının entelektüel nitelik içermesi gerektiğinin 2911 Sayılı Kanun’da da -üstlü kapalı olarak- belirtildiğini düşünmekteyiz. Kanaatimizce Kanun’un 2’nci maddesinde toplantının tanımı yapılırken, toplantının “*bir konuda halkı aydınlatmak*” veya “*bir konuda kamuoyu yaratmak*” amacına yönelik

²⁷ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 32.

²⁸ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 4.

²⁹ İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 63.

³⁰ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 14.

³¹ İlhan F. Akın, “Toplanma Özgürlüğü”, *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 30/3-4 (1964): 546.

³² Kararlar için bkz. Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 31-32; Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 14.

olması gerektiği belirtilerek entelektüel yönüne vurgu yapılmıştır³³. Kanun'un 4'üncü maddesinde ise sportif, bilimsel, ticarî veya ekonomik amaca yönelik toplantılar kapsam dışı bırakılmıştır. Bu durum, entelektüel bir nitelik taşıması gereken toplantı kavramını konser, yemek ziyafeti, balo, spor gibi "eğlence" amaçlı toplanmalar ile tiyatro, sinema, sempozyum, söyleşi, konferans gibi "kültürel" amaçlı toplanmalardan ayırmaktadır³⁴.

Burada şunu da ifade etmek isteriz ki; başlangıçta entelektüel bir amaç taşımayan ve 2911 s. Kanun kapsamında değerlendirilmeyen eğlence/kültür amaçlı toplantılar, sonradan entelektüel bir amaca sahip olmaları halinde, artık 2911 s. Kanun kapsamında değerlendirilebilecektir. Örneğin; spor müsabakası izlemek amacıyla toplanan bir seyirci grubunun entelektüel bir amaç gütmmediği ve dolayısıyla da bunların eylemlerinin 2911 s. Kanun kapsamında olmadığı açıktır. Ancak bu seyirci grubu içerisinde yer alan bazı kimselerin, hakemin verdiği hatalı bir kararı fırsat bilerek, kalabalığı hükümet aleyhine protestoda bulunmak üzere kışkırtması, kalabalığın da bu yönde eylemlerde bulunması halinde, artık 2911 s. Kanun kapsamında bir toplantının varlığından söz edilebilecektir. Sonuç olarak; amaç unsurunun toplantının en başından beri mevcut olması gereken bir unsur olmadığı, sonradan entelektüel nitelik kazanan eğlence/kültür amaçlı toplantıların da -bu amaca evrildikleri andan itibaren- 2911 s. Kanun kapsamında değerlendirilebilecekleri kanaatindeyiz.

1.1.1.2.4. Süre Unsuru

Toplantının dördüncü unsuru, ortak bir amaç nedeniyle bir araya gelen insan topluluğunun "arızî" nitelikte olması, bir başka ifade ile devamlılık arz etmemesidir³⁵. Örnek vermek gerekirse; miting, eylem, basın açıklaması vb. toplantılara katılan kişiler belirli bir vakitte toplanmakta, yine belirli bir vakitte dağılmaktadır. Yani bu kimseler arasında geçici bir birleşme bulunmakta, aralarındaki bağ toplantı sona erdikten sonra çözülmektedir³⁶.

³³ Özdemir, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 60.

³⁴ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 15; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 63; Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 10-11; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 33-34,

³⁵ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 30; Özkan, "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi", 40; Ülgen, "Türk Hukukunda Toplantı", 7; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 32.

³⁶ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 62.

Toplantı hakkı ile dernek hakkı arasında -her ne kadar tarihsel ve sosyolojik bir ilinti bulunsa da- toplantıların geçici nitelikte olması, onu derneklerden kesin bir biçimde ayırmaktadır³⁷. Ayrıca toplantı faaliyetini gerçekleştiren insan topluluğunun tüzel kişiliği bulunmamasına rağmen, derneklerin tüzel kişilikleri bulunmaktadır. Derneklerin süreklilik arz ettiği ve tüzel kişiliği haiz olduğu, 4721 s. TMK’de ifade edilmiştir³⁸.

Süre unsuru ile ilgili olarak değinilmesi gereken son husus, yasaklanmamış olma şartının gerekli olup olmadığıdır. 2911 s. Kanun’da belirli zaman aralıklarında toplantı yapılması yasaklanmıştır³⁹. Kanaatimizce; yasaklanmış zaman aralıklarında yapılan toplantıların da hukukî anlamda toplantı kabul edilmesi gerekmektedir. Fakat bu toplantıların “kanuna aykırı” sayılacağı da unutulmamalıdır. Süre unsuru ile ilgili yaptığımız bu değerlendirme, yer unsuru ile ilgili yaptığımız değerlendirme ile paraleldir.

1.1.1.2.5. Organizasyon Unsuru⁴⁰

Organizasyon unsuru, bir toplantının önceden hazırlanan bir plan, hazırlık ve düzen çerçevesinde yapılması olarak ifade edilebilir. Organizasyon unsuru diğer unsurlardan farklı olarak, öğretide üzerinde uzlaşamayan bir konudur. Bu bağlamda, doktrindeki görüşler organizasyonu bir unsur kabul edip etmemelerine göre ikiye ayrılabilirler.

Birinci görüş sahiplerine göre organizasyon unsuru mutlak bir şarttır. Ortak bir amacın varlığı söz konusu olsa bile ortak amacı ortaya koyan bu topluluğun mutlaka örgütlenmiş olması gerekir; hatta bu örgütlenme, toplantıyı alelade insan topluluklarından ayıran en temel öğelerden biridir⁴¹. İkinci görüş sahiplerine göre ise organizasyon unsuru esnek bir şarttır. Bir toplantıyı, raslantısal topluluklardan ayırmaya yetecek asgarî bir

³⁷ İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 64.

³⁸ 4721 s. TMK m. 56: “Dernekler, gerçek veya tüzel en az yedi kişinin kazanç paylaşma dışında belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları, tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır.” 4721 s. Türk Medeni Kanunu, Kabul Tarihi: 22.11.2001, R.G. 08.12.2001, Sayı: 24607. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>.

³⁹ Süre yasakları için bkz. “TGYK m. 23/c: Süre Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak” başlığı.

⁴⁰ Bu unsur için doktrinde farklı kavramlar kullanılmıştır. “Organizasyon” kavramını kullanan yazarlar için bkz. Kara, “Düşünceyi Açıklama ve Yayma”, 10; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 12; Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 6. “Düzenleme” kavramını kullanan yazarlar için bkz. Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 6; Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 62; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 64; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 14. “Teşkilatlanmaya Elverişlilik” kavramını kullanan yazar için bkz. Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 10.

⁴¹ Akın, “Toplanma Özgürlüğü”, 546. Benzer yönde görüş için bkz. Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 62.

örgütlenmenin varlığı yeterlidir⁴². Bizce de asgari bir örgütlenmenin, yani ortak bir irade çerçevesinde ve belirli bir amaca yönelik olarak yapılan bir toplantının varlığı yeterlidir.

Konuya pozitif hukuk açısından bakıldığında, organizasyon unsuruna zorunlu bir unsur olarak yaklaşıldığı görülmektedir. Nitekim 2911 s. Kanun m. 23/a’da toplantılardan önce bildirimde bulunulmasının gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, maddede ne türlü toplantılar için bu şartın arandığı belirtilmemiş, yani genel bir ifade kullanılarak tüm toplantılar kastedilmiştir. Kanaatimizce; böyle bir yaklaşımın ve düzenlemenin kabulü mümkün değildir, çünkü bildirimin, yani organizasyon unsurunun varlığı mutlak bir şekilde arandığında, gelişigüzel olarak yapılan “spontane” toplantılar, barışçıl nitelik taşısalar bile kanuna aykırı kabul edilebilecektir. AİHM’nin yerleşik içtihatlarında ise spontane toplantılarda, hakkının özünün korunabilmesi için, bildirim şartının esnetilebileceği belirtilmiştir⁴³.

Sonuç olarak; organizasyon unsurunun her türlü toplantı için zorunlu bir unsur olarak kabul edilmemesi, güncel bir olaya karşı hemen tepki verilmesini gerektiren ani toplantılar için bu unsurun esnek değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz⁴⁴. Organizasyon toplantıdan önce oluşabileceği gibi toplantı gerçekleştikten sonra da oluşabilir. Bu açıdan bakıldığında, spontane toplantılarda da esasında bir organizasyon bulunduğu söylenebilir. Çünkü spontane toplantılar her ne kadar gelişigüzel başlamakta ise de toplantının devamı için -asgari düzeyde de olsa- bir organizasyon gerekmektedir.

1.1.1.3. Toplantının Türleri

1.1.1.3.1. Kamuya Açıklık Bakımından

Toplantılar kamuya açık olup olmamaları bakımından “*genel toplantılar*” ve “*özel toplantılar*” olmak üzere ikiye ayrılırlar⁴⁵. Bu ayrım, devletin bir toplantıya müdahale

⁴² Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 12. Benzer yönde görüş için bkz. İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 65, Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 62; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 12; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 15.

⁴³ Bu yöndeki kararlara “Hakkın Kullanılması” başlığı altında yer verilecektir. Burada şunu belirtmekle yetinelim ki, AİHM tarafından güncel bir olaya karşı acil bir yanıt verilmesi gereken hallerde, önceden bildirimde bulunma yükümlülüğü esnetilebilmektedir.

⁴⁴ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 62.

⁴⁵ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 55.

etme hakkına sahip olup olmadığını belirlemek açısından önem arz etmektedir⁴⁶. Çünkü genel toplantılar *kamu erkinin müdahalesi ile karşı karşıya kalabilen*, özel toplantılar ise *her türlü taarruzdan masun bulunan* toplantılardır⁴⁷. Bir başka deyişle; genel toplantılar, 2911 sayılı Kanun kapsamında düzenlenen, bu Kanun'daki bildirim, yasaklama, erteleme vb. yasal koşullara uyması beklenen ve bu koşulları ihlal etmesi halinde dağıtılma tehlikesi ile karşı karşıya kalan; özel toplantılar ise 2911 sayılı TGYK kapsamında olmayan, kamu düzeni yönünden ciddi bir tehdit unsuru barındırmayan, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığı hükümleri uyarınca korunan toplantılardır⁴⁸. Bu sebeple özel toplantılar gerçek manada toplanma hakkının ve dolayısıyla da çalışmamızın konusu değildir.

Genel ve özel toplantıların tanımlarına değindikten sonra, bu iki kavram arasındaki farkı açabilmek için birtakım kriterlere yer vermek gerekmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, Türk hukuk mevzuatında bu toplantı türlerini birbirinden ayırmaya yarayan kriterler ile ilgili pozitif bir düzenleme bulunmamaktadır⁴⁹. Ayrım, mahkeme kararları ve doktrindeki görüşler ile şekillenmiştir.

Genel ve özel toplantı ayrımında, öncelikle iki önemli mahkeme kararına değinmek gerekmektedir. Bu kararlardan ilki, Fransız Yargıtayı tarafından 1884 yılında verilen ve özel toplantıları ayrı hukuk rejimine tabi kılma noktasında milat niteliği taşıyan “Rousset de Boublon” kararıdır⁵⁰. Kararda, özetle, Rousset de Boublon adı kişinin kendi evinde düzenlediği balonun genel bir toplantı olmadığı, özel bir toplantı olduğu belirtilmiştir. Bu kararlardan ikincisi ise Anayasa Mahkemesi tarafından 1963 yılında verilen karardır⁵¹. Kararda bir toplantının genel nitelikte kabul edilebilmesi için üç kriter öngörülmüştür: “1) Basın yolunun veya herhangi bir propaganda vasıtasının kullanılmış olması 2) Umumî veya umuma açık bir yerde ve birden fazla kişinin önünde toplanılmış olması 3)

⁴⁶ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 35.

⁴⁷ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 26.

⁴⁸ İlhan Arsel, *Türk Anayasa Hukuku* (Ankara: Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş. Matbaası, 1959), 417; Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 28; Cevat Geray, “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14/4 (1959): 104; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 79.

⁴⁹ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 16.

⁵⁰ Kararı aktaran yazarlar için bkz. Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 29; Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 10.

⁵¹ AYM, 08.04.1963, E.1963/16, K.1963/83, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/1963/83>, E.T. 31.01.2024.

Toplanılan yerin, toplantıya katılanların sayısının, toplantının konusunun ve gayesinin özel bir niteliği haiz olmaması". Kararda belirlenen kriterler, gerçekten de genel toplantıları özel toplantılardan ayırmak için elverişlidir. Bununla birlikte, doktrinde daha ayrıntılı ve sistematik kriterler getirildiğini görmekteyiz. Doktrinde; genel ve özel toplantıları birbirinden ayırt edebilmek için "yer", "sayı", "üyelik" ve "davet" olmak üzere dört farklı kriter geliştirilmiştir⁵².

Yer kriteri, toplantı yapılan yerin kamuya açık olup olmadığıdır. Bu kriter gereğince belirli bir şahsa münhasır mekânlarda yapılan toplantılar özel, kamuya açık mekânlarda yapılan toplantılar genel kabul edilmektedir⁵³. Kanaatimizce, bu kriter genel ve özel toplantıları ayırmak bakımından oldukça yetersiz kalmaktadır. Nitekim özel bir toplantı kafe, park, çay bahçesi, kamelya vb. kamuya açık bir mekânda yapılabileceği gibi genel bir toplantı da belirli bir şahsa ait bina, ev, salon vb. kamuya kapalı bir mekânda yapılabilir⁵⁴. Bu yüzden; yer kriteri, bir toplantının genel nitelikte olup olmadığını belirtmesi açısından, sadece bir "karine" teşkil etmektedir.

Sayı kriteri, toplantıya katılan kişilerin sayısının sınırlı olup olmadığıdır. Bu kriter gereğince; bir toplantıya çağrılan kişilerin belirli bir sayı ile sınırlı olmaları durumunda özel, belirli bir sayı ile sınırlı olmamaları durumunda ise genel toplantıların varlığı söz konusudur⁵⁵. Kanaatimizce, yer kriterinde olduğu gibi bu kriter de genel ve özel toplantıları ayırmak bakımından oldukça yetersizdir. Nitekim 50 kişinin büyük bir evin salonunda yaptığı toplantı genel bir toplantı olarak değerlendirilemeyeceği gibi 5 kişinin bir miting alanında yaptığı basın açıklaması da özel bir toplantı olarak değerlendirilemeyecektir⁵⁶.

Üyelik kriteri, toplantıya katılan kişilere üyelik şartı koşulup koşulmadığıdır. Bu kriter, dernek, vakıf vb. toplantılar ile genel toplantılarını birbirinden ayırmak için kullanılan bir

⁵² Benzer kriterlere yer veren yazarlar için bkz. Akın, "Toplanma Özgürlüğü", 547; Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 28-37; Geray, "Türkiye'de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi", 104; Ülgen, "Türk Hukukunda Toplantı", 10-12; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 35-39. Kişisel davet ve üyelik kriterlerini, "katılım usulleri" adı altında yeknesak bir biçimde ele alan yazarlar için bkz. Özkan, "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi", 43; Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 17.

⁵³ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 28-29; Şentürk, "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu", 17.

⁵⁴ Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 17; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 36.

⁵⁵ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 30.

⁵⁶ İşören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 77.

kriterdir⁵⁷. Buna göre bir toplantıya çağrılan kişilerde üyelik şartı aranıyorsa özel, üyelik şartı aranmıyorsa genel toplantı söz konusudur. Bu kriter, sadece üyelik sistemi öngören dernek, vakıf, siyasi parti vb. oluşumlar için kullanılabileceği için yetersiz kalmaktadır. Bu kriterin daha geniş bir alanı kapsayan versiyonu olan davet kriteri daha belirleyicidir.

Davet kriteri, toplantıya katılan kişilerin özel bir davet ile çağrılıp çağrılmadığıdır. Bu kriter, genel toplantıları özel toplantılardan ayırmak için kullanılan kriterlerin en önemlisi ve en çok kullanılanıdır⁵⁸. Bu kritere göre sadece belirli kişilerin davet edildiği toplantılar özel, diğer toplantılar ise genel kabul edilmektedir⁵⁹. Bu bağlamda; *dışarıdan izlenip duyulamayan*⁶⁰, *sözlü/yazılı bir davet listesi olan*⁶¹ veya *giriş çıkışı kimlik kontrolüne tabi tutulan*⁶² toplantıların özel, diğer toplantıların genel kabul edilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak; belirli bir şahsa münhasır bir mekânda genel bir toplantı yapılmasını öngöremeyen *yer kriteri*, az sayıda kişinin yaptığı genel bir toplantıyı özel kabul eden *sayı kriteri* ile sadece dernek, vakıf, siyasi parti gibi üyelik sistemi içeren oluşumları açıklayamaya yarayan *üyelik kriteri* genel-özel toplantı ayrımında yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple; davet kriteri, bir toplantının özel mi yoksa genel mi sayılacağı noktasında en önemli ölçütü sunmaktadır.

1.1.1.3.2. Mekân Bakımından

Toplantılar, gerçekleştirildikleri mekân ve bu mekânın dış dünya ile olan fiziksel bağlantıları bakımından, “*açık toplantılar*”⁶³ ve “*kapalı toplantılar*” olmak üzere ikiye ayrılırlar⁶⁴. Bu ayrım, toplantının bağlı olacağı hukukî rejim açısından önemlidir. Çünkü; katılımın çok geniş olduğu, herkesin rahatlıkla gözlemleyebildiği ve bu sebeple de kamu

⁵⁷ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 18.

⁵⁸ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 31.

⁵⁹ Akın, “Toplanma Özgürlüğü”, 547; Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 55.

⁶⁰ Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 12.

⁶¹ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 31.

⁶² Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 31; Geray, “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, 104.

⁶³ Açık toplantıların genellikle “miting” olarak adlandırıldığını belirten yazar için bkz. Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 13.

⁶⁴ Açık ve kapalı toplantı türlerini, genel toplantıların bir alt başlığı olarak ele alan yazarlar için bkz. Bülent Nuri Esen, *Anayasa Hukuku ve Siyasi Hukuk* (İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1957), 196; Geray, “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, 105; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 39. Özel toplantılar, fiziksel koşulları bakımından ister dışa kapalı ister dışa açık olsun, 2911 sayılı TGYK kapsamında değerlendirilmezler. Bu sebeple; açık/kapalı toplantı ayrımını sadece genel toplantılara hasretmek, bizce de isabetli bir yaklaşımdır.

düzenini aksatma noktasında görece daha fazla risk taşıyan açık toplantılar, daha sıkı bir hukuk rejime tabidirler⁶⁵. Nitekim; TGYK m. 7/2’de, açık yer toplantılarının kapalı yer toplantılarına göre daha erken saatte dağılması gerektiği; TGYK m. 26’da ise kapalı toplantılarda ses yükseltici aletlerle dışarıya yayın yapılamayacağı hükme bağlanmıştır⁶⁶.

Açık ve kapalı toplantıların tâbi olduğu hukuk rejimine değindikten sonra, bu iki toplantı türünü tanımlamak ve farklılıklarını tespit etmek gerekmektedir. Kanaatimizce; toplantının yapıldığı mekân ile dış dünya arasında; kesin bir fiziksel bölünmüşlük olması halinde, kapalı toplantının varlığından; zayıf bir fiziksel bölünmüşlük veya yeknesak bir bütünlük olması halinde, açık toplantının varlığından bahsedilecektir⁶⁷. Bununla birlikte; fiziksel bölünmüşlük, bir diğer ifade ile toplantının yapıldığı mekânı çevreleyen yapının keyfiyeti doktrinde farklı biçimde yorumlanmıştır⁶⁸. Her ne kadar doktrinde farklı yaklaşımlar bulunsun da ev, salon, kafe, tiyatro, sinema vb. yerlerde yapılan toplantıların kapalı; meydan, park, bahçe vb. yerlerde yapılan toplantıların açık nitelikte olduğu rahatlıkla söylenebilir⁶⁹.

1.1.1.3.3. Organizasyon Bakımından

Toplantılar, belirli bir organizasyon içerip içermemeleri bakımından, “*ani/spontane toplantılar*” ve “*planlı toplantılar*” olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bir başka deyişle; düzenleme unsuruna sahip olmayan toplantılar ani/spontane, düzenleme unsuruna sahip

⁶⁵ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 36; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 80; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 19; Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 13; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 39.

⁶⁶ 2911 s. Kanun’un 7’nci maddesinin ikinci fıkrası, tezimizi yazdığımız süreçte Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Söz konusu karar, “TGYK m. 23/c: Süre Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

⁶⁷ Anayurt’a göre; tam bir aleniyet içerisinde yapılmak, genel yerlerde gerçekleştirilmek, herkesin ister istemez duyup görebileceği ve serbestçe katılabileceği nitelikte olmak açık toplantıların temel özellikleridir. Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 36.

⁶⁸ Doktrindeki bu tartışmalar; toplantı yerinin insan yaşamına uygun olması, etrafının kalıcı bir malzeme ile çevrilmesi ve üstünün kapalı olması gibi hususlarda olmuştur. Bu tartışmaların kaynağı, yürürlükten kalkmış olan 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun’un 20’nci maddesindeki, kapalı toplantının tanımını yapan “*her tarafı muhkem şekilde kapatılmış olan, insan topluluğunun barınabileceği muhkem yerler*” hükmüdür. Söz konusu kanun yürürlükten kalktığı, mevcut hukuki düzenlemelerde ise bu yönde herhangi bir tanıma yer verilmediği için bu tartışmaların kapsam geçerliliğinin bulunmadığını düşünmekteyiz. Bu tartışmalar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 38-41; Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 40; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 79-81; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 22-23; Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 13-14; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 50.

⁶⁹ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 19-20.

olan toplantılar planlı kabul edilmektedirler⁷⁰. Doktrine bakıldığında, ani toplantıların bildirim rejiminden muaf tutulması gerektiği belirtilmiş⁷¹ ve ani toplantılar için birbirine benzeyen farklı tanımlamalarda bulunulmuştur. Buna göre ani toplantılar; “*önceden hiçbir bildirimde bulunulmadan, kendiliğinden ve aniden oluşan bir grubun yaptığı toplantı*”⁷², “*önceden kararlaştırmaksızın yapılan, genellikle beklenmedik bir olayın ertesinde kitle veya grupların kendiliğinden (spontane) bir araya geldiği toplanmalar*”⁷³, “*bir olaya ilişkin ani bir refleks ile birçok kişinin toplanarak kendini ifade etmesi veya görüşlerini bildirmesi*”⁷⁴ şeklinde tanımlanmışlardır.

İdari makamlara bildirimde bulunma yükümlülüğü olan bir düzenleme heyetinin varlığının söz konusu olduğu planlı toplantılar gerek Anayasa m. 34/1’de⁷⁵ gerek 2911 s. Kanun m. 3/1’de⁷⁶ açıkça güvence altına alınmıştır. Peki; pozitif hukukta açıkça güvence altına alınmayan ve doğası gereği düzenleme kurulunun varlığı ile bildirimde bulunma imkânı söz konusu olmayan ani toplantıların akıbeti ne olacaktır? Bu tür toplantılar hukuk güvencesinden yararlanabilecek midir? Bu soruların cevaplarını içtihatlar ve doktrin bakımından ele almak gerekmektedir.

1985 yılında Almanya Federal Anayasa Mahkemesi tarafından verilen “Brokdorf Kararı”⁷⁷, ani toplantıların da hukuk güvencesinden yararlanması gerektiğini belirtmesi bakımından önemli bir kilometre taşıdır. Kararda özetle, devletin planlı toplantılar için bildirimde bulunma şartı koşmasının hukuka aykırı olmadığı, ancak yapısı gereği derhal yapılması gereken ani toplantılarda böyle bir şart aranmayacağı belirtilmiştir. Bu karar, ani toplantıların yasal güvenceden yararlanmasının yolunu açmış, AİHM içtihatlarının

⁷⁰ İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 79.

⁷¹ Ahmet Mert Duygun, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Kullanılmasında Bir Bilinmeyen: Spontane ve Acele Eylemler”, *Anayasa Hukuku Dergisi*, 3/6 (2014), 143.

⁷² Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 15.

⁷³ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 22.

⁷⁴ Hans Dieter Borchert, *Die Spontanversammlung-Zugleich Ein Beitrag Zur Bedeutung der Versammlungsfreiheit* (Marburg: 1972), 52, aktaran için bkz. Duygun, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 138-139.

⁷⁵ Anayasa m. 34/1: “*Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırsız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.*”

⁷⁶ 2911 s. Kanun m. 3/1: “*Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırsız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.*”

⁷⁷ Kararın Türkçe çevirisi için bkz. Berke Özenç, “Alman Federal Anayasa Mahkemesi’nin Brokdorf Kararı: Toplanma Özgürlüğünün Kapsamı Üzerine”, *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2019): 247-279.

şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır⁷⁸. AİHM, bildirim yükümlülüğüne aykırı davranılmasını, toplantının kanuna aykırı kabul edilmesi için tek başına yeterli görmemekte, ayrıca kamu düzeninin bozulmuş olması, katılımcıların saldırgan tavırlar sergilemesi gibi hallerin varlığını da aramaktadır. Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay da AİHM ile benzer bir yaklaşım sergilemektedirler⁷⁹.

Doktrine bakıldığında; ani toplantıların bildirim rejiminden muaf tutulması gerektiği, yani anayasal güvence altına alınması gerektiği belirtilmiştir⁸⁰. Doktrinde, içtihatlarla aynı yönde bir yaklaşım olduğunu söylemek mümkündür. Atalay ve Türkeli'ye göre; düzenleme kurulunun varlığını ve bildirim yapılmasını zorunlu bir unsur olarak gören 2911 s. Kanun m. 10'daki düzenleme ile ani toplantıların hukuk rejimi tarafından korunup korunmaması farklı birbirinden hususlardır, bu sebeple de yazarlar Anayasa m. 34/1'de kullanılan "*toplantı düzenleme*" ifadesinin, organizasyon manasında kullanılmadığını, "*toplantı yapma*" anlamında kullanıldığını belirtmişlerdir⁸¹. Yazarların bu görüşü, bizce de isabetlidir. Aksinin kabulü halinde, Anayasa'nın sadece toplantı düzenleme hakkını koruduğunu, toplantı yapma hakkını ise korumadığını kabul etmek gerekecektir ki böyle bir yaklaşım Anayasa'nın ruhu ve AİHS m. 11 ile bağdaşmayacaktır. Kanaatimizce; Anayasa m.34/1'de kullanılan "düzenleme" lafzındaki müphemlik, AİHS m.11'in yorumlanması aracılığıyla açıklığa kavuşacaktır. AİHS m.11'de, herkesin "toplantı (assembly)" hakkına sahip olduğu belirtilmiş, "toplantı düzenlemek (organizing an assembly)" gibi bir ifade tercih edilmemiştir. Bu ifade tercihi dikkate alındığında, ani toplantıların da hukuk rejimi tarafından korunması gerektiğini düşünmekteyiz.

Son olarak şunu belirtmekte de fayda görüyoruz ki; "*acele toplantı*", bildirim yükümlülüğüne uyulmayan bir toplantı türü olmasına rağmen, ani toplantıdan farklı bir kavramı ifade etmektedir. Bu yüzden ikisi arasındaki farkı belirlemek gerekmektedir. Acele toplantılar, "*aslında planlı olmakla beraber, mümkün olduğunca çabuk yapılmaları gerektiği için kanunda öngörülen bildirim süresine uymanın mümkün olmadığı*

⁷⁸ Duygun, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 147.

⁷⁹ Bu konu ile ilgili içtihatlar, "TGYK m. 23/a-h: Bildirim Kuralına Aykırı Toplantı Yapmak" başlığı altında kapsamlı olarak ele alınacaktır, tekrara düşmemek adına burada sadece mahkemelerin konuya yaklaşım tarzı belirtilmiştir.

⁸⁰ Duygun, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 143.

⁸¹ Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, 54; Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 23.

toplantılar” olarak tanımlanabilir⁸². Bu bağlamda; ani toplantılar ile acele toplantılar arasında birinci fark, plan içerip içermemeleridir. İkinci fark ise toplantı yapılmasına neden olan olaydan önce/sonra gerçekleşme bakımındandır. Ani toplantılar, toplantı yapılmasını gerektiren olayın hemen sonrasında kendiliğinden gerçekleşen spontane toplantılardır. Örnek olarak; mahkemede aldıkları mahkûmiyet kararının hukuksuz olduğunu düşünen bir grubun, adliyeden çıktıktan hemen sonra yaptıkları basın açıklaması, ani toplantı olarak değerlendirilecektir. Ancak; ertesi gün mahallelerindeki sokak hayvanlarının toplanıp itlaf edileceğini öğrenen mahalle sakinlerinin, itlaf kararını engellemek için örgütlenmesi ve basın açıklaması yapması, acele toplantı olarak değerlendirilecektir. Örneklerle bakıldığında, her iki toplantıda da bildirimde bulunulmamıştır ancak birincisi toplantıya konu olaydan sonra, ikincisi toplantıya konu olaydan önce gerçekleşmiştir. Ayrıca birincisi plansız, ikincisi planlıdır. AİHM’nin yerleşik içtihatlarına göre -kamu düzenini tehlikeye düşürmedikleri müddetçe- her ikisinin de hukuken korunması gerektiği açıktır. Bu sebeple, pratik açıdan ikisi arasında önemli bir fark bulunmamaktadır. Bu sebeple tezimizin bundan sonraki kısımlarında, ani toplantı kavramını acele toplantı kavramını da içine alacak biçimde kullanacağız.

1.1.2. Gösteri Yürüyüşü Kavramı

1.1.2.1. Genel Olarak

Gösteri yürüyüşü kavramını incelemeden önce, bazı kelimelerin sözlük anlamlarına yer vermek gerekmektedir. Sözlükte; *gösteri* kelimesi “*bir istek veya karşı görüşün, halkın ilgisini çekecek biçimde topluca ve açıkça yapılması, nümayiş*” olarak, *yürüyüş* kelimesi “*bir olayı protesto etmek, bir konuya dikkati çekmek amacıyla topluca yürüme*” olarak, *gösteri yürüyüşü* kelimesi ise “*bir topluluğun duygularını dile getirmek için ana yollar ve alanlarda yürüyerek yapılan gösteri*” olarak tanımlanmıştır⁸³.

Hem gösterilerin hem yürüyüşlerin kamuoyunun dikkatini çekmek amacıyla yapıldığı, yani her ikisinin de “*dışa dönük*” özellik gösterdiği söylenebilir⁸⁴. Bununla birlikte; sözlük tanımlarından da hareketle, gösteri ve yürüyüş kavramları arasındaki temel fark

⁸² Ülgen, “Türk Hukukunda Toplantı”, 15.

⁸³ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, (Erişim Tarihi 31.01.2024), <https://sozluk.gov.tr>.

⁸⁴ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 24-25.

gösterilerin statik, yürüyüşlerin dinamik bir nitelik göstermesidir⁸⁵. Somutlaştırmak gerekirse; bir öğrenci grubunun üniversite meydanında döviz, pankart, afiş, ilan vb. objeleri kullanarak bir konuya dikkat çekmek istemeleri halinde bir gösterinin varlığı, aynı öğrenci grubunun üniversite yolu boyunca yürüyüp slogan atarak yine aynı konuya dikkat çekmek istemeleri halinde ise bir yürüyüşün varlığı söz konusu olacaktır. Kısaca ifade etmek gerekirse; yürüyüş, gösterinin hareketli halidir⁸⁶.

Gösteri ve yürüyüş kavramları, farklı durumları ifade etmekle birlikte, Kanun'da her iki kavramı da içine alacak biçimde tek bir kavram (gösteri yürüyüşü) kullanılmıştır⁸⁷. 2911 s. Kanun m. 2/b'de gösteri yürüyüşü kavramı, “*belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşler*” olarak tanımlanmıştır. Gösteri yürüyüşü kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için, Kanun'daki bu tanımlı değerlendirilmeden önce, dil bilgisi kuralları açısından inceleme yapmamız gerekmektedir.

Gösteri yürüyüşü ifadesi, “*belirtisiz isim tamlaması*” niteliğinde bir söz öbeği olduğundan, “*yürüyüş*” ifadesi tamlanan, “*gösteri*” ifadesi ise tamlayan niteliğindedir⁸⁸. Bu sebeple; gösteri yürüyüşünün asıl unsuru yürüyüştür. Gösteri ise yürüyüşü tamlayan, yani yürüyüşü niteleyen unsurdur. O halde şu çıkarımda bulunabiliriz; bir insan topluluğunun yaptığı faaliyetin gösteri yürüyüşü olarak nitelendirilebilmesi için, birincil olarak ortada bir yürüyüşün olması, ikincil olarak da bu yürüyüşün gösteri niteliğinde olması gerekmektedir. Yaptığımız bu çıkarımın iki önemli sonucu vardır: 1) Herhangi bir gösteri unsuru (döviz, pankart, afiş, slogan vb.) barındırmayan bir yürüyüş, alelade bir yürüyüştür ve 2911 s. Kanun kapsamında değerlendirilemez. Örneğin, 5-10 arkadaşın okul çıkışında beraber yürüyerek eve dönmeleri halinde, ortada fiziki anlamda bir yürüyüş olsa da hukukî anlamda bir yürüyüş yoktur. Burada şunu ifade etmekte fayda var ki; gösteri unsurlarını sadece somut materyallere indirgemek, doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Örneğin; kalabalık bir grubun, başboş sokak köpeklerin önünün alınması

⁸⁵ Benzer yönde görüş için bkz. Şirin, *30 Soruda Toplantı*, 100.

⁸⁶ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 41.

⁸⁷ Şeref Ünal, *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1997), 21.

⁸⁸ Belirtisiz isim tamlaması, tüm isim tamlamalarında olduğu gibi “*tamlayan*” ve “*tamlanan*” olmak üzere iki unsurdan oluşmaktadır. Tamlanan, bir isim tamlamasının asıl unsuru; tamlayan ise tamlananı niteleyen yardımcı unsurdur. Belirtisiz isim tamlamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Özkan ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi* (İstanbul: Akademik Kitaplar, 2017), 19-31.

amacıyla, ikamet ettikleri ilçenin belediye binasına karşı sessiz bir yürüyüş gerçekleştirmeleri halinde de ortada bir gösteri yürüyüşü olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü önemli olan gösterinin somut materyaller içerip içermemesi değil, taşıdığı entelektüel amacın herhangi bir biçimde dış dünyaya aktarılmış olmasıdır. 2) Herhangi bir hareket unsuru (yürüyüş, bisiklet sürme vb.) barındırmayan bir gösteri, gösteri yürüyüşü olarak nitelendirilemeyecektir. Kanaatimizce, bu tarz sabit mekânlı gösterilerin, 2911 s. Kanun kapsamında toplantı olarak nitelendirilmesi gerekmektedir⁸⁹. Örneğin; bir meydana toplanan, slogan atan, döviz açan ancak herhangi bir yürüyüş faaliyetinde bulunmayan bir insan topluluğunun gerçekleştirdiği faaliyet, gösteri yürüyüşü olarak nitelendirilemeyecektir. Ancak bunun toplantı olarak nitelendirilmesi isabetli olacaktır.

Gösteri yürüyüşü kavramını dil bilgisi kuralları yönünden analiz ettiğimize göre 2911 s. Kanun m. 2/b'deki tanımı değerlendirebiliriz. Kanun'da yer alan gösteri yürüyüşü tanımının sonundaki “yürüyüş” ifadesi ile toplantı tanımının sonundaki “toplantı” ifadesi dışındaki tüm yerler tamamen aynıdır. Bu bakımdan, Kanun'daki tanımlamaları oldukça yetersiz bulmaktayız. Ancak Kanun'un lafzından hareketle bir tespitte bulunmak istiyoruz. Kanun koyucu, gösteri yürüyüşünü tanımlarken “gösteri” ifadesine yer vermemiştir. Bu sebeple, toplantı ve gösteri yürüyüşlerini birbirinden ayıran husus gösteri içerip içermemeleri değil, hareket içerip içermeleridir. Bir başka deyişle; gösteri içeren bir faaliyet eğer belirli bir mekânda sabit durularak yapılıyorsa, *toplantı*; yürüyüş halinde yapılıyorsa *gösteri yürüyüşü* söz konusu olacaktır.

Doktrinde; toplantılarda konuşma, bildiri yapma, bir konuyu deklare etme vb. düşünceleri açıklama yolları ağır basarken, gösteri yürüyüşlerinde pankart, afiş, döviz, alkış, tezahürat, slogan, müzik vb. görsel ve işitsel yöntemlerin ağır bastığı belirtilmiştir⁹⁰. Kanaatimizce; bu görüş isabetli değildir, pekâlâ bir toplantı da sayılan bu görsel ve işitsel yöntemler kullanılarak gerçekleştirilebilir. Yukarıda ayrıntılı olarak izah ettiğimiz üzere, gösteri içerip içermemenin, toplantıları ve yürüyüşleri ayıran bir etken olduğu fikrine iştirak etmiyoruz.

⁸⁹ Gösteri kavramını, toplantı kavramının bir çeşidi olarak ele alan bizim de katıldığımız görüş için bkz. Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 18; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 41;

⁹⁰ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 63; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 24; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 41.

Doktrinde; toplantıların hem içe hem dışa dönük olabileceği, gösteri yürüyüşlerinin ise sadece dışa dönük olabileceği belirtilmiştir⁹¹. Bu görüş, bizce de isabetlidir. Gerçekten de toplantılarda katılımcılar arasında fikir alışverişi gerçekleşebilir, ancak gösteri yürüyüşlerinde ise dinamizm nedeniyle bu pek mümkün değildir.

Ayrıca doktrinde; gösteri yürüyüşlerinin, kamu düzenini bozma riskinin yüksek olması nedeniyle, toplantılara göre daha sıkı bir rejime tabi oldukları da belirtilmiştir⁹².

1.1.2.2. Gösteri Yürüyüşünün Unsurları

Toplantının unsurları ile ilgili yaptığımız açıklamalar, genel itibarıyla, gösteri yürüyüşleri için de geçerlidir. Bu bağlamda; gösteri yürüyüşlerinin birden fazla kişiyle yapılması gerektiği (kişi unsuru), gösteri yürüyüşüne katılanların ortak ve fiziksel bir güzergâh üzerinde hareket etmesi gerektiği (yer unsuru), gösteri yürüyüşü yapan insan topluluğunun ortak ve entelektüel nitelikte bir amaç gütmesi gerektiği (amaç unsuru)⁹³, gösteri yürüyüşü nedeniyle bir araya gelen insanlar arasındaki birleşmenin arızî nitelikte olması gerektiği (süre unsuru), gösteri yürüyüşü yapan kişiler arasında asgarî düzeyde de olsa bir organizasyon bulunması gerektiği (organizasyon unsuru) söylenebilir.

1.1.2.3. Gösteri Yürüyüşünün Türleri

Toplantının unsurları ile ilgili yaptığımız açıklamalar gösteri yürüyüşleri ile benzeşse de toplantı türleri ile ilgili olarak aynı şeyi söyleyebilmek pek mümkün değildir.

Kamuya açıklık bakımından; gösteri yürüyüşleri, yapısı itibarıyla genel niteliktedir, özel nitelikte olması mümkün değildir. Çünkü yürüyüşlerde, düzenleyicilerin isteği olsun veya olmasın, herkesin yürüyüşe kolaylıkla katılmasını sağlayacak bir *fiilî açıklık hâli* vardır⁹⁴.

Mekân bakımından; gösteri yürüyüşleri, dinamik yapısı nedeniyle, sadece açık mekânlarda gerçekleştirilebilir, kapalı olması mümkün değildir. Çünkü; gösteri

⁹¹ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 20; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 65.

⁹² Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 69.

⁹³ Kalabalık bir caddede birlikte yürüyen insanların eylemi, gösteri yürüyüşü olarak nitelendirilemez. Çünkü bunların ortak bir amacı yoktur, ortak bir amaçları olsa bile bu amaç entelektüel bir gaye içermelidir.

⁹⁴ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 56; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 23.

yürüyüşleri, sözlük tanımında da belirtildiği üzere, sadece genel yollarda (sokak, cadde...) veya geniş alanlarda (stadyum, meydan...) yapılabilirler⁹⁵.

Organizasyon bakımından; gösteri yürüyüşlerinin de toplantılarda olduğu gibi ani/planlı olarak gerçekleştirilmesi mümkündür⁹⁶.

1.2. Hukuki Nitelik

1.2.1. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Niteliği

1.2.1.1. Genel Olarak

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının niteliksel analizine geçmeden önce, “hak” ve “özgürlük” kavramlarına kısaca değinmek gerekmektedir. Bunun sebebi, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hem hak hem özgürlük olarak ele alınmasıdır. Bu yaklaşım sadece doktrinde değil, aynı zamanda ulusal ve uluslararası metinlerde de mevcuttur. Örneğin; 1982 Anayasası m. 34’te “*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı*” başlığı, AİHS m. 11’de “*Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü*” başlığı tercih edilmiştir. Görüldüğü gibi hem hak hem özgürlük kavramı tercih edilebilmektedir.

Hak kavramının tanımına ilişkin olarak, doktrinde farklı teoriler bulunmaktadır. Hak; Savigny ve Windscheid tarafından savunulan *irade teorisine* göre “*hukuken korunan irade gücü*”, Jhering tarafından savunulan *menfaat teorisine* göre “*hukuken korunan menfaat*”, Jellinek tarafından savunulan *karma teoriye* göre ise “*insana sahip olduğu menfaati korumak üzere tanınan irade gücü*” olarak tanımlanmıştır⁹⁷. Teorilere bakıldığı zaman; hakkın bir irade mi yoksa menfaat mı olduğu noktasında tartışma olduğu görülecektir. Ancak bu teorilerin ortak yanı, hakkı *tanınan/korunan* bir kavram olarak görmeleridir. Konuya toplantı ve gösteri yürüyüşleri açısından bakıldığında, bir başka ifadeyle toplantı ve gösteri yürüyüşleri bir hak olarak kabul edildiğinde, bunların hukuk düzeni tarafından korundukları sonucuna ulaşılabilecektir. AİHS m. 11/1⁹⁸ ve Anayasa m.

⁹⁵ Benzer yönde görüş için bkz. İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 65.

⁹⁶ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 23.

⁹⁷ Hakkın tanımına ilişkin teoriler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Karaosmanoğlu, *İnsan Hakları* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2011), 62-63.

⁹⁸ AİHS m. 11/1: “*Herkes barışçıl olarak toplanma ve dernek kurma hakkına sahiptir.*”

34/1'deki⁹⁹ düzenlemeler de dikkate alındığında, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hukuken tanındığı ve korunduğu, yani bir hak niteliği taşıdığı rahatlıkla söylenebilir.

Özgürlük kavramı, “*bir şeyi yapıp yapmama, belli bir şekilde davranıp davranmama erki*” olarak tanımlanmıştır¹⁰⁰. Daha kısa bir ifade ile “*serbest hareket etme gücü*” olarak da tanımlanmıştır¹⁰¹. Bu tanımlamalarda göze çarpan ilk husus, özgürlüğün tanıma/koruma gibi kavramlar üzerinden ele alınmamış olmasıdır. Özgürlük, tanınmanın/korumanın varlığına gerek kalmaksızın zuhur eden, kişinin varlığı ile bütünleşik bir kavramdır. Bu bağlamda, herkesin, toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğüne “kendiliğinden” sahip olduğu söylenebilecektir.

Sonuç olarak; özgürlüğün soyut bir kavram, hakkın somut bir kavram olduğu, bu bağlamda da hakkın, özgürlüğün “*ele avuca gelmiş hali*” olduğu söylenebilir¹⁰². Her ne kadar iki kavram arasında farklılıkların bulunduğunu belirtsek de esasen öğretide iki kavram da birbirinin yerine kullanılabilmektedir¹⁰³. Bu sebeple, hak kavramının veya özgürlük kavramının tercih edilmesinde pratik açıdan çok bir fark yoktur. Bununla birlikte; pozitif hukuk düzenlemeleri ile etrafı çizilen toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü değil, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkıdır. Bu sebeple, “toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı” ifadesinin kullanılmasını daha doğru buluyoruz. Ayrıca tez çalışmamızın ikinci bölümünde ceza hukuku bağlamında değerlendirmelerde bulunacağımız, yani kanuna aykırılık, hukuka aykırılık, hukuka uygunluk sebepleri, hakkın kullanımı vb. konuları işleyeceğimiz düşünüldüğünde, “toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı” kavramının kullanılması daha isabetli olacaktır.

1.2.1.2. Hakkın Statüler Teorisindeki Yeri

George Jellinek tarafından, 1893 yılında, devlet ile birey arasındaki ilişki esas alınarak yapılan sınıflandırmaya göre haklar; kişiyi devlete karşı koruyan ve devlete *gölge etmeme*

⁹⁹ Anayasa m. 34/1: “*Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.*”

¹⁰⁰ Oktay Uygun, *1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Temel Rejimi* (İstanbul: Kazancı Yayınları, 1992), 6.

¹⁰¹ Kemal Gözler, *Hukuka Giriş* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2016), 399.

¹⁰² Mustafa Demirkol, “Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi”, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, ICOMEP Özel Sayısı (2017): 18.

¹⁰³ Gözler, *Hukuka Giriş*, 400.

yükümlülüğü yükleyen “negatif statü hakları”, kişiye devletten olumlu bir davranışta bulunmasını sağlayan ve devlete *yerine getirme yükümlülüğü* yükleyen “pozitif statü hakları” ve kişinin devlet yönetiminde söz sahibi olmasını sağlayan “aktif statü hakları” olmak üzere üçe ayrılırlar¹⁰⁴. 1982 Anayasası’nda temel hak ve ödevler, bu belirttiğimiz tasnif metoduna göre düzenlenmiştir. Nitekim negatif statü haklarının karşılığı olarak “kişinin hakları ve ödevleri”, pozitif statü haklarının karşılığı olarak “sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler”, aktif statü haklarını karşılığı olarak da “siyasi haklar ve ödevler” kavramları kullanılmıştır¹⁰⁵.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı, Anayasa’da “Kişinin Hakları ve Ödevleri” başlığı altında düzenlenmiştir. Gerçekten de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kendiliğinden var olan bir özgürlük olduğu, devletin ise bu özgürlüğe kural olarak müdahale etmemesi gerektiği düşünüldüğünde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının bir *negatif statü hakkı* olduğu rahatlıkla söylenebilir¹⁰⁶.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının *negatif* yönü ağır bassa da *pozitif* yönü olduğunun kabulü de mümkündür. Nitekim, devletin sadece müdahale etmeme değil, aynı zamanda toplantı ve gösteri yürüyüşünde bulunan kimselerin bu hakkını başkalarına karşı koruma şeklinde pozitif bir yükümlülüğü bulunduğu da kabulü gerekmektedir¹⁰⁷.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının *aktif statü hakkı* olduğu, yani *siyasi hak* niteliği taşıdığı da kabulü mümkündür. Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, siyasi haklar sadece oy vermeye (seçme hakkına) indirgenemez¹⁰⁸. Siyasi hakların birçok çeşidi bulunabilir. Nitekim her toplantı ve gösteri yürüyüşü siyasi bir saik gütmemekle birlikte, bazılarının böyle bir siyasi saik ile gerçekleştirildiğini söylemek de mümkündür. Hatta doktrinde, toplantı ve gösteri yürüyüşünün temel amacının “*vatandaşlara kamu işlerinin görülmesine katılmak*” olduğu dahi belirtilmiştir¹⁰⁹. Bu bağlamda, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının, sahip olduğu protesto/nüfuz gücü nedeniyle devletin/idarenin

¹⁰⁴ Gözler, *Hukuka Giriş*, 403-405.

¹⁰⁵ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 24-27; Münici Kapani, *Kamu Hürriyetleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1981), 6.

¹⁰⁶ Benzer görüş için bkz. Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 8.

¹⁰⁷ Ümit Kılınç, “Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapmak Hakkı ve Devletin Yükümlülükleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 26/1 (2014): 290-292

¹⁰⁸ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 93.

¹⁰⁹ Geray, “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, 100.

faaliyetlerini etkileyebildiğini söylemek abartılı olmayacaktır. Bu sebeple, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının pozitif statü hakkı özelliği gösterdiği, yani bir “siyasi hak” niteliği taşıdığı söylenebilir.

Sonuç olarak; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının yapısı itibarıyla *negatif statü hakkı* olduğu söylenebilir. Bununla birlikte; devletin hakkın gerçekleştirilmesi noktasında hak sahiplerine yardımcısı olma yükümlülüğü düşünüldüğünde *pozitif statü*, hakkın kimi zaman siyasi bir nitelik taşıyıp devlet kanallarını etkileme gücü düşünüldüğünde ise *aktif statü* özelliği gösterebileceğini de unutmamak gerekmektedir.

1.2.1.3. Hakkın Kuşaklar Teorisindeki Yeri

Karel Vasak tarafından, 1979 yılında, tarihsel seyir içerisindeki ortaya çıkışları esas alınarak yapılan sınıflandırmaya göre haklar; monarşik düzenlere karşı verilen mücadeleler sonucunda ortaya çıkan, kişisel ve siyasal nitelikteki “birinci kuşak haklar”; Sanayi Devrimi neticesinde ortaya çıkan, ekonomik, sosyal ve kültürel nitelikteki “ikinci kuşak haklar”; II. Dünya Savaşı neticesinde ortaya çıkan, *dayanışma hakları* olarak adlandırılan “üçüncü kuşak haklar”; bilimin yol açtığı olumlu/olumsuz gelişmeler neticesinde ortaya çıkan, *gelecek nesilleri korumaya yönelik haklar* olarak adlandırılan “dördüncü kuşak haklar” olmak üzere dörde ayrılırlar¹¹⁰. Bu tasnif metodunda, kişisel haklar (negatif statü hakları), birinci kuşak haklar arasında sayılmışlardır. Bu sebeple, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı da birinci kuşak haklar arasında yer almaktadır. Kanaatimizce, kuşaklara göre sınıflandırma yapılması hakkın tarihsel gelişim sürecini anlama açısından önem arz etmektedir. Ancak hakkın niteliği, hukuk sistematikindeki yeri ve sınırlarını belirleme yönünden yetersiz kalmaktadır.

1.2.1.4. Hakkın Sınırlandırılma Açısından Niteliği

Sınırlandırma, kısaca, “*bir hakkın norm alanının daraltılması*” olarak tanımlanabilir¹¹¹. Olağanüstü haller de dahil olmak üzere, hakkında işlem yapılması ve uygulanması

¹¹⁰ Namık Kemal Öztürk, *Anayasa Hukuku* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2021), 127-129; Salih Özkan, “İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Kuşak Sınıflandırması”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2015): 117-118. Yazar, Karel Vasak tarafından sadece ilk üç kuşaktaki hakların tanımlandığını, dördüncü kuşak hakların ise ilerleyen süreçte ortaya çıktığını belirtmiştir.

¹¹¹ Fazıl Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982), 21-22.

yasaklanmış olan, yani sınırlandırılması mümkün olmayan haklara *mutlak haklar* (*sert çekirdek haklar*) denir¹¹². Bununla birlikte, diğer haklar için Anayasa’da belirtilen özel sınırlama sebeplerinin varlığı halinde, sınırlama yapılabilmesi mümkündür. Bu durum, Anayasa m. 13’te “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir...*” denilerek açıkça düzenlenmiştir. Yaşama hakkı, işkence yasağı, kölelik yasağı vb. durumlarda mutlak hakların söz konusu olduğu açıktır. Peki, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı mutlak bir hak mıdır? Bu sorunun cevabı, Anayasa m. 34/2’de “*Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.*” denilerek verilmiştir. Anayasa, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının hangi hallerde ve nasıl sınırlanacağını açıkça düzenlenmiştir. Bu sebeple, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı mutlak bir hak değil, sınırlanabilir (nispi) bir haktır. Nitekim; hakkın kamu düzenini bozma noktasındaki gücü/potansiyeli de düşünüldüğünde, bazı hallerde sınırlanması gerektiği kaçınılmaz bir gerçektir¹¹³.

1.2.1.5. Hakkın Kullanılma Açısından Niteliği

Haklar, kullanılma biçimleri bakımından, *kolektif haklar* ve *bireysel haklar* olarak ikiye ayrılırlar. Bireyin tek başına kullanabildiği haklara, bireysel haklar; bireyin sadece bir grupla birlikte kullanabildiği haklara, kolektif haklar denir¹¹⁴. Grev, sendika, siyasi parti ve dernek hakları gibi toplantı hakkı da kolektif haklar içerisinde yer almaktadır¹¹⁵. Bu durum, toplantı hakkının “kişi unsuru” nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Toplantının kişi unsurunu açıklarken detaylı bir biçimde anlattığımız üzere¹¹⁶, toplantı hakkından bahsedilebilmesi için birden fazla kişinin olması şarttır, aksi halde sadece ifade hürriyetinin varlığı söz konusu olabilir.

¹¹² Perteve Bilgen, “Sert Çekirdekli Temel Haklar”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3/1 (1994): 1.

¹¹³ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 83.

¹¹⁴ Aydın Turhan, “İnsan Hakları Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 4/2 (2016): 370.

¹¹⁵ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 30.

¹¹⁶ Bkz. “Kişi Unsuru” başlığı.

1.2.2. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Bazı Kavramlar ile İlişkisi

1.2.2.1. İfade Hürriyeti ile İlişkisi

İfade hürriyeti, Anayasa'nın 26. maddesinde “*Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti*” başlığı altında düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesinde “*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir.*” denilerek ifade hürriyetinin genel çerçevesi çizilmiş ve herkesin bu hakka sahip olduğu belirtilmiştir.

İfade hürriyeti, doktrinde “*özgürlüklerin anası*” olarak nitelendirilmiş¹¹⁷, hatta diğer hürriyetlerin ifade hürriyetinden türediği belirtilmiştir¹¹⁸. Nitekim, Anayasa m. 26/1’de “*tek başına veya toplu olarak*” ifadesinin yer alması, gerçekten de ifade hürriyeti ile diğer bazı bireysel ve kolektif hürriyetler arasında bir ilişki olduğuna işaret eder niteliktedir. Bu cümleden olarak; ifade hürriyetinin kitap, gazete, dergi vb. materyaller aracılığıyla kullanılması halinde “*basın özgürlüğü*”; radyo, televizyon vb. materyaller aracılığıyla kullanılması halinde “*iletişim özgürlüğü*”; birleşmeleri arızı olan bir topluluk tarafından icra edilmesi halinde “*toplantı hürriyeti*”, birleşmeleri daimî olan bir topluluk tarafında icra edilmesi halinde “*dernek hürriyeti*” söz konusu olacaktır¹¹⁹.

İfade hürriyeti ile diğer hürriyetler arasındaki ilişki yelpazesi elbette daha da genişletilebilir. Fakat konumuz, toplantı hürriyeti ve ifade hürriyeti arasındaki ilişkidir. Anayasası'nın 34'üncü maddesinin gerekçesinde toplantı hürriyetinin ifade hürriyetinin “*icrası niteliğinde bir hak*” olduğu belirtilmiştir¹²⁰. Doktrinde de toplantı hürriyetinin ifade hürriyetinin tamamlayıcısı veya farklı bir görünümü olduğu yönünde benzer görüşler ileri sürülmüştür¹²¹. Mahkeme içtihatlarına bakıldığında da durum farklı değildir. AİHM kararlarında; AİHS m. 11’de düzenlenen toplantı hürriyetinin özerk bir yapıya sahip olduğu, ancak bu hürriyetin AİHS m. 10’da düzenlenen ifade hürriyeti ışığında da değerlendirilmesi gerektiği, çünkü toplantı hürriyetinin amaçlarından birisinin

¹¹⁷ Halit Çelenk, *Toplantılar ve Yürüyüşler* (Ankara: Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, 1977), 5.

¹¹⁸ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 90.

¹¹⁹ Benzer görüş için bkz. Ömer Korkmaz, “Düşünce Özgürlüğü ve Sınırları” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2004), 49-50.

¹²⁰ Yunus Emre Yılmazoğlu ve İsmail Emrah Perdecioğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)* (Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2021), 198.

¹²¹ Akın, “Toplanma Özgürlüğü”, 145; Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 92.

ifade hürriyeti olduğu vurgulanmıştır¹²². Yargıtay da AİHM'nin içtihatlarından hareketle, toplantı hürriyetini, ifade hürriyetinin icra ediliş şekillerinden birisi olarak görmüştür¹²³.

Son olarak belirtmek gerekir ki; toplanma hakkının yediden az sayıda kişi tarafından kullanması durumu, burada bir kez daha tartışılmayacaktır.¹²⁴

1.2.2.2. Dernek Hürriyeti ile İlişkisi

Toplantı hürriyeti ile dernek hürriyeti arasında tarihsel bir birliktelik söz konusudur. Türk hukukunda, 1961 Anayasası'na kadar olan dönemde, toplantı ve dernek hürriyetlerinin normatif metinlerde bir arada düzenlendiği görülmektedir¹²⁵. Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi önemli uluslararası metinlerde ise bu düalist düzenleme biçimi halen devam etmektedir¹²⁶. Hiç şüphesiz bu tarihsel birlikteliğin arkasında niteliksel bir birliktelik yatmaktadır. Çünkü her iki hürriyet de nitelikleri itibarıyla “kolektif hak” olma özelliği taşımaktadır. Peki, bu iki kolektif hak arasındaki benzeşen ve ayrışan yönler nelerdir?

Toplantı hakkı ve dernek hakkının benzeşen yönleri şunlardır: 1) Her iki hak, katılımcıların/üyelerin ortak bir amaç gütmeleri, yani amaç unsuru barındırmaları yönünden benzerlik göstermektedir¹²⁷. Gerek dernek üyelerinin gerekse toplantı katılımcılarının ortak bir amaç etrafında bir araya geldikleri rahatlıkla söylenebilir. 2) Her iki hak, katılımcılar/üyeler tarafından icra edilmeleri, yani kişi unsuru barındırmaları yönünden de benzerlik göstermektedir¹²⁸.

¹²² Bu yönde örnek kararlar için bkz. ECHR, “Öllinger v. Austria”, 29.09.2006, Appl No: 76900/01, §38, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-76098>, Erişim Tarihi 31.01.2024; ECHR, “The United Macedonian Organisation Ilinden and Stankov v. Bulgaria”, 02.01.2002, Appl No: 29221/95 and 29225/95, §85, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-59689>, Erişim Tarihi 31.01.2024.

¹²³ Bu yönde örnek kararlar için bkz. YCGK, 11.07.2014, E. 2013/386, K. 2014/353, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2013-386-k-2014-353-t-11-7-2014>, E.T. 31.01.2024; YCGK, 16.09.2014, E. 2014/147, K. 2014/376, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2014-147-k-2014-376-t-16-9-2014>, E.T. 31.01.2024; YCGK, 22.05.2018, E. 2018/195, K. 2018/225, <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2018-195-k-2018-225-t-22-5-2018>, E.T. 31.01.2024.

¹²⁴ İlgili tartışma için bkz. “Kişi Unsuru” başlığı.

¹²⁵ İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 74.

¹²⁶ Bkz. EİHB m. 30, AİHS m. 11.

¹²⁷ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 18; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 74.

¹²⁸ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 18; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 74.

Toplantı hakkı ve dernek hakkının ayrışan yönleri ise şunlardır: 1) Kolektif haklar kendi içerisinde *sürekli* ve *geçici* olmak üzere ikiye ayrılmaktadırlar¹²⁹. Dernekler sürekli olarak kurulurlar, toplantılar ise arızı bir birliktelik ifade ederler¹³⁰. Toplantının sona ermesinden sonra katılımcılar arasındaki bağ çözülür, fakat dernek üyeleri arasındaki bağlantı süreklilik arz eder. 2) Dernekler tüzel kişiliği haizdir ancak toplantıyı meydana getiren katılımcılar için aynı şey söz konusu değildir¹³¹. 3) Derneklerde üyelik sistemi, toplantılarda ise katılım sistemi söz konusudur¹³².

Sonuç olarak; toplantı hürriyeti ve dernek hürriyetinin kolektif birer hak olmaları nedeniyle birçok ortak noktaları vardır. Fakat toplantıların geçici, derneklerin ise kalıcı bir nitelik arz etmesi ikisini birbirinden ayıran temel unsurdur.

1.2.2.3. Sivil İtaatsizlik Kavramı ile İlişkisi

Sivil itaatsizlik, ilk olarak 1849 yılında Henry David Thoreau tarafından dile getirilen, Mahatma Gandhi ve Martin Luther King gibi isimler tarafından popülerlik kazandırılan bir kavramdır¹³³. Uygulanması ağır bir haksızlığa yol açan bir yasayı veya bir hükümet politikasını/kararını engelleme maksadı taşıyan, vicdani olarak gerçekleştirilen, şiddet unsuru barındırmayan, yasaya aykırı nitelik taşıyan ve kamuya açık olarak düzenlenen protesto eylemlerine *sivil itaatsizlik* veya *pasif direniş* adı verilmektedir¹³⁴. Tanımdan da anlaşılacağı üzere sivil itaatsizliğin; *yasaya aykırılık*, *şiddetsizlik*, *aleniyet*, *hesaplanabilirlik*, *ortak adalet anlayışına* veya *kamu vicdanına yönelik olma* gibi unsurları bulunmaktadır¹³⁵. Sivil itaatsizlik eylemlerinde *yasayı çiğneyerek onu değiştirme amacı* vardır ancak *sistemi kökten değiştirme amacı* yoktur, bu özelliği

¹²⁹ Kaboğlu, *Kolektif Özgürlükler*, 81.

¹³⁰ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 17. 5253 s. Dernekler Kanunu’nun 2’nci maddesinin (a) bendinde dernekler “*Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları*” olarak tanımlanmıştır. Kanuni tanımda açıkça görüleceği üzere dernekler süreklilik arz etmektedir.

¹³¹ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 18; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 30.

¹³² Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 17; Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 20.

¹³³ Mesude Altunel, “Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 24/93 (2011): 446-447; Murat Bilgin ve Kadir Candan, “Sivil İtaatsizlik”, *Yasama Dergisi*, 6/19 (2011): 58. ¹³⁴ Altunel, “Sivil İtaatsizlik”, 445-446; Bilgin ve Candan, “Sivil İtaatsizlik”, 60-62; Özgür Küçüktaşdemir, “Ceza Hukuku Bağlamında Sivil İtaatsizlik Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65/4 (2016): 2200; Hayrettin Ökçesiz, *Sivil İtaatsizlik* (İstanbul: Afa Yayınları, 1994), 109-110.

¹³⁵ Altunel, “Sivil İtaatsizlik”, 447-449; Bilgin ve Candan, “Sivil İtaatsizlik”, 63.

nedeniyle sivil itaatsizlik eylemleri *devrim, isyan, ayaklanma* gibi kavramlardan ayrılmaktadır.¹³⁶ Bu açıklamalar ışığında; ağaçlara sarılma, oturma, imza toplama, ölü biçiminde yere uzanma, barış kampları kurma, açlık grevi yapma gibi hallerin sivil itaatsizlik eylemleri kapsamında yer aldığı söylenebilir¹³⁷.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile sivil itaatsizlik eylemleri arasında; düşünceyi açıklama yöntemi olmaları, geçici nitelik taşımaları, kamuya açık olmaları, barışçıl olmaları gibi benzerlikler bulunduğu söylenebilir¹³⁸. Ancak aralarında kanaatimizce iki temel farklılık bulunmaktadır.

Toplantı hakkı ile sivil itaatsizlik kavramı arasındaki birinci temel fark, bunların icra ediliş biçimine ilişkindir. Toplantı hakkı kolektif nitelik taşır ve bu sebeple de ancak birden çok kişinin katılımı ile icra edilir. Sivil itaatsizlik eylemleri ise hem kolektif hem bireysel nitelik taşıyabilir ve bu sebeple de bir veya birden çok kişinin katılımı ile gerçekleştirilebilir. Örneğin; göçmen kuşların güzergâhı üzerinde inşa edilmesi planlanan bir rüzgâr enerjisi santralinin inşasına engel olmak amacıyla kendisini bu santralin inşaatına zincirleyen bir kişinin eylemi, sivil itaatsizlik kapsamında değerlendirilebilir. Ancak kolektif bir nitelik taşımadığı için toplanma hakkı kapsamında değerlendirilmesi mümkün değildir. Hemen belirtmekte fayda var ki, kolektif nitelik taşıyan her sivil itaatsizlik eyleminin toplantı kavramı içerisinde değerlendirilmesi de mümkün değildir. Örneğin; elektrik fiyatlarına gelen zamları protesto etmek amacıyla birden çok kişinin bilinçli ve anlaşmalı olarak faturalarını ödememeleri halinde kolektif bir eylem vardır, ancak burada normatif anlamda bir toplantının varlığından söz etmek mümkün değildir. Çünkü bu kimseler ortak ve fiziksel bir mekânda buluşmamışlardır. Sivil itaatsizlik eylemlerinin toplantı kavramı içerisinde değerlendirilebilmeleri için, toplantının unsurlarına sahip olmaları gerekmektedir¹³⁹.

Toplantı hakkı ile sivil itaatsizlik arasındaki ikinci temel fark, bunların meşruiyetine ilişkindir¹⁴⁰. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri; kanuna uygun olarak düzenlenmeleri halinde meşru, kanuna aykırı olarak düzenlenmeleri halinde ise gayrimeşru nitelik taşıyabilirler.

¹³⁶ Bilgin ve Candan, “Sivil İtaatsizlik”, 58.

¹³⁷ Altunel, “Sivil İtaatsizlik”, 449-450; Ökçesiz, *Sivil İtaatsizlik*, 49.

¹³⁸ Benzer görüş için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 34.

¹³⁹ Toplantının unsurları hakkında detaylı bilgi için bkz. “Toplantının Unsurları” başlığı.

¹⁴⁰ Benzer yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 83-84;

Sivil itaatsizlik eylemleri ise *hukuki bir normu bilinçli olarak çiğneme iradesi* ile yapıldıkları için doğaları gereği daima kanuna aykırıdır¹⁴¹. Örneğin; konusu hukuka aykırılık teşkil etmeyen bir toplantının güneş doğmadan önce düzenlenmesi halinde kanuna aykırı olduğu, güneş doğduktan sonra düzenlenmesi halinde kanuna uygun olduğu söylenebilir. Ancak zorunlu askerliği protesto etmek amacıyla askere gitmemek suretiyle yapılan kolektif bir eylem ise ister güneş doğmadan önce ister güneş doğduktan sonra yapılsın, doğası gereği kanuna aykırı olacaktır.

Sonuç olarak; toplantı hürriyeti ve sivil itaatsizlik eylemlerinin ortak noktaları vardır. Fakat sivil itaatsizlik eylemleri, her koşulda kanuna aykırı nitelik taşımaları ve bireysel olarak da gerçekleştirilebilmeleri nedeniyle toplantı hürriyetinden ayrılmaktadır.

1.2.3. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Düzenlenmesine İlişkin Sistemler

Hak ve hürriyetlerin düzenlenmesinde, farklı sistemler/usuller geliştirilmiştir. Bu sistemlerin kimisi izin alınmasını şart koşmuş, kimisi bildirimde bulunulmasını yeterli görmüş, kimisi ise herhangi bir şart aramamıştır. Burada hemen şunu belirtmek gerekir ki; “düzenleme” kavramı, “sınırlama” kavramına hasredilebilecek bir anlamdan daha fazlasını ifade etmektedir. Eğer yapılan düzenleme, hakkın “*norm alanı*”nı daraltıyorsa bir sınırlamadır ancak hakkı güçlendirip onun daha etkin bir biçimde kullanılmasını sağlıyorsa bir sınırlama değildir¹⁴². Yani düzenleme kavramı, sınırlama kavramını da içerisine alan daha geniş bir kavramdır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı da bir temel hak ve özgürlük olarak bu düzenlemelerden payını almıştır. Gerek muhtelif ülkelerde gerekse ülkemizdeki muhtelif yasalarda, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasında farklı sistemler benimsenmiştir. Benimsenen bu sistemler, toplantı hakkını sınırlandırma ve onu kanuna aykırı kabul etme noktasında bir parametre olmuşlardır. Bu sebeple, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının uluslararası ve ulusal hukuktaki gelişim sürecini anlayabilmek için bu sistemler hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

¹⁴¹ Bilgin ve Candan, “Sivil İtaatsizlik”, 63; Ökçesiz, *Sivil İtaatsizlik*, 113. Sivil itaatsizlik, *yasanın özüne uymak suretiyle yasaya itaatsizlik şeklinde bir paradoks* olarak ifade edilmektedir. Altunel, “Sivil İtaatsizlik”, 446.

¹⁴² Sağlam, *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, 21-22.

1.2.3.1. Düzeltici Sistem (Serbestlik Usulü)

Bu sistemde, bir hakkın kullanılması için önceden bildirimde bulunmaya veya izin almaya gerek yoktur¹⁴³. Anayasa'nın 26'nci maddesinin birinci fıkrasında “*Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir.*” hükmü yer almaktadır. Haberleşme hürriyeti, herhangi bir bildirim veya izin rejimine tabi tutulmamıştır. Bu sebeple haberleşme hürriyetinin kullanımında serbestlik usulünün esas olduğu söylenebilir.

Serbestlik usulünde hakkın kullanılması için herhangi bir şart aranmadığından, bu sistem en özgürlükçü sistem olarak kabul edilebilir. Ancak serbestlik usulüne tâbi bir hakkı kullanan kişinin, mutlak bir özgürlüğe sahip olduğu söylenemez. Bir diğer ifade ile kişi hakkını kullanırken hür türlü sorumluluğu üzerine alır, yaptığı eylemlerin hukuki sonuçlarına katlanır¹⁴⁴. Haberleşme hürriyeti kullanıldığı sırada hakaret suçunun işlenmesi halinde, kişinin hukukî ve cezaî olarak sorumluluğu da söz konusu olacaktır.

Batı hukukunda ve Türk hukukunda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımına ilişkin olarak hiçbir pozitif düzenlemede serbestlik usulü benimsenmemiştir¹⁴⁵. Bu hak ile ilgili olarak ya bildirim ya izin usulü benimsenmiştir.

1.2.3.2. Bildirim Sistemi (Bildirim Usulü)

Bu sistemde, bir hakkın kullanılabilmesi için idari makamlara hakkın kullanılmasından önce bildirimde bulunulması gerekmektedir¹⁴⁶.

2911 s. Kanun'un 3'üncü maddesinin birinci fıkrasında “*Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahlı ve silahlı olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.*” hükmü, 10'uncu maddesinin birinci fıkrasında ise “*Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.*” hükmü yer almaktadır. Her iki fıkra hükmü birlikte

¹⁴³ Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları* (Bursa: Ekin Yayınevi, 2017), 417-418.

¹⁴⁴ Halil Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2017), 170.

¹⁴⁵ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 101.

¹⁴⁶ Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 417.

değerlendirildiğinde, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımının izne tabi olmadığı ancak bildirimde bulunma yükümlülüğünün olduğu görülecektir.

Bildirim usulünde hakkın kullanılması doğrudan idarenin iznine bağlı değildir ancak hakkı kullanmak isteyen kişiye birtakım ön yükümlülükler yüklendiğinden, bu sistem diğer iki sistemin arasındaki bir denge sistemi olarak kabul edilebilir. Bu denge sisteminin iki kutuplu bir amaç taşıdığı söylenebilir. Birinci amaç, hakkın kanuna aykırı olarak kullanılmasının önüne geçebilmek; ikinci amaç, hakkın güven içinde kullanılmasını sağlayacak gerekli tedbirleri almaktır¹⁴⁷. Bir başka deyişle, bildirim sistemi hem hakkı koruyan hem de hakkın kötüye kullanılmasını engelleyen bir işleve sahiptir. Bu sistemin -suistimal edilmediği sürece- diğer sistemlere göre en makul sistem olduğu söylenebilir.

1.2.3.3. Önleyici Sistem (İzin Usulü)

Bu sistemde, bir hakkın kullanılabilmesi için idari makamlardan hakkın kullanılmasından önce izin alınması gerekmektedir¹⁴⁸. 6761 s. Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun'un 4'üncü maddesinde “*Mülkiye âmiri, toplantıya veya gösteri yürüyüşüne müsaade edilip edilmediğini, beyannamede yazılı olan saatten önce, tertip heyetine tebliğ ile mükelleftir.*” hükmü yer almaktadır. Açıkça görüleceği üzere; toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, mülkiye amirinin *müsaadesine* (iznine) tabi kılınmıştır. Hakkı kullanmak isteyenlerin beyanname vermesi yeterli kabul edilmemiştir.

İzin usulünde hakkın kullanılması doğrudan idarenin tasarrufuna bağlı olduğundan, bu sistem en sınırlayıcı sistem olarak kabul edilebilir. Bu sistemin amacı, hakkın kullanımı sonucunda ortaya çıkabilecek hukuka aykırılık durumlarını cezalandırmak değil, hak kullanılmadan doğrudan önlemektir¹⁴⁹.

İzin usulü kendi içerisinde; idarenin takdir yetkisine sahip olduğu “*mutlak izin rejimi*” ve idarenin bağlı yetkiye sahip olduğu “*şartlı izin rejimi*” olarak ikiye ayrılabilir¹⁵⁰. İdareye takdir yetkisi tanınması durumunda, bu yetki bir “sopa” olarak kullanılabilecek ve özgürlüğün işlevsiz bir hal alma riski yükselecektir. İdareye bağlı yetki tanınması

¹⁴⁷ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 103-104; Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 169.

¹⁴⁸ Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 417.

¹⁴⁹ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 167-168.

¹⁵⁰ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 102.

durumunda ise aynı şey söylenemeyecektir. Çünkü hakkı kullanmak isteyen kişinin gerekli şartları yerine getirmiş olması halinde, idarenin izin vermesi zorunlu olacak, idarenin keyfî hareket etme imkânı kalmayacaktır¹⁵¹.

Son olarak AİHM'nin konuya yaklaşımına da değinmek gerekmektedir. Yukarıda bildirim usulünün daha elverişli bir yapıya sahip olduğunu ve denge unsuru barındırdığını belirtmiştik. Bununla birlikte AİHM, hangi sistemin benimsenmesi gerektiği noktasında kesin bir yaklaşım sergilememekte, bu düzenlemelerin içeriğine de bakmaktadır¹⁵². Bir diğer deyişle, bu sistemlerin varlığını tek başına bir hak ihlali olarak görmemektedir¹⁵³.

1.3. NORMATİF DÜZENLEMELER

1.3.1. Uluslararası Hukuktaki Düzenlemeler

1.3.1.1. Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi (1948)¹⁵⁴

Milletler Cemiyetinin uluslararası barışı sağlamada yetersiz kalması, güçlü üye devletlerin çıkarlarına hizmet eder hale gelmesi, II. Dünya Savaşı'ndan sonra önemi yitirmesi ve uluslararası barışı sağlayacak yeni bir uluslararası örgüte ihtiyaç duyulması gibi nedenlerle, 24 Ekim 1945 tarihinde, San Francisco Konferansı ile *Birleşmiş Milletler* adlı küresel nitelikli uluslararası örgüt kurulmuştur¹⁵⁵. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ise 10 Aralık 1948 tarihinde, insan haklarını küresel düzeyde korumak amacıyla, *Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi* adlı otuz maddeden oluşan küresel nitelikli bildiriye onaylamış ve yürürlüğe koymuştur¹⁵⁶.

¹⁵¹ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 102.

¹⁵² Emsal bir karar için bkz. ECHR, "Oya Ataman v. Turkey", 05.03.2007, Appl No: 74552/01, §37, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-78330>. Kararda, taraf devletlerin kamu düzeni ve ulusal güvenlik nedeniyle toplantıların düzenlenmesini izne tabi tutmasının AİHS m. 11'in ruhuna aykırı olmadığı belirtilmektedir.

¹⁵³ Bezar Eylem Ekinci, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı Bakımından Bildirim Usûlünün Kapsamı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 68/4 (2019), 775.

¹⁵⁴ "Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi (Türkçe Metni)". Erişim Tarihi 31.01.2024. https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/trk.pdf.

¹⁵⁵ Birleşmiş Milletlerin kuruluşu hakkında detaylı bilgi için bkz. Mehmet Hasgüler ve Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2014), 108-119.

¹⁵⁶ Görkem Birinci, "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin Kısa Tarihi I: Milletler Cemiyeti'nden Birleşmiş Milletler'e", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7/2 (2017): 78..

Bildiri, insan haklarını korumak amacıyla hazırlandığı için, içerisinde birçok temel hak ve özgürlük ile ilgili düzenlemeler barındırmaktadır. Ancak tez konumuz itibarıyla bizi ilgilendiren toplantı hakkıdır. EİHB m. 20/1’de “*Her şahıs saldırısız toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine maliktir.*” denilerek toplantı hakkına açıkça yer verilmiştir. Bildiri; toplantının tanımı, türleri, sınırları vb. konulara yer vermemiş, sadece toplantı hakkına herkesin sahip olduğunu belirtmiştir.

Kanaatimizce; bildirinin üç önemli özelliği bulunmaktadır: 1) Toplantı hakkına açıkça yer veren ilk uluslararası belgedir¹⁵⁷. Tez konumuz açısından, bildirinin en önemli özelliği budur. 2) Küresel niteliktedir, bölgesel değildir. Bu açıdan diğer birçok uluslararası belgeden ayrılmaktadır. 3) Bağlayıcı bir nitelik taşımamaktadır¹⁵⁸. Yani, yaptırım unsuru ve denetim mekanizması içermemektedir ki bu, en olumsuz yönüdür. Bu sebeple bildiri, sadece tali bir hukuk kaynağı olarak görülmüş ve mahkemelerde yorum aracı olarak kullanılmaktan öte gidememiştir.

1.3.1.2. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950)¹⁵⁹

Avrupa ülkeleri arasında siyaset, eğitim, kültür vb. alanlarda iş birliği sağlamak ve insan haklarını korumak amacıyla, 5 Mayıs 1949 tarihinde *Avrupa Konseyi* adlı bölgesel nitelikli uluslararası örgüt kurulmuştur¹⁶⁰. Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından, 4 Kasım 1950 tarihinde, insan haklarını bölgesel düzeyde korumak amacıyla, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* adlı bölgesel nitelikteki sözleşme imzalanmış ve 3 Eylül 1952 tarihinde yürürlüğe konulmuştur¹⁶¹. Türkiye; bu Sözleşme’yi 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamış, 10 Mart 1954 tarihinde onaylamış, 19 Mayıs 1954 tarihinde ise yürürlüğe sokmuştur¹⁶².

AİHS’nin EİHB’den farklı üç temel özelliği bulunmaktadır: 1) AİHS’nin temel metninde sadece kişisel ve siyasal haklara yer verilmiş, EİHB’de ise ekonomik, sosyal ve kültürel

¹⁵⁷ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 55.

¹⁵⁸ Karaosmanoğlu, *İnsan Hakları*, 135.

¹⁵⁹ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (Türkçe Metni)”. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.yargitay.gov.tr/documents/AIHM.pdf>.

¹⁶⁰ Avrupa Konseyinin kuruluşu hakkında detaylı bilgi için bkz. Fernand Dehouss, çev. İlhan Lütem, “Avrupa Konseyi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15/1 (1958): 41-49.

¹⁶¹ AİHS hakkında detaylı bilgi için bkz. Karaosmanoğlu, *İnsan Hakları*, 173-177.

¹⁶² Abdurrahman Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022), 546.

haklara da yer verilmiştir¹⁶³. Bu nedenle, AİHS'nin temel metninin içerik olarak daha dar nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. 2) AİHS, bölgesel nitelikte bir koruma sağlar; EİHB, küresel nitelikte bir koruma sağlar. Bu nedenle, AİHS'nin bölgesel olarak da daha dar nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. 3) Üçüncü fark ise AİHS'nin bağlayıcı bir nitelik taşımasıdır¹⁶⁴. Sözleşme'ye taraf devletler, Sözleşme'deki haklardan birini ihlal etmeleri durumunda, bir yaptırım mekanizması ile karşı karşıya kalacakları yükümlülüğünü kabul etmişlerdir¹⁶⁵. AİHS'nin bu özelliği, içerik ve bölge bakımından daha dar bir uygulama alanına sahip olsa bile, EİHB'den daha etkili olmasını sağlamıştır.

Toplantı hakkı, AİHS'nin 11. maddesinde “*Toplantı ve Dernek Kurma Özgürlüğü*” başlığı altında düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında, barışçıl nitelik taşımak şartıyla, herkesin toplantı hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. İlk bakışta, sözleşmenin gösteri ve yürüyüşleri kapsam dışı bıraktığı düşünülse de AİHM'nin içtihatları ile gösteri ve yürüyüşler de toplantı kavramının içine dahil edilmiş, yani toplantı hakkı geniş yorumlanmıştır¹⁶⁶. Maddenin ikinci fıkrasında, toplantı hakkının ancak ulusal güvenliğin, kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, sağlığın, ahlâkın, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilceği belirtilmiştir.

1.3.1.3. Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (1966)¹⁶⁷

EİHB'nin yaptırım unsuru içermemesi nedeniyle Birleşmiş Milletler tarafından insan haklarının daha etkin korunabilmesi açısından “*sözleşme içi denetim mekanizmaları*” geliştirilmeye başlanmıştır¹⁶⁸. 16 Aralık 1966 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından onaylanan, 23 Mart 1976 tarihinde yürürlüğe giren Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi

¹⁶³ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 128.

¹⁶⁴ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 30.

¹⁶⁵ Kapani, *Kamu Hürriyetleri*, 70-71.

¹⁶⁶ Bu yönde emsal kararlar için bkz. ECHR, “Djavit An v. Turkey”, 09.07.2003, Appl No: 20652/92, §56, <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-60953>; ECHR, “Kudrevičius and others v. Lithuania”, 15.10.2015, Appl No: 37553/05, §56, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-158200>. Kararlarda, özetle, toplantı hakkının sadece statik (hareketsiz) toplantıları değil, aynı zamanda gösteri ve yürüyüş gibi dinamik (hareketli) toplantıları da kapsadığı belirtilmiştir.

¹⁶⁷ “Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (Türkçe Metni)”. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c016/tbmm22016089ss0150.pdf>.

¹⁶⁸ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 94. Sözleşme içi denetim mekanizmaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri*, 526-529.

(MSHS), bu bağlamda atılan ilk adımdır¹⁶⁹. Türkiye Sözleşme’yi; 15 Ağustos 2020 tarihinde imzalamış, 21 Temmuz 2003 tarihinde onaylamış, 15 Aralık 2003 tarihinde yürürlüğe sokmuştur¹⁷⁰.

Toplantı hakkı, MSHS’nin başlık içermeyen 21. maddesinde “*Barişçi toplantı hakkı tanınacaktır. Bu hakkın kullanılmasına, yasalara uygun olarak konulmuş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik ya da kamu güvenliği, kamu düzeni bakımından ve kamu sağlığının, genel ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından gerekli olan sınırlamalardan başka sınırlama getirilemez.*” denilerek düzenlenmiştir. Kanaatimizce; MSHS’nin yenilik, EİHB ve AİHS’de dernek hakkı ile birlikte düzenlenen toplanma hakkını müstakil olarak ele almasıdır.

1.3.1.4. Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (1969)¹⁷¹

Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, 22.11.1969 tarihinde Kosta Rika’nın San Jose kentinde imzalanan, 18.07.1978 tarihinde yürürlüğe giren, bölgesel koruma sistemleri içeren bir sözleşmedir¹⁷². Sözleşme, imzalandığı kent nedeniyle “*San Jose Paktı*” olarak da bilinir¹⁷³. Türkiye bu Sözleşme’ye taraf değildir.

Sözleşme’nin “*Right of Assembly*” başlıklı 15’inci maddesinde toplantı hakkı düzenlenmiştir. Maddede silahlı ve barişçil olmak şartıyla toplantı hakkının tanındığı, bu hakkın sadece kanunla ve demokratik toplum düzeninin zorunlu kıldığı hallerle sınırlandırılabilceği belirtilmiştir. Sınırlama sebepleri olarak; milli güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak ve başkalarının haklarının korunması gösterilmiştir.

¹⁶⁹ Karaosmanoğlu, *İnsan Hakları*, 145.

¹⁷⁰ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 94-98; Karaosmanoğlu, *İnsan Hakları*, 148.

¹⁷¹ “Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi (İngilizce Metni)”. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.

¹⁷² Yurdanur Ural Uslan ve Tuğba Güner, “İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19/2 (2014): 312.

¹⁷³ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 151.

1.3.1.5. Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (1981)¹⁷⁴

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, 27.06.1981 tarihinde Kenya'nın Nairobi kentinde onaylanan, 21.10.1986 tarihinde yürürlüğe giren bölgesel nitelikli bir sözleşmedir¹⁷⁵. Türkiye bu Sözleşme'ye taraf değildir.

Şart'ın başlıksız 11'inci maddesinde toplantı hakkı düzenlenmiştir. Maddede her bir bireyin başkaları ile birlikte toplantı hakkını kullanabileceği, bu hakkın sadece kanunla sınırlandırılabilirliği ifade edilmiştir. Sınırlama sebepleri olarak; milli güvenlik, sağlık, etik ve başkalarının haklarının korunması gösterilmiştir. Sınırlama sebepleri arasında kamu düzeninin belirtilmemiş olması ilgi çekicidir.

1.3.1.6. Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989)¹⁷⁶

Çocuk Hakları Sözleşmesi; BM Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989'da onaylanan, 28 Ocak 1990 tarihinde taraf devletlerce imzalanan, adı üzerinde çocuk haklarını korumayı amaçlayan bir sözleşmedir¹⁷⁷. Türkiye; Sözleşme'yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış, 9 Aralık 1994 tarihinde onaylamış, 11.12.1994 tarihinde ise yürürlüğe sokmuştur¹⁷⁸.

Sözleşme'nin 15. maddesinin birinci fıkrasında “*Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.*” denilerek çocukların toplantı hakkına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır. Maddenin ikinci fıkrasında ise bu hakkın hangi hallerde ve nasıl sınırlandırılacağı düzenlenmiştir, ÇHS m. 15/2 ile AİHS m. 11/2 aynı hükmü içermektedir.

¹⁷⁴ “Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı (İngilizce Metni)”. Erişim Tarihi 31.01.2024. https://www.achpr.org/public/Document/file/English/banjul_charter.pdf.

¹⁷⁵ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 156.

¹⁷⁶ “Çocuk Hakları Sözleşmesi (Türkçe Metni)”. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>.

¹⁷⁷ Kalabalık, *İnsan Hakları Hukuku*, 106.

¹⁷⁸ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 34.

1.3.1.7. Kopenhag Belgesi (1990)¹⁷⁹

Kopenhag Belgesi; AGİK¹⁸⁰ süreci içerisinde yer alan, 28.07.1990 tarihinde onaylanan bölgesel nitelikli bir belgedir. Belge, AGİK sürecinde hazırlanan belgeler içerisinde yer alıp da toplanma hakkına yer veren ilk belgedir¹⁸¹. Belge'nin 9'uncu paragrafının (2) numaralı bendinde toplantı hakkı düzenlenmiştir. Buna göre herkesin barışçıl toplantı ve gösteri hakkına sahip olduğu ve bu hakkın ancak kanunla sınırlandırılabilceği belirtilmiştir. Ayrıca sınırlamaların uluslararası standartlarla uygun olması öngörülmüştür.

1.3.1.8. Paris Şartı (1990)¹⁸²

Paris Şartı; AGİK süreci içerisinde yer alan, 21.11.1990 tarihinde onaylanan bölgesel nitelikli bir sözleşmedir. Toplanma hakkı bakımından Kopenhag Belgesi ile benzerdir.

1.3.2. Türk Hukukundaki Düzenlemeler

1.3.2.1. 1876 Anayasası Dönemi

1.3.2.1.1. Genel Olarak

Osmanlı'da demokratikleşme ve anayasallaşma sürecinde atılan en önemli üç adım; padişahın kendi yetkilerini sınırlandırdığı ilk belge olan *Sened-i İttifak* (1808), padişahın kanun üstünlüğünü kabul ettiği ilk belge olan *Tanzimat Fermanı* (1839) ve azınlıklar ile ilgili birtakım düzenlemeler içeren *Islahat Fermanı* (1856) olarak sıralanabilir¹⁸³. Bu

¹⁷⁹ “Kopenhag Belgesi (Türkçe Metni)”. Erişim Tarihi 31.01.2024. https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2016/03/KopenhagBelgesi_TUR-.pdf.

¹⁸⁰ Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK), Doğu ve Batı Avrupa ülkeleri arasındaki “Soğuk Savaş” dönemini sona erdirmeyi amaçlayan bir konferanstır. 1975 yılında imzalanan “*Helsinki Nihai Senedi*” ile 1990 yılında imzalanan “*Kopenhag Belgesi*” ve “*Paris Şartı*” da bu sürecin bir parçasıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Melda Sur, “Paris Şartı’nda İnsan Hakları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47/3 (1992): 299.

¹⁸¹ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 52.

¹⁸² “Paris Şartı (Türkçe Metni)”. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/2546/199106535.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

¹⁸³ Ahmed Akgündüz ve Said Öztürk, *Bilinmeyen Osmanlı* (İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2000), 237-257; Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2016), 25-27; Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017); 54-57; Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022), 35-38. 1876 Anayasası için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/oncelki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/>. Erişim Tarihi 31.01.2024.

belgeler birçok konuda ilkler içermesine ve yenilikler getirmesine rağmen, toplantı ve gösteri yürüyüşü ile ilgili herhangi bir pozitif düzenlemeye yer vermemişlerdir¹⁸⁴.

Türk hukukunda toplantı hakkı ile ilgili pozitif düzenlemeye yer veren ilk belge, 1876 Anayasası olmuştur¹⁸⁵. Şunu hemen belirtelim ki, bahsettiğimiz düzenleme 1876 Anayasası'nın temel halinde yer almamaktadır, 1909 Anayasa Değişikliği ile getirilmiştir¹⁸⁶. Değişiklikle eklenen 120. maddenin birinci fıkrasının ilk cümlesinde “*Kanun-ı mahsusuna tebaiyet şartı ile Osmanlılar hakk-ı ictimaa maliktir.*” denilerek toplantı hakkına yer verilmiştir. Açıkça görüldüğü üzere; 1876 Anayasası'nda vatandaşların bu konudaki özel kanuna (kanun-ı mahsusa) uymak şartıyla toplanma hakkına sahip olduğu belirtilmiş, hakkının hangi hallerde sınırlandırılacağına ve kullanımında hangi sisteminin esas alınacağına ilişkin bir kayıt düşülmemiştir.

1.3.2.1.2. İctimaat-ı Umumiye Kanunu

09.06.1909 tarihli İctimaat-ı Umumiye Kanunu, 1876 Anayasası'nda yer verilen toplantı hakkının detaylarını belirlemek amacıyla çıkarılan *kanun-ı mahsus* yani özel kanundur¹⁸⁷. Kanun'un içeriğini belirleyen temel husus, 1881 yılında çıkarılan Fransız Genel Toplantılar Kanunu esas alınarak hazırlanmış olmasıdır¹⁸⁸. Bu nedenle Kanun'un

¹⁸⁴ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 81.

¹⁸⁵ Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, 35; Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 196; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 84.

¹⁸⁶ Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 196. Kanun-u Esasi'nin temel hali, I. Meşrutiyet; 1909 Değişikliği ile oluşan hali, II Meşrutiyet ürünüdür. II. Mahmut Dönemi'nde Avrupa'ya eğitim alması için gönderilen, ilerleyen süreçte de Jön Türkler olarak ülkeye geri dönen Osmanlılık fikrinin taraftarları; II. Abdülhamit'ten meşrutiyeti ilan edeceğine dair söz almış, buna karşılık olarak da V. Murat'ı tahttan indirerek II. Abdülhamit'i tahta çıkarmışlardır. II. Abdülhamit, tahta çıktıktan sonra, Türk tarihinin ilk modern anayasası olan 1876 Anayasası'nı ilan etmiş ve I. Meşrutiyet Dönemi başlamıştır. Fakat bu dönem uzun sürmemiştir. 1877-1878 yılları arasında gerçekleşen Osmanlı-Rus Savaşı'nın kaybedilme gerekçesi olarak meşrutiyet rejimi gösterilmiş, buna bağlı olarak da Anayasa yürürlükten kaldırılmış ve meşruti monarşiden mutlak monarşiye geri dönmüştür. İttihat ve Terakki taraftarlarının baskısı üzerine, 1909 yılında meşrutiyet tekrar ilan edilmiştir. Böylece II. Meşrutiyet Dönemi başlamış ve 1909 Anayasa Değişikliği gerçekleştirilmiştir. Meşrutiyet süreci ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Cezmi Erarslan ve Kenan Olgun, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet ve Parlamento* (İstanbul: 3F Yayınevi, 2006), 31-78, Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 25-27; Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 196-197.

¹⁸⁷ İlgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 42; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 54; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 84. Kanun'un Osmanlıca metni için bkz. Türk Tarih Kurumu, *İctimaat-ı Umûmiye Kânunu Lâyihası* (İstanbul: Meclis-i Mebusan Matbaası, 1913/1914). <https://kutuphane.ttk.gov.tr/resource?itemId=301007&dkymId=3796>. Erişim Tarihi 31.01.2024. Layihanın Hicrî 1332 yılında basıldığına ilişkin bilgi bulunmakla birlikte, basım ayı ve gününe ilişkin bilgi yoktur. Bu yüzden Miladi yıla çevirirken 1913 veya 1914 yıllarından birisine tekabül etmektedir.

¹⁸⁸ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 115; Atalay, *Türkiye'de Toplantı ve Gösteri*, 35; İlgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 42.

özgürlükçü bir nitelik taşıdığı söylenebilir. Nitekim; m. 1'in ilk cümlesinde *gayrimüsellah (silahsız)* olmak şartıyla tüm vatandaşların toplantı hakkına sahip olduğu, m. 1'in ikinci cümlesinde hakkın kullanımı için istihsal-i ruhsat (izin alma) zorunluluğu bulunmadığı, m. 2'de hakkın kullanılması için *beyanname (bildirim)* vermenin yeterli olduğu düzenlenmiştir. Kanun her ne kadar özgürlükçü bir bakış açısı getirmiş olsa da toplantıların hangi hallerde kanuna aykırı sayılacağına ilişkin herhangi bir düzenleme içermemesi nedeniyle yetersiz kalmıştır¹⁸⁹.

1.3.2.1.3. Tecemmuat Hakkında Kanun-u Mukavvat

03.03.1912 tarihli Tecemmuat Hakkında Kanun-u Mukavvat, İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'nun eksikliklerini gidermek amacıyla çıkarılan kanundur¹⁹⁰. Kanun detaylı olarak hazırlanan ve kısıtlayıcı hükümlere yer veren bir yapıya sahiptir¹⁹¹. Kanun'a göre genel yollarda toplanmak veya gürültülü olarak yürümek *tecemmu (toplantı)* kabul edilmiştir¹⁹². Silahlı toplantıların her halde, silahsız toplantıların halkın huzurunu bozacak nitelikte olmaları halinde kanuna aykırı sayılacağı, kanuna aykırı bu toplantıları zorla dağıtma konusunda hükümetin yetkili olduğu belirtilmiştir¹⁹³.

1.3.2.1.4. İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'na Müzeyyel Kanun-u Mukavvat

03.03.1912 tarihli İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'na Müzeyyel Kanun-u Mukavvat, Tecemmuat Hakkında Kanun-u Mukavvat ile aynı gün çıkarılan ve hükümete toplantıları yasaklama noktasında geniş bir yetki veren tek maddelik bir kanundur¹⁹⁴. Bu kanun ile birlikte, İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'nun öngördüğü bildirim sisteminin yerini izin sistemi almıştır¹⁹⁵. Aynı tarihte kabul edilen bu iki kanun ile birlikte; İçtimaat-ı Umumiye

¹⁸⁹ Ozanalp, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, 14; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 82.

¹⁹⁰ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 116; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 43; Ozanalp, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, 14.

¹⁹¹ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 85-86. Kanun'un bu kısıtlayıcı özelliği, esasen dönemin genel havasını yansıtmaktadır. İttihat ve Terakki yanlıları; 1909-1912 yılları arasında ciddi anlamda güç kazanmışlar, 1912 yılında halka sopalar ile saldırarak kazandıkları "Sopalı Seçimler" sonucunda ise iktidara gelmişlerdir. II. Abdülhamit'in hüküm sürdüğü dönemi "İstibdat Dönemi" olarak nitelendirmelerine rağmen, 1913-1918 yılları arasında kendileri baskıcı bir yönetim sergilemişlerdir. İttihat ve Terakki Dönemi hakkında detaylı bilgi için bkz. Erarslan, *Osmanlı Devleti'nde Meşrutiyet*, 31-78.

¹⁹² İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 43.

¹⁹³ Ozanalp, *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti*, 13; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 87.

¹⁹⁴ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 117.

¹⁹⁵ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 121.

Kanunu'nun getirdiği özgürlükçü hava ortadan kalkmış, yerini baskıcı bir toplantı rejimi devralmıştır¹⁹⁶.

1.3.2.2. 1921 Anayasası Dönemi

1921 Anayasası, TBMM tarafından 20.01.1921 tarihli Teşkilat-ı Esasi Kanunu ile kabul edilen ve yeni bir Türk devletinin kurulmuş olduğunu belgeleyen bir anayasadır¹⁹⁷. Henüz Kurtuluş Savaşı devam ederken hazırlandığı için temel hak ve özgürlükler ile yargılamaya ilişkin ilkeler gibi konuları içermemekte, sadece yeni devletin teşekkülü ile ilgili temel esasları içermektedir¹⁹⁸. Bir başka deyişle; sadece 24 maddeden oluşan bu anayasa, çerçeve nitelikli bir anayasadır ve ayrıntılı düzenlemelerden uzaktır. Bu cümleden olarak, toplantı hakkı ile ilgili bir düzenleme de içermemektedir. Hemen belirtmek gerekir ki, 1921 Anayasası her ne kadar yeni bir devletin kurulduğunu belgelese de 1876 Anayasası'nı ilga etmemiştir, yani 1924 Anayasası'nın ilanına kadar her iki anayasa birlikte yürürlükte kalmıştır¹⁹⁹. Bu nedenle, 1876 Anayasası'nın toplantı hakkı ile ilgili düzenlemeleri, 1921 Anayasası Dönemi'nde de geçerlidir.

1.3.2.3. 1924 Anayasası Dönemi

1.3.2.3.1. Genel Olarak

1924 Anayasası; TBMM tarafından 20.04.1924 tarihli Teşkilat-ı Esasi Kanunu ile kabul edilen, 1876 ve 1921 anayasalarını yürürlükten kaldıran ve kendinden önceki anayasalardan daha detaylı düzenlemeler içeren kazuistik bir anayasadır²⁰⁰. 1924 Anayasası'nın 70. maddesinde “*Şahsi masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sâyü amel, temellük ve tasarruf, ictima, cemiyet, şirket, hak ve hürriyetleri Türklerin tabii hukukundandır.*” hükmü yer almaktadır. Maddede Türklerin tabii hakları arasında ictima (toplantı) hakkının da bulunduğu belirtilmiştir. 68. maddenin üçüncü fıkrasında

¹⁹⁶ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 54; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 85-86.

¹⁹⁷ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 28. 1921 Anayasası için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1921-anayasasi/>. Erişim Tarihi 31.01.2024.

¹⁹⁸ Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 253.

¹⁹⁹ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 119.

²⁰⁰ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 31; Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, 290-294. 1924 Anayasası için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>. Erişim Tarihi 31.01.2024.

“*Hukuku tabiiyeden olan hürriyetin herkes için hududu başkalarının hududu hürriyetidir. Bu hudut ancak kanun marifetiyle tesbit ve tâyin edilir.*” hükmü yer almaktadır. Bu hükümle hürriyetlerin kanun ile sınırlandırılacağı düzenlenmiş ancak sınırlamalarda ne gibi ilkelerin göz önünde bulundurulacağına değinilmemiştir²⁰¹.

İşgören, 1924 Anayasası Dönemi’ni “*tek parti rejimi dönemi*” ve “*çok partili rejim dönemi*” olarak ikiye ayırmıştır²⁰². Tek partili dönemde toplantı hürriyeti ile ilgili mevzuatta bir değişik olmamış ancak toplantı özgürlüğü fiilen askıya alınmıştır²⁰³. Çok partili dönemde ise birtakım mevzuat değişiklikleri yaşanmıştır. Bu değişiklikler aşağıda ele alınacaktır.

1.3.2.3.2. İçtimaat-ı Umumiye Kanunu’na Müzeyyel Kanun’un Kaldırılması Hakkında Kanun

10.06.1946 tarihinde çıkarılan bu kanun ile İçtimaat-ı Umumiye Kanunu’na Müzeyyel Kanun kaldırılmıştır. Böylece hükümetin toplantıları engelleme yetkisi daraltılmış, izin sisteminden bildirim sistemine dönmüş, bu nedenle toplantı hakkı açısından geçici de olsa bir özgürlük ortamı doğmuştur²⁰⁴.

1.3.2.3.3. 6187 s. Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun

24.07.1953 tarihli Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun, laiklik karşıtı eylemleri önlemek amacıyla çıkarıldığı iddia edilen altı maddelik bir kanundur²⁰⁵. Doktrindeki tartışmalar genellikle Kanun’un dördüncü maddesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bağlamda, maddenin görünüşte toplantılara yönelik fiili ve kavli saldırıları cezalandırarak toplantı hakkını koruyor gibi bir izlenim oluşturduğu ancak muğlak ifadeler içerdiği için esasen hakkın sınırlandırıldığı belirtilmiştir²⁰⁶.

²⁰¹ Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 33.

²⁰² İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 47.

²⁰³ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 121; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 47.

²⁰⁴ İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 47-48.

²⁰⁵ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 121-122. 6187 s. Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 24.07.1953, R.G. 29.07.1953, Sayı: 8470. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc035/kanuntbmmc035/kanuntbmmc03506187.pdf.

²⁰⁶ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 122; Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 37; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 48.

1.3.2.3.4. 6761 s. Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun

27.06.1956 tarihli Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun, Türkiye’deki toplantı rejimini kökten değiştiren bir kanundur²⁰⁷. Kanaatimizce; Kanun’un dikkat çeken ilk özelliği, yaklaşık 47 yıldır yürürlükte olan İçtimaat-ı Umumiye Kanunu ile yaklaşık 44 yıldır yürürlükte olan İçtimaat-ı Umumiye Kanunu’na Müzeyyel Kanun’u ilga etmesidir. Kanun’un 4’üncü maddesinde izin sistemi öngörülmüştür, yani bildirim sistemi yeniden terk edilmiştir. Kanun’un en endişe verici özelliği ise m. 12/f ve m. 13’te düzenlenen hususlardır. Kanun’un 12’nci maddesinin (f) bendinde “*Her nerede olursa olsun, tezahürat veya gösteri veya protesto maksadiyle yahut maksadı mahsusa müstenid olarak toplanılması*” kanuna aykırı kabul edilmiş, yani toplantı hakkının gösteri/protesto amaçlı kullanılması engellenerek doğrudan hakkın özüne müdahale edilmiştir. Kanun’un 13’üncü maddesinde ise kanuna aykırı toplantı yapan topluluğun önce ihtar edilmesine, ardından fiziki müdahalede bulunulmasına, ardından havaya üç el silah atışında bulunulmasına ve nihai olarak da “*hedef gözetmeksizin*” ateş edilerek topluluğun dağıtılması gerektiği hüküm altına alınmıştır²⁰⁸. Saydığımız bu özellikleri nedeniyle, 6761 s. Kanun’un toplantı hakkını kısıtlama noktasında aşırıya kaçan bir yöntem izlediği söylenebilir²⁰⁹.

1.3.2.4. 1961 Anayasası Dönemi

1.3.2.4.1. Genel Olarak

1961 Anayasası; 27.05.1961 tarihinde *Kurucu Meclis* tarafından kabul edilen, 09.07.1961 tarihinde halkoylaması sonucunda %61,5 oranla onaylanan, 1960 darbesi ürünü olmasına rağmen “*insan haklarına dayanan devlet*” anlayışını benimseyen, temel hak ve hürriyetleri kendinden önceki anayasalara göre çok daha ayrıntılı bir biçimde düzenleyen,

²⁰⁷ 6761 s. Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 27.06.1956, R.G. 30.06.1956, Sayı: 9346. https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc038/kanuntbmmc038/kanuntbmmc03806761.pdf.

²⁰⁸ İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 49.

²⁰⁹ Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 123; Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 39;

her biri için özel sınırlandırma sebepleri öngören ve onları iktidara karşı etkili bir biçimde koruma altına alan çoğulcu bir anayasadır²¹⁰.

1961 Anayasası'nın "*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı*" başlıklı 28'inci maddesinin birinci fıkrasında "*Herkes, önceden izin almaksızın silâhsız ve saldırısız toplanma veya gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptir.*" denilerek toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı düzenlenmiştir. Maddenin ikinci fıkrasında ise "*Bu hak, ancak kamu düzenini korumak için kanunla sınırlanabilir.*" denilerek hakkın sadece kanun ile ve sadece kamu düzeni sebebiyle sınırlandırılabilceği düzenlenmiştir. Kanaatimizce; maddenin birinci fıkrasında yer alan "*önceden izin almaksızın*" ifadesi, Türk hukukunda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının düzenlenmesi bakımından bir milat niteliğindedir. Daha evvel kanun metninde²¹¹ yer alan bu ifade, ilk defa bir anayasa metnine girmiştir. Bu anlamda; 1961 Anayasası, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımında izin alınmasına gerek olmadığını anayasal bir güvence altına almıştır. Son olarak şunu da ifade etmek gerekmektedir ki; 1961 Anayasası'nın bu düzenlemesi, dönemin meri kanunu olan 6761 s. Kanun'un 4'üncü maddesinde öngörülen izin sitemini de işlevsiz hale getirmiştir.

1.3.2.4.2. 171 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun

18.02.1963 tarihli Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun²¹², 1961 Anayasası ile gelen yeni toplantı rejiminin detaylarını belirlemek amacıyla çıkarılan kanundur²¹³. Yukarıda belirttiğimiz üzere, 6761 s. Kanun izin sistemi öngörmesi nedeniyle 1961 Anayasası ile bağdaşmamaktaydı. Bu sebeple, 171 s. Kanun'un 28'inci maddesi ile 6761 s. Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

171 s. Kanun'un "*Toplantı ve Yürüyüş Hakkı*" başlıklı 1'inci maddesinin birinci fıkrasında "*Herkes önceden izin almaksızın, bu kanun hükümleri dairesinde; silâhsız ve saldırısız olarak belli maksatlarla toplantılar veya gösteri yürüyüşleri yapmak hakkına sahiptir.*" denilerek toplantı hakkı düzenlenmiştir. 1961 Anayasası'nın öngördüğü üzere,

²¹⁰ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 126-127; Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri*, 248-254; Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 42-43. 1961 Anayasası için bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>.

²¹¹ Bkz. "İçtimaat-ı Umumiye Kanunu" başlığı.

²¹² 171 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 10.02.1963, R.G. 18.02.1963, Sayı: 11337. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11337.pdf>.

²¹³ Anayurt, "Toplanma Hürriyeti Kavramı", 129; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 58.

bu özel kanunda da hakkın kullanımı için önceden izin almaya gerek olmadığı ifade edilmiştir. Kendinden önceki kanunlarla benzer şekilde, hakkın kullanılabilmesi için silahsız ve saldırısız olma şartı koşulmuştur. “*Beyanname Verilmesi*” başlıklı 7’nci maddenin birinci fıkrasında bildirim sisteminin benimsendiği açık bir şekilde belirtilmiş ve bu sisteminin esasları düzenlenmiştir²¹⁴. Aynı maddenin dördüncü fıkrasında tertip heyetine her koşulda bildirimde bulunduklarını tevsik etmeleri imkânı tanınarak idarenin keyfi davranışlarının engellenmesi amaçlanmıştır²¹⁵. 11’inci maddenin birinci fıkrasında, gösteri yürüyüşleri için de beyanname sisteminin aynen uygulanacağı belirtilmiştir. Kanun’un beyanname hususunda getirdiği bu düzenlemeler, önceki kanunlara göre daha özgürlükçü bir nitelik taşıdığının ve hakkı güvence altına aldığının açık göstergesidir²¹⁶.

171 s. Kanun’un “*Yasak Yerler*” başlıklı 12’nci maddesinin birinci fıkrasında birtakım yer yasakları getirilmiştir²¹⁷. “*Açık Toplantı ve Yürüyüş Yerleri*” başlıklı 4’üncü maddenin birinci fıkrasında ise toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılabilmesi için mekânların valiler/kaymakamlar tarafından ilan edileceği belirtilmiştir²¹⁸. “*Yürüyüş Usul ve Şartları*” başlıklı 11’inci maddenin ikinci fıkrasında, mülki amirlere ayrıca yürüyüşün yapılacağı istikameti tespit etme hakkı verilmiş, yani gösteri yürüyüşleri açısından daha katı bir rejim öngörülmüştür²¹⁹.

171 s. Kanun’un “*Hükümet Komiseri ve Yetkileri*” başlıklı 9’uncu maddesinin birinci fıkrasında bölgenin en büyük mülki amiri tarafından bir hükümet komiseri tayin edileceği ve bu kişinin toplantıyı kendi belirleyeceği bir yerde toplantıyı gözlemleyeceği

²¹⁴ 171 s. Kanun m. 7/1: “*Toplantının yapılmasından en az 48 saat önce toplantının yapılacağı yerin en büyük mülkiye amirliğine çalışma saatleri içinde medenî haklarını kullanma yetkisini haiz olan tertip heyetinden en az üç kişi tarafından imzalı bir beyanname verilir.*”

²¹⁵ 171 s. Kanun m. 7/4: “*Bu beyanname en büyük mülkiye amirliği tarafından kabul edilmez veya karşılığında ilmühaber verilmez ise keyfiyet bir tutanakla tespit edilir. Bu halde noter bulunan yerlerde noter vasıtasıyla ihbar yapılır; ihbar saati, beyanname verilme saatidir. Noter bulunmayan yerlerde tutanak yeter sayılır.*”

²¹⁶ Atalay, *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri*, 40; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 98.

²¹⁷ 171 s. Kanun m. 12/1: “*Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin bir kilometre mesafesi dâhilinde toplantı yapılamaz.*”

²¹⁸ 171 s. Kanun m. 4/1: “*Şehir ve kasabalarda hangi meydan ve açık yerlerde veya yollarda toplantılar veya yürüyüşler yapılabileceği, vali ve kaymakamlarca kararlaştırılarak mutad vasıtalarla ilân edilir. Bu yerler hakkında sonradan yapılacak değişiklikler, ilânından 15 gün sonra muteberdir.*”

²¹⁹ 171 s. Kanun m. 11/2: “*Mahallin en büyük mülkiye âmiri lüzum ve zaruret gördüğü takdirde, yürüyüşlerin yapılacağı yollar ile istikameti tesbit ve keyfiyeti gerekçeli ve yazılı olarak ilgililere tebliğ eder.*”

öngörülmüştür²²⁰. Maddenin ikinci fıkrasında ise hükümet komiserine bazı hallerde toplantıyı dağıtma yetkisi verilmiştir²²¹.

1.3.2.5. 1982 Anayasası Dönemi

1.3.2.5.1. Genel Olarak

1982 Anayasası; 23.09.1982 tarihinde *Danışma Meclisi* tarafından kabul edilen, 07.11.1982 tarihinde halkoylaması sonucunda %91.37 oranla onaylanan, 1980 darbesi ürünü olan ve “insan haklarına saygılı devlet” anlayışını benimseyen, bu sebeple otorite-hürriyet dengesinde otoritenin ağırlığını artıran, temel hak ve özgürlükleri güvence altına almaktan ziyade onları devletin otoritesini korumak için genel sınırlandırma hükümlerine tabi kılan çoğunlukçu bir anayasadır²²².

1982 Anayasası’nın bu yaklaşım biçiminden toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı da payına düşeni almıştır. 1982 Anayasası’nın ilk halinin 34. maddesinde²²³ düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı; ancak bir kanun metninde olabilecek kadar ayrıntılı düzenlenmiş, hakkın özüne dokunacak sınırlandırmalara ve diğer temel hak ve özgürlüklerde olduğu gibi genel sınırlandırma sebeplerine tabi tutulmuştu²²⁴. Ancak 2001 Değişikliği ile

²²⁰ 171 s. Kanun m. 9/1: “Mahallin en büyük mülkiye âmiri, toplantıda hazır bulunmak üzere hâkim sınıfından sayılanlar ve Adliye memurları ile jandarma dâhil askeri şahıslar ve emniyet mensupları dışından bir memuru Hükümet komiseri tayin eder. Hükümet komiseri toplantı yerinde kendi seçeceği bir mahalde bulunur.”

²²¹ 171 s. Kanun m. 9/2: “Hükümet komiseri, 8 inci maddede yazılı tedbirlerin kıfayet etmemesi dolayısıyla, hâdiselerin toplantının devamını imkânsız kılacak ve genel sükûn ve düzeni bozacak fiille veya sözle saldırlı bir şekil alması halinde toplantıyı dağıtmaya yetkilidir.”

²²² Eren, *Anayasa Hukuku Dersleri*, 262-264; İşgören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 81-83; Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, 59-71. 1982 Anayasası’nın ilk hali için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>. 1982 Anayasası’nın güncel hali için bkz. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>.

²²³ 1982 Anayasası’nın ilk halindeki m. 34: “(1) Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir. (2) Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idari merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebilir. (3) Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir. (4) Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlâl edilmesi veya Cumhuriyetin ana niteliklerini yok etme amacı güden fiillerin işlenmesinin kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayak olarak bir ile bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez. (5) Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.”

²²⁴ Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1997), 150-152. 1982 Anayasası’nın ilk halinin 34’üncü maddesinin gerekçesinde de “...Bu hürriyet konusunda, genel sınırlama nedenleri dışında özel sınırlama nedenleri öngörülmemiş; yalnızca dernekler ve

Anayasa'daki temel hak ve özgürlükler yeniden düzenlenmiş, genel sınırlandırma sebepleri kaldırılmış ve her hak için ayrı ayrı özel sınırlandırma sebepleri getirilmiştir²²⁵. Böylece Anayasa'nın 34. maddesi de bugünkü güncel halini almıştır.

1982 Anayasası'nın güncel halinin 34. maddesinin birinci fıkrasında “*Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.*” denilerek toplantı hakkına yer verilmiş; ikinci fıkrasında “*Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.*” denilerek hakka ilişkin özel sınırlandırma sebepleri düzenlenmiş; üçüncü ve son fıkrasında ise “*Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.*” denilerek özel kanuna (2911 s. Kanun’a) atıf yapılmıştır²²⁶. AYM'nin

1.3.2.5.2. 2911 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu²²⁷

1982 Anayasası'nın kabulünden yaklaşık olarak bir yıl sonra yürürlüğe giren 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Kanunu, 171 sayılı Kanun'u yürürlükten kaldıran ve Türk hukukundaki toplantı rejimini belirleyen meri kanundur²²⁸. 1982 Anayasası'nın kazuistik ruhundan etkilenen TGYK, oldukça detaylı düzenlemeler içermektedir.

TGYK m. 1'de kanunun kapsamı düzenlenmiş, TGYK m. 4'te ise kanunun kapsamı dışında kalan toplantılar tek tek sayılmıştır²²⁹. Ayrıca TGYK m. 5'te seçim zamanlarında yapılan propaganda toplantılarının ilgili kanunlara tabi olacağı belirtilmiştir.

sendikaların söz konusu hakları kullanmaları kendi amaçlarıyla sınırlı tutulmuştur...” ifadelerine yer verilerek, hakkın genel sınırlandırma sebeplerine tabi tutulduğu belirtilmiştir. 1982 Anayasası'nın gerekçeli metni için bkz. https://www.anayasa.gov.tr/media/6382/gerekceli_anayasa.pdf. 31.01.2024. Necmi Yüzbaşıoğlu, “2001 Anayasa Değişiklikleri Üzerinde Bir Değerlendirme”, içinde *Anayasa ve Uyum Yasaları* (Ankara: TBB Yayınları, 2003), 37-38.

²²⁵ Anayasa Mahkemesinin söz konusu maddeyi nasıl yorumladığı ve nasıl bir uygulama sahası geliştirdiği, “Hukuka Aykırılık Unsuru” başlığı altında detaylı olarak ele alınacaktır.

²²⁶ 2911 s. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Kabul Tarihi: 06.10.1983, R.G. 08.10.1983, Sayı: 18185. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/11337.pdf>. Kanun'un ilk hali için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18185.pdf>.

²²⁷ TGYK m. 39: “10/2/1963 tarih ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hürriyeti Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.”

²²⁸ TGYK m. 1: “Bu Kanun; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller ile gerçek ve tüzelkişilerin düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yerini, zamanını, usul ve şartlarını, düzenleme kurulunun görev ve sorumluluklarını, yetkili merciin yasaklama ve erteleme hallerini, güvenlik kuvvetlerinin görev ve yetkileri ile yasakları

TGYK m. 2’de “belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen açık ve kapalı yer toplantıları” denilerek “toplantı kavramı”, “belirli konular üzerinde halkı aydınlatmak ve bir kamuoyu yaratmak suretiyle o konuyu benimsetmek için gerçek ve tüzel kişiler tarafından bu Kanun çerçevesinde düzenlenen yürüyüşler” denilerek “gösteri yürüyüşü kavramı” tanımlanmıştır²³⁰. Türk hukukunda toplantı ve gösteri yürüyüşü tanımlamalarına yer veren ilk düzenlemenin TGYK olduğu söylenebilir²³¹.

TGYK m. 3/1’de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı düzenlenmiş ve bu hakkın kullanımının izne tabi olmadığı belirtilmiştir²³². TGYK m. 3/2’de yabancıların ise toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkından ancak izin almak suretiyle faydalanacağı düzenlenmiştir.

TGYK m. 7’de toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin *zaman yasakları*²³³, TGYK m. 22’de ise toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin *mekân yasakları*²³⁴ getirilmiştir.

TGYK m. 9/1’de toplantıların “düzenleme kurulu” tarafından düzenlenmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır²³⁵. TGYK m. 11/1’de düzenleme kurulunun toplantı yerinde hazır

ve ceza hükümlerini düzenler.” TGYK m. 4: “Aşağıda belirtilen toplantı ve faaliyetler bu Kanun hükümlerine tabi değildir: a) Siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları, b) Kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar, c) Spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar, d) Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanların Devlet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler.”

²³⁰ Toplantı ve gösteri yürüyüşü kavramları hakkında detaylı bilgi için bkz. “Kavramsal Çerçeve” başlığı. Anayurt, “Toplanma Hürriyeti Kavramı”, 8.

²³¹ TGYK m. 3/1: “Herkes, önceden izin almaksızın, bu Kanun hükümlerine göre silahsız ve saldırısız olarak kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.” Bu düzenlemenin Anayasa m. 34/1’den tek farkı, “kanunların suç saymadığı belirli amaçlarla” ifadesini de içermesidir. Kanaatimizce, bu ifadeyle kanuna aykırılık hallerine (TGYK m. 23) atıf yapılmaktadır.

²³² Bu düzenleme tezimizin ikinci bölümünde “TGYK m. 23/c: Süre Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak” başlığı altında detaylı olarak incelenecektir.

²³³ Bu düzenleme tezimizin ikinci bölümünde “TGYK m. 23/d-e: Yer Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak” başlığı altında detaylı olarak incelenecektir.

²³⁴ TGYK m. 9/1: “Bu Kanuna göre yapılacak toplantılar, fiil ehliyetine sahip ve on sekiz yaşını doldurmuş, en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu tarafından düzenlenir. Bu kurul, kendi aralarından birini başkan seçer. Diplomatik dokunulmazlıkları bulunan kişiler, düzenleme kurulu başkan veya üyesi olamazlar.”

bulunma yükümlüğü olduğu belirtilmiştir²³⁶. TGYK m. 12’de ise düzenleme kurulunun toplantıda hazır bulunduğu sıradaki görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir²³⁷.

TGYK m. 10’da “bildirim sistemi” düzenlenmiştir. Birinci fıkrada bildirim yükümlülüğünün düzenleme kurulu tarafından yerine getirileceği hüküm altına alınmış ve bu yükümlülüğün toplantı başlamadan en az 48 saat önce yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiş; ikinci fıkrada bildirim metninin toplantının amaç, mekân ve zaman bilgilerini içermesi gerektiği düzenlenmiş; üçüncü fıkrada bildirim karşılığında idareye *alındı belgesi* verme yükümlülüğü yüklenmiş; dördüncü ve son fıkrada ise bildirimin yetkili merciler tarafından kabul edilmemesi veya karşılığında alındı belgesi verilmemesi halinde, düzenleme kurulunun durumu belgeleyen bir tutanak düzenleyip noter aracılığıyla bildirimde bulunmasının yeterli sayılacağı düzenlenmiştir²³⁸.

TGYK m. 14, 15, 16, 17 ve 19’da toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi ve yasaklanması ile ilgili hükümler düzenlenmiştir²³⁹.

TGYK m. 23’te toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı sayılacağı haller düzenlenmiştir²⁴⁰. Daha önceki maddelere atıfta bulunarak, bentler halinde her bir kanuna aykırılık hali ayrı ayrı hüküm altına alınmıştır. Bu maddede yer alan düzenlemeler, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunu madde metninde yer alan “kanuna aykırılık” özelliğinin tespiti açısından önem arz etmektedir.

TGYK m. 28, 29, 30, 31, 32, 33 ve 34’te toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili suç tipleri düzenlenmiştir. Düzenlenen suçları korunan hukuksal değer bakımından sınıflandırdığımızda; bir kısmının toplanma hakkını koruma amacıyla, bir kısmının ise

²³⁶ TGYK m. 11/1: “... *Düzenleme kurulu, kendi üyelerinden başkan dahil en az yedi kişiyi toplantının yapıldığı yerde bulundurma yükümlüdür. ...*”

²³⁷ TGYK m. 12: “(1) *Düzenleme kurulu, toplantının sükûn ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumludur. Kurul, bunun için gereken önlemleri alır ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını ister. (Değişik üçüncü cümle: 2/3/2014-6529/8 md.) Toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesini imkânsız gördüğü takdirde kurul veya toplanmadığı takdirde kurul başkanı dağılma kararı alır ve durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirir. (2) Düzenleme kurulunun sorumluluğu, topluluk toplantı yerinden tamamen dağılıncaya kadar sürer.*”

²³⁸ 03.08.2002 tarihli 4771 s. Kanun ile yapılan değişiklikten önce 48 saat yerine 72 saat şartı aranmaktaydı.

²³⁹ Bu düzenleme tezimizin ikinci bölümünde “TGYK m. 23/i: Erteleme/Yasaklama Kararına Aykırı Toplantı Yapmak” başlığı altında detaylı olarak incelenecektir.

²⁴⁰ Bu düzenleme, tezimizin ikinci bölümünde “Hukuka Özel Aykırılık Halleri” başlığı altında detaylı olarak incelenecektir.

toplanma hakkını sınırlandırma amacıyla ihdas edildiğini görmekteyiz²⁴¹. Örneğin; TGYK m. 28/1’de yer alan ve tez konumuzu teşkil eden *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu* ile ilgili düzenleme toplanma hakkını sınırlandıran bir niteliği haizdir²⁴². Örneğin; TGYK m. 29’da yer alan *toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmasına engel olma veya toplantı ve gösteri yürüyüşünü devamına imkân vermeyecek tertipler ile ihlal etme suçu* ile ilgili düzenleme toplanma hakkını koruyan bir niteliği haizdir²⁴³.

²⁴¹ Benzer görüş için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 75.

²⁴² TGYK m. 28/1: “*Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*”

²⁴³ TGYK m. 29: “*Toplantı veya yürüyüş yapılmasına engel olan veya devamına imkân vermeyecek tertipler ile toplantı veya yürüyüşü ihlal eden kimse, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde dokuz aydan bir yıl altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*”

İKİNCİ BÖLÜM

KANUNA AYKIRI TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞÜ DÜZENLEME, YÖNETME VE BUNLARIN HAREKETLERİNE KATILMA SUÇUNUN CEZA HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmamızın bu bölümünde; 2911 s. TGYK' m. 28/1'de tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu, ceza hukukuna hâkim olan genel suç inceleme metodu uyarınca incelenecektir.

2.1. Suçla Korunan Hukuksal Değer

Kanunun suç hükmü ihdas ederek, yani bir konuda emir/yasak ve yaptırım hükümleri öngörerek koruduğu soyut menfaate *suçla korunan hukuksal değer* veya *suçun hukuki konusu* denir²⁴⁴. Bu cümleden olarak; bir eylemin suç olarak kabul edilmesi ile amaçlanan şey, bir veya birden çok hukuki değeri hukuk düzeninin koruması altına almaktır²⁴⁵. Her suçun koruduğu bir hukuksal değer, yani sahip olduğu bir hukuki konu mutlaka vardır²⁴⁶. Bunun yanı sıra, bir suçun koruduğu birden fazla hukuksal değer olabilir²⁴⁷. Hukuksal yarar *bireyin lehine* olabildiği gibi *toplumun* veya *devletin lehine* de olabilir²⁴⁸.

²⁴⁴ Faruk Erem, “Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/1 (1968): 23; Yener Ünver, *Ceza Hukukuyla Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2003), 48.

²⁴⁵ Fatih Birtek, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 165.

²⁴⁶ M. Emin Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 384; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 165-166; Erem, “Suçun Konusu”, 24; Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022), 119.

²⁴⁷ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 119. Örneğin; TCK'nin 79'uncu maddesinde düzenlenen göçmen kaçakçılığı suçunda; bir yandan göçmenlerin güvenliği, bir yandan da devletin güvenliği muhafaza altına alınarak iki farklı hukuki değer korunduğu söylenebilir. Detaylı bilgi için bkz. Busenaz Bahadır, *Türk Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı Suçu* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2020), 72-74.

²⁴⁸ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 384.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu ile korunan hukuksal değerin ne olduğu, yani bu suçun hukuki konusunun ne olduğu ile ilgili olarak doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Doktrindeki bu görüşler; *kamu düzeni*²⁴⁹ ve *devlet güvenliği*²⁵⁰ kavramları üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Birinci görüş sahipleri; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu ile korunmak istenen hukuksal değerin *kamu düzeni* olduğunu belirtmektedirler²⁵¹. Gerçekten de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kanuna aykırı olarak kullanılması sırasında; trafiğin akışının engellenmesi, günlük hayat faaliyetlerinin aksatılması, ses kirliliğine neden olunması gibi haller ortaya çıkabilmektedir. Kanaatimizce bu haller kamu düzeninin *dirlik ve esenlik unsuru* ile alakalıdır²⁵². Örneğin; TGYK m. 7/1’de toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin güneş doğmadan önce başlatılamayacağı, TGYK m. 23/c’de ise güneş doğmadan önce başlatılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı kabul edileceği düzenlenmiştir. Böyle bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün, düzenlendiği yerdeki insanların dinlenme/istirahat hakkını ihlal ettiği varsayıldığında, kamu düzeninin *dirlik ve esenlik* unsuruna aykırılık teşkil ettiği rahatlıkla söylenebilecektir. Örneğin; TGYK m. 22/2’de genel meydanlarda yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak amacıyla mülki amirler tarafından yapılacak düzenlemelere

²⁴⁹ *Kamu düzeni*; “güvenlik”, “dirlik ve esenlik” ve “genel sağlık” gibi asli unsurları ve “genel ahlak”, “estetik”, “ekonomik kamu düzeni”, “ekolojik kamu düzeni” gibi genişleyen unsurları içerisinde barındıran geniş ve soyut bir kavramdır. Özge Okay, “İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı” (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2009), 39, 101-102. *Güvenlik unsuru*, toplumun can, ırz ve mal bakımından her türlü tehlike ve kazadan korunması; *dirlik ve esenlik unsuru*, toplumun günlük hayat akışını engelleyen her türlü düzensizlik, ses kirliliği, görüntü kirliliği, karışıklık ve kargaşadan korunması; *genel sağlık unsuru*, toplumun bulaşıcı ve yaygın hastalıklardan korunması olarak ifade edilebilir. Kamu düzeninin unsurları hakkında detaylı bilgi için bkz. Bahtiyar Akyılmaz, Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2017), 642-648; Altın Aslı Şimşek: “Genel Kamu Hukukunun Temel Kavramı Olarak Kamu Düzeni” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010), 67-78.

²⁵⁰ Devlet güvenliği; *devletin varlığının, milletin bağımsızlığının, ülkenin bölünmezliğinin ve milli menfaatlerin, içten ve dıştan gelecek tehdit ve saldırılara karşı korunmuş olarak hukuki, sosyal ve bağımsız bir şekilde devam ettirilmesi* olarak tanımlanabilir. Namık Kemal Öztürk, *Devlet Güvenliğine Karşı Suçlar* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2016), 29-30.

²⁵¹ Bu yönde görüşler için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 92-94; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 101. Özdemir, bu suçun hukuki konusunun *kamu düzeni ve güvenliği* olduğunu ifade etmiştir. Bizce bu ifade isabetli değildir. Kamu düzeni, kamu güvenliğini de içerisine alan daha geniş bir kavramdır. Kamu düzeninin *dirlik ve esenlik* unsurunun da bu suçun hukuki konusu olabileceği düşünüldüğünde, kamu güvenliği yerine daha geniş bir kavram olan kamu düzeninin tek başına kullanılması daha isabetli olacaktır.

²⁵² Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 89.

uyulmasının zorunlu olduğu, TGYK m. 23/e’de ise bu düzenlemelere uyulmaması halinde toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı kabul edileceği düzenlenmiştir. Böyle bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün, düzenlendiği yerdeki trafiği yüksek oranda aksattığı varsayıldığında, kamu düzeninin dirlik ve esenlik unsuruna aykırılık teşkil ettiği rahatlıkla söylenebilecektir. Burada şunu da belirtmekte fayda var ki; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu TCK’de düzenlenen bir suç tipi olmadığından bu suçla korunan hukuki değerin tespitinde TCK’nin sistematigi üzerinden bir değerlendirmede bulunmak mümkün değildir, ancak 2911 s. Kanun’unda hakkın kullanımına ilişkin düzenlemelerin *kamu düzeni* gözetilerek yapıldığını söylemek mümkündür²⁵³. Bu sebeple, kanun sistematigi açısından bakıldığında da bu suçun hukuki konusunun kamu düzeni olduğu sonucuna varılabilir.

İkinci görüş sahipleri; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu ile korunmak istenen hukuksal değerin *devlet güvenliği* olduğunu belirtmektedirler²⁵⁴. Gerçekten de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kanuna aykırı olarak kullanılması sırasında, devlet güvenliği aleyhinde faaliyetlerde bulunabileceği açıktır, ancak görünüşte içtima hükmü nedeniyle burada başka bir suçun varlığı söz konusu olacaktır. Örneğin; bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün terör propagandası içerir biçimde icra edilmesi halinde, artık kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu değil, terör propagandası suçu söz konusu olacaktır. Çünkü TGYK m 28/1’de yer alan “*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*” ifadesi bunu gerektirmektedir. Bu sebeple, bu görüşü isabetli bulmamaktayız.

Üçüncü görüş sahipleri; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu ile korunmak istenen hukuksal değerin *kamu düzeni ve devlet güvenliği* olduğunu belirtmektedirler²⁵⁵. Bir suçun iki farklı hukuki konusu olabilir ancak ikinci görüş için yapmış olduğumuz eleştiriler burada da geçerlidir.

²⁵³ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 88.

²⁵⁴ Bu yönde görüş için bkz. Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 124-125.

²⁵⁵ Ozan Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamındaki Suçlar” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006), 38; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 55-56. Yazarlar suçun hukuki konusunun kamu düzeni olduğu doğrudan belirtmişler, ancak devlet güvenliği bakımından üstü kapalı bir açıklama yapmışlardır.

Sonuç olarak;, suçla korunan hukuki değerin devlet güvenliği olduğu yönündeki yaklaşım isabetli olmadığını, suçla korunan hukuki değerin kamu düzeni olduğunu düşünmekteyiz.

2.2. Suçun Unsurları

Suçun ne olduğu ile ilgili olarak TCK’de genel bir tanımlama yer almamaktadır. Suçun ne olduğu ve hangi unsurlardan müteşekkil olduğu, doktrindeki görüşler ile şekillenmiştir²⁵⁶. Doktrinde farklı görüşler olmakla birlikte bizim de tezimizde tercih ettiğimiz görüşe göre suç, genel olarak, *tipik ve hukuka aykırı insan davranışı* olarak tanımlanabilir²⁵⁷. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, ancak bir insan davranışının ürünü olabilen suçun, “*tipiklik*” ve “*hukuka aykırılık*” olmak üzere iki unsuru vardır. Bu nedenle; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun unsurları, diğer tüm suç tiplerinde olduğu gibi “*tipiklik*” ve “*hukuka aykırılık*” başlıkları altında incelenecektir.

2.2.1. Tipiklik Unsuru

Tipiklik, kısaca, “*yapılan bir fiilin kanundaki tanıma uyması*” olarak tanımlanabilir²⁵⁸. TCK’da tipiklik kavramı doğrudan kullanılmamakla birlikte, 21’inci madde başlığında kullanılan “*suçun kanuni tanımı*” ifadesi, tipikliğe denk gelmektedir. Tipiklik, genel itibarıyla suçun kanundaki tanımını ifade ettiğinden, bir suçu düzenleyen normun (yasanın) değişmesiyle o suç bazında tipikliğin de değişeceği söylenebilir. Bu sebeple meri 2911 s. Kanun’daki suç tanımına bakmadan önce, geçmişteki düzenlemeleri kısaca ele almakta fayda vardır.

1956 tarihli ve 6761 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkındaki Kanun’un 14’üncü maddesinin; birinci fıkrasında seçim kanunlarındaki muayyen yasaklara uymadan²⁵⁹, ikinci fıkrasında usulüne uygun bildirim yapmadan²⁶⁰, üçüncü fıkrasında ise

²⁵⁶ Suçun tanımı ve unsurları ile ilgili ayrıntılı bilgi ve farklı görüşler için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 261-287; Timur Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022), 213-223; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 85-89; Veli Özer Özbek, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022), 196-206.

²⁵⁷ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2020), 104; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 261; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 115.

²⁵⁸ Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 236.

²⁵⁹ 6761 s. Kanun m. 14/1: “İkinci madde hükmüne muhalif olarak açık veya kapalı yer toplantısı tertip edenler, 13’üncü madde hükmüne tevfiқан toplantı dağıtılmakla beraber bir seneden üç seneye kadar hapis ve (1.000) liradan (5.000) liraya kadar ağır para cezası ile...”

²⁶⁰ 6761 s. Kanun m. 14/2: “Üçüncü madde hükmüne muhalefet suretiyle toplantı veya gösteri yürüyüşü yapılması veya bunlara başlanması halinde tertip heyeti mensupları üç aydan bir seneye kadar hapis

izin almadan²⁶¹ toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten veya bu hareketlere katılanların hapis ve ağır para cezası ile cezalandırılacağı hüküm altına alınmıştı. Düzenlemeye bakıldığında, aynı suçun farklı seçimlik hareketlerinin, aynı maddenin farklı fıkralarında düzenlendiği görülmektedir.

1963 tarihli ve 171 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanun'un "Yasaklara Aykırı Hareket" başlıklı 18'inci maddesinde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yapanların hapis ve para cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmişti²⁶². 171 sayılı Kanun'daki bu düzenleme, meri 2911 sayılı Kanun'daki düzenleme ile oldukça benzerdir. Hatta madde başlıkları dahi aynıdır. Aradaki fark ise 171 s. Kanun m. 18'de tek bir suç tipi, 2911 s. Kanun m. 28'de her bir fıkrada ayrı bir suç tipi düzenlenmesidir.

1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun "Yasaklara Aykırı Hareket" başlıklı 28'inci maddesinin birinci fıkrasına bakıldığında, tez konumuz olan suçun, "*Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*" hükmü ile düzenlendiği görülmektedir.

2.2.2. Tipikliğin Objektif Unsuru: Maddi Unsurlar

Tipte yer alan objektif unsurlara, tipikliğin maddi unsurları denir²⁶³. Bu anlamda; maddi unsurlar, "*fiilin dış dünyadaki görünüş biçimi*" olarak tanımlanabilir²⁶⁴. Maddi unsurlar; *fiil, netice, nedensellik bağı, fail, mağdur* ve konu olarak tasnif edilebilir²⁶⁵. Bu tanımlama

ve (1.000) liradan (3.000) liraya kadar ağır para cezasıyla ve toplanma veya gösteri yürüyüşünün mevzuu, maksat ve gayesi dışına çıkanlar veya beyannamede isimleri yazılı olmadığı halde konuşanlar altı aydan bir seneye kadar hapis ve (1.000) liradan (5.000) liraya kadar ağır para cezası ile..."

²⁶¹ 6761 s. Kanun m. 14/3: "Bu kanunun dördüncü maddesinde yazılı olduğu şekilde gerekli müsaadeyi istihsal etmeden toplantı veya gösteri yürüyüşü tertip edenler, 13'üncü maddeye tevfikan toplantı veya yürüyüş dağıtılmakla beraber bir seneden üç seneye kadar hapis ve (1.000) liradan (5.000) liraya kadar ağır para cezası ile..."

²⁶² 171 s. Kanun m.18: "Kanuna aykırı toplantı veya kanunsuz yürüyüşleri tertip veya idare edenlerle bunların hareketlerine bilerek iştirak edenler, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde, altı aydan bir yıla kadar hapis ve beş yüz liradan bin liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır."

²⁶³ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 111-112.

²⁶⁴ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 297-298.

²⁶⁵ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 298

ve tasniflere kısaca yer verdiğimizize göre, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun maddi unsurlarını tek tek ele alabiliriz.

2.2.2.1. Fiil

2.2.2.1.1. Fiil Kavramı

Suçun fiil unsuru, “*kişinin iradesiyle hâkim olduğu, belli bir neticeyi gerçekleştirmeye matuf ve haricî dünyada cereyan eden davranış*” olarak tanımlanabilir²⁶⁶. Doktrinde ve TCK’de fiil yerine; *hareket, eylem ve davranış* gibi kavramlar da kullanılmaktadır²⁶⁷. Ceza hukukunda “*hareket olmadan suç olmaz*” prensibi geçerlidir²⁶⁸. Gerçekten de bir suçtan bahsedebilmek için öncelikle ortada bir insan davranışının bulunması gerekmektedir²⁶⁹. Bir başka deyişle; bir insan fiili neticesinde dış dünyada herhangi bir değişiklik olmuyorsa, ortada suç da yoktur²⁷⁰.

Doktrinde, fiilin ne olduğu ve içeriğinde neleri barındırdığı yönünde görüş birliği yoktur. Birinci görüş sahiplerine göre fiilden anlaşılması gereken sadece hareket unsuru olup, netice ve nedensellik bağı suçun ayrı unsurlarıdır²⁷¹. İkinci görüş sahiplerine göre fiilden anlaşılması gereken, hareketin yanı sıra netice ve illiyet bağına da içerisinde barındıran daha geniş bir unsurdur²⁷². Bu konudaki tartışmalar tez konumuzun dışında kalmaktadır, bu sebeple biz burada birinci görüşü tercih ettiğimizi belirtmekle yetiniyoruz. Tezimizde; fiil, netice ve nedensellik bağı ayrı birer maddi unsur olarak kabul edilecektir.

2.2.2.1.2. Hareketin Sayısı Açısından Suçun Analizi

Suçlar, hareketin sayısı açısından tasnif edilebilirler. Bu anlamda; meydana gelmesi için tek bir hareketin gerekli ve yeterli olduğu suçlara *tek hareketli suç*²⁷³, tek bir hareketin

²⁶⁶ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022), 179.

²⁶⁷ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 299; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 122; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 90.

²⁶⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 114.

²⁶⁹ Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 238; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 90.

²⁷⁰ Selahattin Keyman, “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 40/1 (1988), 122.

²⁷¹ Bu yöndeki görüşler için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 298; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 129; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 190.

²⁷² Bu yöndeki görüşler için bkz. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 238; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 214.

²⁷³ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 121; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 322; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 122; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 183. Tek hareketli suçlara, hırsızlık suçu örnek

yeterli olmayıp birden çok hareketin gerekli olduğu suçlara *çok hareketli suç*²⁷⁴, birtakım seçimlik hareketlerden arasından en az birinin gerekli ve yeterli olduğu suçlara ise *seçimlik hareketli suç*²⁷⁵ denir. Hemen belirtmek gerekir ki; burada hareketin tekliği/çokluğu, *doğal* anlamda değil, *hukuki* anlamda anlaşılmalıdır²⁷⁶. Örneğin; aynı gösteri yürüyüşünde birden çok kez slogan atan veya döviz kaldıran bir kimsenin doğal anlamda birden çok fiili vardır, ancak bunlar hukuki anlamda tek bir fiildir.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu, hareketin sayısı açısından, seçimlik hareketli suç niteliği taşımaktadır²⁷⁷. Çünkü bu suçun oluşması için; “*toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek*”, “*toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetmek*” ve “*toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin veya yönetenlerin hareketlerine katılmak*” fiillerinden herhangi birinin yapılması yeterlidir²⁷⁸.

gösterilebilir. TCK m. 141: “Zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı, kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden alan kimseye...” Görüldüğü üzere, kanun koyucu bu suçun oluşması için, hareket bakımından, “bulunduğu yerden alma” fiilini yeterli görmüştür. Detaylı bilgi için bkz. Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem ve Rıfat Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2017), 654-661.

²⁷⁴ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 122; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 322; Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 123; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 184. Çok hareketli suçlara, yağma suçu örnek gösterilebilir. TCK m. 148/1: “Bir başkasını, kendisinin veya yakınının hayatına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibarıyla büyük bir zarara uğratacağından bahisle tehdit ederek veya cebir kullanarak, bir malı teslim veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur kılan kişi...”. Görüldüğü üzere, yağma suçunun oluşması için “malı alma” fiili tek başına yeterli değildir, failin aynı zamanda mağdura karşı “cebir veya tehdit” de kullanması gerekmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 695-704.

²⁷⁵ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 123; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 323; Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 124; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 185. Seçimlik hareketli suçlara, suç işlemek amacıyla örgüt kurmak veya yönetmek suçu örnek gösterilebilir. TCK m. 220/1: “Kanunun suç saydığı fiilleri işlemek amacıyla örgüt kuranlar veya yönetenler, örgütün yapısı, sahip bulunduğu üye sayısı ile araç ve gereç bakımından amaç suçları işlemeye elverişli olması halinde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Ancak, örgütün varlığı için üye sayısının en az üç kişi olması gerekir.” Görüldüğü üzere, bu suçun oluşması için “kurmak” ve “yönetmek” fiillerinden en az birinin işlenmesi yeterlidir. Suç işlemek amacıyla örgüt kurmak veya yönetmek suçunun fiil unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 915-916.

²⁷⁶ Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 122.

²⁷⁷ Aynı yönde görüş için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 38-39; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 113; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 56; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 111; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 138.

²⁷⁸ “2911 Sayılı Kanun’un 28. maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen suç seçimlik hareketli bir suç olup, bu suçun oluşması için failin düzenlemek, yönetmek veya düzenleyen veya yönetenlerin hareketlerine katılmak fiillerinden birini işlemesi suçun oluşması için yeterlidir.” Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 08.05.2017, E. 2017/1126, K. 2017/4023, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, E.T. 31.01.2024; Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 15.06.2022, E. 2021/5523, K. 2022/4060, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, E.T. 31.01.2024.

Tez konusu suçumuzun seçimlik hareketlerini incelemeye geçmeden önce, bir hususa daha değinmekte fayda görüyoruz. Seçimlik hareketli suçlarda, seçimlik hareketlerden birden fazlasının veya hepsinin gerçekleşmesi halinde, sadece bir suç işlenmiş olur²⁷⁹. Örneğin; bir kimsenin kanuna aykırı bir toplantı düzenlemesi, toplantı başladıktan sonra da bu toplantıyı yönetmesi halinde ortada tek bir suç vardır. Bu durumda, birden fazla seçimlik hareketin birlikte gerçekleşmesi, sadece temel cezanın belirlenmesi bakımından önem arz edecektir²⁸⁰. Burada şu husus da gözden kaçırılmamalıdır; eğer seçimlik hareketler eylem birlikteliği içinde gerçekleşmemişlerse, yani farklı olaylar içerisinde vuku bulmuşlarsa ortada ayrı ayrı suçlar vardır²⁸¹.

2.2.2.1.2.1. Düzenlemek

2911 s. Kanun m. 28/1’de, suçun seçimlik hareketlerinden birincisi, *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek*²⁸² olarak belirlenmiştir. Sözlüğe bakıldığında; düzenleme fiili, “*düzenli ve düzgün duruma getirmek*”, “*düzen vermek*”, “*tanzim etmek*”, “*yapmak*”, “*hazırlamak*” gibi anlamlara gelmektedir²⁸³. Doktrine bakıldığında ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme fiili, “*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlenmesini sağlayacak nitelikteki her türlü aracı bir araya getirmek ya da bu amacı temin eder nitelikteki her türlü davranışı gerçekleştirmek*”²⁸⁴, “*olayı tertiplemek, tezgâhlamak, teşekkülü hazırlamak, vasıtaları bir araya getirmek*”²⁸⁵, “*kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü gerçekleştirmek için bir veya birden fazla kişi tarafından girişilen her türlü organizasyon hazırlığı*”²⁸⁶ olarak tanımlanmıştır.

²⁷⁹ Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 186.

²⁸⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 323. TCK’nin “Cezanın Belirlenmesi” başlık 61’inci maddesinin birinci fıkrası “*Hâkim, somut olayda; a) Suçun işleniş biçimini, b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları, c) Suçun işlendiği zaman ve yeri, d) Suçun konusunun önem ve değerini, e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını, g) Failin güttüğü amaç ve saiki, göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler.*” hükmünü amirdir. TCK’nin 61’inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde, suçun işleniş biçiminin cezanın belirlenmesinde etkili olacağı düzenlenmiştir. Bu sebeple; aynı toplantı veya gösteri yürüyüşü içinde hem düzenleme hem yönetme fiillerini gerçekleştiren bir kişinin bu suçu işlediği varsayıldığında, cezanın üst sınıra yaklaştırılması isabetli olacaktır.

²⁸¹ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 125; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 114.

²⁸² 2911 s. Kanun’un selefi olan 171 s. Kanun’un 18’inci maddesinde, “*düzenlemek*” yerine “*tertip etmek*” ifadesi kullanılmaktaydı.

²⁸³ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, (Erişim Tarihi 31.01.2024), <https://sozluk.gov.tr>.

²⁸⁴ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 114; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 135.

²⁸⁵ Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 201.

²⁸⁶ Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 201; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 114.

Yargısal kararlara bakıldığında, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme fiili için kalıplaşmış bir tanım kullanıldığı görülmektedir. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme fiili, yargısal kararlarda, “*hazırlıklar da dâhil olmak üzere toplantı veya yürüyüşün yapılabilmesi için gerekli her türlü işlemi yapmak*” olarak tanımlanmaktadır²⁸⁷.

Sözlüksel, doktriner ve yargısal tanımlamalara bakıldığında, şu gibi hallerin kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme fiilinin kapsamı içerisinde yer aldığı söylenebilir: toplantıya katılımcı davet etmek, toplantı için el ilanı dağıtmak, toplantıya yönelik bildirimde bulunmak, toplantıya ilişkin çağrı listesi oluşturmak, toplantının konuşmacısını ayarlamak, toplantının gerçekleşeceği yeri belirlemek, toplantıda kullanılacak afiş, pankart, döviz, megafon vb. materyalleri temin etmek²⁸⁸.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme şeklindeki seçimlik hareketin, 2911 s. Kanun m. 28/1 anlamında bir suç teşkil edebilmesi için, toplantı ve gösteri yürüyüşünün “kanuna aykırı” olması gerekmektedir. Çünkü kanun koyucunun suç olarak addettiği şey, alelade bir toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek değil, kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemektir. Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün hangi hallerde kanuna aykırı kabul edileceği, 2911 s. Kanun m. 23’te hüküm altına alınmıştır²⁸⁹.

Bir kimsenin bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenleme kurulu üyesi olması ile o toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi olması farklı şeylerdir. Bir kimse bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenleme kurulu üyesi olmadığı halde, o toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicilerinden olabilir²⁹⁰. Örneğin; bir toplantının düzenleme kurulunda yer almayan ancak toplantı için gerekli olan materyallerin (megafon, döviz, pankart...) teminini sağlayan kişi, toplantının

²⁸⁷ Bu tanımlamanın geçtiği örnek kararlar için bkz. Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 19.09.2019, E. 2019/5352, K. 2019/5409, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, E.T. 31.01.2024; Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 22.09.2022, E. 2021/5481, K. 2022/4863, <https://karararama.yargitay.gov.tr/>, E.T. 31.01.2024; AYM, 15.03.2012, E. 2011/39, K. 2012/37, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2012/37>, E.T. 31.01.2024.

²⁸⁸ Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 39; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 115; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 103; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 135.

²⁸⁹ Kanuna aykırılık hakkındaki detaylı açıklamalar tezimizin “Hukuka Aykırılık Unsuru” başlığı altında ele alınacaktır.

²⁹⁰ Aynı yönde görüş için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 103.

düzenleyicisi kabul edilecek, toplantının kanuna aykırı olması halinde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme fiili nedeniyle cezalandırılabilir.

Bir kimsenin bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi kabul edilebilmesi için, o kimsenin toplantı yerinde veya gösteri yürüyüşü güzergâhında hazır bulunması şart değildir²⁹¹. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün tertibi için gerekli hazırlıklarına katılan, ancak toplantı veya gösteri yürüyüşüne iştirak etmeyen kişi de kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme fiilini işlemiş kabul edilecektir. Örnek olarak; bir toplantıya katılmayan ancak öncesinde o toplantıya katılımcı sağlamak amacıyla bildirimde bulunan veya toplantı için gerekli ses sistemi, pankart vb. materyalleri temin eden bir kimsenin, düzenleyici olduğunun kabulü gerekmektedir.

Bazı hallerde, bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi bulunmayabilir. Tezimizin ilk bölümünde toplantının unsurlarını incelediğimizde, düzenleme/organizasyon unsurunun toplantı için bir zorunluluk olmadığını belirtmiştik²⁹². Gerçekten de belirli bir olaya karşı acil bir tepki verilmesi gerekliliği esasına dayanan “spontane toplantılar”, düzenleme unsuru barındırmayan toplantılardır. Bu yüzden de bu tür toplantıların düzenleyicisinin olmadığı söylenebilir²⁹³.

Bazı hallerde ise esasında toplantının bir düzenleyicisi olmakla birlikte, bu kimsenin/kimselerin kim olduğu net bir biçimde saptanamayabilir. Bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisinin/düzenleyicilerinin şüpheyne mahal bırakmayacak

²⁹¹ Aynı yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 119; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 104.

²⁹² Bkz. “Organizasyon Unsuru” başlığı.

²⁹³ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 104; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 135. Bu yöndeki örnek bir karar için bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi 07.10.1982, E. 1982/3348, K. 1982/3902 “*Oluş ve kabule göre; ilçede görevli polis memurlarından birinin, hamamda bir erkek çocuğuna sarkıntılık etmesi üzerine, olayın tutuklanma istemiyle mahkemeye intikal ettirilmesi sırasında, birdenbire mahkeme salonunda oluşan kalabalığın, suçu işlediği iddia edilen polis memurunun sorgusu sonunda tutuklandığını öğrenince, duyulan infial ve heyecanla, sokakta gittikçe artan kalabalığın içinden; - yaşasın hakim ve jandarma-, -kaymakam, komiser istifa-, şeklinde sloganlar atıldığı, jandarmanın takviye alarak olaya müdahale etmesine karşın, 171 sayılı yasanın 14 maddesinde gösterilen biçimde dağılma ihtarı yapılmaksızın halkın dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Sanıkların, 171 sayılı yasanın 18 maddesinde yazılı yürüyüşü tertip ve idare etmek veya bunların hareketlerini bilerek katılmak öğeleri yasada yazılı özgürlüklere veya yasaklara, olay öncesinde veya olay içinde yönelen kasıtlı bir birleşmeleri söz konusu olmamıştır.*” Yılmaz Alasu, *Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suimuameleler Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu* (Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1993), 149.

bir biçimde tespit edilememesi halinde, ispat hukuku kuralları devreye girecek ve sanık lehine yorum yapılması söz konusu olacaktır²⁹⁴.

2.2.2.1.2.2. Yönetmek

2911 s. Kanun m. 28/1’de, suçun seçimlik hareketlerinden ikincisi, *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetmek*²⁹⁵ olarak belirlenmiştir. Sözlükte yönetme fiili, “birinin bir konudaki etkinliğine, çalışmasına yön vermek”, “birini yönlendirmek” gibi anlamlara gelmektedir²⁹⁶. Doktrine ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme fiili, “kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün devamlılığını sağlamak amacıyla her türlü hareketi bizzat veya katılımcılara yön vermek suretiyle gerçekleştirmek”²⁹⁷ olarak tanımlanmıştır. Yargısal kararlara bakıldığında, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme fiili için kalıplaşmış bir tanım kullanıldığı görülmektedir. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme fiili, yargısal kararlarda, “topluluğun dağılmaması, amaçlanan doğrultuda devam etmesi için topluluğa ya da etkin bazı kişilere gerekli talimatları vermek, duruma göre, inisiyatif geliştirmek, gerekli idare işlemlerini yapmak, topluluğu hareketlendirmek ve yönlendirmek” olarak tanımlanmaktadır²⁹⁸.

Sözlüksel, doktriner ve yargısal tanımlamalara bakıldığında, şu gibi hallerin kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme fiilinin kapsamı dahilinde yer aldığı söylenebilir: topluluğun dağılmaması için slogan attırmak, topluluk içindeki etkin kişilere talimatlar vermek, topluluktaki kişilerin nerede konumlanacağını göstermek²⁹⁹. Hemen

²⁹⁴ Bu yöndeki örnek bir karar için bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi 10.10.1987, E. 1987/6799, K. 1987/7611 “Sanığın suç tarihinde yapılan korsan miting düzenleyicisi, yöneticisi veya düzenleyici ve yöneticilerinin eylemlerine katılan kişi olduğu hakkında kesin delil elde edilmemiş, pankart taşıdığı ve dağılma ihtarına rağmen direnme gösterdiği de kanıtlanmamış bulunduğu ve kanunsuz toplantıya katıldığını ve ihtar üzerine kaçan kişilerle birlikte olay yerinden ayrıldığını içtenlikle kabul eden sanığın, diğer beraat eden sanıklardan farklı bir durumunu da belirtir başkaca bir anlatımda bulunmadığı halde yazılı şekilde cezalandırılmış olması, bozmayı gerektirmiştir.” Alasu, *Hükümet Memurları Tarafından*, 131.

²⁹⁵ 2911 s. Kanun’un selefi olan 171 s. Kanun’un 18’inci maddesinde, “yönetmek” yerine “idare etmek” ifadesi kullanılmaktaydı.

²⁹⁶ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, (Erişim Tarihi 31.01.2024), <https://sozluk.gov.tr>.

²⁹⁷ Bu yönde tanımlamalar için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 40; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 119; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 106; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 135.

²⁹⁸ Bu tanımlamanın geçtiği örnek kararlar için bkz. Y. 16. CD, K. 2019/5409; Y. 3. CD, K. 2022/4863; AYM, K. 2012/37.

²⁹⁹ “Sanıkların, 2911 sayılı Kanuna aykırı olarak yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında, yürüyüşe katılan topluluğa slogan attırarak, döviz taşıyarak ve megafon ile slogan ve yönlendirmede bulunarak yürüyüş ve basın açıklamasını organize eden şahıslar olduklarının 09.06.2013 tarihli olay

belirtmekte fayda var ki; sloganlara eşlik etmek, marş söylemek, konuşma yapmak, döviz kaldırmak gibi birtakım etkin faaliyetler içinde bulunmak, tek başına, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşünü yönetmek şeklinde yorumlanamaz³⁰⁰.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme şeklindeki seçimlik hareketin, 2911 s. Kanun m. 28/1 anlamında bir suç teşkil edebilmesi için, toplantı ve gösteri yürüyüşünün “kanuna aykırı” olması gerekmektedir. Çünkü kanun koyucunun suç olarak addettiği şey, alelade bir toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetmek değil, kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetmektir. Bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün hangi hallerde kanuna aykırı kabul edileceği, 2911 s. Kanun m. 23’te hüküm altına alınmıştır³⁰¹.

Bir kimse bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenleme kurulu üyesi veya düzenleyicisi olmadığı halde, o toplantının veya gösteri yürüyüşünün yöneticilerinden olabilir³⁰². Örneğin; bir toplantının düzenleme kurulunda yer almayan ve düzenleyici olmayan ancak toplantı sırasında kalabalığı dağılmaması için yönlendirmede bulunan bir

tutanağı ile tespit edilmesi karşısında...” Yargıtay 16. CD, 23.05.2017, E. 2017/1132, K. 2017/4816. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://karararama.yargitay.gov.tr/>.

³⁰⁰ Benzer görüşler için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 40; Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 268; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 120-121; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 107. Bu yöndeki kararlar için bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 27.01.1983, E. 1982/4265, K. 1983/255 “Sanıkların düzenleyici/yönetici olduğu yolunda dosya içerisinde bir bilgi bulunmadığı gibi, kalabalığın içerisinde bulunmanın, slogana iştirak etmenin de yönetici sayılmak için yeterli olmadığı; düzenleme ve yönetim eylemlerine bilerek katıldıkları da saptanamadığından...” Alasu, *Hükümet Memurları Tarafından*, 142; Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 14.10.1991, E. 1991/241, K. 1991/271 “Anadolu Üniversitesi’nin değişik fakültelerinde öğrenci olan sanıkların Üniversite kampüsünde toplu olarak bulundukları sırada Nevruz gününü kutlamak amacıyla kalabalık arasında türkü, marş, şiirler söyleyerek, saz çalıp oyun oynadıkları anlaşılmaktadır. Özel Daire ile Yerel Mahkeme arasındaki uyumsuzluk, sanıkların, iki yüz kişilik topluluğunun katıldığı toplantı ve gösterinin yönetici veya düzenleyicisi olup olmadığı hususundadır. Yerel Mahkeme, sanıkların toplantıda türkü söylemek, şiir okumak, saz çalmaktan ibaret hareketlerini toplantının yönetici düzenleyicisi oldukları biçiminde değerlendirmektedir. Hâlbuki bu tür toplantı veya gösterilerle, 2911 sayılı yasanın 28. maddesinde düzenlenen suçunun faili, her türlü kuşkudan uzak biçimde bu toplantı veya gösteriyi; 2911 sayılı yasanın 9. maddesinde açıklandığı üzere düzenleyen veya 12. maddede belirtildiği biçimde yöneten konumunda bulunmalı veya bunların hareketlerine katılmalıdır. Toplu olarak bulunulması doğal olan Üniversite kampüsünde kendiliğinden oluşan toplantı veya gösterinin yasadışı olup olmadığını açıkça anlaşılması olanaklı değildir. Bu nitelikteki toplantı veya gösterinin yönetici veya düzenleyicilerinin toplantı veya gösterideki konumlarına bakılarak belirlenmesi de söz konusu olamaz. (...) Yasadışı toplantı veya gösterinin yöneticisi veya düzenleyicisi oldukları kuşkudan uzak biçimde saptanamayan sanıkların üzerlerine yüklenen suç oluşmaz.” Alasu, *Hükümet Memurları Tarafından*, 138-139.

³⁰¹ Kanuna aykırılık hakkındaki detaylı açıklamalar tezimizin “Hukuka Aykırılık Unsuru” başlığı altında ele alınacaktır.

³⁰² Benzer görüş için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 41; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 120; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 107; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 136.

kişi, toplantının yöneticisi kabul edilecek, toplantının kanuna aykırı olması halinde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme suçundan cezalandırılabilir.

Bazı hallerde, esasında toplantının bir yöneticisi olmakla birlikte, bu kimsenin/kimselerin kim olduğu net bir biçimde saptanamayabilir. Bir toplantının yöneticisinin/yöneticilerinin şüpheye mahal bırakmayacak bir biçimde tespit edilememesi halinde, ispat hukuku kuralları devreye girecek ve sanık lehine yorum yapılacaktır³⁰³.

2.2.2.1.2.3. Düzenleyenlerin ve Yönetenlerin Hareketlerine Katılmak

2911 s. Kanun m. 28/1’de, suçun oluşması için gerekli olan üçüncü seçimlik hareket, *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılmak*³⁰⁴ olarak belirlenmiştir. Sözlükte katılma fiili, “*bir topluluğa dâhil olmak*”, “*iştirak etmek*”, “*iltihak etmek*” gibi anlamlara gelmektedir³⁰⁵. Doktrine ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılmak fiili, genel olarak, “*kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi veya yöneticisi olmadığı halde, bu kimselerin düzenleme veya yönetme fiillerine iştirak etmek*” şeklinde tanımlanmıştır³⁰⁶. Yargısal kararlara bakıldığında, katılma fiili için kalıplaşmış bir tanım kullanıldığı görülmektedir. Katılma fiili, yargısal kararlarda, “*toplantı veya yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerden olmamakla birlikte, bizzat toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak bu kişilerin hareketlerini paylaşmak*” olarak tanımlanmaktadır³⁰⁷.

³⁰³ Bkz. YCGK, K. 1991/271. Alasu, *Hükümet Memurları Tarafından*, 138-139. “Toplu olarak bulunulması doğal olan Üniversite kampüsünde kendiliğinden oluşan toplantı ve gösterinin yasadışı olup olmadığının açıkça anlaşılması olanaklı değildir. Bu nitelikteki toplantı veya gösterinin yönetici veya düzenleyicilerinin, toplantı veya gösterideki konularına bakılarak benimsenmesi de söz konusu olamaz... Yasadışı toplantı veya gösterinin yöneticisi veya düzenleyicisi oldukları kuşkuyla uzak biçimde saptanamayan sanıkların üzerlerine yüklenen suç oluşmaz.”

³⁰⁴ 2911 s. Kanun’un sefeli olan 171 s. Kanun’un 18’inci maddesinde, “*bunların hareketlerine katılmak*” ifadesi yerine “*bunların hareketlerine bilerek iştirak etmek*” ifadesi kullanılmaktaydı. Buradaki “*bilerek*” ifadesi hiç şüphesiz suçun manevi unsuruna, daha açık bir ifadeyle suçun ancak kasten işlenebileceğine delalet etmektedir. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 108-109. Detaylı bilgi için bkz. “Tipikliğün Sübjektif Unsuru: Manevi Unsurlar” başlığı

³⁰⁵ Türk Dil Kurumu, “Güncel Türkçe Sözlük”, (Erişim Tarihi 31.01.2024), <https://sozluk.gov.tr>.

³⁰⁶ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 121; Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 202; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 108. Doktrindeki ayrışması bir görüşe göre, başlı başına toplantıya katılmanın, yani kalabalığın bir parçası olmanın katılma fiili olarak nitelendiği görülmektedir. Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 136.

³⁰⁷ Bu tanımlamanın geçtiği örnek kararlar için bkz. Y. 16. CD, K. 2019/5409; Y. 3. CD, K. 2022/4863; AYM, K. 2012/37.

Sözlüksel, doktriner ve yargısal tanımlamalara bakıldığında, şu hallerin kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine katılmak fiilinin kapsamı içerisinde yer aldığı söylenebilir: takdim edilme üzerine konuşma yapmak, söz almak, pankart taşımak, slogan attırmak, sloganlara eşlik etmek, yönlendirme hareketlerine uymak³⁰⁸.

Kanaatimizce; bu başlık altında belirtilmesi gereken en önemli husus, *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine katılma* şeklindeki hareketin, *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma* şeklindeki hareketten farklı bir anlam ifade ediyor olmasıdır. Bir başka deyişle; kanun koyucu tarafından TGYK m. 28/1 hükmü ihdas edilmek suretiyle yasaklanan hareket, bir toplantıya veya gösteri yürüyüşüne katılarak orada hazır bulunmak değil, toplantının veya gösteri yürüyüşünün düzenlenmesine ve yönetilmesine yönelik faaliyetlere katılım sağlamaktır³⁰⁹. Kanuna aykırı bir toplantıya veya gösteri yürüyüşüne katılmak şeklindeki

³⁰⁸ Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 267; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 108. “CD çözüm ve izleme tutanağı ve tüm dosya kapsamına göre; idareye yasal bildirimde bulunmaksızın kamu hizmetine tahsis edilen meydana gerçekleştirilen ve terör örgütü lehine sloganların atıldığı, pankart ve fotoğrafların açıldığı, yasadışı toplantıya dönüşen etkinlikte; slogan atmak, gruba slogan attırmak ve konuşmalar yapmak suretiyle söz konusu yasadışı gösteriyi düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılan konumunda olan sanıkların üzerlerine atılı 2911 sayılı Kanunun 28/1. maddesine muhalefet suçunun unsurlarının oluştuğu gözetilmeden yerinde olmayan gerekçeyle yazılı şekilde beraat kararı verilmesi...” Yargıtay 16. CD, 23.11.2017, E. 2017/2040, K. 2017/5356. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/16-ceza-dairesi-e-2017-2040-k-2017-5356-t-23-11-2017>.

³⁰⁹ “Yargıtay uygulamalarında 2911 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine bilerek iştirak etme biçiminde yorumlanmaktadır. Anayasa Mahkemesinin ve Yargıtayın kararlarında da açıklandığı ve anlaşılabacağı üzere, 2911 sayılı Kanunun 28. maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılardan anlaşılması gereken; toplantı veya yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerden olmamakla birlikte, bizzat toplantı ve yürüyüşte hazır bulunarak bu kişilerin hareketlerini paylaştırdır. Kanuni düzenleme kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılanların tümünü kapsamamaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus 'katılmanın' 2911 sayılı Kanunun 32/1 ve 33/1. maddelerine muhalefet edilmesi halinde yasa dışı gösteriye 'katılmaktır'. Yoksa 2911 sayılı Kanunun 28/1. maddesindeki 'katılanlar' bu kapsama girmemektedir.”, Yargıtay CGK, 04.04.2017, E. 2016/937, K. 2017/213. Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/ceza-genel-kurulu-e-2016-937-k-2017-213-t-4-4-2017>. “Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne silahsız katılmak suçu 2911 sayılı Kanun'un 32. maddesinde, silahlı katılmak suçu ise 33. maddesinde düzenlenmiş ve her iki maddede de bu suçları işleyenlerin altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacakları hükme bağlanmıştır. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak suçunun oluşması için kolluk görevlilerinin ihtar ve zor kullanmasına rağmen yasadışı toplantı veya gösteriye katılan kimsenin eylemini sürdürmesi koşuldur. 28. maddede ise, yasadışı gösteriyi düzenleme ya da yönetme eylemine katılanlar, kolluk görevlilerinin herhangi bir uyarı ve zor kullanmasına gerek kalmadan, sırf bu katılma fiilleri nedeniyle cezalandırılmaktadır. Açıklanan nedenlerle, kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılmak suçları ile yasadışı toplantı veya

hareket, kanun koyucu tarafından TGYK m. 32 hükmü ihdas edilmek suretiyle yasaklanmıştır³¹⁰. Görüldüğü üzere; kanuna aykırı bir toplantıya ve gösteri yürüyüşüne katılmak farklı bir suç olarak düzenlenmiş, ancak kanun koyucu bu suçun oluşabilmesi için katılımcıların ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamalarını da şart koşmuştur. Sonuç olarak; kişinin katılma fiilinin toplantıya katılma derecesinde kalmış olması halinde *direnme suçu* (TGYK m. 32), düzenle ve yönetme eylemlerine katılma derecesine ulaşmış olması halinde ise *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu* (TGYK m. 28/1) söz konusu olacaktır³¹¹.

TGYK m. 28/1’de yer alan “bunların hareketlerine katılanlar” ifadesi, esasında niteliği itibarıyla TCK’deki “iştirak” müessesesi ile aynı fonksiyonu icra etmektedir. Bu yönüyle düzenleme, özel bir iştirak düzenlemesi mahiyetindedir. Madde metninden söz konusu ifadenin çıkarıldığı varsayıldığında, düzenleyicilerin veya yöneticilerin hareketlerine katılanlar, genel iştirak hükümlerine tabi olacak ve yine -fail/şerik olarak- TGYK m. 28/1 kapsamında cezalandırılabilir. Bu sebeple; “bunların hareketlerine katılanlar” ifadesinin madde metninde fazlalık teşkil ettiğini, bu hususta iştirake ilişkin genel hükümlerin yeterli olduğunu düşünüyoruz. Bu yönde yeni bir düzenleme yapılması halinde; “bunların hareketlerine katılma” ifadesinin, “toplantı veya gösteri yürüyüşüne katılma” olarak yanlış yorumlanması önlenmiş olacak, TGYK m. 28/1 ve TGYK m. 32 arasındaki fark daha rahat anlaşılabilir.

Son olarak belirtmek gerekir ki; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılmak şeklindeki seçimlik hareketin, 2911 s. Kanun m. 28/1 anlamında bir suç teşkil edebilmesi için, toplantı ve gösteri yürüyüşünün “kanuna

gösteri yürüyüşünü düzenleyen ya da yönetenlerin hareketlerine katılmak suçları, birbirinden farklı suçlar olduğundan...” AYM, K. 2012/37.

³¹⁰ 2911 s. Kanun’un “Direnme Suçu” başlıklı 32’nci maddesi: “(1) Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur. (2) İhtara ve zor kullanmaya rağmen kolluk görevlilerine karşı cebir veya tehdit kullanılarak direnilmesi halinde, ayrıca 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 265 inci maddesinde tanımlanan suçtan dolayı da cezaya hükmolunur. (3) 23’üncü maddede yazılı hallerden biri gerçekleşmeden veya 24’üncü madde hükmü yerine getirilmeden yetki sınırı aşılarak toplantı veya gösteri yürüyüşlerinin dağıtılması halinde, yukarıdaki fıkralarda yazılı fiilleri işleyenlere verilecek cezalar, dörtte bir kadar indirilerek uygulanabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebilir.”

³¹¹ Benzer yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 121-127; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 109-110.

aykırı” olması gerekmektedir. Çünkü kanun koyucunun suç olarak addettiği şey, alelade bir toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine katılmak değil, kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin ve yönetenlerin hareketlerine katılmaktır. Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün hangi hallerde kanuna aykırı kabul edileceği, 2911 s. Kanun m. 23’te hüküm altına alınmıştır³¹².

2.2.2.1.3. Hareketin Şekli Açısından Suçun Analizi

Yapılması kanun koyucu tarafından yasaklanan bir hareketin yapılmasıyla vuku bulan suçlara *icrai suç*³¹³, yapılması kanun koyucu tarafından emredilen bir hareketin yapılmamasıyla vuku bulan suçlara *ihmali suç*³¹⁴ denir. Tez konumuzu teşkil eden kanun aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçuna bakıldığında; kanun koyucunun, kanuna aykırı bir toplantıya ilişkin olarak, “düzenleme”, “yönetme” ve “katılma” şeklindeki belirli icrai hareketlerin gerçekleştirilmesini yasakladığını görmekteyiz. Bu sebeple; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun, her bir seçimlik hareket açısından, icrai suç niteliği taşıdığı rahatlıkla söylenebilir³¹⁵.

Doktrindeki bir görüşe göre bildirim yükümlülüğünün ihlal edilmesi, düzenleme kurulunun usulüne uygun teşekkül ettirilmemesi, mekân ve zaman yasaklarına uyulmaması vb. hallerde ihmali bir davranış söz konusudur ve bu hallerde suç ihmali suç niteliği taşımaktadır³¹⁶. Kanaatimizce, bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü 2911

³¹² Kanuna aykırılık hakkındaki detaylı açıklamalar tezimizin “Hukuka Aykırılık Unsuru” başlığı altında ele alınacaktır.

³¹³ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 324-325; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 128. İcrai suçlara, *uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 188/1: “*Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis ve ikibin günden yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.*” Görüldüğü üzere; suçun gerçekleşmesi için imal, ithal veya ihraç olmak üzere üç farklı seçimlik icrai hareket öngörülmüştür. Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçunun fiil unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 834-840.

³¹⁴ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 325-326; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 129. İhmali suçlara, *yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 98/1: “*Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişi...*” Görüldüğü üzere; suçun yardım etmemek veya durumu ilgili makamlara bildirmemek olmak üzere iki farklı seçimlik ihmali hareket öngörülmüştür. Yardım ve bildirim yükümlülüğünün ihmali suçunun fiil unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 323-328.

³¹⁵ Bu yöndeki görüşler için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 115; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 112.

³¹⁶ Bu yöndeki görüşler için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 63; Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 181; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 137.

s. Kanun'un yüklediği birtakım yükümlülöklere uyulmaması halinde, toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı hale gelecektir, ancak toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı gelmesi, tipik fiilin gerçekleşmesi için yeterli değildir³¹⁷. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü nedeniyle, faillerin TGYK m. 28/1 kapsamında cezalandırılabilimleri için düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma şeklindeki icrai hareketlerden en az birisini gerçekleştirmeleri gerekecektir.

2.2.2.1.4. Hareketin Önemi Açısından Suçun Analizi

Hareket şekli tipte özel olarak belirtilmeyen, yani herhangi bir hareketle işlenebilen suçlara *serbest hareketli suç*³¹⁸; hareket şekli tipte özel olarak belirtilen, yani belirli bir hareketle işlenebilen suçlara *bağlı hareketli suç*³¹⁹ denir. Kanaatimizce; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçü, serbest hareketli bir suç tipidir³²⁰. Çünkü kanun koyucu; düzenleme, yönetme ve katılma fiilleri için herhangi bir özelleştirme yapmamıştır. Örneğin; düzenleme fiilinin nasıl gerçekleştirilmesi ile ilgili olarak, 2911 s. Kanun m. 28/1'de özel bir şart aranmamıştır. Bildiri yapmak, el ilanı dağıtmak, davetiye listesi yayımlamak gibi fiillerin hepsi düzenleme fiili içerisinde sayılabilir. Yönetme ve katılma fiilleri için de durum benzerdir.

³¹⁷ Benzer açıklamalar için bkz. Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 112.

³¹⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 122; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 333; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 135; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 123. Serbest hareketli suçlara, *kasten öldürme suçü* örnek gösterilebilir. TCK m. 81: "*Bir insanı kasten öldüren kişi...*" Görüldüğü üzere, kanun koyucu insan öldürme eyleminin ne şekilde gerçekleşeceğine dair özel bir yöntem şartı aramamıştır. Bu sebeple; silahla, bıçakla, boğarak vb. ne şekilde olursa olsun, her türlü insan öldürme fiili, bu suçun tipik hareketini oluşturmaya elverişli kabul edilecektir. Kasten öldürme suçunun fiil unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 136-146.

³¹⁹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 122; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 333; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 134; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 123. Bağlı hareketli suçlara, *irtikap suçü* örnek gösterilebilir. TCK m. 250/1: "*Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi...*" Görüldüğü üzere; kanun koyucu, irtikap suçunun oluşması için yarar sağlama veya vaat alma fiilini yeterli görmemiş, aynı zamanda bu fiilin kamu görevinin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması suretiyle işlenmesi şartını aramıştır. İrtikap suçunun fiil unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 1078-1090.

³²⁰ Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 113.

2.2.2.1.5. Hareketin Sürekliliği Açısından Suçun Analizi

Suçlar, hareketin sürekliliği açısından tasnif edilebilirler³²¹. Neticenin gerçekleşmesi ile sona eren, yani tamamlanması ve bitmesi aynı ana denk gelen suçlara *ani suç*³²²; neticenin gerçekleşmesi ile sona ermeyen, yani bitme anı tamamlanma anından sonra gelen suçlara *kesintisiz/mütemadi suç*³²³ denir.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun, ani hareketli bir suç mu yoksa kesintisiz hareketli bir suç mu olduğunu, suçun her bir seçimlik hareketi için ayrı ayrı ele almak gerekmektedir. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme suçu, ani hareketli bir suçtur³²⁴. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü başladığı anda bu suç hem tamamlanmış hem bitmiş olur. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme suçu, kesintisiz hareketli bir suçtur³²⁵. Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü başladığı anda bu suç tamamlanmış olur, sonlandığı anda ise bitmiş olur. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen ve yönetenlerin hareketlerine katılma suçu ise düzenleme hareketlerine katılma şeklinde işlenmesi halinde, ani suç; yönetme hareketlerine katılma şeklinde işlenmesi halinde, mütemadi suç özelliği gösterecektir³²⁶.

³²¹ Bazı yazarlar, ani/mütemadi suç ayrımını *hareketin sürekliliğini* esas alarak yapmaktadır. Bu yönde görüş için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 334; Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 125. Bazı yazarlar ise ani/mütemadi suç ayrımını *neticenin sürekliliğini* esas alarak yapmaktadır. Bu yönde görüş için bkz. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 263; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 234. Bazı yazarlar ise ani/mütemadi suç ayrımını *hukuka aykırılığın sürekliliğini* esas alarak yapmaktadır. Bu yönde görüş için bkz. Bahri Öztürk ve Mustafa Ruhan Erdem, *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2019), 214-215.

³²² Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 334; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 145. Ani suçlara, *hakaret suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 125/1: “Bir kimseye onur, şeref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi...” Hakaret suçu, fail tarafından hakaret fiili gerçekleştirildiği anda hem tamamlanmış hem de bitmiş olur. Hakaret suçunun fiil unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 567-577.

³²³ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 334-335; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 145-146; Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 125. Mütemadi suçlara, *kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 109/1: “Bir kimseyi hukuka aykırı olarak bir yere gitmek veya bir yerde kalmak hürriyetinden yoksun bırakan kişiye...” Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçu; mağdurun hareket etme hürriyetini kaybettiği anda tamamlanır, mağdur hareket hürriyetini kazandığı anda biter. Görüldüğü üzere, bu suçun tamamlanma ve bitme anı farklıdır. Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçunun fiil unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 490-493.

³²⁴ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 130; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 105.

³²⁵ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 130; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 108.

³²⁶ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 130-131; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 113.

Ani suç ve mütemadi suç ayrımının maddi ve şekli ceza hukuku bakımından; önemli sonuçları vardır³²⁷. Bunlardan bazıları, tezimizin ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

2.2.2.2. Netice

2.2.2.2.1. Netice Kavramı

Suçun netice unsuru, “*hareketin dış dünyada meydana getirdiği değişiklik*” olarak tanımlanabilir³²⁸. Dış dünyada meydana gelen bu değişiklik; *maddi* (örneğin, mala zarar verme suçu), *fizyolojik* (örneğin, yaralama suçu) veya *psikolojik* (örneğin, hakaret suçu) nitelik taşıyabilir³²⁹. Suçlar neticenin varlığına ve niteliğine göre, farklı şekillerde tasnife tabi tutulmuşlardır.

2.2.2.2.2. Neticenin Varlığı Açısından Suçun Analizi

Tipik hareketin gerçekleşmesi tamamlanması için yeterli olmayan, tamamlanması için neticenin gerçekleşmesi şart olan, yani neticesi hareketten ayrı olan suçlara *maddî suç* (*neticeli suç*) denir³³⁰. Tipik hareketin gerçekleşmesi tamamlanması için yeterli olan, tamamlanması için neticenin gerçekleşmesi şart olmayan, yani neticesi harekete bitişik olan suçlara ise *şeklî suç* (*neticesiz suç / sırf hareket suçu*) denir³³¹.

³²⁷ a) *İştirak*; ani suçlarda suç tamamlanana kadar, mütemadi suçlarda ise temadi sona erene kadar mümkündür. b) *Dava zaman aşımı*; ani suçlarda suç işlendiği anda, mütemadi suçlarda ise temadi sona erdiği anda başlar. c) *Şikâyet süresi*; ani suçlarda suç işlendiği anda, mütemadi suçlarda ise temadi sona erdiği anda başlar. d) *Uygulanacak kanun*; ani suçlarda suç işlendiği anda yürürlükte olan kanun, mütemadi suçlarda ise temadi sona erdiği anda yürürlükte olan kanundur. e) *Yetkili mahkeme*; ani suçlarda suçun işlendiği yer mahkemesi, mütemadi suçlarda ise temadinin sona erdiği yer mahkemesidir. f) *Hukuka uygunluk sebepleri*; ani suçlarda suç tamamlanana kadar, mütemadi suçlarda ise temadi sona erene kadar söz konusudur. Ani/mütemadi suç ayrımının sonuçları hakkında detaylı bilgi için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 336-337; Özbek, Doğan ve Bacaksız; *Türk Ceza Hukuku*, 235.

³²⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 135; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 337; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 230.

³²⁹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 337.

³³⁰ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 136; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 339; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 232; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 231. Maddî suçlara, *kasten öldürme suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 81: “*Bir insanı kasten öldüren kişi...*” Kasten öldürme suçunun gerçekleşmesi için, öldürmeye yönelik hareketinden işlenmesi yeterli olmayıp, ayrıca ölüm sonucunun da gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu yüzden bu suç, neticeli bir suçtur. Kasten öldürme suçunun netice unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 226-230.

³³¹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 135; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 339; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 232; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 231. Şeklî suçlara, *konut dokunulmazlığını ihlal suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 116/1: “*Bir kimsenin konutuna, konutunun*

Kanaatimizce; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu; sırf hareket suçudur³³². Bu suçun oluşması için; düzenleme, yönetme veya katılma seçimlik hareketlerinden herhangi birisinin işlenmesi yeterlidir. Suçun oluşması için, seçimlik hareketler sonucunda hareketten ayrı bir neticenin gerçekleşmesi gerekmemektedir.

Neticeli suç ve neticesiz suç ayrımının maddi ve şekli ceza hukuku bakımından önemli sonuçları vardır³³³. Bunlardan bazıları, tezimizin ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

2.2.2.2.3. Neticenin Niteliği Açısından Suçun Analizi

Kanun koyucu tipikliği gerçekleşmesi için genellikle bir zarar meydana gelmesi şartını arar, ancak bazı durumlarda tipikliğin gerçekleşmesi için salt bir tehlikenin veya salt bir hareketin meydana gelmesi yeterlidir³³⁴. Tipik hareketin gerçekleştirilmesinin cezalandırılma bakımından yeterli olmadığı, aynı zamanda bu hareket neticesinde bir zararın meydana gelmiş olması şartının arandığı suçlara *zarar suçu* denir³³⁵. Tipik hareketin gerçekleştirilmesinin cezalandırılma bakımından yeterli olmadığı, aynı zamanda bu hareket neticesinde bir tehlikenin meydana gelmiş olması şartının arandığı suçlara *somut tehlike suçu* denir³³⁶. Tipik hareketin gerçekleştirilmesinin cezalandırılma

eklentilerine rızasına aykırı olarak giren veya rıza ile girdikten sonra buradan çıkmayan kişi...” Konut dokunulmazlığını ihlal suçunun gerçekleşmesi için, *girme* veya *çıkma* seçimlik hareketlerinden birinin işlenmesi yeterli olup, ayrıca bir sonucun gerçekleşmesi gerekmez. Bu yüzden bu suç, neticesiz bir suçtur. Konut dokunulmazlığını ihlal suçunun netice unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 531-540.

³³² Benzer yönde görüş için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 64; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 127-128; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 113; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 137-138;

³³³ a) *Suçun işlendiği yer ve zaman*; maddi suçlarda neticenin meydana geldiği yer ve zaman, şekli suçlarda ise hareketin yapıldığı yer ve zamandır. b) *Teşebbüs*; maddi suçlarda mümkündür, şekli suçlarda ise mümkün değildir. Maddi/şekli suç ayrımının sonuçları hakkında detaylı bilgi için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 339-340; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 143-144; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 231-232.

³³⁴ Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 149-150; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 161-163.

³³⁵ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 385; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 266; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 120; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 232; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 220. Zarar suçlarına, *dolandırıcılık suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 157: “*Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye...”* Görüldüğü üzere; suçun gerçekleşmesi için, tipik hareketin yapılması yeterli olmayıp, ayrıca bu hareket neticesinde bir zararın da doğması gerekmektedir. Dolandırıcılık suçunun netice unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 744-760.

³³⁶ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 385; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 267; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 121; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 232; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 221. Somut tehlike suçlarına, *hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 177: “*Gözetimi altında bulunan hayvanı başkalarının hayatı veya sağlığı*

bakımından yeterli olduğu, bu hareket neticesinde bir zararın veya tehlikenin meydana gelmiş olması şartının aranmadığı suçlara *soyut tehlike suçu* denir³³⁷.

Kanaatimizce; çalışma konumuzu teşkil eden suç, bir soyut tehlike suçudur³³⁸. Kanun koyucu bu suç nedeniyle failin cezalandırılabilmesi için, seçimlik hareketler neticesinde zarar veya tehlike doğması şartını aramamıştır. Düzenlemek, yönetmek veya katılmak şeklindeki seçimlik hareketlerden birinin işlenmiş olması, tipikliğin gerçekleşmesi açısından tek başına yeterli olabilecektir.

2.2.2.3. Nedensellik Bağı

Suçun nedensellik bağı unsuru, “*hareket ile netice arasındaki sebep-sonuç ilişkisi*” olarak tanımlanabilir³³⁹. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, nedensellik bağından bahsedebilmek için öncelikle *hareket* ve *netice* unsurlarının bulunması gerekmektedir. Yukarıda açıkladığımız üzere; hareketsiz suç olmaz, ancak neticesiz suç olabilir. Nitekim neticenin varlığı açısından suçlar, *maddi suçlar (neticeli suçlar)* ve *şeklî suçlar (neticesiz suçlar)* olarak ikiye ayrılırlar. İşte bu noktada, nedensellik bağının araştırılmasının gerekip gerekmediği önem kazanmaktadır. Tipik hareketten ayrı bir netice unsuru da barındıran maddî suçlarda, nedensellik bağının varlığı araştırılmalıdır, çünkü bu suçlarda neticenin faile yüklenebilmesi için nedensellik bağının varlığı gereklidir³⁴⁰. Tipik hareketten ayrı bir netice unsuru barındırmayan şeklî suçlarda ise nedensellik bağının varlığının araştırılmasına gerek yoktur, çünkü bu suçlarda faile yüklenmesi gereken bir netice yoktur, hareketin yapılması ile suç tamamlanmış olur³⁴¹.

bakımından tehlikeli olabilecek şekilde serbest bırakan veya bunların kontrol altına alınmasında ihmâl gösteren kişi...” Görüldüğü üzere; suçun gerçekleşmesi için, tipik hareketin yapılması yeterli olmayıp, ayrıca bu hareket neticesinde bir tehlikenin de doğması gerekmektedir.

³³⁷ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 387; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 267; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 121; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 233; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 221. Soyut tehlike suçlarına, *inşaat veya yıkım faaliyetleri sırasında, insan hayatı veya beden bütünlüğü açısından gerekli olan tedbirleri almayan kişi...”* Görüldüğü üzere; suçun gerçekleşmesi için, tipik hareketin yapılması yeterli olup, ayrıca bir zararın veya bir tehlikenin doğmasına gerek yoktur.

³³⁸ Benzer yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 129; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 113; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 138.

³³⁹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 340.

³⁴⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 340; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 132.

³⁴¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 341; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 132.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu açısından nedensellik bağıını değerlendirebilmek için, bu suçun netice açısından nasıl bir özellik gösterdiğini belirtmek gerekmektedir. Yukarıda detaylı olarak izah ettiğimiz üzere, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu, bir sırf hareket suçudur, yani bu suçta hareketten ayrı bir netice unsuru yoktur. Bu sebeple, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu açısından nedensellik bağıının varlığının araştırılmasına da gerek yoktur. Çünkü düzenleme, yönetme veya katılma hareketlerinden birinin işlenmesi halinde suç tamamlanmış olur, hareketin sonucunda bir netice gerçekleşmez. Bu sebeple de kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme suçu açısından nedensellik bağıından bahsedilemez³⁴².

2.2.2.4. Fail

2.2.2.4.1. Fail Kavramı

Suçun fail unsuru, genel olarak, “*suçun kanuni tanımında yer alan fiili gerçekleştiren kişi*” olarak tanımlanabilir³⁴³. Doktrinde; fail, *suçun aktif süjesi* veya *suçun süjesi* olarak nitelendirilmektedir³⁴⁴. Her suçun muhakkak surette bir faili vardır³⁴⁵. Bununla birlikte, suç ancak irade dahilinde ortaya çıkan bir hareketin eseri olabilir ve bu yüzden de fail olabilme yeteneği sadece insana mahsustur³⁴⁶. Hayvan, bitki, eşya vb. irade yoksunu varlıkların bir suçun faili olabilmeleri mümkün değildir³⁴⁷.

Fail kavramının tanımından da anlaşılacağı üzere, ceza hukukunda failin “kişi” niteliği taşıması gerekmektedir. Kişi kavramı, “*gerçek kişi*” ve “*tüzel kişi*” olmak üzere iki farklı kavramı içerisinde ihtiva etmektedir³⁴⁸. Gerçek kişilerin yani insanların bir suçun faili olabileceği, duraksanmayacak bir gerçektir. Ancak tüzel kişiler, maddi bir varlığa ve hareket kabiliyetine sahip olmadıkları için, bir suçun faili olamazlar³⁴⁹. Tüzel kişilerin

³⁴² Benzer yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 135; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 113.

³⁴³ Eylem Baş, *Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2021), 113.

³⁴⁴ Baş, *Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur*, 114.

³⁴⁵ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 114.

³⁴⁶ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 368; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 257.

³⁴⁷ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 158.

³⁴⁸ Mehmet Ayan ve Nurşen Ayan, *Kişiler Hukuku* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2016), 29.

³⁴⁹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 375.

faaliyetleri kapsamında işlenen suçlarda, aslında suçu işleyen yine bir gerçek kişidir³⁵⁰. Tüzel kişilerin faaliyetleri kapsamında bir suç işlenmesi halinde, bu tüzel kişinin bünyesinde yer alan kişiler fail olarak kabul edilecektir³⁵¹. Tüzel kişilerin bir suçun faili olamamaları, bir suç nedeniyle haklarında güvenlik tedbiri uygulanamayacağı anlamına gelmez. TCK'da tüzel kişiler hakkında; güvenlik tedbiri uygulanabileceği³⁵², güvenlik tedbiri çeşitlerinin ne olduğu³⁵³, güvenlik tedbiri uygulanabilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerektiği³⁵⁴ açıkça düzenlenmiştir.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu açısından konuya bakıldığında; dernek, vakıf, sendika, STK gibi tüzel kişiler tarafından da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenebileceği görülecektir³⁵⁵. Ancak yukarıda ifade ettiğimiz üzere; tüzel kişilerin faaliyetleri çerçevesinde kanuna aykırı bir toplantı ve gösteri yürüyüşü gerçekleştirilmiş olsa bile meydana gelen suç nedeniyle tüzel kişiler değil, tüzel kişilerin faaliyetleri çerçevesinde kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve katılma şeklindeki seçimlik hareketlerden birini yapan gerçek kişiler fail olarak sorumlu tutulacaktır³⁵⁶.

Son olarak şunu da belirtmekte fayda var ki; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu nedeniyle bir tüzel kişi hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilmesi, Türk Ceza Kanunu sistematigi açısından mümkün değildir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere; bir tüzel kişi hakkında güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi için, bu durumun ilgili kanunda sarıh bir biçimde düzenlenmesi gerekmektedir. 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri

³⁵⁰ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 158.

³⁵¹ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 227.

³⁵² TCK m. 20/2: “Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır.”

³⁵³ TCK m. 60/1: “Bir kamu kurumunun verdiği izne dayalı olarak faaliyette bulunan özel hukuk tüzel kişisinin organ veya temsilcilerinin iştirakiyle ve bu iznin verdiği yetkinin kötüye kullanılması suretiyle tüzel kişi yararına işlenen kasıtlı suçlardan mahkûmiyet halinde, iznin iptaline karar verilir.” TCK m. 60/2: “Müşadere hükümleri, yararına işlenen suçlarda özel hukuk tüzel kişileri hakkında da uygulanır.”

³⁵⁴ TCK m. 60/4: “Bu madde hükümleri kanunun ayrıca belirttiği hallerde uygulanır.”

³⁵⁵ Bkz. 2911 s. Kanun m. 9/2: “Tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, yetkili organlarının kararına bağlıdır.”

³⁵⁶ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 109, Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 201, Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 117-118; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 132.

Kanunu'na bakıldığında; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu bakımından, herhangi bir güvenlik tedbirine yer verilmediği görülecektir³⁵⁷.

2.2.2.4.2. Failin Niteliği Açısından Suçun Analizi

Kanunda faili açısından özel bir nitelik aranmayan, yani herkes tarafından işlenebilen suçlara *genel suç* denir³⁵⁸. Kanunda faili açısından özel bir nitelik aranan, yani herkes tarafından işlenemeyen suçlara *özel suç (mahsus suç)* denir³⁵⁹.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu açısından konuya bakıldığında; bu suçun hiçbir seçimlik hareketi bakımından özel suç niteliği taşımadığı, aksine tüm seçimlik hareketleri için genel suç niteliği taşıdığı görülecektir³⁶⁰. Kanun koyucu; düzenleme, yönetme ve katılma seçimlik hareketlerinin faileri bakımından özel bir nitelik aramamıştır. Bu sebeple, bu suçun herkes tarafından işlenebileceğinin kabulü gerekir.

2.2.2.4.3. Failin Sayısı Açısından Suçun Analizi

Oluşması için fail sayısının önem arz etmediği, tek veya çok kişi tarafından işlenebilen suçlara *tek failli suç* denir³⁶¹. Oluşması için fail sayısının önem arz ettiği, tek kişi

³⁵⁷ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 110.

³⁵⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 155; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 367; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 528; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 213. Genel suçlara, *eziyet suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 96/1: “Bir kimsenin eziyet çekmesine yol açacak davranışları gerçekleştiren kişi...” Görüldüğü üzere; eziyet suçunun faili açısından özel bir nitelik aranmamıştır, bu sebeple bu suç herkes tarafından işlenebilir. Eziyet suçunun fail unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 293.

³⁵⁹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 156; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 367; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 528; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 213. Özel suçlara, *işkence suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 94/1: “Bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan ve bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren kamu görevlisi...” Görüldüğü üzere; işkence suçunun faili açısından özel bir nitelik aranmıştır, bu sebeple bu suç sadece kamu görevlileri tarafından işlenebilir. İşkence suçunun fail unsuru hakkında detaylı bilgi için bkz. Tezcan, Erdem ve Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel*, 275.

³⁶⁰ Benzer görüşler için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 38; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 108; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 55; Türkeli, 117; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 132.

³⁶¹ Baş, *Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur*, 118-119; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 528; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 448.

tarafından işlenemeyen, zorunlu olarak birden fazla kişinin katılımını gerektiren suçlara ise *çok failli suç* denir³⁶².

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu açısından bakıldığında; bu suçun hiçbir seçimlik hareketi bakımından çok failli suç niteliği taşımadığı, aksine tüm seçimlik hareketleri için tek failli suç niteliği taşıdığı görülecektir³⁶³. Kanun koyucu; düzenleme, yönetme ve katılma seçimlik hareketlerinin failleri bakımından asgari bir sayı şartı aramamıştır. Bu sebeple, bu suçun seçimlik hareketlerinin tek veya çok kişi tarafından işlenebileceğinin kabulü gerekir. Burada şu hususu da belirtmekte fayda var ki; 2911 sayılı Kanun'un "*düzenleme kurulu*" başlıklı 9'uncu maddesinde en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulunun mevcudiyetinin zorunlu tutulmasından hareketle, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun en az yedi fail tarafından işlenmesi gerektiği, yani çok failli bir suç olduğu şeklinde bir çıkarımda bulunmak doğru olmayacaktır. Kanaatimizce; Kanun'da öngörülen bu sayı şartı, toplantı veya gösteri yürüyüşünün mevcudiyetine ilişkin değil, meşruiyetine ilişkin bir konudur³⁶⁴. Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yediden az sayıda kişiden teşekkül etmesi durumunda da ortada hukuki anlamda bir toplantı veya gösteri yürüyüşü vardır, ancak bu toplantı veya gösteri yürüyüşü kanuna aykırı nitelik taşımaktadır. Bu sebeple; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu, yediden az sayıda kişi tarafından da işlenebilir. Ezcümle; pratikte birden fazla kişi tarafından işlenen bu suçun, teoride bir kişi tarafından da işlenebileceğinin de kabulü gerekmektedir³⁶⁵.

³⁶² Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 279; Baş, *Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur*, 118-119; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 528; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 448. Çok failli suçlara, *suç için anlaşma suçu* örnek gösterilebilir. TCK m. 316/1: "*Bu kısmın dördüncü ve beşinci bölümlerinde yer alan suçlardan herhangi birini elverişli vasıtalarla işlemek üzere iki veya daha fazla kişi, maddi olgularla belirlenen bir biçimde anlaşılırlarsa, suçların ağırlık derecesine göre üç yıldan on iki yıla kadar hapis cezası verilir.*" Görüldüğü üzere; suç için anlaşma suçundan bahsedilebilmesi için en az iki failin varlığı gereklidir. Bu sebeple, bu suçun tek fail tarafından işlenmesi mümkün değildir.

³⁶³ Benzer görüşler için bkz. Özdemir, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 108; Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 119.

³⁶⁴ Doktrinde bu konuda farklı görüşler vardır. Birinci görüş sahiplerine göre yedi kişiden az sayıdaki toplantıların hukukî anlamda toplantı kabul edilmemesi, bu toplantıların ifade hürriyeti bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. İkinci görüş sahiplerine göre ise yedi kişiden az sayıdaki toplantıların da hukukî anlamda toplantı kabul edilmesi gerekmekte, en az yedi kişinin toplantı esnasında hazır bulundurulması kuralının toplantının mevcudiyetine ilişkin zorunlu bir şart değil, aksine toplantının salâhiyeti ve güven içinde gerçekleştirilmesi için gerekli olan bir zorunluluk olarak algılanması gerekmektedir. Bu yönde tartışmalar için bkz. "Kişi Unsuru" başlığı.

³⁶⁵ Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 120.

2.2.2.5. Mağdur

Suçun mağdur unsuru, genel olarak, “suçun konusunun ait olduğu kimse”³⁶⁶ veya “suçla korunan hukuki yararın sahibi olan kimse”³⁶⁷ olarak tanımlanabilir. Doktrinde; mağdur, *suçun pasif süjesi* veya *suçun objesi* olarak nitelendirilmektedir³⁶⁸. Her suçun muhakkak surette bir mağduru vardır³⁶⁹. Bununla birlikte; mağdur olabilme yeteneği sadece gerçek kişilere (insanlara) mahsus olup devletler, tüzel kişiler ve kurumlar bir suçun mağduru olamazlar³⁷⁰. Günümüz çağdaş hukuk sistemlerinde hak süjesi olarak sadece fertler görülmektedir, bu yüzden de günümüz anlayışında devleti veya kurumları suçun mağduru olarak kabul etmek mümkün değildir³⁷¹.

Suçla korunan hukuki değerın belirli bir kişi veya kişilere ait olması durumunda *dar anlamda mağdur* söz konusu olup, bu halde suçun mağduru belirli bir kişi veya kişilerdir³⁷². Suçla korunan hukuki değerin toplumu oluşturan tüm bireylere ait olması durumunda ise *geniş anlamda mağdur* söz konusu olup, bu halde suçun mağduru toplumu oluşturan fertlerin tamamıdır³⁷³. Kanaatimizce; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunda geniş anlamda bir mağdurun varlığı söz konusu olup, bu suçun mağduru toplumu

³⁶⁶ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 159; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 379; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 116.

³⁶⁷ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 213.

³⁶⁸ Baş, *Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur* 114.

³⁶⁹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 160; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 116; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 224.

³⁷⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 380; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 163-164; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 117; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 224-225. Devletin her suçun zorunlu ve asli mağduru olduğu yönündeki görüş için bkz. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 598.

³⁷¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 381.

³⁷² Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 159; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 381; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 116-117; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 225-226. Örneğin, TCK m. 154/1’de düzenlenen *haklı olmayan yere tecavüz suçunda* dar anlamda mağdur söz konusudur. Bu suçla korunan hukuksal değer, mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkı ise toplumun tamamına değil, belirli bir kişi veya gruba aittir. Bu sebeple, bu suçun mağduru toplumun tüm fertleri değil, belirli bir kişi veya gruptur. Hakkı olmayan yere tecavüz suçunun hukuki konusu hakkında detaylı bilgi için bkz. Fatih Bölek, “Hakkı Olmayan Yere Tecavüz Suçu (TCK m. 154)” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019), 38-40.

³⁷³ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 159; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 381; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 116-117; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 225-226. Örneğin, TCK m. 181’de düzenlenen *çevrenin kasten kirletilmesi suçunda* geniş anlamda mağdur söz konusudur. Bu suçla korunan hukuksal değer, çevre hakkıdır. Çevre hakkı ise belirli bir kişi veya grup değil, toplumun tamamına aittir. Bu sebeple, bu suçun mağduru belirli bir kişi veya grup değil, toplumun tüm fertleridir. Çevrenin kasten kirletilmesi suçunun hukuki konusu hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Özen, “Çevreye Karşı İşlenen Suçlar (TCK m. 181, 182)”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18/1 (2010): 10-34.

oluşturan tüm fertlerdir³⁷⁴. Çünkü bu suçla korunan hukuksal değer, toplumu oluşturan tüm bireylere ait bir değer olan kamu düzenidir³⁷⁵.

Bu başlık altında son olarak, suçtan zarar gören kavramına da değinmek gerekmektedir. Bir suçun işlenmesi ile hukuken korunan menfaatleri doğrudan veya dolaylı olarak ihlal edilene *suçtan zarar gören* denir³⁷⁶. Tanımdan da anlaşılacağı üzere; mağdur ve suçtan zarar gören kavramları birbirinden farklı olup, suçtan zarar gören daha geniş bir kavramı ifade etmektedir³⁷⁷. Kanaatimizce; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunda, suçun hukuki konusu kamu düzeni olduğundan, suçtan zarar gören devlet tüzel kişiliğidir³⁷⁸. Ayrıca kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü nedeniyle huzur ve sükûnu bozulan kişi veya kişiler de bu suçtan zarar gören kişiler olarak kabul edilebilirler.

2.2.2.6. Konu

Tipik hareketin üzerinde gerçekleştiği veya kendisine yöneldiği şeye *suçun maddi konusu* veya *suçun konusu* denir³⁷⁹. Suçun maddi konusu, bir insan bedeni olabileceği gibi canlı olmayan başka bir varlık da olmayabilir³⁸⁰. Her suçun üzerinde gerçekleştiği veya kendisine yöneldiği bir şey, diğer bir ifadeyle maddi konusu mutlaka vardır³⁸¹.

2911 s. Kanun'un 28'inci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunda; tipik hareketin üzerinde gerçekleştiği şey, toplantı veya gösteri yürüyüşüdür. Ezcümle;

³⁷⁴ Özdemir, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 111; Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 122-123. Suçun mağdurunun toplumu oluşturan fertler değil, bizzatıhi toplumun/kamunun kendisi olduğunu savunan görüş için bkz. Gülhan, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri", 38; Şentürk, "2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu", 56.

³⁷⁵ Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun hukuki konusu hakkında detaylı bilgi için bkz. "Suçun Hukuki Konusu: Suçla Korunan Hukuksal Değer" başlığı.

³⁷⁶ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 380; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 598.

³⁷⁷ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 159; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 380; 117; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 221. Örnek: TCK m. 81'de düzenlenen kasten öldürme suçunda; suçun mağduru öldürülen kişidir, suçtan zarar gören ise hem öldürülen kişi hem de bu kişinin yakınlarıdır. Örnekten de anlaşıldığı üzere; suçtan zarar gören, mağdurdan daha geniş bir kavramı ifade etmektedir. Örnek için bkz. Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 164

³⁷⁸ Özdemir, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 111.

³⁷⁹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 382; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 165; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 118; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 214. Suçun hukuki konusu, suçun bir unsuru olmadığı için yukarıda müstakil bir başlık altında ele alınmıştır. Bu başlık altında sadece suçun maddi konusu ele alınacaktır.

³⁸⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 383.

³⁸¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 382; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 165; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 118; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 219.

düzenleme, yönetme ve katılma seçimlik hareketlerinin üzerinde vuku bulduğu şey, toplantı veya gösteri yürüyüşüdür. Bu sebeple de bu suçun maddi konusunu, *toplantı veya gösteri yürüyüşü* teşkil etmektedir³⁸².

Burada şunu da belirtmekte fayda var ki; 2911 s. Kanun'un 2'nci maddesinde sayılan kapsam dışı toplanmalar, normatif anlamda bir toplantı olmadıkları için bu suçun maddi konusunu oluşturmazlar³⁸³.

2.2.3. Tipikliğin Sübjektif Unsuru: Manevi Unsurlar

Tipte yer alan sübjektif unsurlara, tipikliğin manevi unsurları denir³⁸⁴. Bir başka deyişle; manevi unsurlar, "*failin failin iç dünyasındaki görünüş biçimi*"³⁸⁵ veya "*fail ile fail arasındaki manevi bağ*"³⁸⁶ olarak tanımlanabilir. Manevi unsurlar; *kast* ve *taksir* olarak tasnif edilmektedirler³⁸⁷. Suçun maddi unsurlarının fail tarafından bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesi halinde *kast* söz konusu olmaktadır³⁸⁸. Suçun kanuni tanımındaki hareketlerin fail tarafından dikkatsizlik ve özensizlik sebebiyle netice öngörülmezsizin gerçekleştirilmesi halinde ise *taksir* söz konusu olmaktadır³⁸⁹. Bir suçun *kast* ile işlenebilmesi kural, *taksir* ile işlenebilmesi istisnadır³⁹⁰. Bu cümleden olarak; eğer bir

³⁸² Benzer görüş için bkz. Özdemir, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 106; Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 114.

³⁸³ Benzer görüş için bkz. Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 115. Detaylı bilgi için bkz. "Toplantı Kavramı" başlığı.

³⁸⁴ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 111-112.

³⁸⁵ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 297-298.

³⁸⁶ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 147.

³⁸⁷ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 298.

³⁸⁸ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 396; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 394. TCK m. 21'de *kast* şu şekilde hüküm altına alınmıştır: "(1) Suçun oluşması *kastın* varlığına bağlıdır. *Kast*, suçun kanuni tanımındaki unsurların bilerek ve istenerek gerçekleştirilmesidir. (2) Kişinin, suçun kanuni tanımındaki unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen, faili işlemesi halinde olası *kast* vardır. Bu halde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda müebbet hapis cezasına, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıldan yirmi beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur; diğer suçlarda ise temel ceza üçte birden yarısına kadar indirilir."

³⁸⁹ TCK m. 22'de *taksir* şu şekilde hüküm altına alınmıştır: "(1) *Taksirle* işlenen fiiller, kanunun açıkça belirttiği hallerde cezalandırılır. (2) *Taksir*, dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırılık dolayısıyla, bir davranışın suçun kanuni tanımında belirtilen neticesi öngörülmeyle gerçekleştirilmesidir. (3) Kişinin öngördüğü neticeyi istememesine karşın, neticenin meydana gelmesi halinde bilinçli *taksir* vardır; bu halde *taksirli* suçla ilişkin ceza üçte birden yarısına kadar artırılır. (4) *Taksirle* işlenen suçtan dolayı verilecek olan ceza failin kusuruna göre belirlenir. (5) Birden fazla kişinin *taksirle* işlediği suçlarda, herkes kendi kusurundan dolayı sorumlu olur. Her failin cezası kusuruna göre ayrı ayrı belirlenir. (6) *Taksirli* hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmez; bilinçli *taksir* halinde verilecek ceza yarıdan altıda bir kadar indirilebilir."

³⁹⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 394; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 414.

suçun taksirle işlenebileceğine dair açık bir hüküm yok ise o suçun sadece kasten işleneceğinin kabulü gerekmektedir³⁹¹.

Çalışma konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun taksirle işlenebileceğine dair kanunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple, bu suçun sadece kasten işlenebileceğinin kabulü gerekmektedir³⁹². Bir diğer ifadeyle, bu suçun manevi unsuru yalnızca kasttır. Bu suç açısından failin kastının varlığından söz edilebilmesi için; failin suçun seçimlik hareketlerinden en az birisini bilerek ve isteyerek yerine getirmesi gerekmekte, ayrıca toplantı ve gösteri yürüyüşünün en baştan beri kanuna aykırı olduğunu veya sonradan kanuna aykırı hale geldiğini bilmesi gerekmektedir³⁹³. Suçun manevi unsurunun kast olduğunu belirttiğimize göre bu suçun kastın hangi türleri ile işlenebileceğini bilahare değerlendirmek gerekmektedir.

TCK’de ve doktrinde kast için yapılan bir ayrıma göre failin suçun kanuni tanımında yer alan maddi unsurları bilerek ve kesin olarak öngörmesi halinde *doğrudan kast*, failin suçun kanuni tanımında yer alan maddi unsurların gerçekleşebileceğini öngörmesine rağmen hareketine devam ederek failin olası sonuçlarını kabullenmesi halinde ise *dolaylı kast (olası kast)* söz konusu olmaktadır³⁹⁴. Çalışma konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun dolaylı kastla işlenip işlenemeyeceği konusunda doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Birinci görüşe göre suçun doğrudan veya dolaylı kast ile işlenmesi mümkündür³⁹⁵. İkinci görüşe göre suçun kanuni tanımında yer alan kanuna aykırılık ifadesinin bir hukuka özel aykırılık hali olarak değerlendirilmesi ve suçun oluşabilmesi

³⁹¹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 165. Bu durum TCK m. 21/1 ve 22/1’de açıkça hüküm altına alınmıştır.
³⁹² Benzer açıklamalar için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 63; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 138; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 123; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 156.

³⁹³ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 138. Toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğunun bilinmesi demek, bu konuda hukuka aykırılık bilincine sahip olmak demektir. Hukuka aykırılık bilinci kavramına, çalışmamızın “Hukuka Aykırılık” başlığı altında değinilecektir. Burada sadece şunu ifade etmekle yetinelim: Suçun kanuni tanımında yer alan “*kanuna aykırı*” ibaresi nedeniyle bir hukuka özel aykırılık hali oluşmakta, hukuka özel aykırılık hali oluştuğu için de failin kastının varlığı hukuka aykırılık bilincine sahip olmasına bağlı olmaktadır.

³⁹⁴ Akbulut, 171; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 408; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 410.

³⁹⁵ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 123-124. Yazar; kanuna uygun başlayan ancak kanunun suç saydığı sloganların atılması ve kanunun suç saydığı pankartların açılması nedeniyle sonradan kanuna aykırı hale gelen bir toplantının yöneticilerinin, bu hali öngörmelerine rağmen olursa olsun mantığı ile yönetme eylemine devam etmeleri halinde, olası kastın söz konusu olabileceğini belirtmektedir.

için failde hukuka aykırılık bilinci bulunması gerekmekte, bu sebeple de suçun dolaylı kast ile işlenme imkânı bulunmamaktadır³⁹⁶. Kanaatimizce; suçunun kanuni tanımında yer alan *kanuna aykırı* ifadesi bir hukuka özel aykırılık halidir ve bu sebeple de bu suç sadece doğrudan kast ile işlenebilir³⁹⁷.

Doktrinde kast için yapılan bir ayrıma göre failin saikin (amacının) suçun bir unsuru olarak aranması halinde *genel kast*, failin saikin suçun bir unsuru olarak aranması halinde ise *özel kast* söz konusu olmaktadır³⁹⁸. Çalışma konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçları açısından kanun koyucu herhangi amaç, saik vb. bir şart öngörmemiştir³⁹⁹. Bu sebeple, bu suçun işlenebilmesi için genel kastın varlığı yeterlidir⁴⁰⁰.

Doktrinde kast için yapılan bir diğer ayrıma göre suçun ani bir kararla işlenmesi halinde *ani kast*, suçun önceden belirlenen bir plan dâhilinde işlenmesi halinde ise *tasarlama kastı* söz konusu olmaktadır⁴⁰¹. Tasarlama kastının söz konusu olabilmesi için, suça karar verme ve suçu işleme aşamaları arasında kayda değer belirli bir süre bulunması gerekmektedir⁴⁰². Toplantı ve gösteri yürüyüşleri açısından “düzenleme” unsurunun zorunlu bir unsur olmadığı göz önüne alındığında, tez konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun tasarlama kastıyla işlenmesinin zorunlu olmadığını söyleyebiliriz. Bir başka deyişle; spontane gelişen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde ani kast, organizasyon içeren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde tasarlama kastı bulunduğu söylenebilir. Sonuç olarak, çalışma konumuzu oluşturan suç hem ani kastla hem tasarlama kastıyla işlenebilir.

³⁹⁶ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 138.

³⁹⁷ Hukuka özel aykırılık kavramı aşağıda “Hukuka Aykırılık Unsuru” başlığı altında incelenecektir.

³⁹⁸ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 418-419; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 409; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 267-268. Hemen belirtmek gerekir ki; 5237 s. TCK’de genel kast ve özel kast ayrımı bulunmamaktadır. TCK’de “özel kast”, kast (ve saik) içerisinde değerlendirilmesi gereken bir husustur. Çalışmamızda “özel kast” nitelendirmesine yer vermemizin sebebi, doktrinde bu yönde bir ayrımın da yapıyor olmasıdır.

³⁹⁹ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 138; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 123.

⁴⁰⁰ Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 63; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 138; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 81.

⁴⁰¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 419; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 409.

⁴⁰² Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 409; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 269.

2.2.4. Hukuka Aykırılık Unsuru

2.2.4.1. Genel Olarak

Suçun oluşabilmesi için failin fiilinin *tipe uygun* olması tek başına yeterli olmamakta, bu fiilin aynı zamanda *hukuka aykırı* olması gerekmektedir⁴⁰³. Çünkü suçun *tipe uygunluk* ve *hukuka aykırılık* olmak üzere birbirinden bağımsız iki farklı unsuru bulunmaktadır⁴⁰⁴. Bir fiilin suç teşkil edip etmediği saptanırken; birinci şart o fiilin tipe uygun olması, bu şartın sağlanması halinde ise ikinci şart o fiilin hukuka aykırı olmasıdır⁴⁰⁵.

Hukuka aykırılık unsuru, *tipik fiile hukuk düzeni tarafından cevaz verilmemesi* veya *tipik fiilin tüm hukuk düzeni ile çelişki ve çatışma halinde olması* olarak tanımlanabilir⁴⁰⁶. Burada hemen belirtmek gerekir ki, *hukuka aykırılık* ile *kusurluluk* farklı kavramlardır. Hukuka aykırılık fiilin hukuk düzeni ile yaşadığı çelişkiyi ifade ederken, kusurluluk ise failin fiili nedeniyle kınanabilirliğini ifade eder⁴⁰⁷. Nitekim hukuka aykırılık suçun bir unsurudur ve suçluluk için gereklidir, kusurluluk ise suçun bir unsuru değildir ve cezalandırılabilirlik için gereklidir⁴⁰⁸. Ayrıca kusurluluğun azlığından veya çokluğundan söz edilebilirken, hukuka aykırılığın azlığından veya çokluğundan söz edilemez, bir fiil hukuka ya uygundur ya aykırıdır⁴⁰⁹.

Tipik fiilin hukuka aykırılığının ayrıca araştırılması gerekmez, ancak hukuka uygunluğunun ayrıca araştırılması gerekir⁴¹⁰. Çünkü tipik fiilin karine olarak hukuka aykırı olduğu, ancak bu karinenin aksinin ispat edilebildiği hallerde ise tipik fiilin hukuka uygun olduğu söylenebilir⁴¹¹. Bu sebeple; hukuk düzeni tarafından kural olarak caiz görülmeyen bir davranışın, somut olayda vuku bulan bazı nedenler dolayısıyla istisnai

⁴⁰³ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 195; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 212.

⁴⁰⁴ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 213; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 286-287.

⁴⁰⁵ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 265.

⁴⁰⁶ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 194; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 483; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 286; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 265; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 281; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 302.

⁴⁰⁷ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 486; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 287.

⁴⁰⁸ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 486-487.

⁴⁰⁹ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 213; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 268, Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 306-307.

⁴¹⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 484; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 212; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 266, Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 308.

⁴¹¹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 195; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 212; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 266; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 281.

olarak caiz görülmesi söz konusu olabilir⁴¹². Hukuka aykırılığı ortadan kaldıran ve buna bağlı olarak da suçun oluşmasını engelleyen bu istisnai nedenler, ceza hukukunda *hukuka uygunluk nedenleri* olarak adlandırılırlar⁴¹³. Somut olayda hukuka uygunluk nedenlerinden birinin bulunması halinde, fail tarafından gerçekleştirilen tipik hareket haksızlık niteliği taşımaz ve bu sebeple de suç hiç oluşmaz⁴¹⁴.

Hukuk düzeninin birliği ilkesi nedeniyle, herhangi bir hukuk dalının izin verdiği davranış tüm hukuk dalları için geçerlidir ve bu sebeple de hukuka uygunluk nedenlerinin belirli bir sayısı yoktur⁴¹⁵. Bununla birlikte, TCK’de *kanun hükmünün yerine getirilmesi, meşru savunma, hakkın kullanılması ve ilgilinin rızası* olmak üzere dört tane hukuka uygunluk nedeni özel olarak düzenlenmiştir⁴¹⁶. Çalışma konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu açısından sadece hakkın kullanılması (TCK m. 26/1) şeklindeki hukuka uygunluk nedeninin uygulanabilirliğinin bulunduğunu, suçun yapısal özellikleri nedeniyle diğer hukuka uygunluk nedenlerinin uygulanabilirliğinin bulunmadığını düşünmekteyiz⁴¹⁷.

⁴¹² Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 195.

⁴¹³ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 483; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 266.

⁴¹⁴ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 484; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 212.

⁴¹⁵ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 195-196; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 290; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 275; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 282-283.

⁴¹⁶ Burada hemen belirtmek gerekir ki; TCK’da *hukuka uygunluk nedenleri* ile *kusurluluğu kaldırarak/azaltan nedenler* tek başlık altında düzenlenmiş olup, doktrinde bu düzenleme tarzı eleştiriye tabi tutulmuştur. Çünkü hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı halinde hukuka aykırılık kalkmakta ve suç hiç oluşmamakta; kusurluluğu kaldırarak ve azaltan nedenlerin varlığı halinde ise sadece kusurluluk kalkmakta/azalmakta ancak suç devam etmektedir. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 485-486; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 197; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 215.

⁴¹⁷ Benzer yönde görüş için bkz. Soner Kıdım, “Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme ve Direnme Suçları” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019), 81; Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 152-153; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 140. Çalışma konumuzu teşkil eden suç bakımından *kanun hükmünün yerine getirilmesi* (TCK m. 24/1) şeklindeki hukuka uygunluk nedeninin uygulanabilmesinin mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesini veya yönetilmesini emreden bir kanun hükmü mevzuatımız içerisinde yer almamaktadır. Bu suç bakımından *meşru savunma* (TCK m. 25/1) şeklindeki hukuka uygunluk nedeninin uygulanabilmesinin mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü meşru savunmadan bahsedebilmek için, savunmanın saldırıda bulunan kişiye karşı işlenmesi gerekmektedir. Bu sebeple de tipik fiilin belirli bir kişiye/kişilere yönelik olması gerekmektedir. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma fiilinin belirli bir kişiye/kişilere değil de toplumun tamamına yönelik olarak gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu fiilin savunma olarak kabul edilebilmesi kuramsal olarak mümkün değildir. Çalışma konumuzu teşkil eden suç bakımından *ilgilinin rızası* (TCK m. 26/2) şeklindeki hukuka uygunluk nedeninin uygulanabilmesinin mümkün olmadığını düşünmekteyiz. Çünkü ilgilinin rızasından bahsedebilmek için, ilgili kişinin üzerinde mutlak surette tasarrufta bulunabileceği bir hak olmalıdır. Bu sebeple de tipik fiilin belirli bir kişiye/kişilere yönelik olması gerekmektedir. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma fiilinin belirli bir kişiye/kişilere değil de toplumun tamamına yönelik olarak

Hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk nedeni, sahip olduğu özel önem dolayısıyla aşağıda müstakil bir başlık altında ele alınacaktır.

Suçun tipiklik ve hukuka aykırılık unsurları kural olarak bağımsız nitelik taşımakta, ancak kanun koyucunun suç tipinde tercih ettiği özel düzenleme şekilleri nedeniyle hukuka aykırılık unsuru bağımsızlık hüviyetini kaybedip tipiklik unsurunun içerisine dâhil olabilmektedir⁴¹⁸. Şöyle ki; hukuka aykırılığın suçun kanuni tanımında ayrıca belirtilmesine gerek yoktur, ancak bazen kanun koyucu tarafından hukuka aykırılığa işaret eden bir ifadeye suçun kanuni tanımında özellikle yer verilir ve böylece hukuka aykırılık unsuru bağımsızlığını kaybederek tipiklik unsurunun içerisinde erir⁴¹⁹. Bu durum doktrinde *hukuka özel aykırılık* olarak adlandırılmaktadır⁴²⁰. Hukuka aykırılığın tipikliğe ait bir unsur olarak belirlediği bu hallerde, failin hukuka aykırılık bilinci ile hareket etmesi, yani işlediği fiilin hukuka aykırı olduğunu bilmesi gerekir⁴²¹. Eğer failin hukuka aykırılık bilinci ile hareket ettiği ispat edilememiş ise kastının varlığından da söz edilemeyecektir⁴²². Dolayısıyla da tipikliğin sübjektif unsuru meydana gelmemiş olacak ve suç hiç oluşmayacaktır. Son olarak şunu da belirtmek gerekir ki, hukuka özel aykırılık hali bulunan suçlar sadece doğrudan kast ile işlenebilmektedir⁴²³. Bu tür suçların olası kast ile işlenebilmesi mümkün değildir.

gerçekleştirildiği göz önünde bulundurulduğunda, bu fiilin ilgilinin rızası dahilinde gerçekleştirildiğinin kabul edilebilmesi kuramsal olarak mümkün değildir. Hukuka uygunluk nedenlerinin şartları hakkında detaylı bilgi için bkz. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 197-212; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 490-560; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 216-243; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 300-361; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 275-299; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 287-353; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 312-390.

⁴¹⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 196; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 213; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 281.

⁴¹⁹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 196. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 487-488. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 291. Neslihan Göktürk, “Suçun Yasal Tanımında Yer Alan ‘Hukuka Aykırılık’ İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/1 (2016): 408. Kanun koyucu tarafından kullanılan “*kanuna aykırı olarak*”, “*hukuka aykırı olarak*”, “*hukuka aykırı yolla*”, “*hukuka aykırı başka bir davranışla*”, “*haklı bir neden olmaksızın*” vb. ifadeler hukuka özel aykırılık haline örnek olarak gösterilebilir. Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 309.

⁴²⁰ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 214; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 290-291; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 268-269; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 283. Kanuni tanımında hukuka aykırılığın ayrıca belirtildiği suçlara doktrinde *tam olmayan suçlar* denilmektedir. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 291.

⁴²¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 488; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 214; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 269; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 309.

⁴²² Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 196; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 214; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 269; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 310.

⁴²³ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 269; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 309.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçuna bakıldığında, kanun koyucu tarafından “kanuna aykırı” ifadesine kanuni tanımda ayrıca yer verildiğini görmekteyiz. Bu sebeple tez konumuzu teşkil eden suç bakımından, hukuka özel aykırılık halinin varlığının söz konusu olduğunu düşünmekteyiz⁴²⁴. Kanaatimizce; suçun kanuni tanımındaki “kanuna aykırı” ifadesi, suçun düzenleme, yönetme ve bunlara katılma şeklindeki seçimlik hareketlerinin sıfatı niteliğindedir. Dolayısıyla da suçun hukuka aykırılık unsuru, suçun maddi unsurlarından biri olan fiil unsuru içerisinde erimiş bulunmaktadır. Hangi toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kanuna aykırı kabul edileceği, 2911 s. Kanun’un 23’üncü maddesinde 12 bent halinde özel olarak düzenlenmiştir. Bu madde hükümlerine aykırı olarak gerçekleştirilen toplantıların kanuna, dolayısıyla da hukuka aykırı olacağı söylenebilir. Bu sebeple, bu maddedeki bentler bu suç bakımından birer hukuka özel aykırılık hali niteliği taşımaktadır. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun oluşabilmesi için, failin bu bentlerdeki kanuna aykırılık hallerini bilerek, bir başka deyişle hukuka aykırılık bilincine sahip olarak hareket etmesi gerekecektir. Aksi takdirde failin kastının suçun maddi unsurlarını kapsamadığı, yani kastının bulunmadığı sonucu çıkarılacaktır. Failin kastı bulunmadığı için de suç oluşmayacaktır. Örneğin; köylerindeki ağaçların kesilmesini engellemek amacıyla güneş doğmadan önce bir toplantı düzenleyen köylülerin eğitim ve kültür düzeyleri göz önünde bulundurulduğunda, bu eylemlerinde hukuka özel aykırılık bilinci ile hareket etmedikleri, buna bağlı olarak kastlarının bulunmadığı kabul edilebilir ve suç oluşmadığı için beraatlerine hükmedilebilir⁴²⁵.

⁴²⁴ Benzer yönde görüş için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 45, Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 148-149, Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 64-65; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 138. Aksi yönde görüş için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 95. Yazar, suçun kanuni tanımındaki “kanuna aykırı” ifadesinin suçun hukuka aykırılık unsuru bir bütün olarak tanımlamadığını, bu ifadenin sadece suçun tipik hareketlerini ilgilendiren bir unsuru tanımladığını belirtmektedir. Kanaatimizce yazarın görüşü isabetli değildir. Çünkü bu ifadenin suçun hukuka aykırılık unsurunun tamamını tanımladığı varsayıldığında, *hukuka genel aykırılık*; suçun tipikliğindeki bir unsuru tanımladığı varsayıldığında, *hukuka özel aykırılık* söz konusu olacaktır. Yazarın kendi açıklaması ile çeliştiğini düşünmekteyiz. Hukuka genel ve özel aykırılık hakkında detaylı bilgi için bkz. Göktürk, “Suçun Yasal Tanımında”, 424-436.

⁴²⁵ Örnek için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 142-143. Hukuka aykırılık bilincinin var olup olmadığı değerlendirilirken; failin eğitim düzeyi, bilgi seviyesi, içinde yaşadığı sosyokültürel çevre gibi hususi şartların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 255.

2.2.4.2. Hakkın Kullanılması

Tez konumuzu teşkil eden suç için uygulanabilecek tek hukuka uygunluk sebebinin hakkın kullanılması olduğunu hemen yukarıda ifade etmiştik. Bu başlık altında tartışılması gereken temel husus, bir toplantı veya gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılanların, o toplantı veya gösteri yürüyüşünün TGYK m. 23 uyarınca kanuna aykırı sayılmasına rağmen, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinden faydalanabilmesinin mümkün olup olmadığıdır.

Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin varlığından söz edebilmek için gerekli olan birinci ve öncelikli şart, *hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan bir hakkın varlığı* olarak ifade edilmiştir⁴²⁶. Hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebi, TCK'nin 26'ncı maddesinin birinci fıkrasında “*Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez.*” denilmek suretiyle hüküm altına alınmıştır. Fıkra, hakkın kaynağının ne olduğuna ilişkin sınırlandırıcı bir kayıt bulunmamaktadır. Bu sebeple; anayasa, kanunlar, antlaşmalar, içtihatlar, hatta idare hukuku işlemleri ile örf ve âdet hukuku kuralları dahi hukuka uygunluk sebebi olan hakka kaynaklık edebilir⁴²⁷. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu bakımından hususiyet arz eden hak, hiç şüphesiz *toplanma hakkı (right of assembly)* olarak karşımıza çıkmaktadır. Tezimizin birinci bölümünde ayrıntılı olarak açıkladığımız üzere, toplanma hakkı gerek uluslararası belgelerde gerekse iç hukukta koruma altına alınmış, kullanımına ilişkin kurallar konulmuş ve sınırları belirlenmiş bir haktır⁴²⁸. Bunlara ilaveten; AİHM, AYM ve Yargıtay içtihatları ile de hakkın kullanımına ilişkin birçok standart geliştirilmiştir. Bu sebeple, çalışma konumuzu teşkil eden suç açısından hukuka uygunluk sebebi niteliğine sahip bir hakkın varlığı söz konusudur.

Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin varlığından söz edebilmek için gerekli olan ikinci şart, *hakkın doğrudan doğruya kullanılabilir olması* olarak ifade edilmiştir⁴²⁹.

⁴²⁶ Akbulut, 208; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 522; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 338; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 288; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 322; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 312.

⁴²⁷ Akbulut, 208; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 521-522; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 338; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 288.

⁴²⁸ Detaylı bilgi için bkz. “Normatif Düzenlemeler” başlığı.

⁴²⁹ Akbulut, 209; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 522; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 339; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 288-289; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 322; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 312.

Bu anlamda, hakkını kullanan kişi bunun için hiçbir merciin aracılığına veya iznine ya da bir yargı organının tespitine ihtiyaç duymamalıdır⁴³⁰. AİHS m. 11/1 ve Anayasa m. 34/1’de toplanma hakkının *herkes tarafından ve önceden izin alınmaksızın* kullanılabilen bir hak olduğu hüküm altına alınmıştır. Bu sebeple, toplanma hakkının herhangi bir merciin iznine tabi olmadığı, yani doğrudan doğruya kullanılabilen bir hak olduğu söylenebilir.

Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin varlığından söz edebilmek için gerekli olan üçüncü şart, *hakkın kullanılması ile işlenen suç arasında nedensellik bağı olması* olarak ifade edilmiştir⁴³¹. Bu sebeple, tipik fiilin hakkın kullanılması nedeniyle işlenmesi gerekir⁴³². Failin hakkın amacına uygun olarak hareket etmemesi halinde, hakkın kullanılmasından söz edilemeyecektir⁴³³. Örneğin; kanunların suç saydığı bir maksatla gerçekleştirilen bir toplantının failleri, hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinden faydalanamayacaktır.

Hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebinin varlığından söz edebilmek için gerekli olan dördüncü şart, *hakkın sınırlarının aşılmamış ve kötüye kullanılmamış olması* olarak ifade edilmiştir⁴³⁴. AİHS m. 11/1’de ve Anayasa m. 34/1’de her türlü toplanma değil, sadece *barışçıl, saldırsız ve silahsız* nitelik taşıyan toplanmalar koruma altına alınmıştır. Bu sebeple; barışçıl olmayan, saldırı içeren ve/veya silah barındıran bir toplantının, toplanma hakkı kapsamında değerlendirilebilmesi mümkün değildir. Örneğin; molotofkokteyli kullanılarak gerçekleştirilen bir toplantı açısından, hakkın sınırlarının aşıldığı ve hakkın kötüye kullandığı söylenebilir. Anayasa m. 34/2’de milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla da toplanma hakkının kanunla

⁴³⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 522; Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 288; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 322.

⁴³¹ Akbulut, 209; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 523; Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 289; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 323. Demirbaş, bu şartı “*hakkın kullanılması ile işlenen suç arasında fikri bağlantının olması*” şeklinde ifade etmiştir. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 339.

⁴³² Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 523.

⁴³³ Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 289.

⁴³⁴ Akbulut, 208; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 522; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 235; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 339; Koca ve Üzülmmez, *Türk Ceza Hukuku*, 288; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 323; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 312. Bu durum, Türk Medeni Kanunu’nun 2’nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “*Bir hakkın açıkça kötüye kullanılmasını hukuk düzeni korumaz.*” hükmü ile sarih bir biçimde ifade edilmiştir.

sınırlandırılabilceğı hüküm altına alınmıştır. Dolayısıyla toplanma hakkının sınırları içerisinde kaldığından söz edilebilmesi için, maddede düzenlenen bu özel sınırlandırma sebeplerine de uyulmuş olması gerekmektedir.

Tez konumuzu teşkil eden suç açısından hukuka uygunluk sebebi fonksiyonu icra eden toplanma hakkını, doktrinde hakkın kullanılması ile ilgili öngörülen şartlar bağlamında genel olarak değerlendirdiğimize göre artık bu hakkın kullanımına ve sınırlarına ilişkin olarak AİHM, AYM ve Yargıtay içtihatları çerçevesinde bir inceleme gerçekleştirebiliriz.

AİHM içtihatlarında bir toplantının hukuki korumadan yararlanabilmesi için, öncelikle o toplantının “barışçıl” nitelik taşıması gerektiği ifade edilmiştir⁴³⁵. Nitekim AİHS m. 11/1’de de “barışçıl (peaceful)” ibaresine doğrudan yer verilmiştir. Bu sebeple, bir toplantının hakkın kullanılması hukuka uygunluk sebebi kapsamında değerlendirilebilmesi için, öncelikle o toplantının barışçıl olması gerekmektedir. Peki, bir toplantının barışçıl nitelikte olup olmadığı nasıl belirlenecektir? Mahkeme, bir toplantının barışçıl nitelik taşıyıp taşımadığının belirlenebilmesi için iki aşamalı bir değerlendirme yapmaktadır⁴³⁶. Mahkeme tarafından; öncelikle hakkı kullanmak isteyen kişilerin *niyetine*, ardından da bu kişilerin *etkinlik esnasında sergiledikleri davranışlara ve yaptıkları açıklamalara* bakılmaktadır⁴³⁷. Şiddeti bir yöntem olarak benimseyen, şiddete çağrı niteliği taşıyan veya demokratik değerlerin ortadan kaldırılmasını amaçlayan toplantıların barışçıl olmadığı kabul edilmektedir⁴³⁸.

Örneğin; Fransa’da ikamet etmek için gerekli yasal evraklara sahip olmayan yaklaşık 200 kişilik bir grubun, bu durumlarına dikkat çekmek amacıyla, 2 ay boyunca Paris’te yer alan Saint-Bernard Kilisesini işgal ettikleri, ancak işgal süreci boyunca sadece oturma eylemi ve açlık grevi yaptıkları, kilisede gerçekleştirilen ibadetlere engel olmadıkları,

⁴³⁵ Bu yönde örnek kararlar için bkz. ECHR, “Gün and others v. Türkiye”, 18.06.2013, Appl No: 8029/07, §49. [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-126591%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-126591%22]}). E.T. 31.01.2024. ECHR, “The United Macedonian Organisation Ilinden and Ivanov v. Bulgaria”, 20.10.2005, Appl No: 44079/98, §99, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-70678>. E.T. 31.01.2024. ECHR, “The United Macedonian Organisation Ilinden and Stankov v. Bulgaria”, §77.

⁴³⁶ Ziya Çağa Tanyar, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60/3 (2011): 609.

⁴³⁷ Akbulut, “Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri”, 383.

⁴³⁸ Kılınç, “Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 286.

şiddete başvurmadıkları olayda AİHM tarafından toplanma hakkının barışçıl bir biçimde kullanıldığı kabul edilmiştir⁴³⁹.

Örneğin; Kıbrıs Harekâtı'nın on beşinci yıl dönümünü protesto etmek amacıyla, ülke sınırındaki tel örgüleri keserek aşan ve gözetleme kulesine zarar veren eden Rum göstericilerin etkinliğinin barışçıl nitelik taşımadığı belirtilmiştir⁴⁴⁰.

Mahkeme tarafından bir toplantının barışçıl olup olmadığının tespit edilirken, etkinliği gerçekleştiren topluluğun geneli esas alınmakta, münferit şiddet ve saldırı eylemleri esas alınmamaktadır. Bir başka deyişle, eğer gerçekleştirilen şiddet ve saldırı eylemleri toplantının tamamına sirayet etmemişse, bu eylemlere katılmayan kimselerin toplanma hakkının hukuki korumasından faydalanması gerekecektir. Böyle bir durumda, şiddet ve saldırı eylemlerinde bulunanların tespit edilip toplantıdan uzaklaştırılması ve toplantının barışçıl zeminde devam etmesinin sağlanması gerekmektedir⁴⁴¹.

Örneğin; Fransa'da birtakım mahkeme kararlarını protesto etmek amacıyla önceden izin alarak toplanan göstericilerin bir etkinlik gerçekleştirdiği, bu etkinlik sırasında göstericilerden bir kısmının hâkimlere yönelik hakaret içeren afişleri kamu binalarının duvarlarına astığı ve polisler'e yönelik hakaret içeren sözler sarf ettiği, ancak bu tarz eylemlerin topluluğun geneline sirayet etmediği olayda, barışçıl tutumlarını bozmayan göstericilerin toplanma hakkının korunması gerektiği ifade edilmiştir⁴⁴².

Mahkeme, sadece toplumun geneli tarafından savunulan ve kabul gören fikir ve düşünceleri barındıran toplantıların değil, aynı zamanda toplumun genelini rahatsız edebilecek, endişelendirebilecek, dini inanç, siyasi görüş ve yaşam biçimlerine aykırılık teşkil edebilecek toplantıların da hukuki korumadan yararlanması gerektiğini savunmaktadır. Bu sebeple; konusu suç teşkil eden, terör propagandası barındıran, şiddeti bir yöntem olarak benimseyen toplantılar ile toplumun genelinden farklı gaye güden toplantılar birbirinden ayrılmalıdır. Bunlardan birincisi hukuki korumadan asla

⁴³⁹ ECHR, "Cisse v. France", 09.04.2002, Appl No: 51346/99. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-60413>. E.T. 31.01.2024.

⁴⁴⁰ ECHR, "Protopapa v. Turkey", 24.02.2009, Appl No: 16084/90. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-91499>. E.T. 31.01.2024.

⁴⁴¹ Akbulut, "Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri", 391.

⁴⁴² ECHR, "Ezelin v. France", 26.04.1991, Appl No: 11800/85, <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57675>. E.T. 31.01.2024. Benzer bir karar için bkz. ECHR, "Gün vd. ve Türkiye".

faidalanamayacak, ancak ikincisi barışçıl olmak kaydıyla hukuki korumadan faidalanabilecektir.

Örneğın; Rusya’da Evanjelik Kilisesi tarafından düzenlenmek istenen, ancak düzenleneceğı bölgedeki toplumun genel inancına ters düşeceğı ve toplumun genelini rahatsız edeceğı gerekçeleriyle idari merciler tarafından müsaade edilmeyen bir toplantı için taraf devlet aleyhine hak ihlali kararı verilmiştir⁴⁴³.

Mahkeme, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımı sırasında, günlük yaşamda birtakım aksaklıkların olabileceğini, taraf devletlerin bu tarz durumlarda da hoşgörü ile yaklaşması gerektiğini ifade etmektedir.

Örneğın; göstericilerin tutuklu bulunan yakınlarının durumuna dikkat çekmek amacıyla, Galatasaray Lisesinin önünde yer alan ve yayalar tarafından kullanılan işlek bir yol üzerinde, her hafta cumartesi günü, 175 hafta boyunca sessiz oturma eylemi yaptıkları, 176’ncı haftada ise kolluk kuvvetlerinin göz yaşartıcı gazlar kullanılarak göstericilere müdahale ettiğı görülen olayda, Mahkeme tarafından toplanma hakkının ihlal edildiğine hükmedilmiştir⁴⁴⁴.

Mahkemenin bildirim usulü açısından da toplanma hakkını geniş yorumladığı görölmektedir. Bu anlamda, salt bildirim usulüne uyulmamış olması bir toplantının korunmayacağı anlamına gelmemektedir⁴⁴⁵. Bildirim usulüne uygun olmayan ancak barışçıl nitelik taşıyan toplantılara da taraf devletlerce müsamaha gösterilmesi ve kolluk kuvvetleri tarafından göstericilere kendilerini ifade edebilmeleri için yeterli bir süre tanınması gerektiğı mahkeme tarafından belirtilmiştir⁴⁴⁶.

Örneğın; F tipi cezaevlerindeki uygulamaları protesto etmek amacıyla, önceden bildirimde bulunmaksızın, basın açıklaması gerçekleştirmek isteyen ve trafikte aksamaya

⁴⁴³ ECHR, “Barankevich v. Russia”, 26.07.2007, Appl No: 10519/03. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-81950>. E.T. 31.01.2024.

⁴⁴⁴ ECHR, “Çiloğlu and Others v. Turkey”, 06.03.2007, Appl No: 73333/01. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-81950>. E.T. 31.01.2024.

⁴⁴⁵ Eda Demirsoy Aşıkoğlu, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Sınırlandırılması” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2015), 77.

⁴⁴⁶ Hamdi Gökçe Zabunoğlu, “AİHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66/3 (2017): 644.

neden olma dışında kamu düzeni açısından bir tehlikesi bulunmayan yaklaşık 50 kişilik grubun, kolluk kuvvetleri tarafından gerekli müsamaha gösterilmeden yarım saat içerisinde dağıtıldığı olayda, AİHM tarafından bildirimin asıl amacının katılımcıların güvenliğini sağlamak için öngörülen bir yükümlülük olduğu, toplanma hakkına gizli bir engel oluşturmaması gerektiği, bu tarz bildirimsiz gösterilerin gündelik yaşamı bir nebze aksatmasının olağan olduğu, hatta karşı gruplar arasında sürtüşme dahi yaşanabileceği belirtilerek hak ihlali kararı verilmiştir⁴⁴⁷.

Örneğin; ABD'nin Irak'ı işgal etmesini protesto etmek amacıyla, önceden bildirimde bulunmaksızın bir meydanda toplanan göstericilerin basın açıklaması yapmasına kolluk kuvvetleri tarafından müsaade edilmediği, akabinde bir cadde üzerinde gerçekleştirmek istedikleri oturma eylemine müdahale edildiği olayda, AİHM tarafından bir önceki karardakine benzer gerekçelerle hak ihlali kararı verilmiştir⁴⁴⁸.

Mahkemenin bildirimde bulunmanın mümkün olmadığı ve derhal gerçekleştirilmesi gereken “ani toplanmalar” hakkındaki yaklaşımına da özel olarak değinmek gerekmektedir⁴⁴⁹. Mahkeme, politik veya başka niteliği haiz bir olaya *derhal* tepki verilmesini gerektiren hallerde gerçekleştirilen toplantıların, sırf bildirimde bulunma yükümlülüğüne uyulmadığı gerekçesiyle dağıtılmasını hak ihlali olarak değerlendirmekte, bu tarz toplanmalara idarenin hoşgörü ile yaklaşması gerektiğini belirtmektedir.

Örneğin; Romanya başbakanının Budapeşte ziyareti sırasında düzenlediği resepsiyona, Macaristan devlet başkanının da son anda aldığı bir kararla katılmak istediği, bu durumu öğrenen Macar vatandaşlarının Romanya başbakanının kaldığı otelin önüne gelerek protestoda bulunduğu, ülkenin iç hukuk kuralları gereğince toplanmadan en az 3 gün önce bildirimde bulunması gerektiğinden hareketle kolluk kuvvetleri tarafından grubun dağıtıldığı olayda AİHM, politik bir olaya derhal tepki verilmesinin haklı olduğu özel koşullarda ve bunun da barışçıl bir eylem yoluyla yapılması halinde bu eylemin sadece

⁴⁴⁷ ECHR, “Oya Ataman v. Turkey”.

⁴⁴⁸ ECHR, “Samüt Karabulut v. Turkey”, 27.01.2009, Appl No: 16999/04. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-90933>, E.T. 31.01.2024

⁴⁴⁹ Ani toplantı kavramı hakkında detaylı bilgi için bkz. “Organizasyon Bakımından” başlığı.

bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi nedeniyle dağıtılmasının doğru olmadığı gerekçesiyle hak ihlali kararı vermiştir⁴⁵⁰.

AYM kararlarında AİHM içtihatları ile uyumlu kararlar verildiği görülmektedir. AYM'nin toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili bireysel başvuru kararlarında, saldırsız, silahsız ve şiddet içermeyen toplantıları koruduğu görülmektedir. Salt bildirim usulüne uyulmaması gibi haller nedeniyle barışçıl toplanmaların cezalandırılmaması gerektiği, barışçıl amaçlarla bir araya gelmiş kalabalıkların toplantı hakkını kullanırken kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan ve şiddet içermeyen davranışlarına devletin sabır ve hoşgörü göstermesinin çoğulcu demokrasinin bir gereği olduğu kararlarda belirtilmektedir. AYM'nin toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili norm denetimi kararlarında ise kamu düzenini aşırı derecede bozmayan ve gündelik hayatı katlanılamaz derecede aksatmayan toplantılara serbestlik tanınması gerektiği ifade edilmektedir⁴⁵¹.

Örneğin; başvuruçuların da arasında bulunduğu bir grubun, bazı parti ve gazete yöneticilerinin gözaltına alınmasını protesto etmek amacıyla ABD Büyükelçiliği önünde toplanarak basın açıklaması yaptığı, çeşitli sloganlar attıkları, kolluk kuvvetleri tarafından grubun dağılması için tekrarlı olarak ikazda bulunulduğu, ikazlara uyulmaması nedeniyle gruba müdahale edildiği, müdahale sırasında grupta bulunan kişilerin kolluk kuvvetlerine herhangi bir saldırıda bulunmadıkları ancak kolları ile birbirlerine kenetlenerek kendilerini yere attıkları, yerel mahkeme tarafından bildirim usulüne uyulmadığından hareketle sanıklar hakkında mahkûmiyet hükmü verildiği olayda, AYM tarafından bildirim usulünün temel amacının toplanma hakkının etkin kullanılması imkânını sağlamak için olduğu, derhal tepki verilmesinin haklı olduğu özel durumlarda ve protesto barışçıl yöntemlerle yapıldığında, bu tür bir eylemin, sadece bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmediği gerekçesiyle dağıtılmasının barışçıl toplantı hakkına ölçsüz bir sınırlama olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilerek hak ihlali kararı verilmiştir⁴⁵².

⁴⁵⁰ ECHR, “Bukta and Others v. Hungary”, 17.07.2007, Appl No: 25691/04. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-81728>. E.T. 31.01.2024. Benzer bir karar için bkz. ECHR, “Eva Molnar v. Hungary”, 07.10.2008, Appl No: 10346/05. <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-88775>. E.T. 31.01.2024.

⁴⁵¹ Norm denetimi kararları, aşağıda ilgili kanuna aykırılık bentleri dahilinde işlenecektir. Bkz. “Hukuka Özel Aykırılık Halleri” başlığı.

⁴⁵² AYM, “Osman Erbil Başvurusu”, 25.03.2015, B.N.: 2013/2394. <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/2394>. E.T. 31.01.2024. Benzer kararlar için bkz. AYM, “Ali Orak ve İrfan Gül Başvurusu”, 18.04.2018, B.N.:2014/10626.

Yargıtay kararlarında, 2911 s. Kanun'un 23'üncü maddesindeki kanuna aykırılık hallerinden birini içerdüğü gerekçesi ile bir toplantının kategorik olarak hukuka aykırı kabul edildiğı, hakkın kullanılmasına ilişkin şartların gözetilmediğı ve sanıkların (göstericilerin) doğrudan cezalandırıldığı kararların bozulduğı görölmektedir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren, Yargıtayın toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile ilgili kararlarında özgürlükçü bir yaklaşım sergilediğı, bu anlamda TGYK m. 23'e aykırı toplantıların *demokratik tepki* ve *ani tepki* kapsamında kabul edilerek, sanıkların beraati yönünde kararlar verildiğı görölmektedir⁴⁵³.

Örneğın; “...sanıkların, cezaevlerinde görev yapan bazı görevlilerin başka illere sürgün edilmelerini protesto amacıyla Ankara Ulucanlar Cezaevi önünde 2 sayfalık basın açıklamasını okumaları ve 40 kişilik bu topluluğun suç oluşturmayan sloganları söylemelerinden sonra çok kısa sürede anons üzerine kendiliklerinden dağılmalarından ibaret eylemlerinin” 2911 s. Kanun'un 28'inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan suçı oluşturmaması ve “demokratik tepki niteliğinde bulunduğı gözetilmeden, oluşa ve dosya içeriğine uymayan bir gerekçeyle mahkumiyetlerine karar verilmesi” gerekçesiyle Yargıtay tarafından bozma hükmü kurulmuştur⁴⁵⁴.

“...sanıkların ... Sendikası tarafından hazırlanan ve '24 Kasım' başlığını taşıyan eğitim sorunlarına ilişkin bildiriği okumak ve Atatürk Anıtına çelenk koymak üzere hükümet meydanında toplanıp sözü edilen basın bildirisini okuduktan sonra kendiliklerinden dağılmalarından ibaret eylemlerinin” 2911 s. Kanun'un 28'inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan suçı oluşturmaması ve yerel mahkemece beraat kararı

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/10626>. E.T. 31.01.2024. AYM, “Dilan Öğüz Canan Başvurusu”, 30.11.2017, B.N.:2014/20411.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/20411>. E.T. 31.01.2024. AYM, “Ali Rıza Özer vd. Başvurusu”, 06.01.2015, B.N.:2013/2924.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/3924>. E.T. 31.01.2024. AYM, “Sevinç Hocaogulları Başvurusu”, 15.11.2018, B.N.:2015/271.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/271>. E.T. 31.01.2024. AYM, “Umut Şimşek vd. Başvurusu”, 12.06.2018, B.N.: 2015/14310.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2015/271>. E.T. 31.01.2024.

⁴⁵³ İşören, *Türk Hukukunda Toplantı*, 155-156.

⁴⁵⁴ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 03.02.2000, E. 1996/19782, K. 2000/1554.

<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/8-ceza-dairesi-e-1996-19782-k-2000-1554-t-03-02-2000>. E.T. 31.01.2024.

verilmesinde isabetsizlik görülmemesi nedeniyle Yargıtay tarafından onama hükmü kurulmuştur⁴⁵⁵.

“...alıcıların düşük fiyat vermesi üzerine zarar eden ve tarlada mahsulü çürümekte olan domates üreticisinin, dertlerini dile getirmek üzere Ziraat Odası Başkanı olan sanık Mustafa'nın karayolunda toplantı yapmak üzere yaptığı başvurunun reddedilmesinden sonra, olay günü bu sanığın önderliğinde Mut Karaman Karayolu Ermenek kavşağında bir araya gelen içlerinde sanıklarında bulunduğu 500-600 kişilik domates üreticisinin, getirdikleri römorklu traktörlerle sadece düşük fiyat verilmesi nedeniyle ürünlerinin tarlada çürümeye bırakıldığını yetkililere duyurmak ve çözüm aramak amacıyla traktörleri yola çekip getirdikleri domatesleri de dökerek yolu kısmen kapattıkları, konuşmalardan sonra eylemin amaca ulaştığı belirtilerek kendiliklerinden zor kullanılmadan dağıldıkları” olayda, Yargıtay tarafından “sanıkların eylemlerinin 2911 sayılı Kanunun 23 ve 27. maddelerinde tanımlanan ve 28 ile 34. maddelerde yaptırıma bağlanan suçların unsurların oluşturmadığı, demokratik hakların elde edilmesine yönelik bulunduğu gözetilmeden yazılı biçimde sanıkların mahkûmiyetlerine karar verilmesi” gerekçesiyle bozma kararı verilmiştir⁴⁵⁶.

“...çoğunluğu H... Üniversitesi öğrencilerinden olan sanıkların, Üniversite harçlarını protesto için yasal zemindeki girişimleri ve hatta TBMM Başkanlığına "300.000" imzalı yazılı başvurularından sonuç alamayınca, bir kısım arkadaşlarının maddi güçlükler nedeniyle harç ödeyememekten kayıtlarının silineceği bilgisini de alınca, isteklerini etkili biçimde yansıtabilmenin en uygun yeri olarak yasama görevi yapan parlamento platformunu seçtikleri, olay günü birer birer meclis binasının dinleyici bölümüne girmeyi başardıkları, bir konu üzerindeki tartışmaları sükûnetle izledikleri sonra bitiminde bir kız arkadaşlarının gizlice getirdiği ‘Harçlara hayır’ yazılı bir pankartı açıp, görüntüleyecekleri sırada güvenlik birimlerinin müdahalesiyle eylemlerinin engellendiği, bir kısım öğrenci sanığın da ‘eğitim özgürlüğü engellenemez’ biçiminde slogan atma davranışlarının da önlenerek tutularak dışarı çıkarıldıkları” olayda Yargıtay tarafından

⁴⁵⁵ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 06.03.2002, E. 2001/9056, K. 2002/2381.
<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/8-ceza-dairesi-e-2001-9056-k-2002-2381-t-06-03-2002>.
E.T. 31.01.2024.

⁴⁵⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 09.09.1997, E. 1997/10518, K. 1997/11621.
<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/8-ceza-dairesi-e-1997-10518-k-1997-11621-t-09-09-1997>.
E.T. 31.01.2024.

“sanıkların bir kısım arkadaşlarının sırf maddi güçlükleri nedeniyle üniversite kayıtlarının silinmesi kuşkusuyla, işlev ve potansiyeli yasama olan bir platformda masumane bir davranış biçim ve demokratik bir tepki olarak sergiledikleri eylemin 2911 sayılı Yasa kapsamında değerlendirilmesi olanaklı bulunmadığı” gerekçesiyle bozma kararı verilmiştir⁴⁵⁷.

“Bergama ilçesi Ovacık Köyünde siyanürle altın arama faaliyetini sürdüren E... şirketinin çalışma alanına, bir kamyonun, siyanür maddesi getirdiğine ilişkin duyum alınması üzerine, idari yargı kararlarıyla bu şirketin faaliyetlerinin durdurulmasına karşın, siyanürle altın arama çalışmalarının sürdürdüğü düşüncesi ve siyanürün insan yaşamını ve çevreyi olumsuz yönde etkileyeceği inancının ortaya çıkardığı ani tepkiyle, yörenin değişik köylerinden gelenlerle birlikte sanıkların, İzmir-Çanakkale karayolundaki önceden kararlaştırılmaksızın, duyarlılık kazanmış bir konuda toplumsal refleks sonucu trafiği aksatmadan tek sıra halinde yürümekten ibaret” eylemlerinden oluşan olayda, Yargıtay tarafından “2911 sayılı Kanun’un 28’inci maddesinin birinci fıkrasında tanımlanan kanunsuz toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme veya yönetme suçunun unsurlarının oluşmadığı gözetilmeden, dosya içeriğine uymayan bir kabulde beraatleri yerine yazılı şekilde mahkumiyetlerine karar verilmesi” sebebiyle bozma kararı verilmiştir⁴⁵⁸.

Sonuç olarak; TGYK’nin detaycı ve şekilsel düzenlemeleri nedeniyle “kanuna aykırı” kabul edilen toplantıların; barışçıl nitelik taşımaları, saldırsız olmaları, şiddet içermemeleri, diğer kimselerin temel hak ve özgürlüklerini katlanılamaz/aşırı derecede sınırlandırmamaları halinde, AİHM ve AYM tarafından korunduğu, Yargıtay tarafından da göstericilerin eylemlerinin suç olarak kabul edilmediği görülmektedir. Bu sebeple, söz konusu şartları taşıyan toplantıların hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinden faydalanacağı açıktır.

⁴⁵⁷ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 27.03.1998, E. 1998/26, K. 1998/4491.
<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/8-ceza-dairesi-e-1998-26-k-1998-4491-t-27-03-1998>.
E.T. 31.01.2024.

⁴⁵⁸ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 27.06.2002, E. 2002/949, K. 2022/7518.
<https://www.lexpera.com.tr/ictihat/yargitay/8-ceza-dairesi-e-2002-949-k-2002-7518-t-27-6-2002>.
E.T. 31.01.2024.

2.2.4.3. Hukuka Özel Aykırılık Halleri

Bir toplantının veya gösteri yürüyüşünün hangi hallerde kanuna aykırı sayılacağı, ülkemizdeki toplanma rejimini düzenleyen kanun olan TGYK'nin 23'üncü maddesinde bentler halinde düzenlenmiş, bu bentlerin bazılarında Kanun'un diğer maddelerine atıfta bulunulmuştur⁴⁵⁹. Bu başlık altında her bir kanuna aykırılık hali ayrı ayrı incelenip, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinden yararlanmaya elverişli olup olmadıkları tespit edilecektir.

Açıklamalarımıza başlamadan önce bir hususu ifade etmek istiyoruz. TGYK'nin 23'üncü maddesinde yapılan düzenlemeler, genellikle toplantılar esas alınmak suretiyle yapılmıştır. Ancak TGYK'nin 20'inci maddesinde toplantıların şekil ve şartları ile ertelenmesi ve yasaklanması hakkındaki hükümlerinden gösteri yürüyüşleri için de uygulanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla bu başlık altında ele alacağımız hükümler hem toplantılar hem gösteri yürüyüşleri için geçerlidir. Buna paralel olarak, bu başlık altındaki açıklamalarımızda toplantı kavramını gösteri yürüyüşü kavramını da içine alacak biçimde kullanacağız.

2.2.4.3.1. TGYK m. 23/a-h: Bildirim Kuralına Aykırı Toplantı Yapmak

TGYK m.23/a'da usulüne uygun bildirimde bulunmadan gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri, TGYK m. 23/h'de ise bildirimde belirtilen amacın dışına çıkılarak

⁴⁵⁹ TGYK m. 23 şu şekildedir: “a) 9 ve 10 uncu madde hükümlerine uygun biçimde bildirim verilmeden veya toplantı veya yürüyüş için belirtilen gün ve saatte önce veya sonra, b) Ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dâhil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler ile yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek veya kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez ve sair unsurlarla örtterek toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma ve kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak, c) 7'nci madde hükümleri gözetilmeksizin, d) 6 ve 10'uncu maddeler gereğince belirtilen yerler dışında, e) 20 nci maddedeki yöntem ve şartlara ve 22 nci maddedeki yasak ve önlemlere uyulmaksızın, f) 4'üncü madde ile Kanun kapsamı dışında bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışında çıkılarak, g) Kanunların suç saydığı maksatlar için, h) Bildirimde belirtilen amaç dışında çıkılarak, i) Toplantı ve yürüyüşün 14, 15, 16, 17 ve 19 uncu maddelere dayanılarak yasaklanması veya ertelenmesi halinde tespit edilen erteleme veya yasaklama süresi sona ermeden, j) 12'nci madde gereğince toplantının dağılmasına karar verilmesi hâlinde, k) 21'inci madde hükmüne aykırı olarak, l) 3 üncü maddenin 2'nci fıkrası hükmüne uyulmadan yapılan toplantılar veya gösteri yürüyüşleri Kanuna aykırı sayılır.”

gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Türk hukukundaki bildirim sistemi açısından bir toplantının kanuna uygun kabul edilebilmesi için, bildirimde bulunulması tek başına yeterli görülmemiştir. Aynı zamanda bu bildirimin usulüne uygun olarak yapılmış olması ve bu bildirimdeki amacın dışına çıkılmamış olması da şart koşulmuştur.

Bildirim sistemine ilişkin düzenlemeler TGYK m. 10'da yer almaktadır. Bu bildirimi verecek olan düzenleme kuruluna ilişkin düzenlemeler ise TGYK m. 9'da yer almaktadır. TGYK m. 10/1'de toplantıların yapılmasından *en az 48 saat önce*, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirimin çalışma saatleri içinde mahallin en büyük mülki amirliğine verilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır⁴⁶⁰. TGYK m. 10/2'de bildirimde; toplantının amacı, toplantının yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri, düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri, ikametgâhları, varsa çalışma yerleri bilgilerinin yer alması gerektiği, bunlara ilaveten yönetmelikte gösterilen belgelerin de eklenmesi gerektiği belirtilmiştir⁴⁶¹. TGYK m. 10/3'te bildirimin karşılığında gün ve saati gösteren *alındı belgesi* verilmesi zorunlu tutulmuştur. TGYK m. 10/4'te bildirimin valilik veya kaymakamlıkça kabul edilmemesi veya karşılığında alındı belgesi verilmemesi halinde, durumun keyfiyetinin bir tutanakla tespit edilmesi, bu halde noter vasıtasıyla ihbar yapılması ve ihbar saatinin bildirimin verilme saati sayılması hüküm altına alınmıştır. TGYK m. 10/5'te aynı yerde aynı sürede toplantı yapmak üzere,

⁴⁶⁰ 03.08.2002 tarihli ve 4771 sayılı Kanun'un 5'inci maddesi ile bu fıkra da yapılan değişiklikten önce toplantılarına ilişkin bildirimlerin en az 72 saat önce verilmesi hüküm altına alınmıştı.

⁴⁶¹ Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik m. 5/2: “Bu bildirimde, toplantının amacı, yapılacağı yer, başlayış ve bitiş saatleri ile düzenleme kurulu başkan ve üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri, ikametgâhları ve varsa çalışma yerlerinin belirtilmesi ve bildirimde, düzenleme kurulu başkan ve üyelerince sağlanacak,
a) (Değişik: RG-20/12/2013-28857) T.C. Kimlik numarasının,
b) (Değişik: RG-20/12/2013-28857) Adli sicil beyanının,
c) (Mülga: RG-20/12/2013-28857)
d) (Mülga: RG-20/12/2013-28857)
e) (Değişik: RG-22/10/2002-24914) Düzenleme kurulunda yer alacak yabancılar için, ilgili valilik kanalıyla, İçişleri Bakanlığından alınan izin belgesi; Kanun'a göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap edecek, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşıyacaklar için mahallin en büyük mülki idare amirliğine, toplantıdan en az 48 saat önce bildirimde bulunulduğunu gösteren belgenin,
f) (Ek: RG-22/10/2002-24914) Tüzel kişilerce düzenlenecek toplantı ve gösteri yürüyüşleri için yetkili organlarının buna ilişkin kararının, Eklenmesi şarttır.” Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, R.G. 08.08.1985, Sayı: 18836.
<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=14500&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5>.

farklı düzenleme kurulları tarafından bildirim verilmesi halinde, sadece ilk verilen bildirim geçerli olacağı belirtilmiştir.

TGYK m. 9/1’de bu kanuna göre yapılacak olan toplantıların *en az yedi kişiden oluşan bir düzenleme kurulu* tarafından düzenleneceği belirtilmiştir. Düzenleme kurulu üyelerinin *fiil ehliyetine sahip, on sekiz yaşını doldurmuş ve diplomatik dokunulmazlığı bulunmayan* kişilerden oluşması gerektiği düzenlenmiş, kurul üyelerinden birinin başkan seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. TGYK m. 9/2’de ise tüzel kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemelerinin yetkili organlarının kararına bağlı olduğu hüküm altına alınmıştır.

TGYK m. 23/a’da ve m.23/h’de yer verilen kanuna aykırılık hallerini genel olarak incelediğimize göre kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu ile bu kanuna aykırılık halleri arasındaki bağlantıyı değerlendirebiliriz. Buna göre bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün usulüne uygun bildirimde bulunmadan veya usulüne uygun bildirimde bulunulsa bile bu bildirimdeki amacının dışına çıkılarak gerçekleştiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun olduğu söylenebilir. Ancak usulüne uygun bildirim verilmeden veya bildirimdeki amacının dışına çıkılarak gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde; vatandaşların huzur ve sükununu katlanılamayacak derecede bozmamak, gündelik işlerini aşırı derecede aksatmamak, barışçıl, silahsız ve saldırısız olmak şartlarının sağlanması halinde, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının söz konusu olduğunu ve suçun oluşmadığını düşünmekteyiz.

2.2.4.3.2. TGYK m. 23/b: Eşya Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak

TGYK m. 23/b’de yer alan kanuna aykırılık hali oldukça uzun bir cümle kullanılarak düzenlenmiştir. Kanun koyucu bu bentte; silah niteliğini haiz eşyalar veya belirli giyim tarzlarıyla katılım sağlanan toplantılar ile kanunların suç saydığı materyalleri, sloganları veya sesli yayınları barındıran toplantıları kanuna aykırı saymıştır. Kanaatimizce, bu kanuna aykırılık halini kendi içerisinde dört gruba ayırarak incelemek daha anlaşılabilir olacaktır.

TGYK m. 23/b’de birinci olarak *ateşli silahlar veya havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dâhil patlayıcı maddeler veya her türlü kesici, delici aletler veya taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar veya yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler taşınarak gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır*. Bu kısımda sayılan eşyaların genel özelliklerine bakıldığında, bunların TCK m. 6/f kapsamında “silah” olarak nitelendirebileceğini düşünmekteyiz⁴⁶². Çünkü bu bentteki “*ateşli silahlar*” ibaresi TCK m. 6/f-1 kapsamında, “*havai fişek, molotof ve benzeri el yapımı olanlar dâhil patlayıcı maddeler*” ibaresi TCK m. 6/f-2 kapsamında, “*her türlü kesici, delici aletler*” ibaresi TCK m. 6/f-3 kapsamında; “*taş, sopa, demir ve lastik çubuklar, boğma teli veya zincir, demir bilye ve sapan gibi bereleyici ve boğucu araçlar*” ibaresi TCK m. 6/f-4 kapsamında, “*yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı eczalar veya diğer her türlü zehirler veya her türlü sis, gaz ve benzeri maddeler*” ibaresi TCK m. 6/f-5 kapsamında silah olarak değerlendirilebilir. Bu sebeple, silah niteliği taşıyan eşyalar bulundurularak gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri bu bent kapsamında kanuna aykırı olarak kabul edilebilecektir. Kanun koyucu tarafından silah niteliği taşıyan eşyalar sınırlandırma yoluyla değil, örneklendirme yoluyla sayılmıştır. Dolayısıyla, bu bentte sayılmayan ancak silah niteliğini haiz olan sair eşyalar bulundurularak düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin de kanuna aykırı kabul edilmesi gerekecektir. Ancak hemen belirtmekte fayda var ki, doğrudan silah niteliği taşıyan eşyalar ile silah olarak kullanılmaya elverişli eşyaların bu bent kapsamında icra ettikleri fonksiyonun birbirinden farklı olduğunu düşünmekteyiz. Şöyle ki; tabanca, molotof, el bombası gibi doğrudan silah olarak kullanılmak amacıyla üretilen eşyaların bulundurulması halinde, toplantı ve gösteri yürüyüşünün baştan itibaren kanuna aykırı olacağı ifade edilebilir. Bu tarz toplantıların saldırı niteliğinde bir unsur içerip içermediğine bakılmasına gerek yoktur⁴⁶³. Ancak şemsiye, döviz, baston gibi doğrudan silah olarak kullanılmak amacıyla üretilmeyen ancak silah olarak kullanılmaya elverişli olan eşyaların bulundurulması halinde, bu

⁴⁶² TCK m. 6 “... f) Silah deyiminden; 1. Ateşli silahlar, 2. Patlayıcı maddeler, 3. Saldırı ve savunmada kullanılmak üzere yapılmış her türlü kesici, delici veya bereleyici alet, 4. Saldırı ve savunma amacıyla yapılmış olmasa bile fiilen saldırı ve savunmada kullanılmaya elverişli diğer şeyler, 5. Yakıcı, aşındırıcı, yaralayıcı, boğucu, zehirleyici, sürekli hastalığa yol açıcı nükleer, radyoaktif, kimyasal, biyolojik maddeler, ...”

⁴⁶³ Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 181.

eşyaların silah olarak kullanıldığı andan itibaren toplantı ve gösteri yürüyüşü kanuna aykırı olacaktır. Bu tarz eşyaların bulundurulması, toplantının kanuna aykırı olmasına için tek başına yeterli değildir. Örneğin; güneşli bir havada şemsiyeler eşliğinde gerçekleştirilen bir toplantının doğrudan kanuna aykırı olduğu söylenemez, ancak bu şemsiyelerin saplarının kolluk kuvvetlerine karşı silah olarak kullanıldığı andan itibaren toplantı kanuna aykırı hale gelecektir⁴⁶⁴.

TGYK m. 23/b’de ikinci olarak *yasadışı örgüt ve topluluklara ait amblem ve işaret taşınarak veya bu işaret ve amblemleri üzerinde bulunduran üniformayı andırır giysiler giyilerek* gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Mevzuatımızdaki muhtelif düzenlemeler ile yasadışı örgütlerin ve bu örgütler dâhilinde işlenen suçlara uygulanan yaptırımların neler olduğu hüküm altına alınmıştır. Kanaatimizce; TCK m. 220 kapsamındaki *suç örgütleri*, TCK m. 314 kapsamındaki *silahlı suç örgütleri* ve TMK m. 7 kapsamındaki *terör örgütleri* bu bent dâhilinde yasadışı örgüt olarak değerlendirilebilir⁴⁶⁵. Bundan hareketle, bu örgütlere ait amblemler/işaretler taşınarak veya bu amblemleri/işaretleri üzerinde bulunduran üniforma tarzı giysiler giyilerek gerçekleştirilen toplantıların kanuna aykırı olacağı rahatlıkla söylenebilir. Buna karşın, yasadışı topluluklardan ne anlaşılması gerektiğine dair mevzuatımızda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır⁴⁶⁶. Yasa dışı topluluğun kapsamı bizce çok geniştir. Herhangi bir yasaya herhangi bir aykırılık gösteren herhangi bir topluluğun “yasa dışı topluluk” olarak değerlendirilebilmesi mümkündür. Bu sebeple, yasa dışı topluluklardan ne anlaşılması gerektiğine dair açık bir hüküm vazedilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

TGYK m. 23/b’de üçüncü olarak *kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez ve sair unsurlarla örterek* gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır⁴⁶⁷. Gerçekten de -özellikle- terör örgütlerinin faaliyetleri

⁴⁶⁴ Örnek için bkz. Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 144.

⁴⁶⁵ Irmak Erdoğan, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamında Direnme Suçu” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2017), 109.

⁴⁶⁶ Erdoğan, “2911 Sayılı Toplantı”, 109.

⁴⁶⁷ 2911 s. Kanun’un 23’üncü maddesinin (b) bendinde yer alan “*kimliklerini gizlemek amacıyla yüzlerini tamamen veya kısmen bez ve sair unsurlarla örterek*” ibaresinin iptali talebiyle açılan davada AYM; kimliğini gizlemek amacıyla yüzünü örterek toplantı ve gösteriye katılmanın suç olarak düzenlenmesindeki amacın kişilerin yüzlerinin tanınmamasından faydalanmak suretiyle toplantı ve yürüyüşlerin barışçıl niteliğine zarar verecek eylemlerini engellemek olduğu, kitlesel olaylar sırasında çıkacak ağır tehlikeler de göz önünde bulundurulduğunda, getirilen düzenlenmenin anılan amacı gerçekleştirme noktasında elverişli, gerekli ve orantılı olduğu gerekçesiyle iptal talebini reddetmiştir.

kapsamında gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde katılımcıların yüzlerini bez vb. unsurlarla örttüğü, kimliklerini gizlemiş olmanın verdiği rahatlıkla da çeşitli suçlar işlediği görülmektedir. Kanun koyucu tarafından yüzü örtmek kanuna aykırılık açısından tek başına yeterli görülmemiş, bu fiilin “kimlik gizlemek” maksadıyla yapılması şartı da aranmıştır.

TGYK m. 23/b’de dördüncü ve son olarak *kanunların suç saydığı nitelik taşıyan afiş, pankart, döviz, resim, levha, araç ve gereçler taşınarak veya bu nitelikte sloganlar söylenerek veya ses cihazları ile yayınlanarak* gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri de kanuna aykırı sayılmıştır.

Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde bu bentte yer alan kanuna aykırılık halinin gerçekleştiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun oluştuğu söylenebilir. Kanaatimizce bu bentteki kanuna aykırılık halinin yer aldığı bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün “barışçıl” ve “silahsız” olarak nitelendirilebilmesi pek mümkün değildir. Bu cümleden olarak; birinci grup kanuna aykırılığın gerçekleşmesi halinde silahsız olma şartı, diğer grup kanuna aykırılıkların gerçekleşmesi halinde ise barışçıl olma şartı sağlanamayacaktır. Bu sebeple bu bentteki kanuna aykırılık halinde, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının olmadığı düşünmekteyiz⁴⁶⁸.

Örneğin; göstericilerin miting alanında terör örgütünü simgeleyen flamalar/bayraklar taşıdığı, terör örgütü liderinin posterlerini açtığı, örgüt lehine sloganlar attığı ve güvenlik güçlerince tespit edememek için yüzlerini kapattığı olayda AYM; şiddet kullanan bir terör örgütünün eylemlerinin övülmesinin demokratik topluma yönelik ciddi bir tehdit teşkil ettiği, bir terör örgütünün eylemlerini onaylayarak kamuoyu önünde ona sahip çıkmanın anılan örgütün işlediği cürümleri iyi görmek ve dolayısıyla desteklemek niteliğinde olduğu, somut olayda şiddet hareketlerine başvurmamış olsalar bile yüzlerini gizleyen

AYM, 04.05.2017, E.2015/41, K.2017/98, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2-017/98?EsasNo=2015%2F41>. E.T. 31.01.2024.

⁴⁶⁸ Aynı yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 207.

göstericilerin iyi niyetlerinin bulunmadığı ve hakkı suistimal ettikleri gerekçeleriyle başvuruya konu toplantının barışçıl toplantı kavramı dışında kaldığına hükmetmiştir⁴⁶⁹.

Barışçıl, silahsız ve saldırısız olarak gerçekleştirilen bir toplantıda birkaç kişinin münferiden silah bulundurması, yüzünü tanınmayacak şekilde gizlemesi, yasadışı örgütlere ait amblemler/işaretler içeren giysiler giymesi vb. haller o toplantının tamamını kanuna aykırı hale getirmeyecek ve toplantıyı gerçekleştiren herkes bu münferit eylemler nedeniyle sorumlu tutulamayacaktır. Hatta kanuna aykırılık içerir tarzda hareket eden bu münferit kişilerin sayılarının ve davranışlarının toplantının kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede olmaması halinde, bu kişiler güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantıya devam edilecektir⁴⁷⁰.

2.2.4.3.3. TGYK m. 23/c: Süre Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak

TGYK m. 23/c’de süre yasaklarına uyulmadan düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin zamansal düzenlemeler TGYK m. 7’de yer almaktadır.

TGYK m. 7/1’de toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin başlangıç vaktine ilişkin düzenleme getirilmiştir. Buna göre toplantı ve gösteri yürüyüşlerine güneş doğmadan önce başlanamayacağı hüküm altına alınmıştır. TGYK m. 7/2’de toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bitiş vaktine ilişkin düzenleme getirilmiştir. Buna göre kapalı yer toplantılarına saat 24.00’ten sonra, açık yer toplantılarına ve gösteri yürüyüşlerine ise gece vaktinin başlamasından sonra devam edilemeyeceği, ancak geçerli bir neden gösterilmek, vatandaşların huzur ve sükûnet içinde istirahatini aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmamak, kamu düzeni ve genel asayişin bozulmasına neden olmamak şartıyla mahallin en büyük mülki amirinin kararı üzerine açık yer toplantıları ve gösteri yürüyüşlerinin de saat 24.00’e kadar uzatılabileceği hüküm altına alınmıştır. Hemen belirtelim ki, TGYK m. 7/2’deki bu düzenleme tezimizi yazmış olduğumuz süreçte

⁴⁶⁹ AYM, “Ferhat Üstündağ Başvurusu”, 17.07.2018, B.N.: 2014/15428.

<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/15428>, E.T. 31.01.2024.

⁴⁷⁰ Bu husus TGYK’nin 24’üncü maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan “*Toplantı ve gösteri yürüyüşüne 23’üncü madde (b) bendinde yazılı silah, araç, alet veya maddeler veya sloganlarla katılanların bulunması halinde bunlar güvenlik kuvvetlerince uzaklaştırılarak toplantı ve gösteri yürüyüşüne devam edilir. Ancak, bunların sayıları ve davranışları toplantı veya gösteri yürüyüşünü Kanuna aykırı addedilerek dağıtılmasını gerektirecek derecede ise yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.*” hükmü ile açıkça düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. Kararda özetle; başkalarının huzur ve istirahatini aşırı ve katlanılmaz derecede zorlaştırmayan, kamu düzeninin bozulmasına neden olmayan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin anayasal güvencelere uygun bir şekilde objektif ölçütler belirlenerek gece vaktinin başlamasından sonra da devam etmesine imkân tanınması gerektiği, açık alanlardaki toplantı ve yürüyüşlerine ilişkin sürenin uzatılmasının mahallin en büyük mülki amirinin kararına bağlı kılınmasının da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını ayrıca sınırlandırdığı belirtilmiştir⁴⁷¹.

Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanun tarafından yasaklanan süreler içerisinde gerçekleştiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun olduğu söylenebilir. Ancak kanun

⁴⁷¹ “... Toplantı ve yürüyüşün gece vaktinin başlamasından sonra devam etmesinde mülki amirin karar vermesi şartının öngörülmesi toplantı ve yürüyüşün yapılmasının doğrudan doğruya izne bağlanması sonucunu doğurmaktadır. Söz konusu durum Anayasa’nın 34. maddesinin lafzında belirtilen herkesin önceden izin almadan barışçıl nitelikte toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyebileceğine ilişkin anayasal güvenceye aykırılık oluşturmaktadır. ... Kuşkusuz gece vaktinin başlamasından sonra toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesinin gündüz vaktine göre hem toplantı ve yürüyüşü düzenleyenler hem de çevredeki halkın güvenliğinin sağlanması açısından daha fazla riskler barındırabilir. Dolayısıyla kanun koyucunun gece vakti düzenlenecek toplantı ve yürüyüşlerin neden olacağı güvenlik sorunu ile başkalarının istirahatine yönelik olumsuzlukları en aza indirmek için birtakım ek şartlar belirlemesi çatışan haklar arasındaki makul dengenin sağlanması açısından gerekli olabilir. Ancak söz konusu şartlar belirlenirken toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına daha az sınırlama oluşturabilecek elverişli araçlar tercih edilmelidir. Başka bir ifadeyle kamu düzeni ile başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacını sağlayan tedbirlere başvurulurken toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyenlerin aleyhine hakkın kullanımını tamamen ortadan kaldıran ya da önemli ölçüde zorlaştıran uygulamalardan kaçınılması ve uzlaştırıcı yöntemlere başvurulması gerekir. Bu açıdan toplantı ve gösteri yürüyüşünün türü, niteliği, kapsamı, amacı, biçimi, katılanların sayısı, yapıldığı zaman dilimi gibi etkenler göz önünde bulundurulmak suretiyle toplantının gecenin başlamasından sonra devam etmesinin kamu düzenini etkileyip etkilemediğini, başkalarının hak ve özgürlüklerini zedeleyip zedelediğini tespit etmek için bir takım ölçüler belirlendikten sonra yasaklama kararı verilmesinin gerekip gerekmediğine ilişkin değerlendirme yapılması söz konusu amaç-aracı dengesinin sağlanmasında dikkate alınması gerekir. ... Açık alanlarda yapılan barışçıl nitelikteki toplantı ve gösteri yürüyüşünün gece saat 24.00’e kadar uzatılmasını mülki amirin kararına bağlayan ve bu suretle toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına Anayasa’nın sözüne aykırı olarak sınırlama getiren kuralın ikinci cümlesi dikkate alındığında, kuralın açık alanlardaki toplantı ve yürüyüşün “...gece vaktinin başlamasıyla dağılacak şekilde...” düzenlenmesini öngören birinci cümlesinin, başkalarının huzur ve istirahatini aşırı ve katlanılmaz derecede zorlaştırmayan, kamu düzeninin bozulmasına neden olmayan toplantı ve yürüyüşlerin anayasal güvencelere uygun bir şekilde objektif ölçütler belirlenerek gece vaktinin başlamasından sonra da devam etmesine imkân tanıdığı söylenemez. Bunun yanında kuralın birinci cümlesinde geçen kapalı yerlerdeki toplantıların gece saat 24.00’e kadar yapılabileceğini öngören düzenleme, söz konusu yerlerdeki barışçıl nitelikteki toplantıların, başkalarını aşırı derecede rahatsız etmemesi, kamu düzeni yönünden ciddi bir tehlike oluşturmaması gibi niteliklerin değerlendirilmesi imkânını sağlayan objektif ölçütler tespit edilmeden gece saat 24.00’den sonra yapılmasına mutlak bir yasaklama getirmektedir.” AYM, 30.06.2022, E. 2018/137, K.2022/86, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2022/86>, E.T. 31.01.2024.

tarafından yasaklanan zaman aralıklarında gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde; vatandaşların huzur ve sükûnunu katlanılamayacak derecede bozmamak, gündelik işlerini aşırı derecede aksatmamak, barışçıl, silahsız ve saldırısız olmak şartlarının sağlanması halinde, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının söz konusu olduğunu ve suçun oluşmadığını düşünmekteyiz.

2.2.4.3.4. TGYK m. 23/d-e: Yer Yasaklarına Aykırı Toplantı Yapmak

TGYK m. 23/d ve m. 23/e’de yer yasaklarına uymadan düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin mekânsal düzenlemeler TGYK m. 6 ve m. 22’de yer almaktadır.

TGYK m. 6/1’de toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kural olarak il ve ilçe sınırlarındaki her yerde yapılabileceği, ancak sonraki fıkralarda belirtilen hükümlere uyulması gerektiği belirtilmiştir. TGYK m. 6/2’de il ve ilçelerdeki toplantı yerleri ve gösteri yürüyüşü güzergâhlarının kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak, vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmayacak ve TGYK m. 22/1’de sayılan sınırlamalara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde mahallin en büyük mülki amiri tarafından belirleneceği belirtilmiştir.

TGYK m. 6/2’nin birinci cümlesinde yer alan “*vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmayacak*” ibaresi Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş, bunun üzerine 25.07.2018 tarihli ve 7145 sayılı Kanun’un 8’inci maddesiyle, maddenin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan bu ifade “*vatandaşların günlük yaşamını aşırı ve katlanılamaz derecede zorlaştırmayacak*” şeklinde güncellenmiştir⁴⁷². Anayasa Mahkemesi tarafından

⁴⁷² Kararın önemli kısımları şu şekildedir: “Bir kamusal alanda toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenlenmesinin bu alanı farklı amaçlarla kullanan kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlaması, o alanda toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmasının yasaklanmasını gerektirmez. Her iki kesimin de haklarını kullanmalarını temin edecek uygun bir çözümün bulunması gerekmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı mekân ve güzergâhların belirlenmesinde o mekân ve güzergâhı kullanan diğer bireylerin hak ve özgürlüklerine mutlak bir üstünlük tanınması durumunda, sadece şehir merkezlerinden uzak yerlerin toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı olarak belirlenmesi sonucu ortaya çıkabilmektedir. ... AİHM kararlarında da vurgulandığı üzere toplantı ve gösteri yürüyüşünün başkalarının günlük yaşamlarını bir miktar zorlaştırması kaçınılmazdır. Demokratik toplumun önemli yapı taşlarından olan toplantı ve gösteri yürüyüşünün gündelik yaşamı bir miktar zorlaştırmasının hoşgörüyle karşılanması gerekir. ... Toplantı veya gösteri yürüyüşünün yapılacağı alanlar belirlenirken vatandaşların günlük yaşamlarının zorlaşıp zorlaşmadığının da göz önünde bulundurulması, haklar arasında denge kurulabilmesi bakımından gerekli ise de vatandaşların günlük

verilen kararda özetle; nitelikleri itibarıyla kamuya açık alanlarda düzenlenen toplantıların ve gösteri yürüyüşlerinin diğer insanların hak ve özgürlüklerini belli ölçüde sınırlandırmasının kaçınılmaz olduğu, ancak bu sınırlandırmanın aşırı ve katlanılamaz olmaması durumunda toplanma hakkının korunması gerektiği belirtilmiştir.

Mahalli mülki amir tarafından belirleme yapılırken, TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerin il ve ilçe temsilcileri ile güzergâhın geçeceği il ve ilçe belediye başkanlarının, en çok üyeye sahip üç sendikanın ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının il ve ilçe temsilcilerinin görüşlerinin de alınması gerektiği hüküm altına alınmıştır. Toplantı yeri ve gösteri yürüyüşü güzergâhı sayısı, il ve ilçenin büyüklüğü, gelişmişliği ve yerleşim özellikleri dikkate alınarak birden fazla olabilecektir. TGYK m. 6/3’te mahalli mülki amirler tarafından belirlenen toplantı yerleri ve gösteri yürüyüşü güzergâhlarının, yerel gazeteler ve internet siteleri aracılığıyla ilan edilip halka duyurulacağı belirtilmiştir. TGYK m. 6/4’te toplantı yerleri ve gösteri yürüyüşü güzergâhları hakkında sonradan yapılacak değişiklikler de aynı yöntemin uygulanacağı, bu değişikliklerin duyurudan 15 gün sonra geçerli olacağı düzenlenmiştir. TGYK m. 6/5’te birden fazla toplantı yeri ve gösteri yürüyüşü güzergâhı belirlenen il ve ilçelerde düzenleme kurulu tarafından kamu düzenini ve genel asayişini bozmayacak şekilde bunlardan birisinin seçilebileceği hükmü yer almaktadır.

TGYK m. 22/1’de parklar, mabetler, kamu hizmeti görülen binalar, tesisler ve bunların eklentileri ile TBMM’ye bir kilometre uzaklıktaki alan içerisindeki yerlerde toplantı yapılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından bu fıkra da yer alan “genel yollar”⁴⁷³ ve “şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri

yaşamlarını zorlaştırmama ölçütüne mutlak bir üstünlük tanınması, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile başkalarının hak ve özgürlükleri arasındaki dengenin başkalarının hak ve özgürlükleri lehine ölçsüz bir şekilde bozulması sonucunu doğuracaktır. ... Bir yerde toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlenmesinin vatandaşın gündelik yaşamını zorlaştırmasının, o yerin toplantı ve gösteri yürüyüşlerine kapatılmasını haklılaştırabilmesi için gündelik yaşamın ‘aşırı ve katlanılamaz derecede’ zorlaşması gerekmektedir. Dava konusu kurallarda ise gündelik yaşamın etkilenme boyutuna yönelik herhangi bir ölçüt getirilmemiştir.” AYM, 28.09.2017, E.2014/101, K.2017/142, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2017/142>, E.T. 31.01.2024.

⁴⁷³ “Genel yolların farklı amaçlarla kullanımı, farklı özgürlüklerin çatışmasına yol açabilmektedir. Yukarıda ifade edildiği üzere temel hak ve özgürlüklerin çatışması durumunda, özgürlükler arasında makul bir denge kurularak her ikisinin de korunduğu bir yolun benimsenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda genel yollarda toplantı düzenlenmesinin bu yolları kullanan kişilerin seyahat özgürlüklerini kısıtlaması, otomatik olarak bu yollarda toplantı yapılmasının yasaklanmasını gerektirmez. Diğer bir ifadeyle trafik akışının bozulması riski, genel yolların toplantılara tamamen kapatılmasına haklılık kazandırmamaktadır. Daha öncede vurgulandığı üzere toplantı ve gösteri yürüyüşünün başkalarının

düzenlenemez”⁴⁷⁴ ibareleri iptal edilmiştir. AYM tarafından verilen iptal kararlarında özetle; genel yollarda ve şehirler arası karayollarında toplantı yapılmasının halkın gündelik yaşamını zedeleyebileceği, ancak halkın gündelik yaşamının bir nebze aksamasının otomatik olarak bazı mekânlarda toplantı yapılmasını yasaklamaya yeterli dayanak teşkil edemeyeceği, genel yollarda ve şehirler arası karayollarında toplantı veya gösteri yürüyüşünün kategorik olarak yasaklanmasının doğru olmadığı, toplanma özgürlüğü ve seyahat özgürlüğü arasında makul bir denge kurulması gerektiği belirtilmiştir.

günlük yaşamlarını bir miktar zorlaştırması kaçınılmazdır. ... Toplantının yapılacağı alanlar belirlenirken trafik düzeninin etkilenip etkilenmeyeceğinin de göz önünde bulundurulması haklar arasında denge kurulabilmesi bakımından gerekli ise de tek başına bu ölçütün esas alınması, toplantı düzenleme hakkı ile başkalarının hak ve özgürlükleri arasındaki dengenin başkalarının hak ve özgürlükleri lehine ölçüsüz bir şekilde bozulmasına yol açacaktır. Genel yol niteliği taşıyan bir yerde toplantı düzenlenmesinin trafiği aksatacak olmasının, o yerin toplantıya kapatılmasını haklı kılabilmesi için gündelik yaşamın “aşırı ve katlanılamaz” düzeyde zorlaşması gerekmektedir. İtiraz konusu kuralda ise gündelik yaşamın etkilenme boyutuna yönelik herhangi bir değerlendirme yapılmaksızın genel yollarda toplantı yapılması mutlak olarak yasaklanmaktadır. Bu ise toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına yapılan müdahaleyi demokratik toplumda gereksiz ve ölçüsüz hâle getirmektedir.” AYM, K. 2017/142.

⁴⁷⁴ “Şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşü düzenlenmesinin bu yolları kullanan kişilerin seyahat özgürlüklerini kısıtlaması, o alanda gösteri yürüyüşü yapılmasının kategorik olarak yasaklanmasını gerektirmez. Diğer bir ifadeyle trafik akışının bozulması riski ve bunun doğuracağı sonuçlar, şehirlerarası karayollarının gösteri yürüyüşlerine tamamen kapatılmasına haklılık kazandırmamaktadır. ... Gösteri yürüyüşünün yapılacağı güzergâh belirlenirken trafik düzeninin etkilenip etkilenmediği hususunun da göz önünde bulundurulması, haklar arasında denge kurulabilmesi bakımından gerekli ise de trafik düzeninin aksamamasına mutlak bir üstünlük tanınması, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ile kamu düzeni ve başkalarının hak ve özgürlükleri arasındaki dengenin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı aleyhine orantısız bir şekilde bozulması sonucunu doğuracaktır. Zira Anayasa Mahkemesinin önceki kararlarında da işaret edildiği üzere toplantı ve gösteri yürüyüşünün başkalarının günlük yaşamlarını bir miktar zorlaştırması kaçınılmaz olup demokratik toplumda bu hakkın kullanılmasının gündelik yaşamı bir miktar zorlaştırmasının hoşgörüsüyle karşılanması gerekir. ... Yürüyüşün yapılacağı mekânın belirlenmesinde başkalarının hak ve özgürlüklerine mutlak bir üstünlük tanınması durumunda, sadece belirli yerler gösteri yürüyüşü güzergâhı olacak, geri kalan yerler ise mutlak olarak yasaklanmış alan sayılacaktır. Oysa bazı durumlarda gerçekleştirecek yürüyüşlerin muhataplarını etkileyebilmesi bakımından düzenlendiği mekânın, seçilen güzergâhın büyük bir önemi bulunmaktadır. Demokratik bir toplumda zorlayıcı bir neden bulunmadıkça kişilerin gösteri yürüyüşünü düzenleyecekleri mekânı seçebilmeleri gerekir. Öte yandan, trafik düzeninin aksamaması ölçütünün dikkate alınmayacağı da söylenemez. Bu kapsamda bir yerde gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi nedeniyle trafiğin aksaması gündelik yaşamı aşırı ve katlanılamaz derecede zorluyorsa anayasal ilke ve kurallara uygun davranılması şartıyla söz konusu hakkın sınırlanması mümkündür. İtiraz konusu kuralda ise zorlaştırmanın boyutuna yönelik herhangi bir düzenleme öngörülmezsizin şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşünün düzenlenmesi kategorik olarak yasaklanmaktadır. Bu itibarla toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına getirilen sınırlama zorunlu bir toplumsal ihtiyacı karşılamadığından demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun bir sınırlama olarak değerlendirilemez.” AYM, 10.09.2020, E.2020/12, K.2020/46, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2020/46>, E.T. 31.01.2024.

TGYK m. 22/2’de genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulmasının zorunlu olduğu hüküm altına alınmıştır.

Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanun tarafından yasaklanan yerlerde gerçekleştiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun oluştuğu söylenebilir. Ancak kanun tarafından yasaklanan yerlerde gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde; vatandaşların huzur ve sükûnunu katlanılamayacak derecede bozmamak, gündelik işlerini aşırı derecede aksatmamak, barışçıl, silahsız ve saldırısız olmak şartlarının sağlanması halinde hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının söz konusu olduğunu ve suçun oluşmadığını düşünmekteyiz.

2.2.4.3.5. TGYK m. 23/f: Maksadını Aşan Kapsam Dışı Toplantı Yapmak

TGYK m. 23/f’de kanunun kapsamı dışında bırakılan konularda kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkılarak düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Kanun’un kapsamı dışında bırakılan toplantılar TGYK m. 4’te yer almaktadır. Buna göre a) siyasi partilerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, vakıfların, derneklerin, ticari ortaklıkların ve diğer tüzel kişilerin özel kanunlarına ve kendi tüzüklerine göre yapacakları kapalı yer toplantıları, b) kanunlara uymak, kendi kural ve sınırları içinde kalmak şartıyla kanun veya gelenek ve göreneklere göre yapılacak toplantı, tören, şenlik, karşılama ve uğurlamalar, c) spor faaliyetleri ile bilimsel, ticari ve ekonomik amaçlarla yapılan toplantılar, d) Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanların Devlet işleri hakkındaki toplantı ve konuşmaları ile milletvekillerinin halk ile yapacakları sohbet niteliğindeki görüşmeler kanunun kapsamı dışındadır.

TGYK m. 23/f’deki bu düzenlemenin oldukça muğlak olduğunu düşünmekteyiz. Nitekim, bentte yer alan amaç, kural ve sınır kavramlarının neye göre tayin edileceği ve bu tayin işleminin kimler tarafından yapılacağı açıkça düzenlenmemiştir⁴⁷⁵.

⁴⁷⁵ Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 257.

Kanaatimizce; kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkan kapsam dışı toplantıları doğrudan kanuna aykırı kabul eden bir düzenleme yerine, bu tarz toplantıların kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıktıklarında genel toplantı rejimine tabi kılınmasını öngören bir düzenleme yapmak daha isabetli olacaktır.

TGYK'nin kapsamı dışında bırakılan bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün kendi amaç, kural ve sınırlarının dışına çıkılarak gerçekleştirildiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun oluştuğu söylenebilir. Ancak kendi amaç, kural ve sınırları dışına çıkan kapsam dışı bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde; vatandaşların huzur ve sükûnunu katlanılamayacak derecede bozmamak, gündelik işlerini aşırı derecede aksatmamak, barışçıl, silahsız ve saldırısız olmak şartlarının sağlanması halinde hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının söz konusu olduğunu ve suçun oluşmadığını düşünmekteyiz.

2.2.4.3.6. TGYK m. 23/g: Suç Sayılan Maksatlar İçin Toplantı Yapmak

TGYK m. 23/g'de kanunların suç saydığı maksatlar için gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Bentte hangi kanunların ifadesini sınırlandıran herhangi bir ibareye yer verilmemiştir. Bu sebeple; genel ceza kanunları, özel ceza kanunları ve ceza normu içeren sair kanunların tamamı bu bent kapsamında değerlendirilebilir. Ezcümle, 5237 s. TCK başta olmak üzere herhangi bir kanunda yer alan herhangi bir suç düzenlemesini içerecek bir maksatla toplantı düzenlenmesi halinde, o toplantının TGYK m. 23/g kapsamında kanuna aykırı olduğu söylenebilir⁴⁷⁶. Örneğin; terör propagandası yapmak amacıyla düzenlenen bir toplantı bu bent kapsamında kanuna aykırı kabul edilecektir⁴⁷⁷. Hemen belirtelim ki, kanun koyucu bu bentte suç sayılan amacın bulunmasını yeterli görmüş, toplantı neticesinde amacın gerçekleşip gerçekleşmediğine bir önem atfetmemiştir. Örneğin; halkı kin ve düşmanlığa sürüklenme

⁴⁷⁶ Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 152.

⁴⁷⁷ Terör propagandası suçu için bkz. TMK m. 7/2

amacıyla düzenlenen bir toplantı doğrudan kanuna aykırı kabul edilecek, bu toplantı neticesinde halkın kin ve nefrete sürüklenip sürüklenmediğine ayrıca bakılmayacaktır⁴⁷⁸.

Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanunların suç saydığı maksatlar için gerçekleştirildiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun oluştuğu söylenebilir. Kanaatimizce, bu bentteki kanuna aykırılık halinin yer aldığı bir toplantı ve gösteri yürüyüşü barışçıl olarak nitelendirilemeyeceği ve etkinliği gerçekleştirilenlerin toplanma hakkını kötüye kullanmış olacağı söylenebilir. Hukuk düzeninin hakkın kötüye kullanılmasını korumayacağı da göz önünde bulundurulduğunda, bu bentteki kanuna aykırılık hali için hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının olmadığını düşünmekteyiz⁴⁷⁹.

2.2.4.3.7. TGYK m. 23/i: Erteleme/Yasaklama Kararına Aykırı Toplantı Yapmak

TGYK m. 23/i’de erteleme veya yasaklama süreleri sona ermeden düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Toplantıların ertelenmesi ve yasaklanması ile ilgili hükümler TGYK’nin “Toplantıların Ertelenmesi ve Yasaklanması” başlıklı bölümünde 14, 15, 16, 17, 18 ve 19’uncu maddelerde düzenlenmiştir.

TGYK m. 14’te üyelerinin çoğunluğunun kararının alınması halinde, *düzenleme kurulu* tarafından toplantıların 48 saati geçmemek üzere ertelenebileceği hüküm altına alınmıştır. Düzenleme kurulu tarafından alınan kararın toplantının yapılacağı saatten en az 24 saat önce mahallin en büyük mülki amirliğine bildirilmesi gerektiği de maddede belirtilmiştir.

TGYK m. 15’te *aynı ilde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi* halinde, *vali* tarafından bu toplantılardan güvenliği sağlanamayacak olanların 10 günü geçmemek üzere ertelenebileceği hüküm altına alınmıştır. TGYK m. 16/1-a’da *aynı bölge valiliğine bağlı illerde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi* halinde, *bölge valisi* tarafından bu toplantılardan takviye gönderilemediği için güvenliği sağlanamayacak olanların 10 günü geçmemek üzere ertelenebileceği hüküm altına alınmıştır. TGYK m.

⁴⁷⁸ Halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu için bkz. TCK m. 216/1.

⁴⁷⁹ Aynı yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 220.

16/1-b'de *farklı bölge valiliğine bağlı illerde aynı günde birden çok toplantı yapılmak istenmesi* halinde, *İçişleri Bakanlığı* tarafından bu toplantılardan takviye gönderilemediği için güvenliği sağlanamayacak olanların 10 günü geçmemek üzere ertelenebileceği hüküm altına alınmıştır. TGYK m. 16/2'de erteleme kararı alınmadan önce toplantılar arasındaki müracaat önceliğinin de göz önünde bulundurulması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

TGYK m. 17'de millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla *bölge valisi, vali veya kaymakam* tarafından *belirli bir toplantının* 1 ayı geçmemek üzere ertelenebileceği, suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde ise yasaklanabileceği hüküm altına alınmıştır.

TGYK m. 19/1'de millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın, genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla *bölge valisi* tarafından *bölgeye dâhil illerin birinde veya birkaçındaki ya da bir ilin bir veya birkaç ilçesindeki bütün toplantıların* 1 ayı geçmemek üzere ertelenebileceği, vali tarafından da aynı sebeplere dayalı olarak ve suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde *ile bağlı ilçelerin birinde veya birkaçındaki bütün toplantıların* 1 ayı geçmemek üzere yasaklanabileceği hüküm altına alınmıştır.

TGYK m. 18 ve m. 19/2'de erteleme veya yasaklama kararlarına ilişkin tebliğ, ilan ve bilgilendirme hükümleri düzenlenmiştir.

Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün erteleme veya yasaklama kararına aykırı olarak gerçekleştiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun oluştuğu söylenebilir. Ancak erteleme veya yasaklama kararına aykırı olarak gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde; vatandaşların huzur ve sükununu katlanılamayacak derecede bozmamak, gündelik işlerini aşırı derecede aksatmamak, barışçıl, silahsız ve saldırısız olmak şartlarının sağlanması halinde, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının söz konusu olduğunu ve suçun oluşmadığını düşünmekteyiz.

2.2.4.3.8. TGYK m. 23/j: Dağılma Kararına Aykırı Toplantı Yapmak

TGYK m. 23/j'de dağılmasına karar verilen toplantı veya gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. Toplantıların dağılması ile ilgili hüküm TGYK m. 12/1'de yer almaktadır. TGYK m. 12/1'de düzenleme kurulunun, toplantının sükûn ve düzenini, bildirimde yazılı amaç dışına çıkılmamasını sağlamakla yükümlü ve sorumlu olduğu, bunun için gereken önlemleri alması ve gerektiğinde güvenlik kuvvetlerinin yardımını istemesi hüküm altına alınmıştır. Fıkra da buna ek olarak; *toplantının amacı dışına çıktığı veya düzen içinde gerçekleşmesinin imkânsız görüldüğü* hallerde, düzenleme kurulunun veya toplanamadığı takdirde düzenleme kurulu başkanının dağılma kararı alıp durumu derhâl yetkili kolluk amirine bildirme zorunluluğu olduğu belirtilmiştir. TGYK m. 12/1'deki düzenlemeye bakıldığında, amacı dışına çıkan veya düzen içinde gerçekleşmesi imkânsızlaşan toplantıların dağılma kararına müstahak olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün dağılma kararına aykırı olarak gerçekleştiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan bir kimsenin fiilinin tipe uygun ve hukuka aykırı olduğu, bir diğer deyişle çalışma konumuzu teşkil eden suçun olduğu söylenebilir. Ancak dağılma kararına aykırı olarak gerçekleştirilen bir toplantı ve gösteri yürüyüşünde; vatandaşların huzur ve sükûnunu katlanılamayacak derecede bozmamak, gündelik işlerini aşırı derecede aksatmamak, barışçıl, silahsız ve saldırısız olmak şartlarının sağlanması halinde, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin uygulanma imkânının söz konusu olduğunu ve suçun oluşmadığını düşünmekteyiz.

2.2.4.3.9. TGYK m. 23/k: Tüzel Kişilere Mahsus Kanuna Aykırılık Hali

TGYK m. 23/k'de TGYK m. 21 hükmüne aykırı olarak gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. TGYK m. 21'de dernek, vakıf, sendika ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemeyecekleri hüküm altına alınmıştır. Ancak söz konusu madde, 26.3.2002 tarihli ve 4748 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi ile ilga edilmiştir. Dolayısıyla TGYK m. 23/k'de belirtilen kanuna aykırılık halinin bir geçerliliği kalmamıştır. Bu yüzden de dernek, vakıf, sendika ve kamu kurumu niteliğindeki meslek

kuruluşlarının kendi konu ve amaçları dışında düzenledikleri toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı olmayacaktır.

2.2.4.3.10. TGYK m. 23/1: Yabancılar Mahsus Kanuna Aykırılık Hali

TGYK m. 23/1’de TGYK m. 3/2 hükmüne aykırı olarak gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanuna aykırı sayılmıştır. TGYK m. 3/2’de yabancıların toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığının *iznine* bağlı kılınmıştır. Ayrıca yabancıların düzenleyecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap edebilmek, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşıyabilmek için toplantının yapılacağı mahallin en büyük mülkî idare amirliğine toplantıdan en az 48 saat önce bildirimle bulunmaları gerektiği hüküm altına alınmıştır. Düzenlemede açıkça görüldüğü üzere, yabancılar için *bildirim sistemi* yerine *izin sistemi* benimsenmiştir⁴⁸⁰. Bu sebeple; bir toplantı ve gösteri yürüyüşünün izin alınmadan gerçekleştiğini bilerek ve isteyerek o toplantıyı düzenleyen, yöneten veya bunların hareketlerine katılan yabancı bir kimsenin fiilinin tipikliğe uygun ve hukuka aykırı olduğu ve suçun oluştuğu söylenebilir. Yukarıda yaptığımız açıklamalara paralel olarak; vatandaşların huzur ve sükûnunu katlanılamayacak derecede bozmamak, gündelik işlerini aşırı derecede aksatmamak, barışçıl, silahsız ve saldırısız olmak şartlarının sağlanması halinde, hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinin TGYK m. 23/1 açısından da uygulanma imkânının söz konusu olduğunu düşünmekteyiz.

⁴⁸⁰ Anayasa m. 34/1’de vatandaş veya yabancı ayrımı yapılmaksızın, herkesin önceden izin almadan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyebileceği hüküm altına alınmıştır. Buna karşın, 2911 s. Kanun m. 3/2’de ise yabancılar açısından izin alma zorunluluğu getirilmiştir. 2911 s. Kanun’daki bu düzenleme, ilk bakışta Anayasa ile çelişiyor gibi görünüyordur olabilir. Ancak bu noktada Anayasa m. 34/2’nin de dikkate alınması gerektiğini düşünüyoruz. Anayasa m. 34’te “millî güvenlik” nedeniyle bu hakkın sınırlandırılacağı hüküm altına alınmıştır. Yine 2911 sayılı Kanun’daki düzenleme Anayasa’nın 16 maddesindeki “kanun” güvencesini karşılayan bir niteliğe sahiptir. Yabancılar için bildirim sistemi benimsenmesinin, millî güvenlik açısından zafiyet ve tehlike yaratabileceğini düşünüyoruz. Bu sebeple, 2911 s. Kanun’da yabancılar açısından izin sistemi öngörülmesinin Anayasa’nın 16. ve 34. maddelerine aykırı olmadığını düşünüyoruz. Ayrıca çalışmamızın önceki bölümlerinde de belirttiğimiz üzere; bildirim veya izin sistemlerinin benimsenmesi, AİHM tarafından kategorik olarak hak ihlali sayılmamakta, Mahkeme tarafından bu sistemlerin içeriğine de bakılmaktadır.

2.3. Kusurluluk

2.3.1. Kusurluk Kavramı

Kusurluluk klasik ceza hukuku öğretisinde *suçun manevi unsurunu* ifade etmek için kullanılmakta ve suçluluğun bir unsuru olarak kabul edilmekteyken, bu anlayışın terk edildiği modern ceza hukuku öğretisinde *failin işlediği fiil nedeniyle kınanabilirliğini* ifade etmek için kullanılmakta ve cezalandırılabilirliğin bir unsuru olarak kabul edilmektedir⁴⁸¹. Günümüz modern ceza hukuku öğretisinde kusurluluğun suç tamamlandıktan sonra yapılan bir değerlendirme yargısı olduğu kabul edildiğinden, kusurluluktan bahsedebilmek için öncelikle fail tarafından gerçekleştirilen eylemin tipik ve hukuka aykırı olması gerekecektir⁴⁸². Bu anlamda; failin gerçekleştirdiği bir eylemin haksızlık (suç) olarak nitelendirilebilmesi için bu eylemin tipik ve hukuka aykırı olması yeterli olacak, ancak failin cezalandırılabilmesi için *haksızlığın kendisine yüklenebilir olması* yani kusurlu olması gerekecektir⁴⁸³. Bu durum, *kusursuz ceza olmaz* ilkesi ile ifade edilmektedir⁴⁸⁴.

Failin gerçekleştirdiği bir davranışta kusurlu olduğunun kabul edilebilmesi için *kusur yeteneğine (isnat kabiliyetine)* sahip olması lazımdır⁴⁸⁵. Kusur yeteneğinin; *doğruyu yanlıştan, haklıyı haksızdan ayırabilme (algılama yeteneği)* ve *buna göre davranabilme (irade yeteneği)* olmak üzere iki unsurunun bulunduğu ifade edilmektedir⁴⁸⁶. Bu anlamda; çalışma konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu nedeniyle failin cezalandırılabilmesi için suçun seçimlik hareketlerinin kasten icra edilmesi ve hukuka aykırı olması yeterli olmamakta, aynı zamanda bu hareketlerin kusurlu bir irade tarafından gerçekleştirmiş olması gerekmektedir. Ezcümle; failin bu suç nedeniyle cezalandırılabilmesi için toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma şeklindeki seçimlik hareketlerin hangi hallerde kanuna aykırı kabul edileceğini anlayabilecek

⁴⁸¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 571-572.

⁴⁸² Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 572.

⁴⁸³ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 218; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 571; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 368; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 312.

⁴⁸⁴ Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 312.

⁴⁸⁵ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 573; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 369.

⁴⁸⁶ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 221-223; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 573-574; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 315-319.

derecede algılama yeteneğine ve buna göre davranabilecek derecede irade yeteneğine sahip olması gerekmektedir.

2.3.2. Kusurluğu Azaltan ve Kaldıran Haller

Failin fiili işlediği sırada mevcut bulunan bir nedenden ötürü algılama ve irade yeteneğinin zayıflaması durumunda kusurluluğunun azaldığı, algılama ve irade yeteneğinin tamamen kaybolması durumunda ise kusurluluğunun kalktığı kabul edilmektedir⁴⁸⁷. TCK m. 24-34 arasında hüküm altına alınan bu durumlar, *kusurluğu azaltan ve kaldıran haller* olarak ifade edilmektedir.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme suçu; *zorunluluk hali* (TCK m. 25/2), *cebir, şiddet, korkutma ve tehdit* (TCK m. 28), *yaş küçüklüğü* (TCK m. 31), *akıl hastalığı* (TCK m. 32), *sağır ve dilsizlik* (TCK m. 33), *geçici nedenler, alkol veya uyuşturucu madde etkisinde olma* (TCK m. 34) ile ilgili hükümler bakımından herhangi bir özellik arz etmemektedir⁴⁸⁸. Bu hallerden birinin somut olayda varlığı halinde, duruma göre failin kusur yeteneğinin azaldığının veya kalktığının kabulü gerekecektir.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme suçu bakımından bağlayıcı emrin ifası (TCK m. 24/2-3-4)⁴⁸⁹ ile ilgili hükmün uygulanmasının söz konusu olmadığını düşünmekteyiz. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme ve yönetme şeklindeki seçimlik hareketlerin yetkili bir merci tarafından emredilmesi halinde, bu emrin konusu suç teşkil edecektir. Dolayısıyla da fail açısından kusurluluğu kaldıran veya azaltan bir hal söz konusu olmayacaktır.

⁴⁸⁷ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 219-220; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 575; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 319.

⁴⁸⁸ Benzer görüş için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 142. Yazar, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu açısından zorunluluk halinin söz konusu olamayacağını belirtmektedir. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 143-144. Kanaatimizce; bu suç açısından zorunluluk halinin söz konusu olması pratikte pek mümkün olmamakla birlikte, kuramsal açıdan herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bir kimsenin kendisine veya başkasına yönelik bir tehlikeye karşı farkındalık oluşturmak amacıyla kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşü düzenlediği ve tehlikeyi savuşturmak için kanuna aykırı gösteri yürüyüşü düzenlemek dışında başka bir imkânın bulunmadığı varsayıldığında, kuramsal açıdan zorunluluk haline ilişkin hükmün uygulanması mümkün olacaktır.

⁴⁸⁹ TCK m. 24/2-3-4 “(2) Yetkili bir merciden verilip, yerine getirilmesi görev gereği zorunlu olan bir emri uygulayan sorumlu olmaz. (3) Konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez. Aksi takdirde yerine getiren ile emri veren sorumlu olur. (3) Emrin, hukuka uygunluğunun denetlenmesinin kanun tarafından engellendiği hallerde, yerine getirilmesinden emri veren sorumlu olur.”

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu bakımından haksız tahrik (TCK m. 29)⁴⁹⁰ ile ilgili hükmün uygulanmasının söz konusu olmadığını düşünmekteyiz. Haksız tahrikten bahsedilebilmesi için *suçun haksız tahrikte bulunan kişiye karşı işlenmiş olması* gerekmektedir⁴⁹¹. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun mağdurunun belirli bir kişi veya grup olmadığını, bu suçun topluma karşı işlenen bir suç olduğunu yukarıda belirtmiştik⁴⁹². Bu husus göz önünde bulundurulduğunda; suçun belirli bir kişiye/kişilere karşı işlenmesi mümkün olmamakta, bu yüzden haksız tahrik nedeniyle olduğu iddia edilen fiilin bir kişiye/kişilere yönelme imkânı kalmamaktadır⁴⁹³. Örneğin; A'nın katılmış olduğu bir televizyon programında B'ye hakaretler ettiği ve kışkırtmalarda bulunduğu, bunun üzerine B'nin de A'nın bu hakaretlerine ve kışkırtmalarına cevap vermek amacıyla kanuna aykırı bir toplantı düzenlediği varsayıldığında, *tahrikte bulunan kişi (A)* ile *suçun yöneldiği kişi (toplum)* birbirinden farklı olacak ve bu sebeple de haksız tahrik hükümleri uygulanamayacaktır⁴⁹⁴.

Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu bakımından haksızlık yanılığı (TCK m. 30/4) ile ilgili hükmün ne şekilde uygulanacağına ve ne ifade ettiğine de değinmek gerekmektedir⁴⁹⁵. Çalışmamızın önceki bölümlerinde; tez inceleme konumuz bakımından hukuka özel aykırılık hali söz konusu olduğunu, suçun oluşabilmesi için failin hukuka aykırılık bilinci ile hareket etmesi gerektiğini ve hukuka aykırılığın suçun maddi unsurları (fiil unsuru) arasında yer aldığını belirtmiştik⁴⁹⁶. Bu sebeple; suçun haksızlık oluşturduğu hususunda hataya düşülmesi halinde, aslında suçun maddi unsurlarında hataya düşülmektedir. Çünkü hukuka aykırılık

⁴⁹⁰ TCK m. 29: “*Haksız bir fiilin meydana getirdiği hiddet veya şiddetli elemin etkisi altında suç işleyen kimseye, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine on sekiz yıldan yirmi dört yıla ve müebbet hapis cezası yerine on iki yıldan on sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadar indirilir.*”

⁴⁹¹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 250-251; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 366.

⁴⁹² Bkz. “Mağdur” başlığı.

⁴⁹³ Benzer yönde görüş için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 143-144.

⁴⁹⁴ Benzer bir örnek için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 144. Yazar; bir derneğin üyelerinin, kendilerine karşıt görüşe sahip başka bir derneğin üyelerinin sataşmaları ve hakaretleri nedeniyle, bu dernek aleyhinde propaganda içeren kanuna aykırı bir toplantı düzenledikleri varsayıldığında haksız tahrik hükümlerinin uygulanamayacağını belirtmiştir.

⁴⁹⁵ *Haksızlık yanılığı (yasak hatası)*; failin işlediği fiilin hukuka aykırılığı hususunda kaçınılmaz bir hataya düşmesi, bir diğer ifadeyle işlediği fiilin hukuk düzeni tarafından yasaklandığının bilincinde olmaması halidir. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 253; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 369.

⁴⁹⁶ Bkz. “Hukuka Aykırılık Unsuru” başlığı.

bu suçun hareket unsuruna, dolayısıyla da maddi unsurlarına ilişkindir. Bir başka deyişle; düzenlediği veya yönettiği toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olup olmadığı yani haksızlık oluşturup oluşturmadığı hususunda hataya düşen bir kimse, aslında bu suçun hareket unsurunda hataya düşmekte ve TCK m. 30/1 dolayısıyla da bu kimsenin kasten hareket etmediği kabul edilmektedir⁴⁹⁷. Kişinin kastı bulunmadığı için de suç hiç oluşmamaktadır.

Kusurluluğu azaltan ve kaldıran haller başlığı altında son olarak yığın/topluluk psikolojisi kavramına da değinmekte fayda vardır⁴⁹⁸. Doktrinde genel itibarıyla *rastgele bir araya gelmiş fertler topluluğu* olarak tanımlanan yığınlar, bünyesindeki bireyleri baskı altına alarak onların psikolojilerini geçici olarak etkileyebilmekte ve onları daha önce hiç tasavvur etmedikleri şeyleri yapmaya dahi zorlayabilmektedir⁴⁹⁹. Nasıl ki buhar dolu bir kazandaki tazyikin boşalması için tek bir supabın açılması yeterli ise aynı şekilde tek bir kimsenin haykırma, bağırma, kaçma, işareti vb. her türlü hareketi de yığının bilinçsiz bir şekilde savrulması için yeterlidir⁵⁰⁰. Bu sebeple; yığın içerisinde kalan bireylerin algılama ve irade yeteneklerinin, yani kusur yeteneklerinin bulunup bulunmadığı, azalıp azalmadığı doktrinde tartışma konusu olmuştur⁵⁰¹. Yığın/topluluk psikolojisinin kusurluluğu kaldıran/azaltan bir etken olup olmadığı yönündeki tartışmalar bir yana, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu açısından yığın psikolojisinin kusurluluğu kaldıran/azaltan bir neden olarak kabulü bizce mümkün değildir. Çünkü toplantı ve gösteri yürüyüşleri, önceden belirlenen ve entelektüel nitelik taşıyan ortak bir amaç etrafında teşekkül etmekte, yığınlarda olduğu gibi *rastgele* teşekkül etmemektedir⁵⁰². Bu sebeple, toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin

⁴⁹⁷ TCK m. 30/1: “*Fiilin icrası sırasında suçun kanuni tanımındaki maddi unsurları bilmeyen bir kimse, kasten hareket etmiş olmaz. Bu hata dolayısıyla taksirli sorumluluk hali saklıdır.*”

⁴⁹⁸ Yığın psikolojisi kavramı ve yığın içerisindeki kimselerin cezai sorumlulukları hakkında detaylı bilgi için bkz. Köksal Bayraktar, “Yığın Hareketlerinde Sorumluluk Sorunu”, *Danıştay Dergisi*, 9/34-35 (1979): 66-75; Faruk Erem, “Yığınların Suçları ve TCK’nın 48. Maddesi”, *Adalet Dergisi*, 39/7 (1948): 821-829. Servet Sezgin, “Ceza Hukukunda Yeni Cereyanlar: Yığın ve Yığınlarda Ceza Mesuliyeti”, *Adalet Dergisi*, 43/1 (1952): 14-28.

⁴⁹⁹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 790; Bayraktar, “Yığın Hareketlerinde Sorumluluk”, 66-67; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 387; Erem, “Yığınların Suçları”, 825.

⁵⁰⁰ Erem, “Yığınların Suçları”, 822-823; Sezgin, “Ceza Hukukunda Yeni Cereyanlar”, 17.

⁵⁰¹ Çalışmamızın kapsamı dışında kaldığı için bu tartışmalara yer vermemekteyiz. Ancak şunu belirtmek gerekir ki; doktrindeki bu tartışmalar, özellikle yığın/topluluk psikolojisinin kusurluluğu etkileyen *geçici neden* (TCK m. 34) olarak kabul edilip edilemeyeceği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Serkan Meraklı, *Ceza Hukukunda Kusur* (Ankara: Seçkin Kitabevi: 2020), 378-380.

⁵⁰² Toplantının amaç unsuru ile ilgili detaylı açıklamalarımız için bkz. “Amaç Unsuru” başlığı.

yığın olarak kabul edilebilmesi bizce mümkün değildir⁵⁰³. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yığın, yığın psikolojisinin de kusurluluğu kaldıran/azaltan bir neden olduğu kabul edilse dahi kanaatimizce çalışma konumuzu teşkil eden suçun failleri bakımından yine de yığın psikolojisinin söz konusu olamayacağını düşünmekteyiz. Çünkü bu suçun failleri toplantı ve gösteri yürüyüşünün düzenleyicileri/yöneticileri iken, yığın psikolojisi nedeniyle algılama ve irade yeteneği etkilenme potansiyeli olanlar ise toplantı ve gösteri yürüyüşünün katılımcılarıdır. Bir başka deyişle; bu suçun failleri yığın psikolojisinden etkilenen kimseler değil, aksine *yığının elebaşı* olan kimselerdir. Doktrinde yığının elebaşı olan kimselerin kusur yeteneğinin tam olduğu, bunlar için yığın psikolojisinin kusurluluğu kaldıran/azaltan bir neden olarak uygulanmasının söz konusu olmadığı belirtilmiştir⁵⁰⁴. Sonuç olarak; bu suç bakımından, yığın psikolojisinin kusurluluğu kaldıran/azaltan bir neden olarak kabul edilebilmesi bizce mümkün değildir.

2.4. Suçun Özel Görünüş Biçimleri

2.4.1. Teşebbüs

Suç, doktrinde *suç yolu* olarak adlandırılan aşamalar sürecinden geçerek tekemmül etmektedir⁵⁰⁵. Bu anlamda; suçun zihinde düşünüldüğü, değerlendirildiği ve kararlaştırıldığı birinci aşamaya *düşünce aşaması*; suçta kullanılacak aracın seçimi, mağdur hakkında bilgi toplanması, icrai hareketlerin planlanması vb. hazırlık hareketlerinin gerçekleştirildiği ikinci aşamaya *hazırlık aşaması*; suçun icra hareketlerinin gerçekleştirildiği üçüncü aşamaya *icra aşaması*; suçun icra hareketlerinin tamamlandığı ve neticenin gerçekleştiği dördüncü aşamaya ise *tamamlanma aşaması* denilmektedir⁵⁰⁶.

⁵⁰³ Benzer yönde görüş için bkz. Bayraktar, “Yığın Hareketlerinde Sorumluluk”, 66; Geray, “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”, 104; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 149.

⁵⁰⁴ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 791; Bayraktar, “Yığın Hareketlerinde Sorumluluk”, 72-73; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 388; Erem, “Yığınların Suçları”, 826; Sezgin, “Ceza Hukukunda Yeni Cereyanlar”, 26.

⁵⁰⁵ Pervin Aksoy İpekçioğlu, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2009), 19-20; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 315; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 416; Gürkan Özocak, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2018), 21-24.

⁵⁰⁶ Aksoy İpekçioğlu, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*, 20-26; Artuk vd. *Ceza Hukuku Genel*, 691-692; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 316-317; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 493-494; Özocak, *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*, 24-31.

Suçun düşünce ve hazırlık aşamaları ceza hukukunun müdahale sahası dışında yer almakta, ancak suçun icra aşamasına geçildiği andan itibaren failin cezai sorumluluğu başlamaktadır⁵⁰⁷. Suçun icra hareketlerinin tamamlanması ve suça bağlı neticenin gerçekleşmesi halinde, failin suçu eksiksiz bir biçimde işlediği kabul edilir⁵⁰⁸. Bununla birlikte; icra hareketlerinin failin elinde olmayan nedenlerden ötürü tamamlanamamış veya tamamlanmış olsa bile suç tipindeki neticenin meydana gelmemiş olması halinde de failin cezai sorumluluğu söz konusu olmakta ve bu durum ceza hukukunda *suça teşebbüs* kavramı ile ifade edilmektedir⁵⁰⁹. Failin işlemeyi kastettiği bir suçun icrasına doğrudan doğruya ve elverişli hareketlerle başlaması, ancak elinde olmayan nedenlerle o suçun tamamlanamaması halinde suça teşebbüs söz konusu olur ve suç tamamlanmamış veya netice gerçekleşmemiş olduğu halde fail cezalandırılır⁵¹⁰. Bu anlamda, teşebbüs müessesesinin cezalandırılabilirlik sahasını genişleten bir fonksiyonu bulunmaktadır⁵¹¹. Hemen belirtmek gerekmektedir ki; teşebbüs aşamasında kalmış bir suç tamamlanmış bir suça göre daha az haksızlık içeriğine sahiptir, bu sebeple de kural olarak teşebbüs aşamasında kalmış suça daha az ceza verilir⁵¹².

Teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi için, suç tipinin teşebbüse elverişi olması gerekmektedir⁵¹³. Suçun teşebbüse elverişli olması için gerekli olan birinci şart, *suçun kasten işlenen bir suç olması* olarak ifade edilmiştir⁵¹⁴. Bir diğer ifadeyle, taksirli suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün değildir⁵¹⁵. Kanuna aykırı toplantı ve

⁵⁰⁷ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 691,694; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 316. Burada şunu belirtmekte fayda var ki; düşünce aşaması tamamen, hazırlık aşaması ise kısmen ceza hukukunun müdahale sahası dışındadır. Bir diğer deyişle, hazırlık aşamasında gerçekleştirilen hareketlerin kanunda ayrı bir suç olarak tanımlanması halinde cezai sorumluluktan bahsedilebilir. Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 316.

⁵⁰⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 258; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 314.

⁵⁰⁹ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 314.

⁵¹⁰ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 682. Teşebbüs TCK'da açıkça düzenlenmiştir. TCK m. 35/1: “Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur.”

⁵¹¹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 258.

⁵¹² Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 265; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 684; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 510. Teşebbüsün yaptırımı TCK m. 35/2'de açıkça düzenlenmiştir: “Suça teşebbüs halinde fail, meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığına göre, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine on üç yıldan yirmi yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine dokuz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Diğer hallerde verilecek cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilir.”

⁵¹³ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 705-707; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 318; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 467-468.

⁵¹⁴ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 258; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 688; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 420.

⁵¹⁵ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 258; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 318; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 486.

gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun kasten işlenebilen bir suç olduğunu yukarıda belirtmiştik⁵¹⁶. Bu sebeple, suçun bu şart bakımından teşebbüse elverişli olduğu söylenebilir.

Suçun teşebbüse elverişli olması için gerekli olan ikinci şart, *suçun icraen işlenen bir suç olması* olarak ifade edilmiştir⁵¹⁷. Bir diğer ifadeyle, ihmali suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün değildir⁵¹⁸. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun icraen işlenebilen bir suç olduğunu yukarıda belirtmiştik⁵¹⁹. Bu sebeple, suçun bu şart bakımından teşebbüse elverişli olduğu söylenebilir⁵²⁰.

Suçun teşebbüse elverişli olması için gerekli olan üçüncü şart, *suçun neticeli bir suç olması* olarak ifade edilmiştir⁵²¹. Bir diğer ifadeyle, neticesiz suçlarda teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi mümkün değildir⁵²². Ancak; icra hareketlerinin zaman ve mekân bakımından kısımlara bölünmeye elverişli olması halinde, neticesiz suçlarda da teşebbüsün kuramsal olarak mümkün olduğu belirtilmektedir⁵²³. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun neticesiz bir suç olduğunu yukarıda belirtmiştik⁵²⁴. Bu sebeple, suçun bu bakımdan teşebbüse elverişli olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte, *düzenleme, yönetme ve katılma* şeklindeki seçimlik hareketin somut olayda zaman ve mekân bakımından kısımlara bölünmeye elverişli olması halinde teşebbüs söz konusu olabilir⁵²⁵. Yukarıda belirttiğimiz üzere; düzenleme seçimlik hareketi ani, yönetme seçimlik hareketi ise

⁵¹⁶ Detaylı bilgi için bkz. “Tipikliğin Sübjektif Unsuru: Manevi Unsurlar” başlığı.

⁵¹⁷ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 691-705; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 468.

⁵¹⁸ Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 319; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 437-438; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 468.

⁵¹⁹ Detaylı bilgi için bkz. “Hareketin Şekli Açısından Suçun Analizi” başlığı.

⁵²⁰ Aynı yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 231. Aksi yönde görüş için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 63; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 82. Yazarlar suçun ihmali bir davranışla da işlenebileceğini savunmakta, böylelikle suçun teşebbüse elverişli olmadığını zımnen belirtmektedirler. Ancak yukarıda “Hareketin Şekli Açısından Suçun Analizi” başlığı altında da belirttiğimiz üzere, bu suç sadece *düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma* şeklindeki icrai hareketler aracılığıyla işlenebilen bir suçtur.

⁵²¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 707.

⁵²² Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 319.

⁵²³ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 231-232.

⁵²⁴ Detaylı bilgi için bkz. “Neticenin Varlığı Açısından Suçun Analizi” başlığı.

⁵²⁵ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 231; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 151.

mütemadi özellik göstermektedir⁵²⁶. Bu sebeple, düzenleme seçimlik hareketinin bölünmeye ve teşebbüse elverişli olmadığı, yönetme seçimlik hareketinin ise bölünmeye ve teşebbüse elverişli olduğu kuramsal olarak söylenebilir⁵²⁷. Benzer şekilde, katılma seçimlik hareketinin düzenlemeye ilişkin olması durumunda teşebbüs kuramsal olarak mümkün değildir, yönetmeye ilişkin olması durumunda ise teşebbüs kuramsal olarak mümkündür.

Teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi için suç tipinin teşebbüse elverişi olması tek başına yeterli olmamakta, aynı zamanda kanunda suça teşebbüs için öngörülen özel şartların da somut olayda gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu anlamda; suça teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi için gerekli olan birinci şart, *suçun icra hareketlerine elverişli hareketlerle doğrudan doğruya başlanmış olması* olarak ifade edilmiştir⁵²⁸. Doktrinde failin icra niteliğindeki hareketinin “elverişli” kabul edilebilmesi, yani teşebbüs aşamasındaki fiilin cezalandırılabilmesi için fail tarafından *suçla korunan hukuksal değer üzerinde bir zarar veya tehlike meydana getirilmiş olması* gerektiği ifade edilmiştir⁵²⁹. Çalışma konumuzu teşkil eden suçun bir tehlike suçu olduğu ve koruduğu hukuksal değerın kamu düzeni olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu suçun faillerinin teşebbüsten sorumlu tutulabilmeleri için, bunların fiillerinin kamu düzeni üzerinde bir tehlike meydana getirmiş olması gerekecektir. Suça teşebbüs hükümlerinin uygulanabilmesi için gerekli olan ikinci şart ise *suçun failin elinde olmayan sebeplerle tamamlanamamış olması veya tamamlanmış olsa bile neticenin gerçekleşmemiş olması* olarak ifade edilmiştir⁵³⁰. Bu şart düzenleme seçimlik hareketi bakımından değerlendirildiğinde, toplantının hiç başlayamamış olması; yönetme seçimlik hareketi bakımından değerlendirildiğinde ise toplantının başlaması ancak elde olmayan sebeplerle devam ettirilememesi gerektiği söylenebilir.

⁵²⁶ Detaylı bilgi için bkz. “Hareketin Sürekliliği Açısından Suçun Analizi” başlığı.

⁵²⁷ Benzer görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 233; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 153.

⁵²⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 261-263; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 321-333.

⁵²⁹ Adem Sözüer, *Suçta Teşebbüs* (İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1994), 198; Uğur Ersoy, “Ceza Hukukunun Gri Alanı: Tehlike Suçları”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 11/41 (2020): 51

⁵³⁰ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 263-264; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 707-713; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 333-334; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 508-510; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 434-435.

Doktrinde; kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşü gerçekleştirmek amacıyla ilgili idari mercilere bildirimde bulunulması halinde, bildirimde bulunan kimseler bakımından suça teşebbüsün söz konusu olduğu belirtilmiştir⁵³¹. Kanaatimizce, suçun icra aşamasını çok geniş tutan bu görüşe katılmak mümkün değildir. Çünkü bu suça teşebbüsün söz konusu olabilmesi için, gerçekleştirilen hareketin icrai hareketin bir parçası olması ve bu nedenle de kamu düzeni üzerinde bir tehlike meydana gelmiş olması gereklidir. Salt bildirimde bulunma fiilinin, kamu düzeni üzerinde bir tehlike yarattığının kabulü mümkün değildir. Bu sebeple de bildirimde bulunma fiilinin düzenleme şeklindeki hareketin icrası kapsamında yer almadığı, sadece bir hazırlık hareketi niteliği taşıdığı söylenebilir⁵³².

Doktrinde; kanuna aykırı bir toplantı gerçekleştirmek amacıyla toplantı alanına doğru birlikte hareket eden bir grubun kolluk kuvvetleri tarafından durdurulması halinde, grubun toplanmasını sağlayan veya gerekli araçları temin eden kimseler bakımından teşebbüsün varlığından söz edilebileceği belirtilmiştir⁵³³. Kanaatimizce, bu yaklaşım da isabetli değildir. Düzenleme suçunun icra aşaması, toplantı teşekkül ettiği anda hem başlamakta hem de bitmektedir. Düzenleme suçu ani suç niteliği taşıdığı için icra hareketleri bölünememekte, neticesiz suç niteliği taşıdığı için de netice icradan ayıramamaktadır. Ezcümle, suçun icrası ve neticesi anlık ve eşzamanlı olarak tamamlanmaktadır. Bu sebeple, toplantı yerine giden grubun eylemi henüz hazırlık aşamasındadır ve toplantı başlamadığı için icrai hareket de başlamamıştır. Ayrıca henüz toplantı yerine hareket etmekte olan bir grubun eyleminin kamu düzeni üzerinde bir tehlike yarattığı da söylenemeyeceğinden, kanaatimizce teşebbüsten söz etmek mümkün olmayacaktır.

⁵³¹ Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 258.

⁵³² Benzer görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 233; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 152.

⁵³³ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 232-233; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 151.

2.4.2. İştirak

2.4.2.1. Genel Olarak

Esasen bir kişi tarafından işlenebilen bir suçun, birden çok kimsenin katılımı veya katkısı ile işlenmesi halinde suça iştirak söz konusu olur⁵³⁴. Bu anlamda, suça iştirakin cezalandırılabilirlik sahasını genişleten bir yönü olduğu söylenebilir⁵³⁵. Suça iştirak *faillik* ve *şeriklik* olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Suçun icrasına iştirak edilmesi ve tipik fiil üzerinde hâkimiyetin bulunması halinde *faillik*, suçun icrasına iştirak edilmesi ancak tipik fiil üzerinde hâkimiyetin bulunmayıp da sadece katkıda sunulması halinde *şeriklik* söz konusu olur⁵³⁶.

Faillik ve şeriklik hallerine geçmeden önce; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçuna iştirakin ne zamana kadar mümkün olduğunu belirtmekte fayda vardır. Ani suçlarda suç tamamlanana kadar, mütemadi suçlarda temadi sona erene kadar suça iştirak mümkündür⁵³⁷. Bu bağlamda; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme suçu ani nitelikli bir suç olduğu için, toplantı ve gösteri yürüyüşü başlayana kadar bu suça iştirak mümkündür. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme suçu mütemadi nitelikli bir suç olduğu için, toplantı veya gösteri yürüyüşü bitene kadar bu suça iştirak mümkündür.

2.4.2.2. Faillik

Bir şahsın, suçun kanuni tanımındaki hareketi bizatihi ve tek başına gerçekleştirmesi halinde *doğrudan/müstakil faillik* söz konusu olur⁵³⁸. Kanaatimizce; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu tek bir fail tarafından doğrudan işlenebilir, yani bu suç açısından zorunlu iştirak söz

⁵³⁴ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 280; Artuk vd. *Ceza Hukuku Genel*, 730; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 349; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 531; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 448; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 529; Ali Tanju Sarıgül, (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022), 17.

⁵³⁵ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 280.

⁵³⁶ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 739; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 535; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 453. Bu ayrım, *fiili hakimiyet teorisi* esas alınarak yapılmıştır. Faillik ve şeriklik ayrımı için geliştiren teoriler hakkında detaylı bilgi için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 738-739; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 536-538; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 451-453; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 534-535; Sarıgül, *Suçta İştirak*, 60-132.

⁵³⁷ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 280; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 235.

⁵³⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 287; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 741-742; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 358; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 538-539; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 454.

konusu değildir⁵³⁹. Örneğin; kanuna aykırı bir toplantının bir kişi tarafından düzenlenip yönetilmesi ve bir katılımcı kitlesinin de bu toplantıda hazır bulunması halinde doğrudan/müstakil faillik söz konusu olacaktır⁵⁴⁰.

Bir şahsın, suçun kanuni tanımındaki hareketi bir kimsenin iradesi üzerinde çeşitli yollarla egemenlik kurmak ve o kimseyi araç olarak kullanmak suretiyle gerçekleştirmesi halinde *dolaylı faillik* söz konusu olur⁵⁴¹. Örneğin; bir kimsenin yapmak istediği kanuna aykırı gösteri yürüyüşüne ilişkin olarak idari mercilerden izin alındığına dair sahte bir evrak düzenlemesi, bu sahte evrakla da bir kimseyi ikna edip o kimsenin gösteri yürüyüşünün düzenleyicisi olmasını sağlaması halinde dolaylı faillik söz konusu olacaktır⁵⁴². Örneğin; bir okul müdürünün, kusur yeteneği olmayan ilköğrencilerini nüfuzunu kullanarak okul caddesinin önünde kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşü yapmaya zorlaması halinde dolaylı faillik söz konusudur⁵⁴³.

Birden çok şahsın, suçun kanuni tanımındaki hareketi ortak suç işleme kararı (sübjektif unsur) ve ortak fiil hâkimiyeti (objektif unsur) çerçevesinde birlikte gerçekleştirmesi halinde *müşterek faillik* söz konusu olur⁵⁴⁴. Örneğin; bir öğrenci grubunun üniversite yemekhane ücretlerinin pahalılığını eleştirmek amacıyla kanuna aykırı bir toplantı düzenlediği varsayıldığında; bu toplantı için gerekli olan ses sitemini ayarlayan, davetiye

⁵³⁹ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 235-236; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 153. Zorunlu olarak birden fazla kişinin katılımı ile işlenebilen suçlara *çok failli suç* adı verilmekte ve bu durum öğretide *zorunlu iştirak* olarak adlandırılmaktadır. Zorunlu iştirak hakkında detaylı bilgi için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 732-735; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 279; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 389; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 448. Çok failli suç hakkında detaylı için bkz. “Failin Sayısı Açısından Suçun Analizi” başlığı.

⁵⁴⁰ Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 153.

⁵⁴¹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 281; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 753-756; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 362-366; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 546-549; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 464-481; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 540-542. Dolaylı faillik TCK m. 37/2’de şu şekilde düzenlenmiştir: “Suçun işlenmesinde bir başkasını araç olarak kullanan kişi de fail olarak sorumlu tutulur. Kusur yeteneği olmayanları suçun işlenmesinde araç olarak kullanan kişinin cezası, üçte birden yarısına kadar artırılır.”

⁵⁴² Örnek için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 154.

⁵⁴³ Örnek için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 155-156.

⁵⁴⁴ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 288. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 742-753; Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 358-362; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 539-546; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 454-464; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 535-540. Müşterek faillik TCK m. 37/1’de şu şekilde düzenlenmiştir: “Suçun kanuni tanımında yer alan fiili birlikte gerçekleştiren kişilerden her biri, fail olarak sorumlu olur.”

listesi oluşturan, konuşmacı ayarlayan öğrencilerin müşterek fail olarak sorumluluğu söz konusu olacaktır.

Yaptığımız değerlendirmeler neticesinde; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine suçunun faillik bakımından belirli bir özellik arz etmediği; doğrudan, dolaylı veya müşterek fail olarak bu suçun işlenmesinin mümkün olduğu söylenebilir⁵⁴⁵.

2.4.2.3. Şeriklik

Bir şahsın, suç işleme kararı olmayan bir kimseye suç işleme kararı aldırması ve böylece o kimsenin suç işlemesine sebep olması halinde *azmettirme* söz konusu olur⁵⁴⁶. Örneğin; bir dernek başkanının, dernek binasına gelen ancak daha önceden bir suç işleme kastı olmayan üniversite öğrencilerini kışkırtıcı konuşmalar ile kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşü yapmaya ikna etmesi halinde *azmettirme* söz konusu olacaktır⁵⁴⁷.

Bir şahsın, başka bir şahsın tipik fiilinin icrasını kolaylaştırmak, teşvik etmek, yol göstermek, garanti altına almak vb. suretiyle o şahsa maddi veya manevi bir katkı sunması halinde *yardım etme* söz konusu olur⁵⁴⁸. Örneğin; kanuna aykırı bir toplantının düzenleme

⁵⁴⁵ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 235.

⁵⁴⁶ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 299; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 756-767; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 366-373. Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 555-558; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 494-506; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 554-558. Azmettirme TCK m. 38’de şu şekilde düzenlenmiştir: “(1) Başkasını suç işlemeye azmettiren kişi, işlenen suçun cezası ile cezalandırılır. (2) Üstsoy ve altsoy ilişkisinden doğan nüfuz kullanılmak suretiyle suça azmettirme halinde, azmettirenin cezası üçte birden yarısına kadar artırılır. Çocukların suça azmettirilmesi halinde, bu fıkra hükmüne göre cezanın artırılabilmesi için üstsoy ve altsoy ilişkisinin varlığı aranmaz. (3) Azmettirenin belli olmaması halinde, kim olduğunun ortaya çıkmasını sağlayan fail veya diğer suç ortağı hakkında ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmi beş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine on beş yıldan yirmi yıla kadar hapis cezasına hükmolunabilir. Diğer hallerde verilecek cezada, üçte bir oranında indirim yapılabilir.” Zaten suç işlemeye karar vermiş olan bir kimsenin bu kararının kuvvetlendirilmesi halinde azmettirme değil, yardım etme söz konusudur. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 299.

⁵⁴⁷ Örnek için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 155.

⁵⁴⁸ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 303-304; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 767-777; Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 373-381; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 558-662; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 506-512; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 558-562. Yardım etme TCK m. 39/1’de şu şekilde düzenlenmiştir: “Suçun işlenmesine yardım eden kişiye, işlenen suçun ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirmesi halinde, on beş yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirmesi halinde, on yıldan on beş yıla kadar hapis cezası verilir. Diğer hallerde cezanın yarısı indirilir. Ancak, bu durumda verilecek ceza sekiz yılı geçemez.” Yardım etme sayılan haller TCK m.39/2’de örneklendirme yoluyla düzenlenmiştir: “Aşağıdaki hallerde kişi işlenen suçtan dolayı yardım eden sıfatıyla sorumlu olur: a) Suç işlemeye teşvik etmek veya suç işleme kararını kuvvetlendirmek veya fiilin işlenmesinden sonra yardımda bulunacağını vaat etmek. b) Suçun nasıl işleneceği hususunda

ve yönetme hareketlerine doğrudan katılmayan ancak o toplantı için gerekli olan afiş, pankart, döviz vb. materyalleri hazırlayan bir kimsenin yardım eden sıfatıyla sorumlu tutulması gerekmektedir⁵⁴⁹.

Yaptığımız değerlendirmeler neticesinde; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine suçunun şeriklik bakımından belirli bir özellik arz etmediği; azmettirme veya yardım etme yoluyla bu suça katkıda bulunmanın mümkün olduğu söylenebilir⁵⁵⁰.

2.4.3. İçtima

2.4.3.1. Genel Olarak

Ceza hukukunda içtima bahsi; *cezaların içtimai*, *suçların içtimai* ve *normların içtimai* başlıkları altında incelenmektedir⁵⁵¹. Çalışma konumuzu teşkil eden kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu bağlamında sırasıyla cezaların içtimai, suçların içtimai ve normların içtimai kuralları aşağıda ayrı başlıklar halinde ele alınacaktır.

2.4.3.2. Cezaların İçtimai

Ceza hukukunda kural olarak kaç tane fiil varsa o kadar suç, kaç tane suç varsa o kadar ceza vardır⁵⁵². Bu kural doktrinde *cezaların içtimai* veya *gerçek içtima* olarak adlandırılır. Bu kurala göre her bir suç için ayrı bir ceza verilecek ve bu cezaların hepsi bağımsızlığını koruyacaktır⁵⁵³. 2911 s. Kanun'un 28'inci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen

yol göstermek veya fiilin işlenmesinde kullanılan araçları sağlamak. c) Suçun işlenmesinden önce veya işlenmesi sırasında yardımda bulunarak icrasını kolaylaştırmak."

⁵⁴⁹ Örnek için bkz. Türkeli, "Kanuna Aykırı Toplantı", 156.

⁵⁵⁰ Özdemir, "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü", 236.

⁵⁵¹ Cezaların, suçların ve normların içtimai konuları hakkında detaylı bilgi için bkz. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 309-333; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 794-833; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 572-593; Neslihan Göktürk, "Türk Hukukunda Suçların İçtimai", *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2/1-2 (2014): 31-59. İnanç İştin, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021); Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 516-567; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 565-596; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 666-743; Mustafa Özen, "Suçların İçtimai (Zincirleme Suç – Fikri İçtima – Bileşik Suç)" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008).

⁵⁵² Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 310; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 794; Göktürk, "Türk Hukukunda Suçların İçtimai", 31; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 516.

⁵⁵³ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 516. Örneğin; cinsel saldırıya uğrayan birinin sonradan öldürülmesi halinde ortada iki farklı suç ve iki farklı ceza vardır. Örnek için bkz. Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 565.

kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun başka suçlar ile birlikte işlenmesi halinde de kural olarak faillerin her bir suç bakımından ayrı ayrı sorumlulukları doğacaktır⁵⁵⁴. Uygulamada bu durum farklı suçlar açısından söz konusu olabilmektedir.

Örneğin; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten ve bunların hareketlerine katılanların ihtara veya zor kullanamaya rağmen dağılmamaları halinde, *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu* (2911 s. Kanun m. 28/1) ile *direnme suçu* (2911 s. Kanun m. 32/1)⁵⁵⁵ arasında gerçek içtima söz konusu olacak ve failler her iki suçtan da ayrı ayrı cezalandırılacaklardır⁵⁵⁶.

Örneğin; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyen, yöneten ve bunların hareketlerine katılanların bu eylemlerini bir suç örgütünün faaliyeti kapsamında gerçekleştirmeleri halinde, *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu* (2911 s. Kanun m. 28/1) ile *suç örgütüne üye olma suçu* (5237 s. TCK m. 220/6)⁵⁵⁷ arasında gerçek içtima söz konusu olacak ve failler her iki suçtan da ayrı ayrı cezalandırılacaklardır⁵⁵⁸.

2.4.3.3. Suçların İçtimai

Bazı hallerde; birden çok suç tek failin/fiilin etrafında birleşir, cezaların içtimai müessesesi devreden çıkar, fail birden çok suç işlediği halde bunlardan sadece bir tanesinden sorumlu tutulur ve failin cezai sorumluluğu bu suç üzerinden belirlenir⁵⁵⁹. Bu durum doktrinde *suçların içtimai* olarak adlandırılır. Buna göre istisna niteliği taşıyan suçlarının içtimai müessesesinin söz konusu olması halinde, kural niteliği taşıyan cezaların içtimai müessesine gidilmez⁵⁶⁰. Doktrinde suçların içtimainın *bileşik suç*,

⁵⁵⁴ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 247; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 170.

⁵⁵⁵ 2911 s. Kanun m. 32/1: “*Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşlerine katılanlar, ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamakta ısrar ederlerse, altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçu, toplantı ve gösteri yürüyüşünü tertip edenlerin işlemesi halinde, bu fıkra hükmüne göre verilecek ceza yarı oranında artırılarak hükmolunur.*”

⁵⁵⁶ Benzer görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 246; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 167.

⁵⁵⁷ Suç örgütüne üye olma suçu düzenleyen TCK m. 220/6 hükmü, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiştir. AYM, 26.10.2023, E.2023/132, K.2023/183, <https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/ND/2023/183>, E.T. 31.01.2024.

⁵⁵⁸ Benzer görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 246-247; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 167.

⁵⁵⁹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 309; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 794; İştin, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai*, 22.

⁵⁶⁰ Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 516.

zincirleme suç, aynı neviden fikri içtima ve farklı neviden fikri içtima olmak üzere dört türünün bulunduğu belirtilmektedir.

Kanun koyucunun bazı suçları birleştirip bunlardan yeni bir suç tipi meydana getirmesi ve bu suçların hepsinin ayrı ayrı cezalandırmak yerine sadece meydana gelen yeni suçun cezalandırmak ile yetinmesi halinde *bileşik suç (mürekkep suç)* söz konusu olmaktadır⁵⁶¹. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun içerisinde biri diğerinin unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olan farklı suçlar bulunmamakta, dolayısıyla da bu suç bileşik suç özelliği göstermemektedir. Ancak kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun başka bir suçun unsuru veya ağırlaştırıcı nedeni olması halinde kuramsal olarak bileşik suç söz konusu olabilecektir⁵⁶².

Aynı suçun aynı kişiye karşı belirli bir suç işleme kararı kapsamında değişik zamanlarda birden çok kez işlenmesi halinde *zincirleme suç (müteselsil suç)* söz konusu olmaktadır⁵⁶³. TCK m. 43/1'in son cümlesinde, mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da zincirleme suç hükümlerinin uygulanabileceği hüküm altına alınmıştır. Çalışmamızın önceki bölümlerinde de belirttiğimiz üzere, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü

⁵⁶¹ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 795; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 575-577; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 670-675. Bileşik suç, TCK m. 42'de yer alan “*Biri diğerinin unsurunu veya ağırlaştırıcı nedenini oluşturması dolayısıyla tek fiil sayılan suçta bileşik suç denir. Bu tür suçlarda içtima hükümleri uygulanmaz.*” hükmü ile düzenlenmiştir. Örneğin; bir kimsenin bir malının cebir kullanılarak çalınması halinde, cebir suçu (TCK m. 108) ve hırsızlık suçu (TCK m. 141) için ayrı ayrı hüküm tesis edilmeyecek, sadece yağma suçu (TCK m. 148) için hüküm tesis edilecektir. Çünkü bu halde cebir suçu ve hırsızlık suçu, yağma suçunun birer unsurunu teşkil etmektedir. Örnek için bkz. Birtek, *Ceza Hukuku Genel*, 386. Bileşik suç, her ne kadar Kanun'da “*Suçların İçtimai*” başlığı altında düzenlenmiş olsa da esasında suçların içtimai hallerinden birisi değildir. Çünkü aşağıda izah edeceğimiz üzere, bileşik suçlarda tüketen-tüketilen norm ilişkisi nedeniyle görünüşte içtima söz konusu olmaktadır. Göktürk, “*Türk Hukukunda Suçların İçtimai*”, 40. Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 518; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 591. Bileşik suçlar hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Özen, “*Suçların İçtimai*”, 40-173.

⁵⁶² Özdemir, “*Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü*”, 243-244.

⁵⁶³ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 803-804; Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 319-326; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 578-585; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 528-542. Zincirleme suç müessesesi, TCK m. 43/1'de yer alan “*Bir suç işleme kararının icrası kapsamında, değişik zamanlarda bir kişiye karşı aynı suçun birden fazla işlenmesi durumunda, bir cezaya hükmedilir. Ancak bu ceza, dörtte birden dörtte üçüne kadar artırılır. Bir suçun temel şekli ile daha ağır veya daha az cezayı gerektiren nitelikli şekilleri, aynı suç sayılır. (Ek cümle: 29/6/2005 – 5377/6 md.) Mağduru belli bir kişi olmayan suçlarda da bu fıkra hükmü uygulanır.*” hükmü ile düzenlenmiştir. Örneğin; kasiyer olarak çalışan bir kimsenin çalıştığı mağazanın kasasından altmış gün boyunca her akşam para çalması halinde, altmış tane güveni kötüye kurma suçu için ayrı ayrı hüküm kurulmayacak, sadece bir tane güveni kötüye kullanma suçundan hüküm kurulacak ve cezada dörtte birden dört üçe kadar artırılma gidilecektir. Örnek için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 803. Zincirleme suç hakkında detaylı bilgi için bkz. İşten, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai*, 70-148; Mustafa Özen, “*Suçların İçtimai*”, 174-295.

suçunun mağduru belirli bir kişi veya grup değil toplumun tamamıdır. Bu sebeple, bu suç açısından zincirleme suç hükmünün uygulanabileceği kanaatindeyiz⁵⁶⁴. Örneğin; akaryakıt fiyatlarına gelen zamları eleştirmek maksadıyla, on gün boyunca her akşam kanuna aykırı gösteri yürüyüşü düzenleyen belirli bir grubun fiilleri zincirleme suç kapsamında değerlendirilecektir⁵⁶⁵. Bu durumda failler sadece işledikleri bir fiilden sorumlu tutulacak, diğer dokuz fiil ise sadece cezayı artırma fonksiyonu icra edecektir.

Tek bir fiille aynı suçun birden fazla kişiye karşı işlenmesi halinde *aynı neviden fikri içtima* söz konusu olmaktadır⁵⁶⁶. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü açısından aynı neviden fikri içtima müessesesinin uygulanamayacağı kanaatindeyiz⁵⁶⁷. Çünkü suç hangi saikle veya biçimle işlenirse işlensin, mağdur her zaman toplum olmaktadır. Bir diğer deyişle, suçun farklı kişilere karşı işlenme ihtimali yoktur.

Tek bir fiille farklı suçların işlenmesi ve failin bu suçlardan sadece en ağır cezayı gerektireni ile sorumlu tutulması halinde *farklı neviden fikri içtima* söz konusu olmaktadır⁵⁶⁸. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçuna sebebiyet veren fiilin başka bir hukuksal değeri koruyan başka bir suça da sebebiyet vermesi halinde, duruma göre farklı neviden fikri içtima müessesesinin uygulanması söz konusu olabilecektir⁵⁶⁹. Diğer suçun cezasının

⁵⁶⁴ Aynı yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 244; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 169.

⁵⁶⁵ Benzer bir örnek için bkz. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 169.

⁵⁶⁶ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 824-827; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 590-591; İştin, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai*, 160-173; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 550. Aynı neviden fikri içtima müessesesi, TCK m. 43/2’de yer alan “*Aynı suçun birden fazla kişiye karşı tek bir fiille işlenmesi durumunda da birinci fıkra hükmü uygulanır.*” hükmü ile düzenlenmiştir. Fıkarda açıkça görüldüğü üzere; aynı neviden fikri içtima müessesesi, zincirleme suç başlığı altında ve zincirleme suç hükmüne atıfta bulunularak düzenlenmiştir. Örneğin; hakkında mahkûmiyet hükmü veren mahkeme heyetine hakaret eden failin eylemi aynı neviden fikri içtima olarak değerlendirilebilir. Örnek için bkz. Birtok, *Ceza Hukuku Genel*, 398.

⁵⁶⁷ Aynı yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 244; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 170.

⁵⁶⁸ Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 827-832; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 591-593; İştin, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai*, 173-200; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 550-556; Özgenç, *Türk Ceza Hukuku*, 709. Farklı neviden fikri içtima müessesesi, TCK m. 44’te yer alan “*İşlediği bir fiil ile birden fazla farklı suçun oluşmasına sebebiyet veren kişi, bunlardan en ağır cezayı gerektiren suçtan dolayı cezalandırılır.*” hükmü ile düzenlenmiştir. Örneğin; gözlüklü bir kimsenin gözüne yumruk atan failin eylemi farklı neviden fikri içtima olarak değerlendirilebilir. Burada fail tarafından tek fiille hem kasten yaralama suçu (TCK m. 86) hem mala zarar verme suçu (TCK m. 151) işlenmekte ancak fail bu suçlardan sadece daha ağır cezayı gerektireni ile sorumlu tutulmaktadır. Örnek için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 828-829.

⁵⁶⁹ Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 244-245.

daha hafif olması halinde, fikri içtima söz konusu olacak ve fail yalnızca kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu nedeniyle cezalandırılacaktır⁵⁷⁰. Örneğin; kanuna aykırı gösteri düzenlemek amacıyla bir işyerinde toplanan göstericilerin, işyeri sahibinin rızası olmadığı halde bu gösteriyi gerçekleştirdikleri varsayıldığında, faillerin tek fiil ile hem TGYK m. 28/1'deki kanuna aykırı toplantı düzenleme suçunu hem de TCK m. 116/2'deki işyeri dokunulmazlığının ihlali suçunu da işlediklerinin kabulü gerekecektir. Ancak TCK m. 42 uyarınca sadece cezası daha ağır olan suç (TGYK m. 28/1) dolayısıyla cezalandırma söz konusu olabilecektir. Yine diğer suçun cezasının daha ağır olması halinde ise kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçunun kanuni tanımında yer alan “*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*” ibaresi nedeniyle esasında bu düzenlemenin görünüşte içtima ile birlikte fikri içtima halini de kapsadığı ve ayrı bir fikri içtima tartışmasına gerek olmadığını düşünmekteyiz.

2.4.3.4. Normların İçtimai

Bazı hallerde görünüşte iki farklı normun da olaya uygulanabileceği gibi bir yanlışlık olmakta, ancak gerçekte olaya uygulanabilecek tek bir norm bulunmakta ve suçların/cezaların içtimai söz konusu olmamaktadır⁵⁷¹. Bu durum doktrinde *normların içtimai* veya *görünüşte içtima* olarak adlandırılır. Doktrinde normların içtimainın üç *özel/genel norm ilişkisi*, *asli/tali norm ilişkisi* ve *tüketen/tüketilen norm ilişkisi* olmak üzere üç türünün bulunduğu belirtilmektedir.

Doktrinde normların içtimainın birinci türü *özel norm ve genel norm ilişkisi* olarak ifade edilmekte olup, aynı olaya uygulanacak hem özel norm hem genel norm bulunması halinde *özel normun önceliği* söz konusu olacaktır⁵⁷². Doktrinde normların içtimainın

⁵⁷⁰ Türkeli, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu için fikri içtima hükümlerinin hiçbir şekilde uygulanamayacağını belirtmiştir. Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 170. Yazarın, diğer suçun cezasının daha hafif olması ihtimalini gözden kaçırdığını düşünmekteyiz.

⁵⁷¹ Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 317; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 795; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 572; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 562.

⁵⁷² Genel normun tüm unsurlarını içeren ve buna ilaveten başka unsurlar da içeren, bu sebeple de genel norma göre önceliği bulunan norma *özel norm* denir. Doktrinde; a) bir suçun nitelikli halinin temel haline göre, b) bir suçun neticesi sebebiyle ağırlanmış halinin temel haline göre, c) bir suçun özel kanunda düzenlenmiş halinin genel kanunda düzenlenmiş haline göre, d) özgü suçların genel suçlara göre özel norm niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 317-318; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 795-796; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 573; Koca ve Üzülmöz, *Türk Ceza Hukuku*, 562-563; İştin, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai*, 226-237; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 591-593. Örneğin; sadece kamu görevlileri tarafından işlenebilen özgü bir suç olan işkence suçunun, herkes tarafından işlenebilen genel bir suç olan eziyet suçuna göre özel norm

ikinci türü *asli norm ve tali norm ilişkisi* olarak ifade edilmekte olup, aynı olaya uygulanacak hem asli norm hem tali norm bulunması halinde *tali normun sonralığı* söz konusu olacaktır⁵⁷³. Doktrinde normların içtimainın üçüncü türü *tüketen norm ve tüketilen norm ilişkisi* olarak ifade edilmekte olup, aynı olaya uygulanacak hem tüketen hem tüketilen norm bulunması halinde sadece tüketen norm uygulama alanı bulacaktır⁵⁷⁴.

Kanuna, aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun kanuni tanımında yer alan “*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*” ifadesinin hukuki niteliği ile ilgili olarak doktrinde farklı görüşler beyan edilmiştir.

Birinci görüşe göre bu ifadenin *özel içtima kuralı* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir⁵⁷⁵. İkinci görüşe göre bu ifadenin *suçun ön şartı* olarak değerlendirilmesi

niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu sebeple; bir kamu görevlisi tarafından işkence fiili gerçekleştirildiğinde hem işkence suçunun (TCK m. 94) hem eziyet suçunun (TCK m. 96) unsurları oluşacaktır. Ancak bu durumda genel norm (eziyet suçu) geri çekilecek, özel norm (işkence suçu) öne alınacaktır. Dolayısıyla bu iki suç arasında suçların içtimai bahsi söz konusu bile olmayacaktır.

⁵⁷³ Asli norma göre daha az haksızlık içeriğine sahip olan, bu sebeple de sadece asli normun uygulanma imkânının bulunmadığı hallerde devreye giren norma *tali norm* denir. Doktrinde; a) tehlike suçlarının zarar suçlarına göre, b) teşebbüs aşamasında kalmış suçların tamamlanmış suçlara göre, c) icrai suçların ihmali suçlara göre, d) kanuni tanımında “*kanunda ayrıca suç olarak tanımlanan haller dışında*” ibaresine yer verilen suçların diğer suçlara göre, e) şerikliğin failliğe göre tali norm niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 318; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 796; Demirbaş, *Ceza Hukuku Genel*, 573-574; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 567; İştin, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai*, 238-250; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 594-595. Örneğin; tehlike suçu olan trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçunun, zarar suçu olan taksirle öldürme suçuna göre tali norm niteliği taşıdığı söylenebilir. Bu sebeple; trafikte gerekli özeni göstermeyip tehlikeye sebep veren bir kimsenin fiili trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu (TCK m. 179) kapsamında değerlendirilecek, ancak bu tehlikenin bir kimsenin taksirle ölümüne sebep olması halinde ise taksirle öldürme suçu (TCK m. 85) söz konusu olacaktır. Bir başka deyişle; tali norm (trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçu), asli norm (taksirle öldürme suçu) karşısında sonraya bırakılacaktır. Dolayısıyla bu iki suç arasında suçların içtimai bahsi söz konusu bile olmayacaktır. Örnek için bkz. Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 796.

⁵⁷⁴ Tüketilen normun koruduğu tüm hukuki değerleri koruyan, bu sebeple de tüketilen normu bünyesinde eriten norma *tüketen norm* denir. Doktrinde; a) bileşik suçların içerisinde yer alan suçların, b) cezalandırılmayan önceki ve sonraki hareketlerin tüketilen norm niteliği taşıdığı belirtilmektedir. Akbulut, *Türk Ceza Hukuku*, 318-319; Artuk vd., *Ceza Hukuku Genel*, 796-797; Koca ve Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku*, 563; İştin, *Türk Ceza Hukukunda Suçların İçtimai*, 250-255; Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 593-594. Örneğin; bir kimsenin evine izinsiz girilip hırsızlık yapılması halinde, konut dokunulmazlığını ihlal (TCK m. 116) ve nitelikli hırsızlık (TCK m. 14/2-h) olmak üzere görünüşte iki farklı suç vardır. Ancak, nitelikli hırsızlık suçu (TCK m. 14/2-h) içerisinde konut dokunulmazlığını ihlal ve basit hırsızlık olmak üzere iki farklı suç barındıran ve bu suçların koruduğu hukuki değerleri ortak olarak koruyan bileşik bir suçtur. Bu sebeple, konut dokunulmazlığını ihlal ve basit hırsızlık suçları tüketilen, nitelikli hırsızlık suçu tüketen normdur. Bu sebeple de ortada tek bir suç (nitelikli hırsızlık) vardır. Örnek için bkz. Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 594.

⁵⁷⁵ Bu yönde görüş için bkz. Gülhan, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri”, 65; Şentürk, “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu”, 83. Yazarlar eserlerinde bu yönde bir görüş beyan etmiş, ancak görüşüne ilişkin bir açıklamada bulunmamıştır.

gerekmektedir⁵⁷⁶. Bu görüş sahiplerine göre daha ağır cezayı gerektiren suç ile tez konumuzu oluşturan suçun koruduğu hukuki değerin aynı olması halinde normların içtimai müessesesi devreye girecek ve normlar arasındaki öncelik durumu *tali normun sonralığı kuralı* gereğince çözüme kavuşturulacaktır; daha ağır cezayı gerektiren suç ile çalışma konumuzu oluşturan suçun koruduğu hukuki değerin farklı olması halinde ise suçların içtimai müessesesi devreye girecek ve suçlar arasındaki öncelik durumu *fikri içtima kuralı* gereğince çözüme kavuşturulacaktır. Bizim de iştirak ettiğimiz üçüncü görüşe göre bu ifadenin *tali norm* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir⁵⁷⁷. Bu görüş sahiplerine göre suç tipinin içerisinde failin hangi suç nedeniyle sorumlu olacağına dair açık bir kayıt düşüldüğü için, kanunların içtimai söz konusu olacaktır. Suç tipindeki hareketin daha ağır bir cezayı gerektiren bir suça da sebebiyet vermesi halinde, bu ağır suçu düzenleyen norm asli norm kabul edilecek, tez konumuzu teşkil eden suçu düzenleyen norm ise tali norm kabul edilecektir. *Tali normun sonralığı kuralı* gereğince de daha ağır cezayı gerektiren suça ilişkin kanuni düzenleme öncelikli olarak uygulanacak, dolayısıyla fikri içtima söz konusu olmayacaktır.

Kanaatimizce; suçun kanuni tipinde doğrudan bir düzenleme yapılmak suretiyle normlar arasında bir öncelik belirlendiği için, artık normların içtimai ilişkine ilişkin kurallar söz konusu olmakta, suçların içtimai ilişkine ilişkin kuralların uygulanmasına imkân kalmamaktadır. Bir diğer ifadeyle her ne kadar görünüşte iki farklı suç tipi varmış gibi görünse bile esasında tek bir norm uygulanabilir olacaktır. Sonuç olarak; suç tipinde yer alan hareketlerin daha ağır cezayı gerektiren bir suç tipine de sebep olması halinde, normların içtimai söz konusu olacak, tez konumuzu oluşturan suç tali norm statüsünde kaldığı için uygulanmayacak, daha ağır cezayı gerektiren suç asli norm statüsünde kaldığı için doğrudan uygulanacak, fikri içtima söz konusu olmayacaktır.

Tez konumuzu teşkil eden suçun kanuni tanımında yer alan “*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*” ifadesinin hukuki niteliğine değindiğimize göre bu ifadenin uygulama açısından ne ifade ettiğine de değinmek gerekmektedir. Kanaatimizce; 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 7’inci

⁵⁷⁶ Bu yönde görüş için bkz. Güngör ve Kavalalı, *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 203-206; Yarsuvat, *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*, 133;

⁵⁷⁷ Bu yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 245; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 158-159.

maddesinin ikinci fıkrasında düzenlen *terör propagandası yapmak suçu*⁵⁷⁸ ile 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 28’inci maddesinin birinci fıkrasından düzenlenen *kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu* arasında *asli norm ve tali norm ilişkisi* bulunmaktadır⁵⁷⁹. Kanuna aykırı bir toplantı veya gösteri yürüyüşünün aynı zamanda terör propagandası içerecek biçimde icra edilmesi halinde, görünüşte hem 3713 s. Kanun m. 7/2 hem 2911 s. Kanun m. 28/1 uygulanabilir durmaktadır. Ancak 2911 s. Kanun m. 28/1’de yer alan “*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*” ifadesi nedeniyle, 3713 s. Kanun m. 7/2’nin asli norm, 2911 s. Kanun m. 28/1’in tali norm kabul edilmesi gerekecektir. Asli normun tali norma önceliği sebebiyle de somut olayda sadece 3713 s. Kanun m. 7/2 uygulanacak, 2911 s. Kanun m. 28/1 devre dışı kalacaktır.

Terör propagandası yapmak suçu ile kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü suçu arasında, esasında *genel norm ve özel norm ilişkisi* de bulunmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, nitelikleri itibarıyla çok yönlü bir fonksiyona sahiptirler ve birçok amaç için gerçekleştirilebilirler. Bu anlamda; toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin başka suçları işlemek maksadıyla da gerçekleştirilebileceği düşünüldüğünde, terör propagandası suçuna ilişkin 3713 s. Kanun m. 7/2 hükmünün *özel norm*, 2911 s. Kanun m. 28/1 hükmünün ise *genel norm* olarak kabulü mümkün olacaktır. Özel normun genel norma önceliği sebebiyle de somut olayda sadece 3713 s. Kanun m. 7/2 uygulanacak, 2911 s. Kanun m. 28/1 devre dışı kalacaktır. Ancak; madde metninde doğrudan yer verilen “*fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*” ifadesi nedeniyle,

⁵⁷⁸ 3713 s. Kanun m. 7/2: “(Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmaya teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 17/10/2019-7188/13 md.) Haber verme sınırlarını aşmayan veya eleştiri amacıyla yapılan düşünce açıklamaları suç oluşturmaz. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.)

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşme dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde;

1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması,

2. Slogan atılması,

3. Ses cihazları ile yayın yapılması,

4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi”.

Erişim Tarihi 31.01.2024, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.3713.pdf>.

⁵⁷⁹ Benzer yönde görüş için bkz. Özdemir, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü”, 245-246; Türkeli, “Kanuna Aykırı Toplantı”, 159-163.

özel norm ve genel norm ilişkisinden ziyade asli norm ve tali norm ilişkisinin uygulanmasının daha isabetli olacağını düşünmekteyiz.

2.5. Suçun Muhakeme Usulü

2.5.1. Yetkili Mahkeme

2.5.1.1. Madde Bakımından Yetkili Mahkeme

Mahkemelerin suçun niteliği ve ağırlığı bakımından yetkili oldukları alan, *madde bakımından yetki* olarak isimlendirilmektedir⁵⁸⁰. Madde bakımından yetkili mahkeme; kural olarak asliye ceza mahkemeleri, kanunun özel bir düzenleme öngörmesi halinde ise sulh ceza hâkimlikleri veya ağır ceza mahkemeleridir⁵⁸¹. 2911 s. Kanun'un 28'inci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu bakımından kanunda özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu sebeple çalışma konumuzu teşkil eden bu suç bakımından madde bakımından yetkili mahkemenin, *asliye ceza mahkemeleri* olduğu söylenebilir. Ancak suçun failinin çocuk olması halinde, madde bakımından yetkili mahkemenin *çocuk mahkemeleri* olduğu söylenebilir⁵⁸².

2.5.1.2. Yer Bakımından Yetkili Mahkeme

Mahkemelerin yargı çevresi itibarıyla yetkili oldukları alan, *yer bakımından yetki* olarak isimlendirilmektedir⁵⁸³. Yer bakımından yetkili mahkeme; ani suçlarda suçun tamamlandığı yer mahkemesi, mütemadi suçlarda ise temadinin sona erdiği yer mahkemesidir⁵⁸⁴. Bu sebeple, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme suçunda yetkili mahkeme, toplantı ve gösteri yürüyüşünün başladığı yer yargı çevresinde

⁵⁸⁰ Cumhur Şahin, *Ceza Muhakemesi Hukuku I* (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2018), 228.

⁵⁸¹ 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun m. 11: “*Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemelerince bakılır.*” Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5235.pdf>.

⁵⁸² 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu m.26/1: “*Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.*” Erişim Tarihi 31.01.2024. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>.

⁵⁸³ Şahin, *Ceza Muhakemesi*, 245.

⁵⁸⁴ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 235. Bkz. CMK m. 12/1-2: “(1) *Davaya bakmak yetkisi, suçun işlendiği yer mahkemesine aittir. (2) Teşebbüste son icra hareketinin yapıldığı, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemesi yetkilidir.*”

bulunan mahkeme; kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme suçunda yetkili mahkeme, toplantı ve gösteri yürüyüşünün sona erdiği yer yargı çevresinde bulunan mahkemedir. Örneğin; kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşünün Adana'dan başlayıp Kayseri'ye kadar devam ettiği varsayıldığında, düzenleyiciler bakımından Adana ilinde bulunan asliye ceza mahkemelerinin, yöneticiler bakımından Kayseri ilinde bulunan asliye ceza mahkemelerinin yetkili olduğu söylenebilir⁵⁸⁵.

2.5.2. Zamanaşımı

2.5.2.1. Dava Zamanaşımı

Ceza davasının kanunda belirlenen süre geçtikten sonra düşmesine *dava zamanaşımı* denir⁵⁸⁶. Çalışma konumuzu teşkil eden suç bakımından dava zamanaşımının ne kadar olduğu değerlendirildiğinde; suç için öngörülen hapis cezasının üst sınırının beş yıldan az olduğu, bu sebeple suç için uygulanacak olan dava zamanaşımı süresinin 8 yıl olduğu söylenebilir⁵⁸⁷. İncelediğimiz suç bakımından dava zamanaşımının ne zaman başladığı değerlendirildiğinde; ani suç niteliği taşıyan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme suçunda, *toplantı ve gösteri yürüyüşü başladığı anda (suç işlendiği anda)*; mütemadi suç niteliği taşıyan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetme suçunda ise, *toplantı ve gösteri yürüyüşü bittiği anda (temadi sona erdiği anda)* dava zamanaşımının başladığı söylenebilir⁵⁸⁸.

⁵⁸⁵ CMK m. 10-11 kapsamında birleştirme yaparak, kovuşturmanın tek mahkeme üzerinden yürütülmesi de mümkündür.

⁵⁸⁶ Dava zamanaşımı hakkında detaylı bilgi için bkz. Süleyman Özacar, *Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 63-218.

⁵⁸⁷ TCK m. 66/1: “Kanunda başka türlü yazılmış olan haller dışında kamu davası; a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda otuz yıl, b) Müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi beş yıl, c) Yirmi yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasını gerektiren suçlarda yirmi yıl, d) Beş yıldan fazla ve yirmi yıldan az hapis cezasını gerektiren suçlarda on beş yıl, e) Beş yıldan fazla olmamak üzere hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda sekiz yıl, geçmesiyle düşer.”

⁵⁸⁸ Özbek, Doğan ve Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku*, 235. Bkz. TCK m. 66/6: “Zamanaşımı, tamamlanmış suçlarda suçun işlendiği günden, teşebbüs halinde kalan suçlarda son hareketin yapıldığı günden, kesintisiz suçlarda kesintinin gerçekleştiği ve zincirleme suçlarda son suçun işlendiği günden, çocuklara karşı üstsoy veya bunlar üzerinde hüküm ve nüfuzu olan kimseler tarafından işlenen suçlarda çocuğun on sekiz yaşını bitirdiği günden itibaren işlemeye başlar.”

2.5.2.2. Ceza Zamanaşımı

Cezanın kanunda belirlenen süre geçtikten sonra infaz edilememesine *ceza zamanaşımı* denir⁵⁸⁹. Çalışma konumuzu teşkil eden suç bakımından ceza zamanaşımının ne kadar olduğu değerlendirildiğinde; suç için öngörülen hapis cezasının üst sınırının beş yıldan az olduğu, bu sebeple suç için uygulanacak olan ceza zamanaşımı süresinin 10 yıl olduğu söylenebilir⁵⁹⁰.

2.5.3. Takip Usulü

Suçların takibinin resen yapılması kural, şikâyeteye bağlı olarak yapılması istisnadır. Ezcümle, bir suçun takibinin şikâyeteye bağlı olması için kanunda açık bir hüküm bulunması gerekmektedir⁵⁹¹. Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçunun takibinin şikâyeteye bağlı olduğuna dair bir kanun hükmü bulunmadığından, bu suçun takibinin *resen* yapılması gerekir.

2.6. Suçun Yaptırımı

2911 s. Kanun'un 28'inci maddesinin birinci fıkrasında düzenlenen kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma suçu için 1 yıl 6 aydan 3 yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür. Suça ilişkin yaptırımın belirlenmesi için; ilk olarak bireyselleştirme yapılmak suretiyle *temel ceza* belirlenecek⁵⁹², ikinci

⁵⁸⁹ Ceza zamanaşımı hakkında detaylı bilgi için bkz. Özacar, *Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı*, 219-249.

⁵⁹⁰ TCK m. 68/1: “Bu maddede yazılı cezalar aşağıdaki sürelerin geçmesiyle infaz edilmez: a) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarında kırk yıl. b) Müebbet hapis cezalarında otuz yıl. c) Yirmi yıl ve daha fazla süreli hapis cezalarında yirmidört yıl. d) Beş yıldan fazla hapis cezalarında yirmi yıl. e) Beş yıla kadar hapis ve adli para cezalarında on yıl.”

⁵⁹¹ Şahin, *Ceza Muhakemesi*, 62.

⁵⁹² TCK m. 61: “(1) Hâkim, somut olayda; a) Suçun işleniş biçimini, b) Suçun işlenmesinde kullanılan araçları, c) Suçun işlendiği zaman ve yeri, d) Suçun konusunun önem ve değerini, e) Meydana gelen zarar veya tehlikenin ağırlığını, f) Failin kast veya taksire dayalı kusurunun ağırlığını, g) Failin güttüğü amaç ve saiki, Göz önünde bulundurarak, işlenen suçun kanuni tanımında öngörülen cezanın alt ve üst sınırı arasında temel cezayı belirler. (2) Suçun olası kastla ya da bilinçli taksirle işlenmesi nedeniyle indirim veya artırım, birinci fıkra hükmüne göre belirlenen ceza üzerinden yapılır. (3) Birinci fıkra da belirtilen hususların suçun unsurunu oluşturduğu hallerde, bunlar temel cezanın belirlenmesinde ayrıca göz önünde bulundurulmaz. (4) Bir suçun temel şekline nazaran daha ağır veya daha az cezayı gerektiren birden fazla nitelikli hallerin gerçekleşmesi durumunda; temel cezada önce artırma sonra indirim yapılır. (5) Yukarıdaki fıkralara göre belirlenen ceza üzerinden sırasıyla teşebbüs, iştirak, zincirleme suç, haksız tahrik, yaş küçüklüğü, akıl hastalığı ve cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi sebeplere ilişkin hükümler ile takdiri indirim nedenleri uygulanarak sonuç ceza belirlenir. (6) Hapis cezasının süresi gün, ay ve yıl hesabıyla belirlenir. Bir gün, yirmidört saat; bir ay, otuz gündür. Yıl, resmi takvime göre hesap edilir. Hapis cezası için bir günün, adli para

olarak takdiri indirim nedenleri uygulanmak suretiyle *sonuç ceza* belirlenecek⁵⁹³, üçüncü ve son olarak da *mahsup* yapılacaktır⁵⁹⁴. Örneğin; üniversite öğrencileri tarafından kanuna aykırı bir gösteri yürüyüşü düzenlendiğini, öğrencilerin bu nedenle bir gün gözaltında kaldıklarını ve yargılama sürecinde takdiri indirim yapılmasını gerektiren sebeplerin bulunduğunu varsaydığımızda, öncelikle somut olayın özellikleri dikkate alınarak *temel ceza* (mesela 2 yıl) belirlenecek, yargılama sürecinde gösterdikleri olumlu davranışları nedeniyle cezalarında *takdiri indirim* (-4 ay) uygulanacak, bir gün gözaltında kaldıkları için sonuç cezadan *mahsup* (-1 gün) yapılacaktır. Böylece bu örnek üzerinden suçun yaptırımını 1 yıl 7 ay 29 gün olarak hesaplanacaktır.

Kanaatimizce; madde metninde kanuna aykırılık halleri arasında herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, sadece temel cezanın belirlenmesi noktasında hâkime takdir yetkisi tanınarak suçun yaptırımının belirlenmesi, *cezada adalet ilkesine* uygun değildir. Örneğin; bildirim yükümlülüğü yerine getirilmeden düzenlenen bir toplantı ile silahlı olarak düzenlenen bir toplantının meydana getirdiği tehlike ve kamu düzenini bozma noktasındaki etkisi aynı değildir. Bu yüzden; TGYK m. 23'ün (b) ve (g) bentlerindeki kanuna aykırılık hallerinin, (a), (c), (d), (e), (f), (h), (i), (j), ve (l) bentlerindeki kanuna aykırılık hallerine göre daha ağır bir cezaya tabi tutulmasının daha doğru olacağını düşünmekteyiz. Çünkü (b) ve (g) bentlerindeki kanuna aykırılık halleri; barışçıl olma,

cezası için bir Türk Lirasının artakalanı hesaba katılmaz ve bu cezalar infaz edilmez. (7) (Ek: 29/6/2005 – 5377/7 md.) Süreli hapis cezasını gerektiren bir suçtan dolayı bu madde hükümlerine göre belirlenen sonuç ceza, otuz yıldan fazla olamaz. (8) (Ek: 29/6/2005 – 5377/7 md.) Adli para cezası hesaplanırken, bu madde hükmüne göre cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesine yönelik artırma ve indirimler, gün üzerinden yapılır. Adli para cezası, belirlenen sonuç gün ile kişinin bir gün karşılığı ödeyebileceği miktarın çarpılması suretiyle bulunur. (9) (Ek: 6/12/2006 – 5560/1 md.) Adli para cezasının seçimlik ceza olarak öngörüldüğü suçlarda bu cezaya ilişkin gün biriminin alt sınırı, o suç tanımındaki hapis cezasının alt sınırından az; üst sınırı da, hapis cezasının üst sınırından fazla olamaz. (10) Kanunda açıkça yazılmış olmadıkça cezalar ne artırılabilir, ne eksiltilebilir, ne de değiştirilebilir.”

⁵⁹³ TCK m. 62: “(1) Fail yararına cezayı hafifletecek takdiri nedenlerin varlığı halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine, müebbet hapis; müebbet hapis cezası yerine, yirmi beş yıl hapis cezası verilir. Diğer cezaların altıda birine kadari indirilir. (2) Takdiri indirim nedeni olarak, failin geçmiş, sosyal ilişkileri, fiilden sonraki ve yargılama sürecindeki pişmanlığını gösteren davranışları veya cezanın failin geleceği üzerindeki olası etkileri göz önünde bulundurulabilir. (Ek cümle:12/5/2022-7406/1 md.) Ancak failin duruşmadaki mahkemeyi etkilemeye yönelik şekli tutum ve davranışları, takdiri indirim nedeni olarak dikkate alınmaz. Takdiri indirim nedenleri kararda gerekçeleriyle gösterilir.”

⁵⁹⁴ TCK m. 63: “Hüküm kesinleşmeden önce gerçekleşen ve şahsi hürriyeti sınırlama sonucunu doğuran bütün haller nedeniyle geçirilmiş süreler, hükmolunan hapis cezasından indirilir. Adli para cezasına hükmedilmesi durumunda, bir gün yüz Türk Lirası sayılmak üzere, bu cezadan indirim yapılır.”

saldırısız olma ve silahsız olma gibi kriterleri ihlal etmektedir. Diğer bentler ise sadece 2911 s. Kanun'un öngördüğü katı şekilsel düzenlemeleri ihlal etmektedir.

Kanaatimizce; 2911 s. Kanun'un katı şekilsel düzenlemeleri nedeniyle tipikliğe uygun kabul edilebilecek olan barışçıl toplantıların düzenleyicilerinin ve yöneticilerinin cezalandırılmasını önlemek amacıyla bu suçta bir “*şahsi cezasızlık veya cezayı hafifleten nedenin*” düzenlenmesi gerekmektedir. 2911 sayılı Kanun'a “*Kanuna aykırı olarak gerçekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşü neticesinde kamu düzeninin bozulmaması halinde, bu suç nedeniyle cezaya hükmolunmayabileceği gibi hükmolunacak cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilebilir*”. Bu anlamda; TGYK m. 23'ün (a), (c), (d), (e), (f), (h), (i), (j), ve (l) bentlerindeki kanuna aykırılık hallerini içeren toplantıların düzenleyicilerinin ve yöneticilerinin cezalandırılmaması gerektiğini düşünmekteyiz.

SONUÇ

Günümüz toplumlarında ve devletlerinde, bir ifade yöntemi olarak, en çok önem taşıyan haklardan birisi hiç şüphesiz toplanma hakkıdır. Bireyler bu hak sayesinde tek başlarına dile getiremedikleri hususları, kolektif bir biçimde yerine getirebilmektedirler. Hatta bu hak sayesinde kamu otoriteleri üzerinde önemli etkilere sahip olunabilmekte, bu sayede siyasi veya güncel birçok olaya yön verilebilmektedir.

İç hukukumuzda toplanma hakkını ve toplanmalara ilişkin hukuki rejimi belirleyen temel norm, 2911 s. Kanun'dur. 2911 s. Kanun kapsamındaki toplantıların *kişi, yer, amaç, süre* ve *organizasyon* olmak üzere beş unsuru bulunmaktadır. Bu türdeki toplantılar; *genel/özel, açık/kapalı* ve *ani/planlı* olmak üzere üç farklı şekilde tasnif edilmektedir. Bu tasniflerin, toplantıya uygulanacak olan hukuki rejim ve faillerin cezai sorumluluğu bakımından ayrı özellikleri bulunmaktadır. 2911 s. Kanun kapsamındaki gösteri yürüyüşleri, daha dinamik bir yapıya sahip olmaları nedeniyle toplantılardan ayrılırlar. Buna karşın, gösteri yürüyüşleri de toplantılar ile benzer unsurlara ve türlere sahiptir.

Statüler teorisi açısından *negatif statü hakkı*, kuşaklar teorisi açısından *birinci kuşak hak*, sınırlanma açısından *nispi hak*, kullanılma açısından *kolektif hak* niteliği taşıyan toplanma hakkının *ifade hürriyeti, dernek hürriyeti* ve *sivil itaatsizlik eylemleri* ile önemli ortak özellikleri bulunmaktadır. Bu hakka ilişkin olarak; *serbestlik sistemi, bildirim sistemi* ve *izin sistemi* olmak üzere üç farklı hukuki rejim bulunmaktadır. Türk hukukunda günümüz itibarıyla bildirim sistemi benimsenmiştir. Bu yüzden toplanma hakkının kullanımı için izin alınmasına gerek yoktur, ilgili mercilere verilecek olan usulüne uygun bir bildirim yeterlidir.

Toplanma hakkına uluslararası birçok metinde yer verilmiştir. Toplanma hakkına yer veren ilk uluslararası belge olan *Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi* ve toplanma

hakkına yer veren ilk bağlayıcı uluslararası belge olan *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* bunların arasında en önemlileridir. Türk hukukunda da durum benzer şekildedir. Türk hukukunda toplanma hakkına yer veren ilk yazılı hukuk düzenlemesi 1876 Anayasası, toplanma rejimini düzenleyen ilk kanun 1909 tarihli İçtimaat-ı Umumiye Kanunu'dur. Toplantı rejimini düzenleyen meri kanun ise 1983 tarihli Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'dur.

Suç tipi, hareketin sayısı açısından *seçimlik hareketli* bir suçtur. Suçun üç farklı seçimlik hareketi vardır. *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemek* şeklindeki birinci seçimlik hareket; şekil açısından *icrai*, önem açısından *serbest hareketli*, süreklilik açısından *ani* suç niteliği taşır. *Kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü yönetmek* şeklindeki ikinci seçimlik hareket; şekil açısından *icrai*, önem açısından *serbest hareketli*, süreklilik açısından *mütemadi* suç niteliği taşır. *Bunların hareketlerine katılma* şeklindeki üçüncü seçimlik hareket ise düzenleme ve yönetme şeklindeki hareketlere taalluk eder, bu sebeple de taalluk ettiği seçimlik harekete göre özellik gösterir. Bu seçimlik hareketlerden herhangi birisinin gerçekleştirilmesi, suçun oluşumu için gerekli ve yeterlidir. Suç; neticenin varlığı açısından *sırf hareket suçu*, neticenin niteliği açısından *soyut tehlike suçu* niteliği taşır. Sırf hareket suçu niteliği taşıdığı için, suçta nedensellik bağının varlığının araştırılmasına gerek yoktur. Suç; failin niteliği açısından *genel suç*, failin sayısı açısından *tek failli suç* niteliği taşır. Suçun mağduru toplum olup, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü nedeniyle huzur ve sükunu bozulan kişiler veya devlet tüzel kişiliği ise ancak suçtan zarar gören olarak nitelendirilebilirler. Suçun konusu toplantı veya gösteri yürüyüşü, suç ile korunan hukuksal değer ise kamu düzenidir.

İnceleme konumuzu teşkil eden suç -taksirle işlenebileceğine dair açık bir kanun hükmü bulunmadığı için- sadece kasten işlenebilir. Bu suç bakımından failin kastının varlığından söz edebilmek için öncelikle failin suçun seçimlik hareketlerinden en az birisini bilerek ve isteyerek yerine getirmesi, buna ek olarak da failin kastının toplantı ve gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olduğunu içermesi gerekir. Hukuka özel aykırılık hali ihtiva etmesi nedeniyle suçun *doğrudan kast* ile işlenmesi zorunlu olup, *dolaylı kast* ile işlenebilmesi mümkün değildir. Özel bir saik şartı ihtiva etmemesi nedeniyle suçun *özel kast* ile işlenmesi zorunlu olmayıp, *genel kast* ile de işlenebilmesi mümkündür. Özel bir

planlama şartı ihtiva etmemesi nedeniyle suçun *tasarlama kastı* ile işlenmesi zorunlu olmayıp, *ani kast* ile de işlenebilmesi mümkündür.

Çalışma konumuzu teşkil eden suç açısından sadece *hakkın kullanımı* şeklindeki hukuka uygunluk sebebi uygulanabilirliği bulunmaktadır. Nitekim toplanma hakkının “barışçıl”, “silahsız” ve “saldırısız” olarak kullanılması halinde, kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, yönetme ve bunların hareketlerine katılma şeklindeki tipik fiilin hukuka aykırılığı ortadan kalkabilir. Gerek AİHM içtihatlarına gerek AYM içtihatlarında bakıldığında, barışçıl toplantıları koruyucu bir yaklaşım olduğu göze çarpmaktadır. Toplantıların kategorik olarak kanuna aykırı ve tipik fiile uygun oldukları hallerde, mahkemeler tarafından barışçıl davranışları halinde göstericiler lehine bir tutum sergilenmektedir. Yargıtay tarafından da bu kimselerin fiilleri suç olarak değerlendirilmemektedir.

İncelediğimiz suç tipi bakımından, tipiklikten ayrı bir hukuka aykırılık unsuru içermez. Çünkü suçun kanuni tanımında yer alan “*kanuna aykırı*” ifadesi nedeniyle hukuka aykırılık unsuru bağımsızlık özelliğini kaybetmiş, tipikliğe ait bir unsura dönüşmüştür. Suçun oluşabilmesi için failin kastının hukuka özel aykırılık hallerini de kapsamaması gerekir. Hukuka özel aykırılık halleri, TGYK m. 23’te bentler halinde düzenlenmiştir. (a), (c), (d), (e), (f), (h), (i), (j), ve (l) bentlerine aykırı olarak gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinden faydalanabilmesi mümkünken, (b) ve (g) bentlerine aykırı olarak gerçekleştirilen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hakkın kullanılması şeklindeki hukuka uygunluk sebebinden faydalanabilmesi mümkün değildir.

Çalışma konumuzu teşkil eden suç nedeniyle failin cezalandırılabilmesi için suçun seçimlik hareketlerinin kasten icra edilmesin ve hukuka aykırı olması yeterli değildir. Aynı zamanda bu hareketlerin kusurlu bir irade tarafından gerçekleştirmiş olması gerekir. Bu sebeple failin cezalandırılabilmesi suçun seçimlik hareketlerin hangi hallerde kanuna aykırı kabul edileceğini anlayabilecek derecede algılama yeteneğine ve buna göre davranabilecek derecede irade yeteneğine sahip olması gerekir. Ayrıca; bu suç bakımından *bağlayıcı emrin ifası*, *haksız tahrik* ve *yığın psikolojisi* müesseselerinin uygulanma imkânının bulunmamakta, ancak kusurluluğu azaltan ve kaldıran diğer müesseselerin ise gerekli şartların sağlanması halinde uygulanma imkânı bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra; suçun hukuka aykırılık unsuru tipikliğe dahil olduğu için bu suç bakımından *haksızlık yanılığı* müessesesinin icra ettiği fonksiyonun farklılık arz etmektedir. Çünkü düzenlediği veya yönettiği toplantı veya gösteri yürüyüşünün kanuna aykırı olup olmadığı yani haksızlık oluşturup oluşturmadığı hususunda hataya düşen bir kimsenin esasen tipiklikte hataya düştüğü, tipiklikte (maddi unsurlarda) hataya düşen kimsenin kasten hareket etmediği, kast olmadığı için de sadece cezanın değil suçun da oluşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

2911 s. Kanun'un m. 28/1'de düzenlenen suç tipi, sırf hareket suçu özelliği göstermesi sebebiyle kural olarak teşebbüse elverişli değildir. Ancak suçun zaman ve mekân bakımından kısımlara bölünmeye elverişli olan yönetme seçimlik hareketiyle işlenmesi halinde, kuramsal olarak teşebbüse elverişli olduğu söylenebilir.

İncelediğimiz suç tipi, *faillik* ve *şeriklik* bakımından belirli bir özellik arz etmez. Dolayısıyla bu suçun *doğrudan*, *dolaylı* veya *müşterek* fail olarak işlenebilmesi ya da bu suça *azmettirme* veya *yardım etme* yoluyla şerik olunabilmesi mümkündür.

Bu suç tipine ilişkin düzenlemede, kanunda yer alan “*fil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde*” ifadesi nedeniyle bir *görüşte içtima* hali içermektedir. Görünüşte içtima halinin oluşmadığı diğer hallerde *bileşik suç* ve *farklı neviden fıkri içtima* müesseselerine dair hükümler bu suç için uygulanabilir, ancak *aynı neviden fıkri içtima* ve *zincirleme suç* müesseselerine dair hükümler suçun mağdurunun belirli bir kişi veya grup olmaması nedeniyle uygulanamaz.

Çalışma konumuzu teşkil eden suçun madde bakımından yetkili mahkemesi, asliye ceza mahkemesidir. Suçun yer bakımından yetkili mahkemesi; ani nitelik taşıyan düzenleme seçimlik hareketi için toplantı veya gösteri yürüyüşünün başladığı yer yargı çevresinde bulunan mahkeme, mütemadi nitelik taşıyan yönetme seçimlik hareketi için toplantı veya gösteri yürüyüşünün bittiği yer yargı çevresinde bulunan mahkemedir. Suça uygulanacak olan dava zamanaşımı süresi 8 yıl, ceza zamanaşımı süresi 10 yıldır. Suçun takip usulü resendir. Suçun yaptırımını ise bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezasıdır.

Yaptığımız tüm değerlendirmeler sonucunda, incelemiş olduğumuz suçun řu şekilde dñzenlenmesinin daha doğru olacağını dñřñnmekteyiz:

“(1) Kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşü dñzenleyenler ya da yönetenler, fiilleri daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırlar.

(2) Kanuna aykırı olarak geręekleştirilen toplantı veya gösteri yürüyüşü neticesinde kamu dñzeninin bozulmaması halinde, bu suç nedeniyle cezaya hükmolunmayabileceği gibi hükmolunacak cezanın dörtte birinden dörtte üçüne kadarı indirilebilir.

(3) Bu maddenin ikinci fıkrasındaki hüküm, 23 ’üncü maddenin (b) ve (g) bentlerine aykırı olarak geręekleştirilen toplantılarda ve gösteri yürüyüşlerinde uygulanmaz.

(4) 23 ’üncü maddenin (b) ve (g) bentlerindeki kanuna aykırılık hallerinin geręekleşmesi halinde, verilecek olan ceza bir kat artırılır.”

KAYNAKÇA

- Akbulut, Berrin. *Türk Ceza Hukuku Temel Bilgiler*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2020.
- Akbulut, Olgun. “Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri”, içinde *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa (Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme)*, ed. Sibel İnceoğlu, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2013, 381-423.
- Akgündüz, Ahmed ve Said Öztürk. *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2000.
- Akın, İlhan F.. “Toplanma Özgürlüğü”. *İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 30/3-4 (1964): 545-567.
- Aksoy İpekçioğlu, Pervin. *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2009.
- Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer ve Cemil Kaya. *Türk İdare Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2017.
- Alasu, Yılmaz. *Hükümet Memurları Tarafından Efrada Karşı Yapılacak Suumameleler Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu*. Ankara: Demircioğlu Matbaacılık, 1993.
- Altunel, Mesude. “Sivil İtaatsizlik ve Mohandas K. Gandhi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 24/93 (2011): 443-458.
- Anayurt, Ömer. “Toplanma Hürriyeti Kavramı ve Türk Anayasa Hukukunda Toplanma Hürriyeti”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1996.
- Arsel, İlhan. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Mars Ticaret ve Sanayi A.Ş. Matbaası, 1959.
- Artuk, Mehmet Emin vd. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Atalay, Esra. *Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, 1995.
- Atar, Yavuz. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022.
- Ayan, Mehmet ve Nurşen Ayan. *Kişiler Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2016.
- AYM, E. 1963/16, K. 1963/83 (8 Mayıs 1963).
- AYM, E. 2004/90, K. 2008/78 (11 Mart 2008).
- AYM, E. 2011/39, K. 2012/37 (15 Mart 2012).
- AYM, E. 2014/101, K.2017/142 (28 Eylül 2017).
- AYM, E. 2015/41, K. 2017/98 (4 Mayıs 2017).
- AYM, E. 2018/137, K. 2022/86 (30 Haziran 2022).
- AYM, E. 2020/12, K. 2020/46 (10 Eylül 2020).
- AYM, E. 2023/132, K. 2023/183 (26 Ekim 2023).
- AYM, “Ali Orak ve İrfan Gül Başvurusu”, B.N.:2014/10626, 18.04.2018.
- AYM, “Ali Rıza Özer vd. Başvurusu”, B.N.:2013/2924, 06.01.2015.
- AYM, “Dilan Ögüz Canan Başvurusu”, B.N.:2014/20411, 30.11.2017.

- AYM, “Ferhat Üstündağ Başvurusu”, B.N.: 2014/15428, 17.07.2018.
- AYM, “Osman Erbil Başvurusu”, B.N.: 2013/2394, 25.03.2015.
- AYM, “Sevinç Hocaogulları Başvurusu”, B.N.:2015/271, 15.11.2018.
- AYM, “Umut Şimşek vd. Başvurusu”, 12.06.2018, B.N.: 2015/14310.
- Bahadır, Busenaz. *Türk Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı Suçu*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2020.
- Baş, Eylem. *Ceza Hukukunda Fail ve Mağdur*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2021.
- Bayraktar, Köksal. “Yığın Hareketlerinde Sorumluluk Sorunu”. *Danıştay Dergisi*, 9/34-35 (1979): 66-75.
- Bilgen, Pertev. “Sert Çekirdekli Temel Haklar”. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 3/1 (1994): 1-3.
- Bilgin, Murat ve Kadir Candan. “Sivil İtaatsizlik”, *Yasama Dergisi*, 6/19 (2011): 57-94.
- Birinci, Görkem. “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin Kısa Tarihi I: Milletler Cemiyeti’nden Birleşmiş Milletler’e”. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 7/2 (2017): 50-81.
- Birtek, Fatih. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- Bölek, Fatih. “Hakkı Olmayan Yere Tecavüz Suçu (TCK m. 154)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019.
- Çelenk, Halit. *Toplantılar ve Yürüyüşler*. Ankara: Çağdaş Hukukçular Derneği Yayınları, 1977.
- Dehouss, Fernand, çev. İlhan Lütem. “Avrupa Konseyi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15/1 (1958): 41-49.
- Demirbaş, Timur. *Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022.
- Demirkol, Mustafa. “Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi”. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, ICOMEP Özel Sayısı (2017): 17-27.
- Demirsoy Aşıkoğlu, Eda. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Çerçevesinde Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğünün Sınırlandırılması” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2015).
- Duygun, Ahmet Mert. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkının Kullanılmasında Bir Bilinmeyen: Spontane ve Acele Eylemler”. *Anayasa Hukuku Dergisi*, 3/6 (2014): 133-163.
- ECHR, Barankevich v. Russia, Appl No: 10519/03, 26.07.2007.
- ECHR, “Cisse v. France”, Appl No: 51346/99, 09.04.2002.
- ECHR, “Çiloğlu and Others v. Turkey”, Appl No: 73333/01, 06.03.2007.
- ECHR, Djavit An v. Turkey, Appl No: 20652/92, 09.07.2003.
- ECHR, Eva Molnar v. Hungary, Appl No: 10346/05, 07.10.2008.

- ECHR, Ezelin v. France, Appl No: 11800/85, 26.04.1991.
- ECHR, Gün and others v. Türkiye. Appl No: 8029/07, 18.06.2013.
- ECHR, Kudrevičius and Others v. Lithuania, Appl No:37553/05, 15.10.2015.
- ECHR, Oya Ataman v. Turkey, Appl No:74552/01, 05.03.2007.
- ECHR, Öllinger v. Austria, Appl No: 76900/01, 29.09.2006.
- ECHR, Protopapa v. Turkey, Appl No: 16084/90, 24.02.2009.
- ECHR, Samüt Karabulut v. Turkey. Appl No: 16999/04, 27.01.2009.
- ECHR, The United Macedonian Organisation Ilinden and Stankov v. Bulgaria, Appl No: 29221/95 and 29225/95, 02.01.2002.
- ECHR, The United Macedonian Organisation Ilinden and Ivanov v. Bulgaria, Appl No: 44079/9820.10.2005.
- Ekinci, Bezar Eylem, “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı Bakımından Bildirim Usulünün Kapsamı”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 68/4 (2019), 753-794.
- Erarşlan, Cezmi ve Kenan Olgun. *Osmanlı Devleti’nde Meşruiyet ve Parlamento*. İstanbul: 3F Yayınevi, 2006.
- Erdoğan, İrmak. “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamında Direnme Suçu”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2017.
- Erem, Faruk. “Suçun Konusu ve Hümanist Doktrin”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/1 (1968), 11-33.
- Erem, Faruk. “Yığınların Suçları ve TCK’nın 48. Maddesi”, *Adalet Dergisi*, 39/7 (1948): 821-829.
- Eren, Abdurrahman. *Anayasa Hukuku Dersleri*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022.
- Ersoy, Uğur. “Ceza Hukukunun Gri Alanı: Tehlike Suçları”. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 11/41 (2020): 27-64.
- Esen, Bülent Nuri. *Anayasa Hukuku ve Siyasi Hukuk*. İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1957.
- Geray, Cevat. “Türkiye’de Toplanma Hürriyetinin Düzenlenmesi”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14/4 (1959): 100-118.
- Göktürk, Neslihan. “Suçun Yasal Tanımında Yer Alan ‘Hukuka Aykırılık’ İfadesinin İcra Ettiği Fonksiyon”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7/1 (2016): 407-450.
- Göktürk, Neslihan. “Türk Hukukunda Suçların İçtimar”. *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 2/1-2 (2014): 31-59.
- Gözler, Kemal. *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2017.
- Gözler, Kemal. *Hukuka Giriş*. Bursa: Ekin Yayınevi, 2016.
- Gülhan, Ozan. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu Kapsamındaki Suçlar”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006.

- Güngör, Şener ve A. Mümin Kavalalı. *Uygulamada Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1990.
- Hasgüler, Mehmet ve Mehmet B. Uludağ, *Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2014.
- İşgören, Ali. *Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2016.
- Kaboğlu, İbrahim Özden. *Kolektif Özgürlükler*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1989.
- Kalabalık, Halil. *İnsan Hakları Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2017.
- Kapani, Münci. *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1981.
- Kara, Çağlayan. “Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğünün Aracı Olarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2005.
- Karaosmanoğlu, Fatih. *İnsan Hakları*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2011.
- Keyman, Selahattin. “Cürmi Fiilin Yapısal Unsuru Olarak Hareket”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 40/1 (1988): 121-171.
- Kıdıman, Soner. “Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme ve Direnme Suçları”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019.
- Kılınç, Ümit. “Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı ve Devletin Yükümlülükleri”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 26/1 (2014): 281-304.
- Koca, Mahmut ve İlhan Üzülmaz. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022.
- Korkmaz, Ömer. “Düşünce Özgürlüğü ve Sınırları”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2004.
- Küçüktaşdemir, Özgür. “Ceza Hukuku Bağlamında Sivil İtaatsizlik Üzerine Bazı Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65/4 (2016): 2195-2239.
- Meraklı, Serkan. *Ceza Hukukunda Kusur*. Ankara: Seçkin Kitabevi: 2020.
- Okay, Özge. “İdare Hukukunda Kamu Düzeni Kavramı”. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, 2009.
- Ozanalp, Şevket. *İdare Hukukunda Toplanma Hürriyeti Toplantılar ve Gösteri Yürüyüşleri*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1957.
- Ökçesiz, Hayrettin. *Sivil İtaatsizlik*. İstanbul: Afa Yayınları, 1994.
- Özacar, Süleyman. *Türk Ceza Hukukunda Zamanaşımı*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Özbek, Veli Özer, Koray Doğan ve Pınar Bacaksız. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022.
- Özbudun, Ergun. *Türk Anayasa Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2016.

- Özdemir, Emrah. “Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Özgürlüğünün Ceza Hukuku Bakımından Sınırları”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, 2021.
- Özen, Mustafa. “Çevreye Karşı İşlenen Suçlar (TCK m. 181, 182)”. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18/1 (2010): 9-43.
- Özen, Mustafa. “Suçların İçtimaı (Zincirleme Suç – Fikri İçtima – Bileşik Suç)”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- Özenç, Berke. “Alman Federal Anayasa Mahkemesi’nin Brokdorf Kararı: Toplanma Özgürlüğünün Kapsamı Üzerine”. *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1/2 (2019): 247-279.
- Özgenç, İzzet. *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022.
- Özkan, Mustafa ve Veysi Sevinçli, *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. İstanbul: Akademik Kitaplar, 2017.
- Özkan, Salih. “İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi ve Kuşak Sınıflandırması”. *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2015): 111-126.
- Özkan, Seda. “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi İçtihadında ve Türk Hukukunda Toplanma Özgürlüğü”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2016.
- Özocak, Gürkan. *Türk Ceza Hukukunda Suça Teşebbüs*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2018.
- Öztürk, Bahri ve Mustafa Ruhan Erdem. *Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2019.
- Öztürk, Namık Kemal. *Anayasa Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2021.
- Öztürk, Namık Kemal. *Devlet Güvenliğine Karşı Suçlar*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2016.
- Sağlam, Fazıl. *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982.
- Sarıgül, Ali Tanju. *Suçta İştirak*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2022.
- Sezgin, Servet. “Ceza Hukukunda Yeni Cereyanlar: Yığın ve Yığınlarda Ceza Mesuliyeti”. *Adalet Dergisi*, 43/1 (1952): 14-28.
- Soysal, Mümtaz. *100 Soruda Anayasanın Anlamı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1997.
- Sözuer, Adem. *Suçta Teşebbüs*. İstanbul: Kazancı Kitap Ticaret A.Ş., 1994.
- Sur, Melda. “Paris Şartı’nda İnsan Hakları”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47/3 (1992): 299-305.
- Şahin, Cumhur. *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2018.
- Şentürk, Nuray. “2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve Cezai Hükümler”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013.
- Şimşek, Altın Aslı. “Genel Kamu Hukukunun Temel Kavramı Olarak Kamu Düzeni”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2010.
- Şirin, Tolga. *30 Soruda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı*. İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2013.

- Tanör, Bülent. *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- Tanyar, Ziya Çağa. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 60/3 (2011): 593-634.
- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem ve Rıfat Murat Önok. *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2017.
- Turhan, Aydın. “İnsan Hakları Kuşakları Arasındaki Tamamlayıcılık İlişkisi”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4/2 (2016): 357-378.
- Türk Dil Kurumu. “Güncel Türkçe Sözlük”. <https://sozluk.gov.tr>.
- Türk Tarih Kurumu. *İçtimaât-ı Umûmiye Kânunu Lâyihası*. (İstanbul: Meclis-i Mebusan Matbaası, 1913/1914). <https://kutuphane.ttk.gov.tr/resource?itemId=301007&dkymId=3796>.
- Türkeli, Gözde. “Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Suçu”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019.
- Ural Uslan, Yurdanur ve Tuğba Güner. “İnsan Haklarının Bölgesel Düzeyde Korunması: Amerikan Sistemi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19/2 (2014): 309-322.
- Uygun, Oktay. *1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Temel Rejimi*. İstanbul: Kazancı Yayınları, 1992.
- Ülgen, Özen. “Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Özgürlüğü”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi, 2004.
- Ünal, Şeref. *Temel Hak ve Özgürlükler ve İnsan Hakları Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1997.
- Yargıtay 3. Ceza Dairesi, E. 2021/5523, K. 2022/4060 (15 Haziran 2022).
- Yargıtay 3. Ceza Dairesi, E. 2021/5481, K. 2022/4863 (22 Eylül 2022).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1982/3348, K. 1982/3902 (7 Ekim 1984).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1982/4265, K. 1983/255 (27 Ocak 1983).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1987/6799, K. 1987/7611 (10 Ekim 1987).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1996/19782, K. 2000/1554 (3 Şubat 2000).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1997/10518, K. 1997/11621 (9 Eylül 1997).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 1998/26, K. 1998/4491 (27 Mart 1998).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2001/9056, K. 2002/2381 (6 Mart 2002).
- Yargıtay 8. Ceza Dairesi, E. 2002/949, K. 2022/7518 (27 Haziran 2022).
- Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2017/1126, K. 2017/4023 (8 Mayıs 2017).
- Yargıtay 16. Ceza Dairesi, E. 2019/5352, K. 2019/5409 (19 Eylül 2019).
- Yargıtay CGK, E. 2013/386, K. 2014/353 (11 Temmuz 2014).
- Yargıtay CGK, E. 2014/147, K. 2014/376 (16 Eylül 2014).

Yargıtay CGK, E. 2018/195, K. 2018/225 (22 Mayıs 2018).

Yarsuvat, Duygun. *Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hürriyeti ve İlgili Ceza Hükümleri*. İstanbul: Sermet Matbaası, 1968.

Yılmazoğlu, Yunus Emre ve İsmail Emrah Perdecioğlu. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (Gerekçeli)*. Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2021.

Yüzbaşıoğlu, Necmi. “2001 Anayasa Değişiklikleri Üzerinde Bir Değerlendirme”. İçinde *Anayasa ve Uyum Yasaları*, 28-48, Ankara: TBB Yayınları, 2003.

Zabunoğlu, Hamdi Gökçe. “AİHM Kararlarında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı ve Kolluğun Zor Kullanma Yetkisi”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 66/3 (2017): 627-658.

